

A MAGYAR HONVÉDSÉG
ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG FOLYÓIRATA

SEREG SZEMLE

„FEGYVER, FEGYVER, FEGYVER KÉVÁNTATIK,
ÉS JÓ VITÉZI RESOLUTIO!”

(ZRÍNYI MIKLÓS)

AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁGFOLYÓIRATA

Megjelenik negyedévente
XI. évfolyam, 1. szám, 2013. január–március

Felelős kiadó:

Domján László vezérőrnagy
az MH Összhaderőnemi Parancsnokság
parancsnoka

Szerkesztőség:

Postacím: 8000 Székesfehérvár,
Zámolyi út 2–6.
8001 Pf. 151

Telefon: 22-542811; Fax: 22-542836
e-mail: drfoldesi.ferenc@mil.hu

A lap elektronikus változata megtekinthető a
www.honvedelem.hu/cikk/28301/
seregszemle-kiadványok-gyujtemenye linken

Szerkesztőbizottság:

Elnök:

Dr. Horváth Zoltán mk. ezredes

Elnökhelyettes:

Dr. Révész Gyula mk. ezredes

Tagok:

Dr. Lippai Péter ezredes
Dr. Ruszin Romulusz ezredes
Dr. Koller József ezredes
Dr. Boldizsár Gábor ezredes
Dr. Nagy Ferenc alezredes
Dr. Király László ny. ezredes

Szerkesztőségi titkár:

Gyöngyösi Gáborné közalkalmazott

Felelős szerkesztő: Dr. Földesi Ferenc

HU ISSN: 2060-3924

Készült: 500 példányban

Lapzártá: 2013. február 1.

Nyomdai előkészítés, nyomás:

HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs
Szolgáltató Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Dr. Bozsonyi Károly ügyvezető igazgató

A folyóirat az MH ÖHP alaprendeltetéséből adódó kérdések katonai-szakmai fóruma. A szerzők szakmai véleményét a lap híven közli, azok tartalmáért a szerző felel! A szerkesztőség azonban fenntartja magának a jogot a cikkek rövidítésére, a szükséges nyelvi és formai javítások végrehajtására. Kéziratokat a szerkesztőség nem őriz meg és nem küld vissza.

A megrendelés nélkül beküldött kéziratokat a lehetőségeink szerint gondozzuk.

A közölt tanulmányokban megjelenő vélemények nem feltétlenül azonosak az MH Összhaderőnemi Parancsnokság hivatalos véleményével, de az egyéni gondolatokat tiszteletben tartva, a tudományos gondolkodás fejlődése érdekében azokat megjelentetjük!

**AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI
PARANCSNOKSÁG
FOLYÓIRATA**

TARTALOM

PRAVECZKI ZOLTÁN NY. EZREDES: Szükségszerű haderőátalakítás, avagy 20 év folyamatos változás (II. rész)	7
SZAKÁCSI ISTVÁN MK. ALEZREDES: A szarajevói „Butmir Camp” többnemzeti katonai bázis üzemeltetésének feladatrendszere és vezetési tapasztalatai	17
GULYÁS ATILA OKL. MK. SZÁZADOS: Műveleti informatikai hálózatok fejlesztése	30
DR. FURJÁN ATILA NY. ALEZREDES: A „HUTOPCCIS” – Számítógépes vezetési rendszer képessége és továbbfejlesztésének lehetőségei	39
GŐCZE BÉLA ALEZREDES: Krizis- és válságkommunikációs alapfogalmak megjelenése az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis Repülőtér Veszélyhelyzeti Eljárási Tervében	55
SZŐRÖS ZOLTÁN: Magyar AK modernizáció 2012.	66
DR. LITS GÁBOR NY. EZREDES: Aszimmetrikus hadviselés (napjaink valósága)	69
DR. UJHÁZI LÓRÁND: A katonai ordinariátus „alárendeltjei” és lelkipásztori gondozására bízott személyek	77
BODNÁR ISTVÁN MK. HADNAGY: Franciaországi csapatgyakorlat rendhagyó tapasztalat feldolgozása	95
DR. BESENYŐ JÁNOS ALEZREDES: Háború Európa előterében: a Mali krízis	105
MAYER ÁDÁM: A keresztény–muszlim konfliktus Nigériában	135
CSABA PÉTER: A Magyar Katonai Térképészet és Afrika kapcsolata	145

LOGISZTIKAI KONFERENCIA 2012**LENGYEL CSABA ALEZREDES–KÓNYA PÁL ŐRNAGY:**

A haderőfejlesztés 10 éves tervének stratégiai követelményei
és prioritásai 156

DR. KESZTHELYI GYULA NY. MK. DANDÁRTÁBORNOK:

A 10 éves haderőfejlesztési terv megvalósításának gazdasági-pénzügyi
feltételei 169

HADTÖRTÉNELEM**DR. LIPPAI PÉTER EZREDES:**

Forró nyár a Don-kanyarban 176

SIPOSNÉ PROF. DR. KECSKEMÉTHY KLÁRA EZREDES:

Fegyverrel és tollal – Ruttkay Arnold életútja 195

DR. KLEMENSITS PÉTER:

Rommel legjelentősebb győzelme, a brit 8. hadsereg legsúlyosabb veresége –
A brit páncéloscsapatok alkalmazásának kérdései a gazalai ütközetben
(1942 május–június) 221

MAGYAR ZOLTÁN–RÉVAI TAMÁS:

A ruházat szerepe Napóleon 1812. téli oroszországi hadjáratában 240

KÖNYVISMERTETŐ**MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG ÚJRATÖLTVE**

Recenzió Parádi József: A Magyar Királyi Csendőrség című könyvéről 245

PRAVECZKI ZOLTÁN NY. EZREDES: SZÜKSÉGSZERŰ HADERŐÁTALAKÍTÁS, AVAGY 20 ÉV FOLYAMATOS VÁLTOZÁS (II. RÉSZ)

BEVEZETŐ

Azzal zártam az előző cikket, hogy „*a benne értékelt 10 év a magyar haderő-átalakításnak csak az első szakaszát öleli át, miközben némi utalást tartalmaz az azt követő évekre. Ezt az időszakot alapvetően a haderő létszámának erőteljes csökkenése, valamint a szervezetek megszűnése jellemzi. Természetesen már ekkor is jelentkeztek a képességvesztés kezdeti jelei, de az igazi problémák ebben a vonatkozásban a 2000–2010 közötti időszakban törtek a felszínre. Ezért úgy érzem, hogy a teljesség igénye feltétlenül megköveteli ennek az időszaknak a feldolgozását is. Ez azonban már egy második írás témája kell, hogy legyen.*”¹

Ígéretemnek megfelelően részletesebben elemzem az átalakítás második évtizedét is. Tekintettel arra, hogy szoros ok-okozati összefüggés van az 1991 óta eltelt két évtized alatt lezajlott események között elkerülhetetlen némi visszautalás, illetve ismétlés a már leírt folyamatok vonatkozásában. Mindezt előre is elnézést kérek. Az elején szeretném tisztázni azt is, hogy a hazai haderő-átalakításról írva valószínűsíthetően lesznek olyan megállapítások, melyek értékelésében egyes olvasók eltérő véleményen vannak. Tehát ami itt szerepel, az a magánvéleményem egyáltalán nem kívánok senkit személyesen kritizálni esetleg pellengérré állítani. Ez

azért sem lenne illendő dolog, mert az utóbbi évtized haderőszervezéssel összefüggő történéseinek – különböző beosztásaimban – magam is tevékeny részese voltam, tehát tisztességtelen lenne most az avatott és csalahatalan igazmondó szerepében tetszelegni. Azt is előre kívánom bocsátani, hogy nem célozom a kormányok politikai iránymutatásának kritikájára, de elengedhetetlennek tartom rámutatni azokra az általam hiányzó vagy hibásnak tartott lépésekre, amelyek hatással voltak a két évtized haderő-átalakítására. Nyugodt lélekkel teszem ezt, hiszen a különböző politikai pártok programjai maguk is sok esetben kritikával illetik a hadsereg civil kontrolját, legfeljebb nem mindig a sajátjukat. A két évtized történéseit végiggondolva sokszor eszembe jut a nagy gondolkodó közel két és félezer éves gondolata, hogy lehet-e kétszer ugyanabba a folyóba lépni.² Nem kívánok különösen bonyolult filozófiai fejtegetéseket kezdeni arról, hogy lehet, ha csak a folyó nevét tekintem illetve, akkor is előfordulhat, ha az első alkalommal lábamat érintett víz elpárolog majd eső formájában a második belelépéssel egy időben újra a folyóba kerülve ugyanazt a vizet érintem még egyszer. Szóval ez a vita túl öncélú lenne, de meggyőződésem, hogy a magyar haderő-átalakítás folyamatába sikerült több esetben hasonló, ha nem ugyanazt a hibát elkövetnünk. Hogy miért? Hát ennek vizsgálatára teszek némi kísérletet.

¹ A szerző cikkének első része: Sereg Szemle (X. évfolyam, 2. szám 2012. július–szeptember), 25. oldal.

² „Kétszer nem lépsz ugyanabba a folyóba.” Héralteitosz Kr.e. 6. század.

Itt kell megemlítenem azt is, hogy ez az írás az előzővel összevetve jelentősen kevesebb hivatkozást tartalmaz. A haderő-átalakítás, a haderőszervezés érzékeny terület, amely sok esetben minősített információkon, utasításokon, intézkedéseken alapszik ezért inkább a valamennyi érintett által megélt tapasztalatokra, a kollektív tudatra és emlékekre kívánok támaszkodni. A cikk előző részének utolsó fejezetében vázlatosan áttekintettem a Magyar Honvédség átalakításának kérdését. Most kissé részletesebben kívánom elemezni a számomra fontosnak ítélt tanulságok összegzésével együtt. Ezt az elemzést természetesen a már említett stratégiai elemző tervező modell segítségével kívánom megtenni.

AZ ALAPOK

1998 első felében néhány kollégámmal részt vettem Németországban, a Marshall Centerben³ egy vezetői kurzuson melynek témája a „védelmi irányítás és a demokráciáknak megfelelő védelmi stratégia kidolgozása” volt. Itt megtanultuk, hogy a demokráciákban – diktatúráktól eltérően – a hadsereg, a szervezett fegyveres erő az ország értékeinek védelemére és érdekeinek képviselésére rendelkezésre álló képességek, illetve különböző szervezetek közül az egyik és nem az egyetlen. Az is mindegyikőnk előtt világossá vált, hogy a haderő létrehozásának, vagy átalakításának, fenntartásának és alkalmazásának szigorúan szabályozott és átlátható keretek között ellenőrizhetően kell megvalósulnia. Ezeket az alapvetéseket, mondhatjuk, hogy célkitűzéseket a modern demokráciákban a Nemzeti Biztonsági Stratégiára alapozott ágazati stratégiák, – esetünkben a Nem-

zeti Katonai Stratégia – tartalmazzák. És már el is jutottunk az elemzéshez használt modell első eleméhez az **elérendő célok** kitűzéséhez. Nos, ezen a téren sok minden történt jó és rossz, szerintem szükséges (ami elmaradt), vagy szükségtelen (ami megtörtént), de mindenképpen hatással volt a jelenlegi helyzetre. Az 1990-es évek elején megkezdődött magyar haderő-átalakítás – valójában jelentős mértékű haderőcsökkentés – két meghatározó folyamat következménye.

Az első és nagyon jelentős ok a CFE szerződés aláírása, amellyel megkezdődött a magyar haderő szervezeti és fegyverzeti csökkentése, hiszen a szerződésben vállalt szintek az aktuális szervezethöz alacsonyabbak voltak.⁴ A másik amint azt a cikk első részében már említettem, hogy az 1990-es évek elején a Varsói Szerződés felbontását követően a magyar haderő, – sok más hadsereghez hasonlóan – világosan körvonalazott célok nélkül maradt. Ez a hadsereg egy diktatúra feladatrendszerének megfelelően szövetségi keretek közötti offenzív feladatok végrehajtására lett szervezve az ehhez szükséges szervezettel, felszereléssel, kiképzéssel, alkalmazási elvekkel. Ha ezzel a kijelentéssel valaki nem ért egyet, azt is elfogadom, de az én olvasatomban maga a rendszer aposztrofálta magát, mint prolektárdiktatúra, következés-

³ Garmisch-Partenkirchen, George C. Marshall European Center for Security Studies; College of International and Security Studies;(Executive Course 98–1)

⁴ Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, magyarul: Szerződés a Hagyományos Fegyveres Erőkről Európában (a továbbiakban: CFE-Szerződés). A szerződést 1990. november 19-én az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (továbbiakban: EBEE) párizsi csúcsertekezletén a NATO és a VSZ 22 tagállama írta alá. A szerződés egyik fő célja, hogy alacsonyabb szinten biztosítsák „a hagyományos erők biztonságos és szilárd egyensúlyát Európában, megszüntessék a stabilitást és a biztonságot sértő egyenlőtlenégeket, és elsődleges feladatként felszámolják a meglepetésszerű támadás indítására és a nagyarányú támadó hadműveletek kezdeményezésére alkalmas képességeket.” CFE-Szerződés, Preambulum 6. bekezdés.

képpen számomra nem kérdés, hogy a sereg a diktatúra hadserege volt.

Nos, ez a hadsereg 1998-ban, vagyis a harmadik Magyar Köztársaság harmadik szabadon választott kormánya megalakulásának évében még nem rendelkezett a demokráciákra jellemző, a haderő céljait, feladatrendszerét, felszerelését, finanszírozását, alkalmazási elveit leíró Nemzeti Katonai Stratégiával. A rendszerváltást követően az első többpárti környezetben megalakult kormány 1993-ban elfogadta ugyan a Biztonságpolitikai-, illetve a Honvédelmi alapelveket, ami megnyitotta a lehetőségét annak, hogy hazánk az euro-atlanti integrációhoz vezető útra lépjen, de ezt koránt sem nevezhetjük Nemzeti Katonai Stratégiának. Erre jó példa, hogy a rendszerváltást követő első kormányt alakító párt 1998-as választási programja a következőket írja: „*a társadalomnak, a nemzetnek és a honvédségnek új kapcsolatot kell kialakítani az alábbi fő területeken:*

1. A honvédelem demokratikus civil ellenőrzésének terén:

- *kidolgozzuk a nemzeti biztonsági és katonai stratégiát;*
- *megteremtjük az európai normák szerinti civil kontrollt, mind az irányítás, mind az ellenőrzés területén;*
- *a honvédelmi költségvetés főbb elveit hosszú távra határozzuk meg, gondoskodva a társadalmi támogatásról, mely a megvalósítás garanciája;*⁵

Ez egy világos program, ami vita nélkül kijelenthető, hogy teljes összhangban van azokkal az elvekkel, amit a modern demokratikus haderő kialakításáról, civil kontrolljáról tanítanak. Hogy mégis mi a probléma? A valós katonai feladatok meghatározása, a

világos célkitűzés – az oly annyiszor emlegetett civil kontroll egyik összetevője – az átalakítás első évtizedében hiányzik, de ha nem akarunk ilyen sarkosan fogalmazni, akkor mondjuk azt, hogy ami történik az nem kellőképpen átgondolt elemzésen illetve értékeléseken alapszik. Emlékszünk még a cikk első részéből a Huntingtontól idézett megállapításra: „*Bármely társadalom katonai intézményeit két erő alakítja: egy, a társadalom biztonságát veszélyeztető fenyegetésből fakadó funkcionális parancs, s egy, a társadalmi erők, ideológiák és a társadalomban uralkodó intézmények következményeként kialakult társadalmi parancs.*”⁶ A fentiek alapján tehát a kialakulóban lévő új katonai intézményrendszert alakító funkcionális parancs nem az optimális irányba befolyásolta a rendszert. Nem csak én látok gondokat ebben az időszakban. Dr. Deák János ny. vezérezredes volt vezérkari főnök a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Közetestületi Tagságának 2012. május 16-án megtartott III. tudományos konferenciáján a *Nemzeti katonai stratégiai gondolkodás fejlődése* című előadásában rámutatott: „*a 21. század első évtizedének végére a haderő összességében morálisan és anyagi-technikai téren is a mélypontra került. Felmerül a kérdés, hogy amennyiben a korábbi stratégiai gondolkodás helyes volt, illetve reálisak voltak az átalakítási programok, úgy miért alakult ki ez a helyzet?*” Álláspontja szerint „*azért, mert a katonai stratégiai gondolkodás legalapvetőbb elveit értették félre a felülvizsgálatoknál és a tervezésnél, azaz:*

- *a katonai biztonság illetve a katonai erő jelentőségét alulértékelték;*
- *helytelenül értékelték Magyarország geopolitikai helyzetét, illetve geostratégiai jelentőségét, ami a Kárpát-Balkán-térség*

⁵ Biztonságot a mindennapoknak! A Magyar Demokrata Fórum választási programja (XII. Országos Gyűlés, Gödöllő, 1998. március 1.) (<http://www.datanet.hu/mdf/valprog.html>)

⁶ Samuel P. Huntington: A Katona és az Állam (Zrínyi – Atlanti Budapest, 1994) 9. oldal

kulcsállami helyzetéből adódott (és adódik ma is);

- *a katonai kihívásokat, kockázatokat, a potenciális veszélyeket általában alábecsülték, vagy egyenesen tagadták; volt, amikor a konfliktus lehetőségét is”.⁷*

Egyetértve tehát a fenti három gondolattal el kell fogadni, hogy gondok voltak a haderő funkciójának meghatározásával. Ebből az is következik, hogy a nem eléggé átgondolt kiforrott funkció meghatározásának következményeképpen a feladatok meghatározásába is hiba csúszott. Vizsgáljuk meg hogyan állunk Huntington tézisének második részével, vagyis a haderőről az átalakulóban lévő új társadalmi rendben kialakult véleménnyel. A rendszerváltást megelőző időszakban a hadsereg szigorú központi irányítás alatt állt, felkészítését, felszerelését alkalmazását az akkori Varsói Szerződésben betöltött helye, szerepe határozta meg. Bár a neve Magyar Néphadsereg volt a társadalom alapelemét képező családok „haderőképét” legfeljebb a kötelező sorkatonai szolgálatot teljesítő fiatalok által szerzett jó vagy éppen rossz tapasztalatok alakították általában attól függően, hogy kinek milyen alakulatnál sikerült letölteni a kettő majd később egy évre csökkenő, végezetül mindössze hat hónapos katonai szolgálatát. A rendszerváltást követően az addig misztikus titokzatos ködbe burkolt haderő is nyilvánosság elé került. A különböző médiákban egyre többet lehetett hallani, olvasni a haderő helyzetéről, jövőbeni feladatiról, de ezek számtalan esetben helytelenül értelmezett helyzetelemzésekre, esetenként valótlan adatokra támaszkodtak. Deák vezérezredes a már említett konferencián így fogalmazott erről:

- *„A haderő valós helyzetét, a képességihiányokat, a haditechnika állapotát, a tarta-*

lékok helyzetét csak megkésve mutatták be az állami vezetésnek, a közvélemény pedig erről keveset tudott.”⁸

Azt látjuk tehát, hogy a társadalmi átalakulással értelemszerűen együtt járó, a haderő intézményi átalakításának második pillérével is alapvető gondok vannak. Az egyre érzékenyebbé váló adófizetők egyfelől nem megfelelő stratégiai elemzéseken és alapvetéseken alapuló katonai feladatokról hallanak. Másfelől nincsenek tisztában a haderő alapvető feladatainak ellátásában, és a technikai hadrafoghatóságában, felmerülő gondokkal. Leegyszerűsítve a társadalom azt látja, hogy a hadseregre – ami őrzi az alapfunkcióját nagyon érzékletesen kifejező nevét, Magyar Honvédség – egyre kevesebb fegyveres védelmi feladat hárul. Végezetül a NATO csatlakozás – szerintem rosszul kommunikált – ténye is elősegíti, hogy széles társadalmi rétegek csak felesleges pénzkidadásnak tekintik a költségvetés katonai fejezetét. Hogy mi ebben a gond? Az hogy a Bartlett modell talán leginkább befolyásolható változója az **erők és eszközök** kategóriája nagyon érzékeny a helyes **célkitűzésekre**.

ERŐK ÉS ESZKÖZÖK

Az 1998-as évben a hidegháború már nyolc éve a múlté és nincs meg a mindent leegyszerűsítő ellenségkép, amire hivatkozva olyan egyszerűnek tűnt minden, a hadseregre vonatkozó döntést megindokolni. A Magyar Honvédség a Varsói Szerződés megszűnésekor érvényes 125 ezer fős létszámának már csak a fele és, mintegy 52 ezer főt számlál. Ez a létszám csökken tovább és különböző okokra illetve biztonsági kihívásokra, kockázatokra hivatkozva és 2012-re eléri a 29 ezer

⁷ Csiki Tamás: Honvédelem, területvédelem és az önkéntes haderő; (Hadtudomány 2012/3–4) 21. oldal.

⁸ Csiki Tamás: Honvédelem, területvédelem és az önkéntes haderő; (Hadtudomány 2012/3–4) 21. oldal.

fő körüli létszámot.⁹ (1. számú ábra). Ekkor már lakat van olyan nagy katonai hagyományokkal rendelkező helyőrségek laktanyáin, mint Zalaegerszeg, Nagykanizsa, Lenti, Rétság¹⁰. Nemcsak az említett alakulatok kerültek felszámolásra. A NATO csatlakozás idejére, vagyis az elemzett időszak közepéig megszűnt mintegy nyolc dandár huszonkét harcokcsizászlóalj és megszűntek a szárazföldi rakétacsapatok. Az ésszerűsítésre hivatkozva történtek még átszervezések, összevonások és átalakítások a későbbiekben is, de hasonlóan számottevő felszámolási hullám már nem volt. A megmaradt szervezetekre alaprendeltetésükön túl erőn felüli terheket rótt a használaton kívüli, de a honvédség kezelésében maradt ingatlanok őrzés-védelme. A sorkatonai szolgálat megszűnéséig több mint kétezer katona őrizte ezeket az üres ingatlanokat esetenként olyan helyőrségekben is ahol már nem volt katonai szervezet. Ez az őrzés-védelmi feladat jelentős erőforrásokat kötött le az egyébként is forráshiánnyal küzdő honvédség költségvetéséből.

A létszámcsökkentés, az alakulatok felszámolása számos személyügyi problémával járt együtt. Ez a legénységi állomány vonatkozásában kevésbé volt szembetűnő, hiszen a sorkatonai szolgálatra alkalmatlan minősítések számának növekedésével amúgy is egyre problémásabbá vált az alakulatok feltöltöttségének biztosítása. A jelentős gondot a tiszti, altiszti állomány beosztásba helyezése okozta. A felszámolt katonai szervezeteknél szolgáló hivatásos állomány előtt több

Az MH állomány összetétele

Magyar Honvédség			
	1990	2012	
	Sorköteles haderő	Önkéntes haderő	
Létszám (fő)	125 000	-76%	29 500
Harcoló erők	91 000	-82%	16 600
Szárazföldi	68 000	-84%	10 900
Légierő	23 000	-75%	5 700
Kiképzett tartalékos	168 000	-74%	44 000

Forrás: Csiki Tamás: *Honvédelem, területvédelem és az önkéntes haderő (Hadtudomány, 2012/3-4)*

1. számú ábra

lehetőség állt. Vagy vállalják a helyőrségváltással járó nehézségeket, vagy a törvény adta lehetőséget kihasználva megfelelő szolgálati idő birtokában szolgálati nyugállományba kerülnek, esetleg kiválva a honvédség kötelékéből a polgári életben folytatják tovább. Ez az utóbbi lehetőség várt azokra a fiatal tisztekre, tiszthelyettesekre is, akik nem rendelkeztek a szükséges minimális szolgálati idővel. A helyőrségváltás jelentős kihívások elé állította a családokat. Ha a teljes család költözött ott volt a feleségek már kialakított egzisztenciája elvesztésének veszélye (ne feledjük, hogy a rendszerváltást jelentős munkanélküliség kialakulása követte) valamint a gyerekek új iskolai környezetbe kerülése, illetve a nem megfelelő lakáskörülmények (nem egy család került az új helyőrségben albérlésbe, illetve helyőrségi nőtlenzállókban kialakított lakásokba). Amennyiben csak a hivatásos katona családtag vállalta a napi ingázást az új helyőrségbe ez is sok családi konfliktus eredője volt. Tetőzte ezt a helyzetet, hogy a hosszú távú stratégia hiánya miatt nemegyszer előfordult, hogy a vállalt új helyőrség is felszámolásra került és az újabb konfliktushelyzetet a kollégák már nem vállalták. Mindezen körülmények, – kiegészül-

⁹ Azért használom a „körüli” kifejezést, mivel jelenleg az érvényben lévő és különböző jelzőkkel – például béke rendszeresített, költségvetési, feltölthető stb. – létszámok közül ember legyen a talpán, aki pontos adatot szolgáltat.

¹⁰ Zalaegerszeg: felszámolva 1989;
Nagykanizsa: felszámolva 1992;
Lenti: felszámolva 1996;
Rétság: felszámolva 1997.

ve az idő előtti nyugállományba vonulás, illetve a hivatásos szolgálatról való lemondás lehetőségével – elvezettek egy jelentős számú tapasztalt felkészült hivatásos állományú katonára (tiszt, tiszthelyettes) kontrolálatlan kiáramlásával. Ezzel együtt kialakult egy olyan nemkívánatos rendfokozati struktúra, melynek néhány negatív következményét még napjainkban is érezzük. A vizsgált időszak személyügyi problémáihoz jelentősen hozzájárult 2004-ben a megítélésem szerint kissé elhamarkodott sorkatonai szolgálatteljesítés felfüggesztésének bevezetése is. Mint az előző cikkben is említettem a 90-es évek végére számos országban így hazánkban is felerősödtek azok az elvárások, hogy a kötelező sorkatonai szolgálatot egy szerződéses alapon működő rendszerrel váltsák fel. Ennek érdekében különböző csoportok (például a hadkötelezettséget ellenzők ligája) szerveződtek melynek elgondolását, elvárásait politikai pártok is támogatták. Olyan országokban ahol a „hivatásos” katonai szolgálatnak hagyományai vannak, és csak időszakosan vezetik vissza a sorozott szolgálati kötelezettséget (lásd például az USA a vietnámi háború idején) évtizedek alatt kialakult rendszerben folyik a haderő ilyen formájú személyi biztosítása. Nálunk a döntést követően nagyon rövid idő alatt a lehetséges pozitív és negatív hatások elemzése nélkül történt meg az áttérés. A hivatásos tiszti, tiszthelyettesi állomány nem volt kellően felkészült a szerződéses legénység fogadására. Mind a két kategória számára problémát okozott az egymással kapcsolatos és a polgári életben nem meg tapasztalható viszonyok, munkakapcsolat kialakítása. A kezdeti időszakban a parancsnoki állomány hasonlóan viszonyult a szerződéses legénységhez, mint a csak néhány hónappal korábban távozott sorozott katonákhoz. A másik oldal, – vagyis a szerződéses állomány – pedig nehezen tolerálta, hogy a katonai szolgálat egy olyan

tevékenységi forma, aminek csak a kereteit lehet szerződésbe foglalni és nem minden kiszabott feladat mögött lehet a szerződés írott betűjét megtalálni. A szerződéses haderő megítélésem szerint nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket másik két területen sem. Egyik oldalról a bevezetést javaslok azzal érveltek, hogy az egyre bonyolultabb haditechnikai eszközök kezelésének elsajátítására nem megfelelő a csak rövid időre bevonultatott sorozott állomány. Az eltelt közel egy évtized tapasztalatai alapján kijelenthetem, hogy ez az érv két szempontból sem állja meg a helyét. Egyrészt a statisztika azt mutatja, hogy a szerződéses állomány fluktuációja túl magas, másrészt jelentős részük általános felkészültsége amúgy sem teszi lehetővé a bonyolult haditechnikai eszközök használatát. Mellesleg ezeket az eszközöket azelőtt is és jelenleg is évekig kiképzett hivatásos állományú katonák kezelik. A másik érv a kiképzés hatékonysága illetve a kiképzett állomány felhasználhatósága volt, de ez is megdőlt a már említett magas kiáramlás következtében. Ezt a gondolatot alátámasztandó nézzünk egy példát 2007-ből az Összhaderőnemi Parancsnokságra vonatkozólag. Ebben az évben a teljes legénységi állomány vonatkozásában a kiáramlás aránya elérte a meglévő állomány 18%-át. A kilépőknek azonban csak 8%-a távozott a szerződés lejártával (ami természetes kiválásnak tekinthető) míg a többiek felmentéssel távoztak a rendszerből. Ezzel párhuzamosan a toborzó irodák csak a pótláshoz szükséges állomány 10%-át tudták biztosítani (ami mellesleg bőven elegendő lett volna a szerződés lejártával távozó állomány figyelembevételével). A szerződéses állomány 78%-ának volt lehetőség más besorolást biztosítani, ezzel azonban különféle okból nem éltek. A leszerelt legénységi állományúak negyede nem vállalta a helyőrségváltást, és közel a fele még azonos helyőr-

ségben sem vállalt beosztást. Azt gondolom, hogy ez az adat alátámasztja a fentebb említett várakozáson felüli fluktuációt.

Azt gondolom szükséges néhány szót ejteni a tartalékos állományról is. Az vitán felül áll, hogy békeidőben, különösen a jelenlegihez hasonló biztonsági környezetben a haderő aktív állományát a lehető legalacsonyabb szinten kell tartani. A katonai kihívásokat, kockázatokat, a potenciális veszélyeket helyesen értékelve meg lehet határozni, hogy a fenyegetések kezeléséhez mekkora személyi kiegészítés szükséges. Ezt a kiegészítést biztosítja a tartalékos állomány. Mindaddig, míg a Magyar Honvédség sorozott kiegészítési rendszerben működött a kiképzett tartalékos állomány nyilvántartása és szükség esetén, a mindenkori létszámgényhez alkalmazkodó kiegészítése nem ütközött nehézségbe. Napjainkra ez az állomány jelentősen megfogyatkozott, katonái „tudása” megkopott. Tekintettel továbbá a Deák vezérezredes által is felvetett biztonsági kockázatok helytelen (alul vagy túlértékelt) értékelésére a kidolgozott nemzeti katonai stratégia iránymutatása a haderő konkrét veszélyhelyzet kezeléséhez szükséges haderő nagyságáról továbbra is vitatott mind a politikai mind pedig katonaszakmai szempontból. Ezen a gondon keveset segít az az ezres nagyságrendű műveleti tartalékkal kötött szerződés melynek értelmében, jobbra a hadseregből korábban leszerelt, nyugállományba vonult hivatásos tiszti tiszthelyettesi állomány, szükség esetén műveleti beosztásba helyezhető.

A haderő létszámhelyzetének elemzése során megkerülhetetlen probléma a területi elhelyezkedés, szaknyelven a **diszlokáció** kérdése. A rendszerváltást megelőző időszakban a CFE szerződés következményeként már megkezdődött a haderő területi elhelyezésének átalakítása. A Varsói Szerződés feloszlása után ez a folyamat tovább

gyorsult, hiszen nem volt szükség az alapvetően támadó feladattal rendelkező kötelékek addigi állomásoztatásának fenntartására. A fentiekben említett jelentős létszámcsökkenés tovább szűkítette a szükséges helyőrségek számát. A haderő alkalmazási koncepciójának, feladatainak nem átgondolt és esetenként nem helyesen értékelt kihívásokon alapuló meghatározása elvezetett odáig, hogy a szárazföldi haderő zömét képező kötelékek jelenleg három helyőrségben, zömmel az ország egy tájegységén állomásoznak. Ez az elhelyezkedés – különösen a haderő jelenlegi mobilitásának figyelembevételével (hiányoznak a légi átcsoportosítást támogató eszközök; az országot észak-déli irányban két hadászati szempontból is jelentős vízi akadály tagolja, ami jelentős akadályt képez a kelet-nyugat irányú manőverek esetén) – megítélésem szerint nem támogatja maradéktalanul azokat a feladatokat, amelyek a Magyar Honvédség alaprendeltetéséből adódnak. A kilencvenes évek végén felmerült az a lehetőség hogy a katonai szervezetek zászlóalj/zászlóalj harccsoport nagyságú kötelékekben állomásozzanak az ország különböző körzeteiben. Ez abban az időben jelentősen kisebb infrastrukturális beruházást igényelt volna, hiszen a megürült helyőrségek épületeinek felhasználásával, azok modernizálásával fenntartható elhelyezési körülmények kialakítására lett volna lehetőség. Mindezt tetézi, hogy a 2004-től működő szerződéses szolgálatellátás még kisebb elhelyezési igényt támasztana, ha az ország területén viszonylag egyenletesen megoszló katonai szervezeteket kellene állományon ellátni. Az ország területén megoszló kötelékek gyorsabb reagáló képességgel rendelkeznek mind katasztrófa helyzetek elhárításában mind következményeinek felszámolásában, és természetesen rugalmasabban reagálhatnak alaprendeltetésükből adódó konfliktushelyzetek felszámolása

esetén is. Ez a rendszer jóval hatékonyabban támogathatná a jelenleg felállítás alatt lévő műveleti tartalékos rendszert kiképzett és különböző intenzitású konfliktusok kezelésére alkalmas állománnyal. Nem kívánom tovább taglalni a haderő területi elhelyezkedésének kérdését, hiszen ez megérdemelné egy újabb tanulmányt. Mindössze ezzel is azt kívántam igazolni, hogy a Deák vezérezredes úr által felvetett gondolatok a katonai kihívások, kockázatok, és a potenciális veszélyek helyes átgondolt elemzésének szükségességéről, milyen szoros összefüggésben vannak a jövő haderőkép és haderőszervezet helyes meghatározásának követelményeivel.

Azt hiszem ebben a részben, ami az erők és eszközök alcímét viseli kissé eltolódtak az arányok az erők javára. Ezért engedtesék meg itt egy befejező gondolat az eszközök vonatkozásában is. Ez az elemzett két évtized jelentős – mondhatni kitörőhatalmen. – nyomot hagyott a Magyar Honvédség haditechnikai eszközparkján is. A mellékelt táblázat¹¹ (2. számú ábra) egyértelműen mutatja, hogy a főbb haditechnikai eszközökben beállt csökkenés átlagban meghaladta a 80%-ot. A hadrendből kikerült eszközök pótlása – jelentős mértékben a rendelkezésre álló erőforrások korlátozottsága miatt – nem történt meg, ami azzal jár, hogy egyes fegyveremek és kapcsolódó fegyverrendszerek teljesen hiányoznak, vagy csak jelképesen vannak jelen a magyar haderőben.

Ebben az a leginkább elkeserítő hogy egyes haditechnikai eszközök kivonása nem a feladatrendszer megváltozása, hanem a hadrafoghatóságuk megszűnése miatt történt meg.

A haditechnikai eszközök mennyisége és külföldi szerepvállalás

Magyar Honvédség			
	1990	2012	
	Sorköteles haderő	Önkéntes haderő	
Harcipolitikai eszközök (db)			
Szárazföldi erők			
Harcokosi	1435	-98%	30
Páncélozott jármű	1560	-79%	328
Tűzéri eszköz	866	-98% (-80%)	15 (+155 raktáron)
Rakéta-sorozatvető	60	-100%	-
Hadm-harcászati rakéta	27	-100%	-
Légi erők			
Harci repülőgép	100	-86%	14
Harci helikopter	40	-70%	12
Szállító helikopter	24	-30%	17
Szállító repülőgép	24	-79%	5 (+3 db C-17 Pápán)
Külföldön (fő)	190	1000	

Forrás: Csiki Tamás: Honvédelem, területvédelem és az önkéntes haderő (Hadtudomány, 2012/3–4)

2. számú ábra

AZ ERŐFORRÁS KÉNYSZER

Ez a tervező rendszert befolyásoló tényező egy reálisan értékelt biztonsági környezetben kialakított stratégiai célkitűzés esetén forrás oldalról támogatja az elengedhetetlenül szükséges erő-eszköz együttes létrehozását. Tehát ha a sokat emlegetett Bartlett modell helyesen működik az erőforráskényszer a haderő-átalakításának befolyásoló, de nem alapvetően meghatározó tényezője, mondhatni kiinduló pontja. A vizsgált időszak magyar haderő-átalakítását a rendelkezésre álló erőforrások folyamatos csökkenése jellemezte. Az írásomban elemzett időszak kezdetén (1990-ben) a GDP arányában vizsgált honvédelmi költségvetési

¹¹ Csiki Tamás: Honvédelem, területvédelem és az önkéntes haderő; (Hadtudomány 2012/3–4) 25. oldal

arány mutatószáma 1,92%-ról kilenc év alatt fokozatosan 1,24%-ra csökkent. Ezt rövid időre a NATO csatlakozáshoz elengedhetetlen erőforrásigény 1999-ben megállította, de a következő években a mutatószám tovább romlott és 2011-ben már csak 0,81% volt. A haderő-átalakítás folyamatában három olyan jelentős mozzanat emelhető ki, amely döntő befolyással bírt a költségvetésből a hadsereg részére biztosított erőforrások hosszú távú felhasználásának tervezésére. Ez a három időpont a cikk első részéhez mellékelt átalakítási ütemezést illusztráló ábrán is jól látható nevezetesen a NATO csatlakozáshoz köthető **stratégiai felülvizsgálat**. A csatlakozás a haderő feladatrendszerében és nemzetközi szerepvállalásában olyan gyökeres változást eredményezett, amely egy újabb **védelmi felülvizsgálat** végrehajtását tette szükségessé. A hivatásos haderő létrejötte illetve az ehhez kapcsolódó újabb (immár sokadik) transformációs program újabb **haderő reformot** indított meg, amely alapvetően a vezetési rendszer átalakítását, a logisztikai és katonaegységügyi szervezetek átalakítását vonta maga után. A reformokat, felülvizsgálatokat általában stratégiai tervek (tíz éves kitekin-tésben úgynevezett évenkénti gördítésekkel) kidolgozása követte, amelyek emlékeim szerint nem éltek meg két, háromnál több születésnapot. Mindez egyértelműen visszavezethető a Nemzeti Katonai Stratégia hiányára, amelynek szükségességét a cikk elején idézett választási program is megemlíti, mikor harmadik pontjában úgy fogalmaz, hogy *a honvédelmi költségvetés főbb elveit hosszútávra határozzuk meg, gondoskodva a társadalmi támogatásról, mely a megvalósítás garanciája*. Szeretném aláhúzni ennek a mondatnak a második felét, nevezetesen hogy a megvalósítás garanciája a teljes társadalmi támogatottság, ami a haderő létét működőképességét a mindennapi pártpolitika fölé helyezi, és osztársadalmi ügyként ke-

zeli. Pontosan a szükséges erőforrások ilyen laza kezelése, a hosszú távú tervek végrehajtásának bizonytalansága eredményezi a haderőfejlesztéssel kapcsolatos NATO vállalásaink sorozatos átütemezését, melyet a szövetség haderőtervezésben jártas képviselői egyre határozottabb kritikával illetnek. A haderő-átalakításra ható másik külső tényezővel, vagyis a **Biztonsági környezettel** nem kívánok részletesen foglalkozni. Azt hiszem, elfogadhatjuk, hogy gyökeresen nem változott meg esetleg a hangsúlyok áthelyeződése történt.

ÖSSZEGZÉS

Amit ebben a kétrészes rövid tanulmányban leírtam senki ne vegye kritikának, személyek illetve intézmények elleni támadásnak. Nem kívántam senkit és semmit kiemelni, pellengérré állítani. Én mindössze csak az ellentmondások illetve az általam nem megfelelőnek tartott történések bemutatására törekedtem főként azzal a céllal, hogy a későbbiekben ezek megismétlődését elhessen kerülni.

Többször megemlítetem, hogy a honvédelem osztársadalmi ügy és a haderő modernizálásához szükséges forrásigényes fejlesztések miatt nemzeti konszenzuson alapuló döntéseket kell hozni. A demokráciák velejárájaként négy évenként bekövetkező kormányváltások nem okozhatnak, (okozhatnak) törést a távlati fejlesztési elképzelésekbe. Önkritikusan be kell vallani, hogy az elmúlt húsz év valamennyi haderőreformja alapvetően finanszírozási okok miatt befejezetlen maradt.

Hadseregünkre, a személyi állomány erőfeszítéseire az említett gondok és nehézségek ellenére joggal lehetünk büszkéek. A több mint tíz éves NATO tagságunk alatt nem egy nemzetközi misszióban vettünk részt és a feladataink teljesítésének szakmai színvo-

nala minden esetben elnyerte a velünk együtt résztvevő államok katonáinak elismerését. Ugyanakkor senki sem tud közülük semmit azokról az erőfeszítésekről, amelyeknek árán létrejönnek ezek az alkalmi kötelek, összeáll a sikerhez nélkülözhetetlen felszerelés, haditechnikai eszközpark. Nemzetközi feladatainkban talán még egyszer sem sikerült egy komplett alegységet teljes létszámmal és felszereléssel kiállítani úgy, hogy más kötelektől ne kellett volna kiegészíteni. Csak remélni merem, hogy eljön az idő, amikor egy átgondolt stratégiai terv teljes mértékben végrehajtásra kerül, és annak eredményeként kialakul az a Magyar Honvédség, amely hiánytalanul képes lesz teljesíteni a nevéből adódó alapfeladatait és maradéktalanul teljesíteni szövetségi tagságunkból adódó kötelezettségeit.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Samuel P. Huntington: A Katona és az Állam. 1994 Zrínyi – Atlanti Budapest
- [2] NATO kézikönyv. 1997 Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet Budapest
- [3] The World Defence Almanach. 1988/89
- [4] The World Defence Almanach. 1998/99
- [5] H.C.Bartlett: Approaches to Force Planning. 1990 Naval War College Press Newport
- [6] Csiki Tamás: Honvédelem, területvédelem és az önkéntes haderő; (Hadtudomány 2012/3–4)
- [7] Biztonságot a mindennapoknak! A Magyar Demokrata Fórum választási programja (XII. Országos Gyűlés, Gödöllő, 1998. március 1.) (<http://www.datanet.hu/mdf/valprog.html>)

SZAKÁCSI ISTVÁN MK. ALEZREDES: AZ EUFOR SZARAJEVŐI TÖBBNEMZETI KATONAI BÁZISA (BUTMIR CAMP) ÜZEMELTETÉSÉNEK FELADATRENDSZERE ÉS VEZETÉSI TAPASZTALATAI

TÖRTÉNELMI VISSZATEKINTÉS [1–3]

A *Balkán-hadszíntér* két hadműveleti területén (Bosznia-Hercegovina és Koszovó) missziót végrehajtott, illetve jelenleg végrehajtott nemzetközi katonai erők küldetéseit kiváltó okok alapvetően közismerteknek tekinthetők. Viszont az események kronológiája – főként a nemzeti- és a béketámogató nemzetközi katonai erők műveleteinek tekintetében –, talán már nem annyira ismert, a témával mélyebben nem foglalkozó olvasónak. Ezért engedtessek meg, a főbb események megemlítése, a végrehajtott és jelenleg szükséges katonai feladatok jelentőségének megértése, a kialakult helyzet egyfajta érzékeltetése érdekében:

- Jugoszlávia nemzeti egysége felbomlásának kezdete, Josip Broz Tito köztársasági elnök 1980. május 4-i halálát követően;
- 1991–1992: független nemzetállamok létrejötte¹ (Szlovénia, Horvátország, Macedónia, Bosznia-Hercegovina, Jugoszláv Szövetségi Köztársaság), a délszláv háború kialakulása;
- 1991. június 26.–július 07.: szlovéniai 10 napos háború;
- 1991. december 26.: az ENSZ Biztonsági Tanácsa fegyverszállítási tilalmat rendel el Jugoszlávia területére;

1. kép. Szarajevói emlékezés a háború áldozataira 2012. április 06. (fotó: szerző)

- 1991–1995: horvátországi háború;
- 1992. február–1995. március: UNPROFOR² (39 × 18 ezer fő);
- 1992. április 28. A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság megszűnése;
- 1992. április–1995. december 14.: boszniai háború;
- 1995. december 14.: Dayton-i Békemegállapodás;
- 1995. december 20.–1996. december 20.: IFOR³ (60 ezer fő);
- 1996–1999: koszovói háború;
- 1996. december 21.–2004. december 2.: SFOR⁴ (60 × 32 × 20 × 18 ezer fő)

² United Nations Protection Force – ENSZ Védelmi Erő

³ Implementation Force – Végrehajtó Erő, NATO által vezetett

⁴ Stabilisation Force – Stabilizációs Erő, NATO által vezetett

¹ A történelmi Jugoszláviának jelenleg 7 utódállama van (Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Koszovó, Macedónia, Montenegró, Szerbia, Szlovénia).

- 1999. június 12.: KFOR⁵ (50 > 17 > 12 > 7 ezer fő)
- 2004. december 2.: EUFOR⁶ (7 > 4 > 2 > 1 ezer fő)

A Balkán-hadszínter nemzetközi béketámogató katonai műveleteiben a Magyar Honvédség a kezdetektől fogva jelentős szerepet vállalt, amely során a nemzetközi erőkhöz és azok vezetési elemeibe különféle rendeltetésű magyar alegységek és egyéni szakállomány integrálódott.

Az MH nemzetközi együttműködésének eredményességét igazolják ezek a sikeresen teljesített, illetve jelenleg folyó balkáni missziók is, amelyekből a teljes részletesség igénye nélkül (leginkább az egyéni beosztások tekintetében) a következő – a polgári szférában is közismert – küldetéseket említeném meg [4–6]:

IFOR, SFOR egyéni törzsbeosztások (1995–2004, Bosznia-Hercegovina, Szarajevó)

IFOR, SFOR/MMK – Magyar Műszaki Kontingens (1995. december – 2004. április, 426 > 150 fő, Horvátország, Okucani);

SFOR/Magyar Honvédség Szállító Szakasz (2003. augusztus – 2004. november, Horvátország, Okucani);

KFOR egyéni törzsbeosztások (1999–, ~20 fő, Koszovó, Pristina, FILM-CITY Camp.);

KFOR/ŐBZ/ŐBSZ – Őr és Biztosító Zászlóalj később Szakasz, MH KFOR Század, MH KFOR Zászlóalj (1999. június–, ~450 > 300 > 200 fő, Koszovó, Pristina);

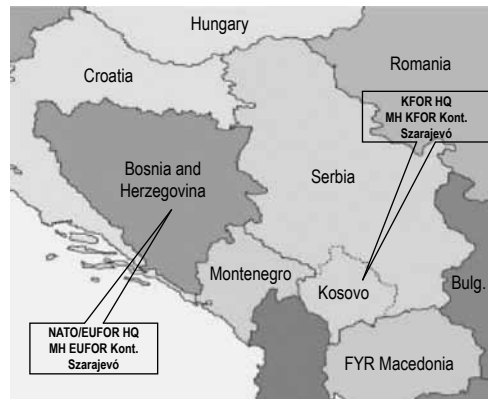
SFOR-MSU/KRK – Katonai Rendészeti Kontingens (2002. május – 2007., ~150 fő, Bosznia-Hercegovina, Szarajevó, BUTMIR Camp);

EUFOR/ Magyar Kontingens (2004–, ~150 fő, Bosznia-Hercegovina, Szarajevó, BUTMIR Camp);

NHQSa⁷, HQ EUFOR⁸ egyéni törzsbeosztások (2004–, ~25 fő, Bosznia-Hercegovina, Szarajevó, BUTMIR Camp)

Eddigi missziós tapasztalataimat, információimat a fent említett hadszínter NATO HQ Sa J4 LNO, TPA/TPDO⁹ (2005. november–2006. november) és az HQ EUFOR / HQ CMDT, Deputy Commandant¹⁰ (2011. november – 2012. augusztus) beosztásaiban volt szerencsém megszerezni – főként a táborüzemeltetés területéről, amelyben dolgoztam – és amelyeket ezúton is szeretnék megosztani a téma iránt érdeklődőkkel.

Az EUFOR Althea¹¹ misszió

2. kép. Jelenlegi főbb magyar katonai küldetések a BALKÁN hadszínterén

⁷ NATO Headquarters Sarajevo – Sarajevói NATO Parancsnokság

⁸ Headquarters EUFOR – Európai Haderő Sarajevói Parancsnokság

⁹ J4 Liaison Officer/Theatre Property Accounting Officer/Theatre Disposal Officer – NATO Parancsnokság Sarajevó, logisztikai összekötő tiszt, hadszínter logisztikai nyilvántartó- és ügyintéző tiszt)

¹⁰ HQ EUFOR Headquarters Commandant, Deputy Commandant – EUFOR Parancsnokság, Táborüzemeltető Parancsnokság, parancsnokhelyettes

¹¹ Az Európai Unió biztonsági- és védelempolitikai katonai műveletének fedőneve Bosznia-Hercegovinában

⁵ Kosovo Force – Koszovói /NATO/ haderő

⁶ European Union Force – Európai Unió Haderő

A Bosznia-Hercegovina fővárosában, **Szarajevóban** lévő „BUTMIR Camp”¹² az utolsó nagyobb külföldi katonai bázis az országban, amely a NATO erők kivonását követően, 2004. decemberétől az EUFOR nemzetközi haderő számára, annak irányítása alatt működik.

BUTMIR Camp kiépítésének történetében a következő főbb momentumokat lehet megemlíteni [8–10]:

- A tábor területén 1990 előtt a jugoszláv néphadsereg katonai repülőtere működött (MIG vadászrepülőgépekkel);
- A boszniai háború alatt a jelenlegi tábor területe frontvonalba, szeparációs zónába esett, amely erősen elaknásított, illetve fel nem robbant hadianyagokkal szennyezett területet jelentett, amelynek megtisztítását (aknamentesítés) 1997-ben végezte el az SFOR;
- 1997. tavasz: BUTMIR-1 tábor területének aknamentesítése, SFOR erők telepítése;
- 1997. szeptember: BUTMIR-2000 megalapítása (SFOR logisztikai erők átköltözése a szarajevói ZETRA stadionból);
- 1998–2005. A tábor infrastruktúrájának tervszerű kiépítése;
- 1999. SFOR erők áttelepülése a szarajevói TITO laktanyából és a Parlamentből;
- 2000. Az SFOR Parancsnokság áttelepülése Sarajevó Ilidza városrészéből;
- 2001. Memorial Park (Emlékpark) létrehozása;

¹² BUTMIR-Tábor (Szarajevó Butmir nevű városrésze után)

- 2002. A magyar táborrész kiépítése;
- 2003. A Main Gate (Főkapu – a tábor főbejárata), főutak, járőrútvonal kiépítése;
- 2004. HQ bldg¹³, PSOTC¹⁴ és a jelenlegi DFAC¹⁵ épületeinek megépítése;
- 2005. Sportközpont (GYM) megépítése;
- 2006. Boszniai Hadsereg Művelési Főnökség (BiH OP COM) komplexumának kialakítása;
- 2007. Első helikopter hangár, TUZLA-Étterem megépítése;
- 2008. Repülő üzemanyagraktár, második helikopterhangár, OHF tranzit szállás övezet kiépítése.

Az EUFOR közel 7 ezer fős létszáma a 2004-es megalakulásakor több nagy katonai bázison diszlokált (Banja Luka – Nyugati régió, Tuzla – Északi régió, Mostar – Déli régió), – amelyeket a korábbi missziók telepítettek és használtak –, és amelyek az elmúlt évek során a NATO és az EUFOR folyamatos létszámcsökkentése következtében feleslegessé váltak, ebből adódóan felszámolásra, illetve át-visszaadásra kerültek az országnak. Az említett bázisok mellett feltétlenül meg kell említeni az EUFOR civil-katonai információs- és támogatói kapcsolatrendszerének alapját képező több tucat LOT¹⁶ házat is, szerte az országban, amelyek szintén folyamatosan kerültek leépítésre, és végül teljes felszámolásra 2012. év végéig. A kronológiai áttekintés alapján, – miszerint a telepítés 10–13 év hosszú periódusához hasonló időt vesz igénybe a leépítés is –, senki ne vonjon le semmilyen direkt következtetést, főként ne katonai logisztikával összefüggőt. Ez a folyamat politikai

¹³ Headquarters building – Parancsnokság épülete

¹⁴ Peace Support Operations Training Center – Békétámogató Műveletek Kiképző Központ

¹⁵ Dining Facility – Étkezdei létesítmény

¹⁶ Liaison Observation Team – Összekötő-megfigyelő csapat/részleg

döntéseken alapszik, tehát az ország bizonytalan politikai-, gazdasági helyzetének, illetve annak megítélése következtében alakult így ki eddig, illetve alakult tovább. Sajnálatos tény, hogy a politikai döntések sok esetben nehezen születnek meg, és hiába a többnyire gyors katonai reagálás (gondoljunk csak az itt említésre került helyszíneken, a szomszédságunkban lezajlott délszláv háborúra, vagy az ezzel közel egy időben történt ruandai¹⁷ tömegmészárlásra, és sajnos lehetne említeni más, közelmúltbeli eseményeket is) a kezdeti késelemnek visszafordíthatatlanul súlyos következményei vannak, amelyeknek nem szabadna bekövetkeznie mai világunkban. A konfliktusok eszkalálódásáért javarészt a nemzetközi társadalmi-, politikai szervezetek, szövetségek a felelősek, késlekedésükkel, nem megfelelő reagálásaiikkal, persze ennek felelősségét szinte soha nem ismerik el.

A katonai műveletek tervezését, a kijelölt erők felkészítését sok esetben célszerű a végső politikai döntés meghozataláig befejezni, az erők készenlétbe helyezésével, a már kialakult súlyos konfliktusba történő késedelemmentes, szakszerű katonai beavatkozás érdekében.

A katona logisztikában, jelen esetben egy nemzetközi katonai bázis üzemeltetésénél is folyamatosan elemezni kell a műveleti célkitűzéseket, és ennek megfelelően tervezni, alakítani a támogatást. BUTMIR Camp logisztikai támogatása is ezen alapelvet követve változik. Azaz a már említett 10–12 éves egyre csökkenő intenzitású fejlesztés, szinten tartás után, folyamatos leépítés történik, költség hatékonyan követve a szükségleteket, a majdani gyors kivonulás biztosítása érdekében is.

A tábor üzemeltetési funkcióinak ismeretét az oda telepített és szolgálatot teljesítő katonai szervezetek ismertetésével,

¹⁷ 1994-es Ruandai népirtás (hutu és tuszi afrikai népcsoportok közötti etnikai alapú, de politikai gerjesztésű konfliktus)

azaz a kiszolgáló terület leírásával célszerű kezdeni, melyek a következők: (szervezet neve, létszáma, rendeltetése)

1. NATO HQ Sa, kb 60 fő (IFOR, SFOR vezetése, jelenleg főként katonai tanácsadás)
2. HQ EUFOR kb. 250 fő (EUFOR vezetése, boszniai haderő kiképzése, nemzetközi szervezetek támogatása)
3. MNBN¹⁸ kb. 300 fő (rendvédelmi feladatok)
4. IPU¹⁹ kb. 200 fő (rendvédelmi- és kiképzési feladatok)
5. PSOTC kb. 100 fő (béketámogató műveletek nemzetközi kiképző kurzusai)
6. TCNs /NICs, NSEs/²⁰ (a nemzeti katonai állomány többoldalú támogatása)
7. BiH OPCOM²¹ kb. 150 fő (összekötés a boszniai haderő és az EUFOR között, együttműködés a közös feladatok vezetésében)
8. HQ CMDT kiszolgáló szervezet (önmagát, a jelentős erőforrást képviselő kiszolgáló állományt és infrastruktúrát is ki kell szolgálnia).

A tábor mindennemű ellátási- és szolgáltatási feladatainál – az említett különféle szervezetek szolgálati-szakmai érdekei mellett – elengedhetetlenül figyelembe kell venni az ott jelenlévő **26 nemzet** (ebből 19 EU tagállam) személyi állományának különféle vallási-, kulturális-, szociális- és általános viselkedési normáinak eltéréseit, speciális igényeit

¹⁸ Multinational Battalion – Többnemzeti Manőver Zászlóalj

¹⁹ International Police Unit – Nemzetközi Rendőri Egység

²⁰ Troop Contribution Nations (National Intelligence Centers, National Supply Elements) – Együttműködő nemzetek (Nemzeti Hírszerző Központok, Nemzeti Támogató Elemek)

²¹ BiH Operational Command of Armed Forces – Bosznia-Hercegovina Fegyveres Erők Műveleti Parancsnokság

3. kép. Bosznia-Hercegovina, Szarajevó, BUTMIR-Camp, 2008.

is. A mindenkit érintő, ellátással kapcsolatos új dolgok bevezetését, a régebbiek változtatását csakis a szükséges szakmai egyeztetéseket, valamint a nemzeti képviselőkkel történő kölcsönös megegyezést (SNR-ok²² jóváhagyásával) követően lehet végrehajtani.

A tábori infrastruktúra, a szolgáltatások alakulása, a műveleti feladatok változása okán csökkentett/bővített nemzeti erők (támogató is) nagyságával, a tábor üzemeltetésének racionalizálásával, valamint a helyi polgári vállalkozók üzleti kalkulációinak megváltozásával van összefüggésben (pl. BUTMIR-2/Olasz tábor/ – komplett szállás-épületek – Banja Luka étkezőszárny – hátsó gyalogos bejáró – üzletek bezárása).

A tábor fizikai paraméterei:

Elhelyezkedése: Szarajevó-DNY
 Főkapu DMS 43°48'35.15" É,
 koordinátái: 18°20'35.50" K
 Területe: 522 000 m² (52 ha)
 Kertülete: ~ 4 000 m

²² Senior National Representative – Rangidős Nemzeti Képviselő

A tábor kiszolgálási kapacitásának néhány adata:

Elhelyezés: 3000 fekvőhely (25 db egyenként 40 ISO konténerből épített épületekben, 2–4 ágyas szobák)
 Élelmezési ellátás: 1500 fő/3 főétkezés (10 főfogásos választék) vagy 3500 fő/3 főétkezés (1–3 főfogásos választék)
 Mosoda: 1000 csomag/hét
 Infrastrukturális kisjavítás: átlagban ~120 bejelentés / nap

Jármű- és munkagéppark:

- ~ 150 db személygépkocsi
- buszok, mikrobuszok
- tűzoltó gépjárművek
- üzem- és fűtőanyag tartálykocsi
- személygépkocsi-mentő tehergépjármű
- nagyteherbírású tréler
- különféle teherbírású robbanómotoros vilástargoncák
- multifunkcionális kis- és közepes teherbírású munkagépek

- forgó-rakodó földmunkagépek
- hómaró

Üzemanyagtöltő állomások tároló kapacitásai:

- 250 m³ dízel
- 60 m³ benzin
- 60 m³ repülőbenzin

Beléptető rendszer:

~3000 fős napi regisztráció (mágneskártyás-fényképes személyazonosítás)

Technikai őrzésvédelmi rendszer:

behatolás érzékelő szenzor, kamerás megfigyelőrendszer

A táborüzemeltetés vezetés-irányítása és felelősségi területei

Az HQ CMDT egészen 2008-ig a NHQ Sa törzsfőnök logisztikai-támogató helyettese közvetlen alárendeltségébe tartozóan működött, amikor is átkerült az HQ EUFOR kötelékébe, ahol 4 évig az HQ EUFOR törzsfőnök közvetlen alárendeltségébe tartozott divízióként. Jelenleg a felévente előírt szervezeti felülvizsgálatok, illetve ezekből adódó szervezeti változások következtében (2012. januártól) a törzsfőnök logisztikai-támogató helyettes vezette divízió egyik ágazataként működik tovább. A vezetés felelőssége viszont a gyakorlatban továbbra is szinte teljes mértékben az HQ CMDT vezetői állományára hárul, amelyet természetesen a döntések előkészítésében a szakterületeket irányító katonai- és polgári vezetői állománya is támogat. A szakterületek többségében ICC vezetői, igen komoly, mondhatni kizárólagos felelősség mellett, gyakorlatilag önállóan tervezik, szervezik az adott szakellátást, és irányítják beosztott szakállományukat, a vezetés által meghatározott céloknak és követelményeknek megfelelően. Ezen feladatrendszer nekem, mint helyettes táborüzemeltető parancsnoknak, folyamatos és szerteágazó, igazi vezetői feladatkört jelentett, amelyre mindig is készültem, de végül is ebben a multinacionális környezetben

adatott meg részemre először ilyen szinten (habár státuszában az HQ CMDT az EUFOR egyik részlege, létszámát tekintve – 2006/572 fő, 2011/450 fő, 2012/350 fő – a legnagyobb szervezeti eleme, messze meghaladja például az MH EUFOR/KFOR kontingensekét).

A következőkben lássuk, melyek ezek a szakterületek: (angol megnevezés / nemzetiség, állomány kategória²³)

1. **Táborüzemeltetés vezetés /parancsnok és helyettes** (Commandant / ír alezredes, Deputy Cmdt / magyar alezredes)
  - Felelősségi területek irányításának vezetése, összehangolása, felügyelete.
  - NATO és EUFOR Parancsnokságokkal, nemzetközi- és nemzeti szervezetekkel való folyamatos kapcsolattartás.
  - Komplex támogatási projektek vezetése, menedzselése.
2. **Vezénylő Zászlós** (Regimental Sergeant Major – RSM / luxemburgi törzszászlós)
  - NATO HQ Sa és HQ EUFOR parancsnokok szakmai támogatása.
  - Altiszti állomány képviselője, menedzselése
  - Általános katonai fegyelem betartásának felügyelete.
  - Rendezvények levezetésének biztosítása.
3. **Bázis Személyzeti Tiszt** (S-1 Personnel Officer / ír főhadnagy)
  - Állományba vételi – kilépési rendszer adminisztráció (IN/OUT Processing).
  - MWA koordinálása, felügyelete.
  - HQ CMDT adminisztrációs feladatok végzése.
4. **Személyi Biztonsági Bevizsgálás, Monitoringolás** (S-2 Security and Sreening Officer / LCH)

²³ Állománykategóriák: katonai rendfokozatok, International Civilian Consultant (ICC) – nemzetközi polgári tanácsadó/szakvezető), Local Civilian Hires (LCH) – helyi polgári alkalmazott

- Helyi polgári munkaerő biztonsági át-
világítása, dolgozók folyamatos mo-
nitoringja.
  - Polgári rendőri- és biztonsági szervek-
kel történő kapcsolattartás.
5. **Műveleti- és Biztonsági Tiszt és tisztthe-
lyettes** (S-3 Operation and Security Offi-
cer/ bolgár százados, ír főtörzsőrmester)
- A tábor őrzés-védelmi-biztonsági rend-
szerének vezetése, felügyelete.
  - Be-kiléptetés felügyelete, engedélyezé-
se (IN/OUT Processing).
6. **Tábor őrzés-védelmi tiszt** (Force Pro-
tection Officer / bolgár főhadnagy/száza-
dos)
- Tábor őrzés-védelem biztosítása (bol-
gár század).
  - Be-kiléptetési pontok működtetésének
irányítása.
7. **Nemzetközi Katonai Rendőrség** (Inter-
national Military Police – IMP, osztrák/
lengyel/román tiszt és tiszthelyettesek)
- Tábori rend ellenőrzése, szabályozása
(közlekedés, fegyelem, stb.).
  - Polgári rendőri szervekkel történő kap-
csolattartás.
  - Belső nyomozati ügyek.
  - Katonák városi ellenőrzése.
  - VIP közúti közlekedési kíséret biztosí-
tása.
8. **Katonai kulturális- és szabadidős te-
vékenységek** (Morale and Welfare Acti-
vities – MWA / osztrák törzsszázados)
- Létesítmények felügyelete (MILLE-
NIUM-rendezvényterem-színpad-bár,
GERMAN CORNER-bár, GYM-sport-
központ).
  - Programszervezés.
9. **Azonosító – beléptető Rendszer Me-
nedzsment** (ID Access System Manage-
ment / magyar ICC polgári alkalmazott)
- ID kártya biztosítás (NATO/EUFOR
HQs, diplomáciai testületek).
  - Beléptetés forgalmi adatok biztosítása.
- Rendszertехnikai felügyelet- és szerviz.
  - FP állomány oktatása, gyakorlati kiké-
pzése.
10. **Tábor fegyelem** (RSM, IMP, HQ
CMDT-nemzeti rangidősök bevonásával)
11. **Tábor Tűzoltóság** (Fire Department,
Fire Chief and Safety Manager / ICC fő-
nök, Egyesült Királyság / LCHs- helyi
polgári alkalmazottak)
- Bázis felügyelet (24 órás).
  - Repülőtéri biztosítás.
  - Munkavédelmi felügyelet.
12. **Egészségügyi Központ** (Medical Centre
/ macedon o.ezredes)
- ROLE-1²⁴ egészségügyi ellátási szintű
biztosítás a bázis számára.
13. **Szállító század** (Transportation Company
/ román főhadnagy/százados/tiszthelyet-
tesek)
- Szállítás-mozgatási feladatok.
  - Gépjárműpark karbantartás-javítása,
szakszerviz koordinálása.
14. **Logisztika** (S-4 Logistics / ICC főnök,
Egyesült Királyság , helyi polgári alkalm-
mazottak)
- Üzemanyag ellátó pontok (gépjármű,
légi jármű).
  - Anyagraktárak (fogyóanyag, infra-
strukturális, térkép).
15. **Élelmezési Ellátás – Üzemi konyha-
étkeзде** (Dining Facility – DFAC / ICC
főnök, Egyesült Királyság / LCHs – helyi
polgári alkalmazottak)
- Ételalapanyagok, palackozott ivóvíz
megrendelés tervezése.
  - Élelmezési ellátás (3 főétkezés, 10 fő-
fogás, desszertek, gyümölcsök).
  - Étkezdék üzemeltetése.

²⁴ ROLE-1 – SZEREP-1: dandártól kisebb katonai szer-
vezetbe integrált vagy rendelt egészségügyi támoga-
tási szint, amely elsősegélynyújtást, azonnali élet-
mentő beavatkozásokat, valamint osztályozást képes
nyújtani.

- 16. Infrastruktúra Üzemeltetés** (Department of Public Work – DPW / ICC főnök, Egyesült Királyság / LCHs – helyi polgári alkalmazottak)
- Építőmérnöki iroda (Engineering).
  - Elszállásolás menedzselés 24 órában (Billing Office).
  - Mosoda (Laundry).
  - Épület- és kültéri terület üzemfenntartás (Ground Management).
  - Infrastrukturális- és munkagép karbantartó-javító műhelyek – Work Shops (villanyszerelő, lakatos, vízvezeték szerelő, asztalos-üveges, aggregátor, műszaki-gép).
  - Kártevőirtás (Pest Controller).
- 17. Pénzügy** (Funds Management / LCHs – helyi polgári alkalmazottak)
- Az HQ CMDT EU/NATO feladatfüggetlen megosztott finanszírozású költségvetési keretének pénzügyi menedzselése (kb. 2,8+0,8 =3,6 millió EUR).
  - Szakági funkciók erőforrásigényeinek biztosítása.
- 18. Vámügyintézés** (Area Issuing Officer / LSH – helyi polgári alkalmazott)
- Nyilvántartja az elvégzett és folyamatban lévő infrastrukturális munkálatok költségeit, az EU általi finanszírozás átláthatósága érdekében.
  - A misszió szabad anyagmozgásának, adómentes státuszának biztosítása a GFAP²⁵ keretmegállapodásnak megfelelően.
  - A táborban működő vám szabad áruforgalom folyamatos felügyelete, ellenőrzése a nemzetközi- és helyi vámeljáráásoknak megfelelően.
  - Üzemanyag dolgozói vásárlásának (helyi alkalmazottak nem vásárolhatnak) felügyelete.

- 19. NATO Raktározás Támogató Rendszer és Minőségellenőrzés** (NDSS²⁶ Assistant and Quality Assurance Inspector / LCH – helyi polgári alkalmazott)
- HQ CMDT projektek dokumentációnak összeállítása.
  - Minőségbiztosítási rendszer menedzselése.
  - Raktár készletmenedzselő rendszer felügyelet.

Korábban még idetartozott a 2008-ban megszüntetett Tábori Lelkész Szolgálat (Chaplain Office), és a 2012-ben más szervezeti elembe integrált Légi Közlekedési Iroda (Air Travel Office) is.

BUTMIR-Camp táborüzemeltető szervezetének feladatrendszerét összevetve a Magyar Honvédség ugyanezen jellegű feladatkörök ellátására létrehozott rendszerével kiténik, hogy az HQ CMDT szervezete közvetlenül nem hasonlít semelyik MH szervezetére sem (helyőrség-támogató parancsnokság, logisztikai zászlóalj, vezetéstámogató elem, stb.). Nálunk ezeket a feladatokat több, egymástól független vezetésű szervezeti elem biztosítja (pl. vezénylő zászlós, őrzés-védelmi tiszt, szakági főnökségek, irodák, szakalegységek, polgári őrző-védő és infrastruktúra üzemeltető-karbantartó cégek, stb.), jelentősen nagyobb vezetői-, de számos területen közel azonos méretű végrehajtó állománnyal.

Az HQ CMDT vezető-irányító állományát mindezen komplex feladatrendszer ellenére, mondhatni igen kis létszámú katonai (~12 fő)- és polgári állomány (~25 fő) képezi. Amely az utóbbi évek jelentős létszámcsökkentéseit követően alakult így ki, tapasztalatom szerint kissé alulmérete-

²⁵ General Framework Agreement for Peace – Általános Keretmegállapodás a Békéért

²⁶ NATO Depot Support System – NATO Raktározás Támogató Rendszer

zetten, hivatalos kifejezéssel a minimum követelményszintet elérően. A részlegek az HQ Cmdt és helyettes vezető-felügyelete mellett, – egyéb felsőbb szakmai vezetés nélkül –, gyakorlatilag önállóan működnek (tervezés-szervezés-irányítás-végrehajtás). Így a két legnagyobb, ~100–100 fős nagyságrendű személyi állománnyal rendelkező részleg az üzemi konyha-étkezdé (DFAC) és az infrastruktúra-üzemeltetési részleg (DPW) is egy-egy fős (ICC) vezető és 4-8 fős műszaki irányítás-felügyelet (supervisor) alatt működik.

A tábor katonai- és polgári alkalmazott állományának napi ellátása mellett (Real Life Support – RLS) igen gyakoriak, és jelentős kapacitást vesznek igénybe a folyamatos katonai gyakorlatok, különféle nemzetközi-, országos és városi rendezvények (VIP fogadások), MWA-programok, humanitárius projektek támogatása. Mindezen feladatok megfelelő színvonalú ellátása felelősségteljes, szakszerű és rugalmas munkavégzést kíván a vezetői- és végrehajtói állománytól, amely csak jól szervezett együttműködés, csapatmunka keretében valósulhat meg. A rendelkezésre álló erősen korlátozott kapacitású humán- és anyagi erőforrásokat – a szabályzóknak szorosan kötődő – optimalizáltan kell kezelni az egyes területek változó intenzitású feladatainak biztosítására. Ezt a fajta munkaszervezést egy kis vándorcirkuszhoz lehetne hasonlítani, ahol egy embernek többféle feladatot kell ellátnia, kiegészítve a kis létszámú állandó személyzetet az aktuális programnak megfelelően (állatgondozás, sátorállítás, előadás, bontás, szállítás, stb.).

Nos, a következőkben ezen „helyettes cirkuszigazgatói” tapasztalataim szeretném megosztani az olvasóval, azaz melyek azok a **kiemelt állandó-, időszakos- és alkalmi feladatok**, amelyekre oda kell figyelni a táborüzemeltetés vezetésénél.

A táborüzemeltetés vezetésének kiemelt területei, problémái, tapasztalatai:

A gyakorlatban előfordult számtalan jellemző eset, konkrét példák hosszadalmas – habár minden bizonnyal olvasmányosabb – elmesélése helyett, inkább azok közös elméleti-gyakorlati összefüggéseit próbálom meg – hol rövidebben, néhol hosszabban – felvázolni.

A katona számára mindig és mindenhol kiemelt fontosságú kell hogy legyen, a **személyi biztonság kérdése** (mivel többnyire valamilyen fennálló vagy bármikor várható veszélyhelyzetnek van kitéve) nem csak közvetlenül az egyénre vonatkozóan, inkább a küldetés minél biztosabb teljesítése érdekében. A veszélyhelyzet felmérése békeidőben nem egyszerű dolog, a felderítés itt kevés tapasztalható tényezőt vehet figyelembe, így maradnak a többnyire jól bevált, régebbi hadműveleti tapasztalatokon alapuló standard eljárások. A baj csak az, hogy mindenki hajlamos ebből előbb utóbb engedni, ha egy ideig „nem történik semmi”, főként a manapság eluralkodó erőforráshiányok által is befolyásolva. Habár a megoldásnak ugyanannak kellene lennie itt is, mint minden más szakterületen: az elhivatott, felkészült szakember véleményét kellene alapul venni, támogatni a komolyabb minőségi visszaesést/kockázatot nem okozó, esetleges költséghatékonyabb alternatívák megtalálása érdekében. Tehát ez egy olyan komplex terület, amelyet folyamatosan felügyelni, és szükség szerint fejleszteni kell a befolyásoló tényezők függvényében (a táborban ide tartozik a FP, S-1, S-2, S-3, ID, IMP, Fire and Safety, élet- és munkakörülmények folyamatos ellenőrzése, megfelelő biztosítása, és természetesen az egészségügy is, de ez a terület speciális jellegéből adódóan általában megfelelő önállósággal rendelkezik). Befolyásoló tényezőket pedig szép számmal, meglepő változatossággal, és

igen differenciált időzítéssel produkál az élet táboron belül és kívül is, amelyekre – habár néha megvalósíthatatlannak tűnhet – folyamatos éberséggel, körültekintő képességfejlesztéssel kell felkészülnünk.

Az **IMP** mint fegyver a katona oldalán, sajnos úgy hozzátartozik a vezetés mindennapjaihoz a rendfenntartási feladatok biztosításánál (közlekedési szabálysértések, különféle személyes incidensek nyomozása, rendezvények forgalomszabályozása, vám-szabad üzletek vásárlókörének ellenőrzése, stb.). A prioritások meghatározása, feladatok irányítása és végrehajtása – a szintén szűkös kapacitások következtében – nagyfokú éberséget, rugalmasságot kíván a vezető- és végrehajtó állománytól egyaránt, miközben – mintegy alapszabályként – feltétlenül vigyázni kell a személyiségi jogok védelmére, és a katonai méltóság fenntartására.

A következő nem kevésbé fontos, szintén kiemelt vezetési figyelmeztetés is igénylő területek az **elhelyezési- és élelmezési ellátások** – amelyeket egyik közös, alapvető jellemük miatt együtt említünk –, mivel a **teljes állomány kivétel nélkül személyesen érintik napról napra**. Itt is érvényesek a több szem többet, illetve a kívülálló másképpen látja népi bölcsességek, így ezeket az észrevételeket, véleményeket nem kritikaként, hanem visszacsatolásként kell helyesen felfogni. Szakszerűbb megoldás, ha rendszeres „mintavételezéssel” gyűjtjük, elemezzük, azaz figyelembe vesszük az állomány igényeit, a minél teljesebb kiszolgálás, elégedettség érdekében, a rendelkezésre álló keretek függvényében. A folyamatos tervezésnek, szervezésnek, rugalmasságnak, pontosságnak és a kialakult rutinnak nagyon fontos szerepe van ezekben a folyamatokban, ahol minden apróbb hiba azonnal feltűnik (mindenki a „saját bőrén” tapasztalja ezeket az ellátásokat, ezáltal valamilyen véleményt is kialakít, közre is adhat

különböző módon). A jó vezetésnek nagyon fontos feladata – az állomány elégedettségének fenntartása mellett – a jövőbeni változások (erőforrások csökkenése) megkövetelte költséghatékony munkacapacitás kialakítás, munkavégzés is (pl. tábor-racionalizálási terv). Ezen tevékenység közben előfordulhat (hiába van folyamatosan tájékoztatva az állomány, hogy mivel kihez forduljon), hogy közel egy időben kell intézni „egyszerű” egyéni igények lehetőség szerinti teljesítését (kell egy plusz polc az irodába, elromlott a légkondi, stb.), valamint döntést előkészítő szakmai javaslat (változatok) kidolgozását egy igen költséges projekt, hamarjában csökkentett költségvetési keretből történő megvalósításához.

Az előbb említett területekkel manapság már elengedhetlenül, hasznos és praktikus, tehát nagyon szoros összefüggésben van az **azonosító-beléptető rendszer menedzsmentje**. Amelynek alapvető feladatrendszerre az előzőekben már említésre került, így ezeket gyakorlati szemszögből, a funkcionális értelmezés érdekében, a felsorolásban részletesebben ismertetem. A chippel ellátott plasztikkártyás személy- és gépjármű azonosító beléptető rendszer nagyon sok, alapvetően fontos szakfeladatot támogat, mondhatni szerves részét képezi, így:

- a személy- és gépjármű azonosító kártyák biztosítása, érvényességük felügyelete (NATO/EUFOR HQs, diplomáciai testületek) S-3 vezetés mellett;
- beléptetés forgalmi adatok biztosítása nyomozati/biztonsági feladathoz, éttermi- és mosoda igénybevétel regisztráláshoz / költségszámvetéshez (S-2/3, DFAC, DPW)
- FP állomány oktatása, gyakorlati kiképzése (terminálok kezelése);
- rendszer-technikai felügyelet- és szerviz (üzembentartás, fejlesztés).

Egyszerűen szabályozhatónak gondolható a **szolgálati gépjárművek elosztásának, és használatának** kérdésköre, de itt is elég sok problémával lehet találkozni, amelyek megoldásához több területet is be kell vonni (pl. főnökök, nemzeti rangidősök, katonai rendőrség, területfenntartás felelősei – parkolóhelyek kiosztása, stb.), tehát **menedzselni kell a döntés előkészítési- és végrehajtási folyamatot**. Problémás például a nem megengedett, vagy indokolatlan gépjárműhasználat kiszűrése, korlátozása (pl. magáncélra, bázison belüli rövid távú történő használat – étterembe, büfébe, stb.), a közlekedési rendszabályok be nem tartása, gondatlan kezelés, igénybevételek és technikai karbantartások koordinálása, stb.. Mindezekre lehetőleg megelőző intézkedéseket kell megalkotni, de az igényekre (szolgálati érdekek) és a tendenciákra (pl. szabálytalan parkolások, szerviz kihagyás, stb.) figyelmet fordítva folyamatos és azonnali beavatkozások is szükségesek.

Az állomány közösségi szabadidős programigényeit (MWA) nem könnyű felmérni, és még nehezebb a többség számára kielégítően teljesíteni, vagy adott szolgáltatási színvonalat fenntartani. Erre a feladatra misszióm alatt egy rátermett (otthon saját vendéglátóipari egységet üzemeltető) osztrák nemzeti-szolgálati zászlós volt kijelölve, akit persze „hivatalból” az HQ CMDT vezetése is támogatott/felügyelt ebbéli tevékenységében. A missziós váltási ciklusokhoz igazodóan ismétlődő nevezetességnéző programok között, be kell iktatni országos, városi rendezvényeket, igényelt csapatúrákat, táboron belüli közös- és nemzeti kulturális, valamint sportrendezvényeket is. A közösségi rendezvények önfenntartó finanszírozása érdekében az MWA 2 saját bárnt üzemeltetett (2012 szeptemberében a kisebbik leépítésre, került) a táboron belül, helyi alkalmazottakkal. Engedtettsék

meg itt is, a már többször említett „felügyelet” szükségességének hangsúlyozása. A lehetőség szerint heti rendszerességgel végrehajtott szakmai területbejárásaim keretében, számtalan esetben kellett személyesen intézkednem különféle infrastrukturális javítási munkálatokra, amely hiányosságok mellett, napról napra sokan elmentek.

A felsorolásból kitűnik, hogy ezek a többségében kiemelt figyelmet igénylő területek – szinte kivétel nélkül – a személyi állomány közel egészével közvetlenül kapcsolatban vannak, minek okán nyilvánvaló azok szenzitivitása. Itt említeném meg az aleggység-, valamint nemzeti logisztikai támogató elemek (National Supply Element – NSE) működése figyelemmel követésének fontosságát, és szükség szerinti támogatását is, mivel azok tevékenységének is viszonylag nagyobb közösségre van kihatása, amelyet nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Az HQ Cmdt a táborüzemeltetés hatékony fenntartása érdekében, a katonai részlegeinek vezetői részére napi (kedd–szombat, lehetőleg rövid, 20–30 perces) eligazítás tart, ahol mindenki beszámol az előző napi főbb tevékenységéről, eredményeiről, problémáiról, amelyek elhárítására az HQ Cmdt azonnal intézkedik, illetve megadja a következő napra kiemelten fontosnak ítélt instrukciókat. A teljes, kb. 25 fős részlegvezetői állomány, valamint a NATO HQ logisztikai összekötő tiszt számára hetente egy alkalommal (Hétfő délelőttönként) kerül megtartásra hasonló napirendű eligazítás, természetesen ez heti ciklusra vonatkozóan. Az említett szűk belső szakmai vezetési fórumok mellett, szükség van különféle egyéb rendszeres szakmai fórumok megtartására (pl. NSE pk.-ok/vezénylő zászlósok/üzletvezetők/stb. időszakos értekezletei), és természetesen az HQ által tartott minden

szintű vezetési fórumon való részvételre is, az EUFOR feladatrendszerének megfelelő támogatása érdekében.

Az említett feladatoknak való megfelelés érdekében, igen előnyös, ha a vezetők a megfelelő szakmai ismereteik mellett, rendelkeznek körültekintő figyelmességgel, érzékenységgel, fogékonyak a jelzések vételére, és hatékonyan képesek lehetőleg előre, de legalábbis azonnal intézkedni. Ezeket a képességeket nyilvánvalóan nem lehet missziós felkészítéseken elsajátítani, csak megfelelő szakmai gyakorlat birtokában állhatnak rendelkezésre az arra rátermetteknél. Ezért nagyon fontos, mondhatni alapvetően meghatározó tényező a missziós (váltó)állomány kiválasztása, kijelölése a sikeres feladatteljesítés érdekében. Ezt a feladatot szakterületemen – személyes tapasztalataim alapján – az MH ÖHP logisztikai vezetése igen komoly konzekvenciával (pl. képzések, felkészítések, tapasztalatgyűjtés), a bevonható kapacitások kihasználásához szakmai adatbázist is felhasználva tervezi, szervezi, és sikeresen hajtja végre. Erre az MH missziók logisztikai támogatásának, és a nemzetközi erőkből szolgáló logisztikai szakállomány nemzetközi elismerése a bizonyíték.

Végezetül a **nemzetközi katonai missziós környezetben** (amely tudvalevőleg misszióként is eléggé eltérően sajátos jellegűnek tekinthető), de a hazai munkavégzés során is – mindenképpen javallott, – véleményem szerint fontos –, mindemellett többnyire általános érvényűnek tekinthető tevékenységi elveket, követelményeket foglalnám össze (melyek követésére, azoknak történő megfelelésére, fenntartására szisztematikusan törekedtem ezen misszióm alatt, annak okán is, hogy „takarékosági okokból” – tudomásom szerint úttörő jelleggel az MH történetében –, megszakítás nélkül 6 hónapot kellett szolgál-

ni) melyek esetleges hiányosságai véleményem szerint azonnal szembetűnő minőségi színvonalalesést eredményeznek mindenféle beosztásban:

- igényes, kreatív, együttműködő képes szakmai munkavégzés;
- tárgyalóképes, szakmai ismeretekkel bővített idegen nyelvismeret;
- körültekintő szakmai információgyűjtés-feldolgozás;
- munka- és személyes kapcsolatépítés-kapcsolatápolás;
- folyamatos önkontroll a katonai fegyelem, és az általános udvariassági magatartásformák megtartása érdekében;
- megfelelő fizikai-, szellemi- és egészségi állapotfenntartó életvitel (aktív és passzív kikapcsolódás);
- közösségi és egyéb szabadidős rendezvények való részvétel.

Véleményem alátámasztására számos érdekes, és tanulságos, de nem feltétel nélkül közléhető konkrét példát tudnék említeni, így ezeknek nem egy ilyen, szakmai tevékenységet röviden bemutató cikkben van a helye, hanem inkább a személyes tapasztalatátadásban, missziós váltó állomány felkészítésben.

A táborüzemeltetés színvonalas fenntartása, (költség)hatékonyság növelő változtatások kidolgozása és megvalósítása mellett, missziós sikerélményeim egyik kiemelkedően fontos tényezőjeként a többoldalúan kialakított gazdag kapcsolatrendszeremet említhetem, amely a – szakmai és személyes bizalom, elismerés jeleként – felém irányuló folyamatos szakmai döntés –, tanács-, vélemény-, és információ igény illetve kölcsönös viszonzások, közös szabadidős programjainlatokban nyilvánult meg. Itt meg kell említenem az esetleges – különféle okokból adódó – személyes konfliktusokat is, amelyekből szintén lehet kamatozó kapcsolatokat kialakítani, ha az ember tudja ezeket megfelelően kezelni.

4. kép. Az HQ CMTD félévente készülő állományfotója (a teljes állomány kb.1/3-a)
Szarajevó, Camp BUTMIR 2012. január (fotó: EUFOR Press Office)

Ha misszióinkban mindezeket sikerül megvalósítani, akkor az elvégzett munka, a kialakított kapcsolatok „hozádéka”, mindenkinek kiváltja az elismerését, ezáltal az egyén elégedettségét is, és sikerélményekben gazdagodva teljesítheti misszióját. A sikeres misszióval pedig a küldetéséhez jelentős mértékben hozzájáruló hazai állomány, az itthoni kollégák megbecsülését, elismerését is kifejezhetjük egyúttal.

Ezúton kívánok minden kedves katonatársamnak, kollégának erőt, egészséget és katonaszerencsét, kül-, és itthoni szolgálatához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] **Dr. Robert F. Baumann, Dr. George W. Gawrych, Walter E. Kretchik:** Armed Peacekeepers in Bosnia, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas (40. oldal)
- [2] **John J. McGrath:** Boots ont he ground: troops density in contingency operations, 2006. Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas (48. oldal)
- [3] **Paul Latawski and Martin A. Smith:** The Kosovo crisis and the evolution of post-cold war European security, 2003. Manchester University Press (67. oldal)
- [4] **Magyarok az IFOR-ban, SFOR-ban.** Szerkesztő: Dr. Bombay László, Zrínyi kiadó, Budapest, 1997.
- [5] **Molnár István:** Békepartnerség az IFOR misszióban – a NATO megújulásának egyik mutatója (2006)
- [6] **Magyarország és a Balkán.** Balkán Füzetek 1. Különkiadás Szerkesztő: Dr. M. Császár Zsuzsa, PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2009.
- [7] **NATO Logistics Handbook 2007**
- [8] Forrás: HQ EUFOR Historical Office (Történelmi Dokumentációs Iroda) anyagai;
- [9] Forrás: A KFOR hivatalos honlapja - <http://www.nato.int/KFOR/> (2012. október 14.)
- [10] Forrás: Az EUFOR hivatalos honlapja – <http://www.euforbih.org/> (2012. október 25.)

GULYÁS ATILA MK. SZÁZADOS: MŰVELETI INFORMATIKAI HÁLÓZATOK FEJLESZTÉSE

BEVEZETŐ

A részletes műveleti helyzetkép¹ ismerete a koalíciós műveletek szempontjából rendkívüli fontosságú. A műveleti helyzetkép jelentése, értelmezése alapján pontosan felmérhetjük, mi történik csapataink közvetlen és távolabbi környezetében, milyen események, folyamatok befolyásolják a soron következő ellenséges és koalíciós műveleteket és azok milyen hatással lesznek a nemzeti és a nemzetközi, a közeli, a középtávú vagy a távoli céljainkra. A műveleti helyzetkép teljes körű ismerete tehát elősegíti szövetséges döntéshozó folyamatainkat és az azt biztosító híradó és informatikai rendszert a létfontosságú rendszerek közé sorolja. A döntéshozói, a felsővezetői állomány számára rendkívüli fontosságú egy olyan, széleskörű ismerethalmazon alapuló támogató informatikai rendszer megalkotása, amely az információátadást és feldolgozást nagymértékben meghatározza és befolyásolja. A rendszer szükségességének igénye hozta létre az Ismeret Fejlesztés² (KD) NATO³ koncepcióját [1]. A KD folyamata magában foglalja az új ismeretek, az információ összegyűjtését, feldolgozását, analízisét és a feldolgozott információk közlésre rendszerezését, megosztását. A KD, mint folyamat, alapvetően vezetési informatikai hálózatra épülő rendszerelmélet, amely

alapvetően igényli a nyílt és a minősített informatikai rendszerek folyamatos rendelkezésre állását. Mivel az informatikai hálózatok korlátozottan állnak rendelkezésre napjaink műveleti területein, ezért a NATO és az ISAF⁴ kezdeményezése alapján az afganisztáni műveleti területen szükséges kialakítani egy olyan minősített informatikai hálózatot, amely a koalíciós műveletek folyamán is lehetővé teszi az adatkapcsolati összeköttetések kialakítását a partnernemzetek között. Az interoperábilis műveletek folyamán, a perspektivikus informatikai hálózatba szükséges bekapcsolni nem csak a koalíciós partner nemzeteket, hanem a helyi, az afgán nemzeti szervezeteket, kormánysszerveket, az Afganisztánban tevékenykedő internacionális human szervezet⁵ és a nonprofit szervezetek, az egyházak képviselőit is [2].

A 2011. év végére tehát – a jogszabályi lehetőségeket figyelembe véve – rendelkezésre állt az a fejlesztési program, ami lehetővé tette a NATO és az ISAF minősített műveleti, informatikai rendszerének tervezését, átalkotását és alkalmazásba vételét.

A műveleti területen (ISAF) jelenleg alkalmazott minősített informatikai rendszerek tanulmányozását követően e tudományos közleményemben összefoglalom a rendelkezésre álló tényanyagot, valamint átfogó képet állítok össze a nemzetközi minősített informatikai hálózatok perspektivikus fejlesztései szempontjából.

¹ Műveleti helyzetkép – Situational Awareness SA

² Ismeret Fejlesztés – Knowledge Development KD

³ NATO – North Atlantic Treaty Organization – Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete

⁴ ISAF – International Security Assistance Forces

⁵ NGOs – Non Governmental Organizations

A MINŐSÍTETT INFORMATIKAI RENDSZER ELVE

A széleskörű és közel teljes ISAF informatikai rendszerelérés érdekében, *Stanley McChrystal vezérezredes*, az ISAF erők parancsnoka (2009–2010) feladatot szabott a nemzetközi erők műveleteinek híradó és informatikai támogatásáért felelős szerveinek, hogy kezdeményezzék a partnernemzetek informatikai rendszereinek kölcsönös összekapcsolását és illesztését a nemzetközi rendszerekben rendelkezésre álló adatbázisok egységesítése, a rendszerek elérése, a feldehívó/hírszerző adatok megosztása érdekében, a meglévő (ISAF SECRET) minősítési szint megtartásával. A feladat szabás alapján a már meglévő és üzemelő nemzeti hálózatokat kell egységes részbe tömöríteni és lehetővé tenni az informatikai rendszerekben az elektronikus levelezés, a kölcsönös adatbázis-elérést. A rendszerkialakítás elvi elgondolását a *Network Centric Warfare (NCW)* NATO-elv határozza meg [3]. Az NCW technikai (elvi) elgondolása, hogy a nemzetek által üzemeltetett informatikai rendszerek rendelkeznek egy olyan informatikai átjárórendszerrel (gateways), amely lehetővé teszi a minősítési szint csökkenése nélküli adatmegosztást a rendszerek között, ezáltal biztosítja a vezetési főlény kialakítását a vezetési és irányítási rendszerek alkalmazásával [4].

Technikai szempontból vizsgálódva a NATO alapelv, a „*need to know*” elv⁶ lehetővé teszi az adatok, az információk megosztását azok között a felhasználók között, akik rendelkeznek a szükséges személyi, fizikai, elektronikus információbiztonsági, továbbá dokumentumbiztonsági követelményekkel [5]. Amíg a „*need to know*” elv alapvetően fókuszál a kérdésre: „mi az, ami a felhasz-

náló számára szükséges ismeret?”, addig az újabb, a kölcsönösen összekapcsolt és illesztett informatikai rendszerekben bevezetendő szabályrendszer alapvetően épít a „*need to share*”, azaz a „szükséges, hogy megoszsd” elv kialakítására, kiterjesztésére az informatikai rendszerek közös „felhőjében”. Ebből a szempontból tekintve a folyamatokat, a „*need to share*”⁷ elv arra a kérdésre keresi a választ, „mi az, ami a felhasználók számára megosztható, amibe a jogosított felhasználó betekinthet”, azaz a titokgazda (az adott nemzet) eldöntheti, hogy milyen információkat tesz közzé.

Alapvető elvi különbség van a rendszerek felhasználása, ebből fakadóan a rendszerek kialakítása és üzeme/üzemeltetése között, hiszen a „*need to know*” elv esetében a szigorú bemeneti követelmények vizsgálatát követően a felhasználó megkapta személyes belépési kódjait (personal account), amely egyben fel is jogosítja a felhasználót a meghatározott adatbázisok, rendszerfunkciók elérésére. Az új afganisztáni informatikai rendszer elvi kialakítása szerint a multinacionális alkalmazások számára lehetővé kell tenni a közös kialakítású adatbázisokban való keresést, adatok fel- és letöltésének lehetőségét, miközben az összekapcsolt és illesztett rendszerek nemzetközi minősítési szintjének a megőrzése nagy fontossággal bír.

A rendszer koncepciója alapján a csatlakozó nemzeteknek nem csak lehetősége van a minősített adatok cseréjéhez (fel- és letöltés), de szükséges az adott rendszertárhely minimális szintű adatfeltöltése is, más szavakkal nem lehetséges „potyautasként” élvezni a rendszer adatbázisai által nyújtott szolgáltatási (információbiztosítási) színvonalat, hanem szükséges és indokolt az adott nem-

⁷ Az amerikai műveleti utasításokban találkozhatunk még a „*share to win*” kifejezéssel is, ugyanebben az értelemben

⁶ „*need to know*” – szükséges ismerni

zeti tárhelynek releváns adatokkal történő feltöltése is. A feltöltésre kötelező minimális és elégséges információk tartalmát belső szabályzóiban kell rögzíteni. Más megközelítésben – a hálózati elvek kiterjesztéseként – az új minősített informatikai rendszerben meghatározott adatok kerülnek feltöltésre egy adott felületre, tárhelyre (command centric system), szemben a korábban széles körben elterjedt hálózatközpontú, minden mindennel és mindenkivel összeköttetésben tartó (network centric system) rendszerekkel.

A fent ismertetett rendszer elvi és gyakorlati kialakítása feltételezi a szigorú hardver és szoftverkörnyezeti szabályzók meghatározását, a megfelelő rendszercsatlakozási felületek kialakítását (gateways, routers és interfaces) és a nemzeti titokgazdáknak a minimálisan feltöltendő információik esetében történő szoros együttműködését is. Egyszerűen mind a hálózat fizikai összetevőiben, mind az információs „felhőben” (virtuális térben) meghatározott közös munka szükségletet⁸. Az informatikai hálózat kialakítása alapvetően szolgáltatásra épülő⁹, az informatikai gyakorlatban széles körben alkalmazott hardver és szoftver elemek integrációjával valósul meg.

ALKALMAZOTT MŰVELETI INFORMATIKAI HÁLÓZAT

Az afganisztáni közös műveletben részt vevő NATO és egyéb koalíciós erők tekintetében világosan meghatározható, hogy a perspektivikusan kialakítandó, kölcsönösen összekapcsolt és illesztett, minősített informatikai rendszerekben milyen alapvető szolgáltatási szükségletek jelentkezhetnek.

A teljesség igénye nélkül az alábbi szolgáltatásokat célszerű biztosítani:

- Elektronikus levelezés, csatolt fájlok továbbítása és fogadása;
- Minősített hang-összeköttetés és video-telekonferencia képesség IP¹⁰ alapú telefonokkal is (VoIP¹¹ face phone);
- Adatok fel- és letöltése, a feltöltött adatbázisok teljes körű elérése;
- Nem minősített üzemmódú (nyílt állományokban kereső) keresőszoftver (keresőmotor) telepítése (Google);
- Minősített adatok keresésére szolgáló keresőszoftver telepítése (Metadata searching);
- Térképadatok, nagy felbontású térképszelvények elérése, letöltése (GeoImagery);
- Közel valós idejű adatátviteli szolgáltatás a műveleti légtérben szolgálatot teljesítő pilóta által vezérelt és pilóta nélküli felderítő/hírszerző légi járművek által sugárzott adatsomagok képi megjelenítésével (Full Motion Video FMV ISR);
- Az állandó felderítői/hírszerzői megfigyelést és az adatok elosztását támogató, a műveleti helyzetkép (Situation Awareness) feldolgozását támogató rendszer, Persistent Surveillance and Dissemination System of Systems (PSDS2);
- Tábori kivitelű, műveleti alkalmazásokban telepíthető komplex egységek kialakítása.

Belátható, hogy a fent felsorolt rendszer-szolgáltatások – a rendszereknek a tervezés korai szakaszában (2010–2011) történő összekapcsolásakor – nem voltak minden esetben teljesíthetőek. A kölcsönösen összekapcsolt és illesztett ISAF informatikai rendszerek – csatlakozási pontjaik tekintetében – nem minden esetben kompatibilisek egymással, valamint a csatlakozási pontokon

⁸ A tevékenységeket Standard Operating Procedures (SOP) és Standard Operating Instructions (SOI) határozzák meg.

⁹ Szolgáltatásra épülő – Service Oriented

¹⁰ IP – Internet Protocol

¹¹ VoIP – Voice over IP, digitális címzés alapján történő telefonkapcsolat-felvétel

fellépő sávszélesség-veszteségek alaposan útját állják az olyan kiterjesztett szolgáltatásoknak, mint a nagyméretű térképszelvények letöltése, vagy a pilóta által vezérelt, vagy pilóta nélküli légi járművek közel valós idejű mozgókép-összeköttetését biztosító adatfolyamok (data streams) továbbítása. Valójában a kölcsönösen összekapcsolt és illesztett informatikai rendszerek, amelyeknek közös nevét a fő műveleti területen folyó tevékenységek (Afghan Mission Network AMN) adták, alapvető és deklarált funkcióját, a közös adatbázisokban való keresést, adatok fel- és letöltését, elektronikus levelezést, a nyílt és a minősített IP-alapú telefonálást valósítják meg. Az új, a negyvenöt NATO és egyéb, az ISAF műveletekhez csatlakozott nemzetek minősített informatikai hálózatát az AMN néven kívülről is igen találó C5ISR¹² megnevezés is meghatározza. A rövidítésben helyet kapó ISR¹³ mozaikszó utal a 2012-ben elért rendszereredményekre, melyek szerint a fent említett pilótánélküli felderítőgépek nagysebességű adatfolyamainak a megosztására is képes a rendszer, azaz lehetővé válik a közös hálózatban történő interoperábilis műveletek tervezése. A létrehozó és az üzemeltető NATO szervek, mint a NATO CIS Support Agency (NCSA), a NATO Communications and Information Agency (NCIA), az US Defense Information System Agency (US DISA) által létrehozott tanács (Operational Planning Group OPG) közös erőfeszítéseinek köszönhetően az alábbi eredményeket érték el a 2012. év III. negyedévére:

- Kidolgozásra került az amerikai migrációs stratégia az amerikai US CENTRIX¹⁴ és

az US SIPRNET¹⁵ minősített informatikai rendszerek között;

- Létrehozásra került az AMN vezetési és irányítási, a rendszerkezelői hálózata;
- Meghatározásra kerültek a szabványosított rendszerbelépési követelmények hardverek és szoftverek tekintetében;
- Kimunkálásra kerültek az ISAF Joint Force Command (JFC) általi, valamint a nemzetek közvetlen támogatási követelményei;

A csatlakozott és a csatlakozni kívánó nemzetek rendszereikkel, munkaállomásaikkal az úgynevezett Hálózati Kapcsolódási Pontokon (NIP¹⁶) keresztül kapcsolódhatnak az afganisztáni műveletek gerinchálózatát képező, a THALES nemzetközi harctéri szolgáltató által üzemeltetett keret informatikai hálózathoz (ISAF SECRET). A tartományokban, a katonai objektumokban települt szakmai műszaki állomány (FT¹⁷) felelős a napi üzemeltetésért.

A HARCÁSZATI-HADMŰVELETI INFORMATIKAI TÁMOGATÁSOK KIALAKÍTÁSA

A nemzeti szempontból jelentős műveleti alkalmazásaink alapvetően köthetőek az ISAF Északi Regionális Parancsnoksághoz (RC-N¹⁸) és az Afganisztán északi körzetének híradó és informatikai támogatási rendszereihez. Az RC-N vezető nemzete, Németország – erőforrásai függvényében – minden támogatást megad az AMN tartományi alkalmazásai, a harcászati-hadműveleti híradó, informatikai és információvédelmi támogatási rendszerek üzemének folyamatosságához. A német AMN-program alapján több lépcső-

¹² C5ISR – Command, Control, Computer, Communications, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance

¹³ ISR – Intelligence, Surveillance, Reconnaissance

¹⁴ US CENTRIXS – US Combined Enterprise Regional Information Exchange System

¹⁵ US SIPRNET – US Secret IP Router Network

¹⁶ NIP – Network Interconnect Points

¹⁷ FT – Forward technicians

¹⁸ RC-N – ISAF Regional Command – North

ben valósul meg az északi tartomány AMN-csatlakozása, fejlesztése. Az első lépcsőben a német vezető nemzet felkérte a harctéri szolgáltatót, a THALES-t a rendelkezésre álló ISAF SECRET munkaállomások felmérésére, nem csak a német, hanem a koalíciós erők tekintetében is. A THALES egy átfogó képet biztosított az északi tartományi parancsnokság által használt, üzemeltetett informatikai rendszerekről, az alkalmazott munkaállomások számáról és a rendszerek egymáshoz való csatlakozásának minőségéről (minősítési szintek megőrzése). Miután világossá vált az alkalmazott informatikai rendszerek hardver és szoftver ellátottsága, az üzemeltetett gateway-ek, routerek és közös interface-k kialakítása, azután kerülhetett sor az AMN kialakításának második fázisára, amit „*National Network Extension*” néven vezettek be. Ebben a fázisban gyakorlatilag felkérték az északi tartományi parancsnokság alárendeltségében állomásozó alegységeket és egységeket, hogy az AMN mielőbbi kiépülése, a csatlakozások elérése érdekében alakítsák át, módosítsák a nemzeti minősített informatikai rendszereiket (hardver és szoftver követelmények pontosítása), valamint tegyék lehetővé közös adatbázisokba való fel- és letöltés lehetőségét. A nemzetek informatikai rendszereinek átalakításával az AMN kiterjesztése a korábban a THALES által biztosított ISAF SECRET rendszerben üzemelő munkaállomásokról megvalósulhatott.

Fontos említést tenni a német erőfeszítésekről a harcászati szakfeladatokat végrehajtó alegységek (szakaszok, századok) rendszerelérésére. A telepíthető informatikai rendszerek tekintetében szükségessé vált olyan kikülöníthető, önálló műholdas csatlakozással, azaz informatikai rendszereléréssel rendelkező, mobil számítógépes rendszerek kialakítása, amelyek a műveleti helyzettől függően néhány óra alatt az AMN teljes rendszerelérését biztosítják, valamint a megfelelő

szinten megvalósítják a folyó – koalíciós és afgán saját – műveletek informatikai támogatását. A *MicroPoint-of-Presence* (Micro-PoP) rendszer kialakításával a folyó műveletek folyamán is lehetővé válik a teljes körű AMN-szolgáltatások elérése. A német fél saját fejlesztésű Micro-PoP végponti rendszere hat ISAF SECRET munkaállomást, fejbeszélő készüléket (headset), hálózati nyomtatókat, VoIP telefonokat, valamint web kamerateákat tartalmaz. További nyílt alkalmazású (UNCLASSIFIED) munkaállomások is csatlakoztathatók a rendszerhez az Internet szolgáltatás biztosítására. A kisméretű parabola tükör (legfeljebb 1m átmérővel) és a legalább 2 Mb/s adatsebességre képes hálózati műholdas csatlakozás lehetővé teszi a RC-N területén a harcászati-hadműveleti feladatok informatikai támogatását.

Összefoglalásként megállapítható, hogy az afganisztáni műveleti területen kialakított Afghan Mission Network informatikai hálózat egy olyan előremutató kezdeményezés, amely modellezi egy lehetséges informatikai hálózat, a modern, 21. századi hadviselés híradó és informatikai támogatásának elvi és gyakorlati kialakítását, biztosítva ezáltal a NATO doktrínákban¹⁹ meghatározott alapelvek kiteljesülését és előrevetíti annak későbbi megvalósulását, kiteljesedését. Az AMN megmutatja, hogyan alkalmazható a jelenlegi, létező rendszer egy újabb informatikai rendszer kialakítására a későbbi nemzetközi műveletek folyamán. Az AMN világosan meghatározza nem csak a minősített informatikai rendszer elvi és gyakorlati kialakítását, hanem a műveleti követelmények figyelembevételével olyan lehetőségeket nyit meg a fejlesztők előtt, amelyek a későbbi műveleti támogatásokban létfontosságúak lehetnek. Olyan műveleti architektúrát mutat

¹⁹ NNEC – NATO Network Enabled Capability

meg, amely a cél-központú művelettervezés folyamán biztosítéka a megosztott, a vezető nemzetek és a koalíciós partnerek által üzemeltetett informatikai rendszerek közös alkalmazásának a művelet-orientált tevékenységben.

A MŰVELETI INFORMATIKAI RENDSZEREK FEJLESZTÉSE

A perspektivikus műveleti hálózatok témaköre (angolul *Future Mission Network FMN*) előbb az iraki hadszíntéren (II. Iraki műveletek), gyakorlati vonatkozásaiban pedig a jelen koalíciós hadszíntéren (Afganisztán, ISAF) került igazán a műveletekben vezető nemzetek és más koalíciós erők látószögébe. A komplex műveleti környezetben az ISAF erők parancsnoksága nem volt képes megfelelő hatékonysággal kommunikálni (hang- és adatkapcsolati összeköttetések) a koalíciós NATO és a nem NATO tagállamok által alkotott koalíción belül. A kulcsfontosságú és gyakran azonnali tevékenységeket igénylő üzenetek, feladatok meghatározásai csak nagy nehézségek árán, többszöri átjátszással jutottak el a feladatot megszabó vezetői állománytól a végrehajtó személyhez. Az egyes nemzeti műveleti minősített informatikai rendszerek között az átjárhatóság csak részben volt megoldott. Elsősorban a vezető nemzetek (USA, Nagy-Britannia, Kanada, Németország, Franciaország, Olaszország) minősített informatikai rendszerei között kerültek kialakításra olyan átjárók, amelyek lehetővé tették a meghatározott minősítési szintű (ISAF/NATO SECRET) információk megosztását, cseréjét. *Stanley McChrystal vezérezredes* szándéka az volt, hogy egy teljesen integrált, többnemzeti, összhaderőnemi hálózat alapjait hozzák létre, amelyben megvalósítható a szükséges adatoknak a megfelelő időben, hitelesen és a meghatározott minősítési szinttel történő továbbítása, meg-

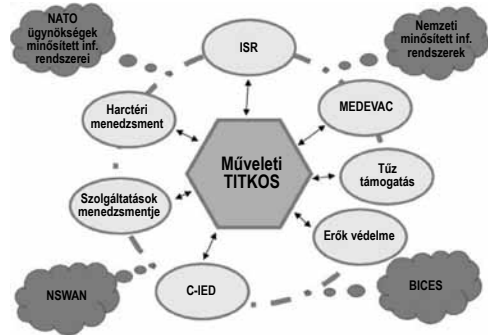
osztása. Ennek a parancsnoki szándéknak a megvalósítására került kialakításra 2009-ben a fentebb részletezett Afghan Mission Network minősített informatikai hálózata. Az AMN kialakítása igényelte tehát a minősítési szintek szabványosítását, azonos szintre emelését. A hálózati csatlakozást szigorú hardver és szoftverkövetelmények határozzák meg, amelyeket elsődlegesen a csatlakozási útmutató (Joining Instructions) határozza meg. A nemzetek, akik csatlakoztak az AMN minősített informatikai hálózatához, saját nemzeti hálózataikat figyelembe véve sokkal több információhoz jutnak hozzá, valamint képesek a megfelelő időben történő, a megfelelő hatékonyságú adatcserére.

Az AMN tehát előremutató kezdeményezés, azonban nem old fel minden lehetséges problémát, ami egy minősített informatikai rendszer tervezésekor, a műveletek híradó és informatikai támogatása esetén jelentkezhet. A jövőbeli műveletek pontos karakterisztikáját nehéz megjósolni, ezért nagyon nehéz egy generikus rendszer megtervezése, amely egy adott, konkrét szituációban, valamint minden műveleti környezetben alkalmazható. Ugyanakkor törekedni kell egy olyan, általános elveken alapuló, összetett, minősített informatikai hálózat tervezésére és kialakítására, amely válaszokat biztosíthat a közeljövő megnövekedett felderítő/hírszerző információigényének kielégítésére. Tudományos közleményekben már vázolt AMN lehet egy példa a lehetséges feladat megközelítésre, azonban szükséges a folyamatok továbbgondolása és a fejlesztések, a tervezői folyamatok beindítása a későbbi műveleti alkalmazások sikere érdekében. Mivel az AMN példaértékű kialakításával a nemzetközi kezdeményezés részeként értelmezhető, jól példázza az interoperabilitás, a rugalmasság és a rendszerhatékonyság megteremtésének lehetőségét egy, a szövetséges keretek között végrehajtott aszimmetrikus művelet során. A

rendszer-megközelítés szempontjából ez áll a legközelebb a műveleti realitásokhoz, ezért a jövőbeli minősített informatikai rendszerek kialakítását is ezen működő hálózat kereteinek, a tapasztalatainak a figyelembevételével célszerű kialakítani.

A későbbi műveleti követelményeknek való megfeleltethetőség érdekében biztosítani kell az adatok elérését mind a stratégiai, a műveleti, mind a harcászati szintű feladattervezés folyamán, továbbá indokolt kidolgozni a jogszabályi és a technikai követelményeket is az interoperabilitás szem előtt tartásával. A jogszabályi harmónia megteremtése rendkívüli fontosságú, hiszen a többnemzeti informatikai hálózatok minősítési szintje eltérő lehet, valamint az információbiztonsági követelmények egységesítése területén is vannak azonnal elvégzendő szakfeladatok. A technikai követelmények kidolgozása folyamán törekedni kell a jelenlegi hardver és szoftverkörnyezetnek, mint alaprendszerként való elfogadására, hiszen nem ismerhetjük a későbbi műveletek folyamán a rendelkezésre álló informatikai rendszer elemek műszaki paramétereit, az informatikai fejlődési irányait. A kialakítandó hálózatnak támogatnia kell mind a minősített adatok átvitelét, mind a nyílt, nem nyilvános adatok és információk cseréjét, elérését és megosztását. Azok a nemzetek, akik csatlakozni kívánnak a jövőbeli informatikai rendszerhez, azonban az erőforrásaik hiányában nem minden esetben tudják teljesíteni a későbbiekben rögzített hardver és szoftver paramétereket, szükséges valamilyen támogató vállalkozás létrehozása, vagyis indokolt egy rendszerüzemeltető egység, vállalkozás kialakítása és integrálása a többnemzeti felhasználók körébe. A minősített informatikai rendszer rendszerszolgáltatásainak biztosítása kell mind a harcászati menedzsmentet, a műveleti helyzetképet, a felderítő/hírszerző adatokkal való ellátást, az adatok megosztását, a tűztámoga-

tás és az ellenség által telepített improvizált robbanóeszközökkel²⁰ és az egészségügyi okokból történő²¹ kiemeléssel kapcsolatos információigények kielégítését, továbbá az erők védelmével kapcsolatos adatok megosztását is. Az ábra segítheti az integrált informatikai rendszer szolgáltatásainak vizuális feldolgozását.

*Integrált informatikai hálózat elvi kialakítása
(forrás: a szerző)*

A csatlakoztatott NATO és nemzeti minősített rendszerek²² – megközelítésem szerint – önálló rendszeralként tekinthetők, a közös új minősített informatikai rendszer integráns elemeként megőrzik a minősítési szintjeiket. A legmagasabb csatlakoztatott rendszer minősítési szintjét indokolt átvinnie a komplett, újonnan kialakított informatikai hálózatnak. Az 1. ábrán követhető rendszer-szolgáltatások lehetővé teszik a minősített informatikai rendszerekben szükségszerűen megjelenő szolgáltatás-duplikációkat, minden regisztrált felhasználónak lehetővé teszi a gyors keresést és a fel-töltést, a magas szolgáltatási szintek elérését.

²⁰ C-IED – Counter – Improvised Explosive Devices

²¹ MEDEVAC – MEDical EVACuation

²² NSWAN – NATO SECRET WAN, BICES – Battlefield Information Collections and Exploitation System

A NATO/ISAF jelenlegi, a műveletekben alkalmazott informatikai rendszerei kiváló alapul szolgálhatnak a későbbi rendszerek tervezésekor. A jelenleg kialakított és a jövőbeli rendszerek tekintetében tehát indokolt a korábban részletezett adatbázisok, rendszerfunkciók elérése, valamint a rendelkezésre álló híradó csatornák sávszélességének jelentős növelése.

KÖVETKEZTETÉSEK

A jövőbeli minősített informatikai hálózatok kialakítását figyelembe véve az alábbi következtetéseket, rendszerkövetelményeket fogalmazhatjuk meg.

- A C5ISR hatékonyságának a növelése érdekében a tervező munkát és a műveletek vezetését is azonos informatikai hálózaton célszerű végrehajtani. Ez csupán kiegészíti, nem helyettesíti a NATO/ISAF SECRET szintű információ megosztását;
- Szükséges kidolgozni egy szervezeti keret alapjait, amely meghatározza az alkalmazott doktrínát és a követelményeket, elvárásokat a minősített informatikai hálózattal szemben annak érdekében, hogy a műveleti vezetés a megfelelő sebességgel, a műveleti tempónak megfelelő, ahhoz igazodó módon kerüljön végrehajtásra;
- A jövőbeni műveletek generálják a komplex hálózatok kialakításának szükségességét. Ugyanakkor a koalíciós erőknél készen kell állniuk, hogy a lehető legrövidebb időszak alatt létrehozza az alkalmazandó minősített informatikai hálózatait a folyamatosan változó műveleti környezet követelményrendszerének a figyelembevételével. A jelenlegi eszközkészlet számbavételét követően tehát azokat meg kell feleltetni a jövőbeli műveleti követelményeknek;
- A NATO/ISAF és a koalíciós erőik számára rendelkezésre álló műszaki informatikai

eszközkészleteket (hardverek és szoftverek, aktív informatikai eszközök) a lehető leghatékonyabban kell felhasználni. Előzetes felmérés szükségeltetik, amely keretében felmérésre kerül, milyen technikai eszközöket lehetséges egy perspektivikus műveleti alkalmazás folyamán a közös erőfeszítésekbe bevonni, a közös és megosztott minősített informatikai rendszer részelemként alkalmazni;

- A jövőbeli minősített informatikai rendszerek finanszírozási kereteit már a tervezés első lépéseként meg kell határozni. A perspektivikus rendszer helyét, szerepét és súlyát a rendszer kialakításába fektetett pénzügyi/anyagi háttér biztosítása is minősíti²³;

Az *Allied Command Transformation* (ACT) feladatul tűzte ki egy olyan alapküldetést kidolgozását, amely a megfelelő szinten határozza meg a perspektivikus minősített informatikai rendszer kialakítását a NATO jövőbeli ambíciószintjének teljesítésére. A keretdokumentum kidolgozásának a célja, hogy meghatározásra kerüljenek a jövőbeli minősített informatikai rendszer rendszerelemei, a műveleti tervezés feltételeinek a megfogalmazása a jelenlegi NATO képességsomagok figyelembe vételével. Az alapküldetést kidolgozását, nemzeti és NATO szervek általi elfogadását követően kezdhető meg a valódi érdemi kooperáció a technikai kiépítés lépéseivel.

ÖSSZEFOGLALÁS

A jelenleg próbaüzemében üzemelő Afghan Mission Network minősített informatikai hálózat kialakítása nagyon rövid folyamat eredménye. Az első elképzelésektől,

²³ Az AMN esetében az elsődleges pénzügyi finanszírozás a *Crisis Response Operations Urgent Requirements CUR* keretből valósul meg.

ötletektől a jelenlegi, a műveleti hatékonyságát máris bizonyító minősített informatika rendszer kiváló tesztbázisa a perspektivikusan kialakítandó, jövőbeli minősített informatikai hálózatoknak. Az AMN szolgáltatás-alapú rendszerkialakításával megmutatja a kölcsönösen összekapcsolt és illesztett minősített informatikai rendszerekben történő munkavégzés előnyeit, a rendszerkiépítés gyakorlati megvalósítását. Az erre a komplex rendszerre építő jövőbeli minősített informatikai rendszer biztosítani fogja az egyszerűbben tervezhető, a magasabb színvonalon végrehajtott nemzeti technikai együttműködést, a hálózattervezés és a hálózati műveleti koordináció tevékenységeit, a jelenlegi hálózatok nyújtotta szolgáltatásokhoz képest magasabb szintű műveleti helyzetkép elérést biztosít mind a stratégiai, a műveleti, mind a harcászati felhasználás szintjén. Az újonnan tervezendő minősített informatikai hálózat a műveleti parancsnok közvetlen alárendeltségében bármikor átstrukturálhatónak kell lennie, a nemzetek csatlakozási igénye esetén jelentősen is bővíthetőnek, ami nagymértékben biztosítja a műveleti redundanciát napjaink folyamatosan változó műveleti környezetében. A magyar nemzeti csatlakozás szempontjából is előnyös a nagymértékű redundancia biztosítása, hiszen a jelenlegi rendszereink a NATO által kerültek kialakításra (NSWAN és BICES), így a felderítő/hírszerző támogatási feladatok integrációja egyszerűen és gyorsan végrehajtható.

Összességében a perspektivikusan kialakítandó minősített informatikai rendszer műveleti elveinek, jogszabályi és technikai követelményeinek kialakítása, az elvek és

eljárások megértése és egységesítése még további jelentős kompromisszumokat kíván a csatlakozni kívánó nemzetektől és NATO szervektől, azonban az egységesítés, a közös hálózatok útján el kell indulni, hiszen a jövőbeli koalíciós műveletek igénylik a nemzeti minősített rendszerek felett álló, azokon szolgáltatási szintjeiben jelentősen túlmutató integrált, minősített műveleti informatikai hálózat tervezését és kialakítását.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Bi-Strategic Command Knowledge Development Handbook, 9 February 2011. pp. 2–13.
- [2] NATO Knowledge Development Concept, 12 August 2008, pp. 10–12.
- [3] Haig Zsolt – Várhegyi István: A cybertér és a cyberhadviselés értelmezése, Hadtudomány 2008. évi elektronikus szám pp. 1–2. http://mhht.eu/hadtudomany/2008/2008_elektronikus/2008_e_2.pdf Letöltés ideje: 2012. október 22. 20:42
- [4] dr. Haig Zsolt: Információs műveletek, SIGINT és EW kapcsolatrendszere. Felderítő Szemle, Budapest, pp. 27–48p. Magyar Köztársaság Felderítő Hivatala 2007/K, 2007. február. ISSN 1588-242X pp. 27–28.
- [5] dr. Haig Zsolt: Az információbiztonság komplex értelmezése, Robothadviselés 6. Tudományos Szakmai Konferencia, ZMNE Hadmérnök Különszáma, 2006. november 22, pp. 6–7. http://zrinyi.zmne.hu/hadmernok/kulonszamok/robothadviseles6/haig_rw6.html Letöltés ideje: 2012. október 22. 20:50

DR. FURJÁN ATTILA NY. ALEZREDES:
A „HUTOPCCIS” – SZÁMÍTÓGÉPES VEZETÉSI
RENDSZER KÉPESSÉGE ÉS TOVÁBBFEJLESZTÉSÉNEK
LEHETŐSÉGEI

A tüzérség továbbra is a szárazföldi haderőnem legnagyobb tűzerőjű fegyverneme, az ellenség tűzzel való pusztításának alapvető eszköze. *A tűztámogatás a célfelderítés, a megosztott irányítású tüzerszközök, a harci repülőeszközök, valamint más pusztító és nem halálos pusztító eszközök és támogatási módok, együttes és egyeztetett alkalmazása.*

A tűztámogatás fogalmából kitűnik, hogy az nem egyenlő a tábori tüzértámogatással,

hanem annál sokkalta szélesebb tartalommal bír. Látható, hogy a megosztott irányítású tüzerszközökön kívül a harci repülőeszközök, valamint más halálos pl. a műszaki erők és nem halálos pl. az elektronikai hadviselés eszközei (amennyiben zavaró képességgel rendelkeznek), a fogalom alá tartoznak. A fogalom az utóbbi időben változáson ment keresztül, mert korábban a célfelderítést „ki-felejtették” belőle.

1. ábra. „TOPCCIS” harcvezetési rendszer működés közben a ZMNE éleslövészettel egybekötött harcászati gyakorlatán 2006-ban.

Célfelderítés nélkül nincsen céltervezés és tűztámogatásról sem beszélhetünk. A tűztámogatás rendszere három, bizonyos fokig különálló, de egymástól elválaszthatatlan összetevőből áll. A célfelderítés vagy célazonosítás, a rendszer „szeme és füle” a fegyverrendszerek és lőszer, amely a rendszer támadó „izomzata” és az *irányítás, vezetés*, melyhez a korszerű számítógépes vezetési rendszerek tartoznak, a rendszer „agya”. Tanulmányomban a korszerű térinformatikai háttérrel rendelkező, számítógépes vezetés és irányítás kutatás-fejlesztési eredményeiről szeretnék beszámolni.

A tűztámogatásnak egy fontos alrendszere, a *vezetés és irányítás*, amely a rendszer „agya”. A XXI. század műveleteinek tervezése és vezetése a korszerű „Számítógépes Harcászati Vezetési és Információs Rendszerek” segítségével valósulhat csak meg. A fejlett országok haderejében meghatározó szerepet tölt be a számítógépes vezetési rendszerek fejlesztése, tesztelése, alkalmazása háborús és nem háborús műveletekben. A harcászati helyzet térinformatikai alapokon történő tervezése és vezetése, a térképi és szöveges információk gyors továbbküldése és feldolgozása, a célfelderítési adatok szakszerű és időbeni feldolgozása, a célok fontosságuk szerinti besorolása és elosztása a tűztámogatás meglévőforrásai között, a tűzkérés időbeni továbbjuttatása és biztosítása csak számítógépes rendszer segítségével biztosítható megalapozottan és megbízhatóan.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem (továbbiakban NKE) Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar (HHK) Műveleti Támogató Tanszéke (továbbiakban Tanszék) egyedi, komplex, több szakirányra kiható, az egyetemi tanszék saját és más kutatóműhelyek tudományos kutatásai eredményein alapuló, oktatási tevékenységet folytató szervezet.

Munkáját a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény, a Nemzeti Köz-

szolgálati Egyetemről, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról szóló 2011. évi CXXXII. törvény, a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény, a katonai és rendvédelmi felsőoktatási intézmények vezetőinek, oktatóinak és hallgatóinak jogállásáról szóló 1996. évi XLV. törvény, valamint a 90/2008. (HK8.) HVK intézkedés, továbbá az érvényben lévő munkaköri jegyzék, az előbbieket érintő összeállított egyetemi, kari- és tanszéki Szervezeti és Működési Szabályzat szellemében végzi.

A Honvéd Vezérkar és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem által kijelölt stratégiai irányvonal, intézményünk tudományos és oktatási tevékenysége vonatkozásában prioritást jelent a tanszék oktatói és kutatói tevékenysége során. Ennek szellemében végzi a Tanszék az oktatási és tudományos kutatási feladatait. Kiemelt fontosságúnak tartjuk a fegyveres küzdelem, az aszimmetrikus hadviselés során a bevetésre kerülő katonai erők alkalmazási lehetőségeinek, és az erők vezetésének számítógépes hálózatokkal, rendszerekkel történő támogatásának kutatását. A fejlesztés utolsó időszakában a figyelmet a Magyar Honvédség egyik kiemelt feladatának az afganisztáni PRT „*Force protection*” (erők megőrzése) képesség kialakításának modul rendszerű megvalósulásához alternatív változatok bemutatására, illetve a csapatok, elsődlegesen zászlóalj szintű, integrált számítógépes vezetési rendszerekkel történő ellátásának kutatására fordítottuk.

A fenti célkitűzések megvalósítását a tanszékünkön már a több mint tíz éve folyó kutatási eredményeinkre alapoztuk. Az elmúlt években, a Magyar Honvédségben döntéshozatalra jogosult előjárók számára több bemutatott szerveztünk a meglévő modulképességek automatizált vezetési rendszeren

keresztül, valós időben („real time”) végrehajtott, éleslövészet keretében megvalósított, vezetési képességek demonstrálására.

A tanszék kutatási eredményeire alapozva a katonai felsővezetésnek több alkalommal bemutatásra került a számítógépes „TOPCCIS” munkaállomásokkal felszerelt **Műveleti Reagáló Központ (MRK)**, amelyet mind háborús, mind béketámogató műveletek keretei között hatékonyan lehetne alkalmazni. Ez mindenképpen új tudományos kutatási eredménynek számít.

A tanszéken kiemelten fontosnak tartjuk az aszimmetrikus hadviselés, vagyis a békeműveletek során bevetésre kerülő katonai erők alkalmazási lehetőségeinek kutatását. Ez egyben a Magyar Honvédség egyik kiemelt feladatához, vagyis a „force protection” képesség kialakításához történő hozzájárulás is.

A kísérleti harcvezetési foglalkozások nagy visszhangot váltottak ki a Magyar Honvédség csapatainál és a katonai felsővezetés figyelmét is ráirányította a magyar fejlesztésű „(HU) TOPCCIS”-ra. Ennek eredményeként már *2007. február 19-én* az MH Vezérkari Főnök Úr személyesen ellátogatott tanszékünkre és megismerkedett a kifejlesztett vezetési rendszer, elsődlegesen gyakorlati képességeivel. Többek között bemutatásra került a Műveleti Reagáló Központ (MRK) felépítése, technikai eszközei, személyzete és feladatai, a javasolt adatforgalom, illetve az előkészített műveleti helyzet, amely a korszerű harcászati (MRR) rádiókon keresztül továbbításra is került az előjáró vezetési pontra egyéb szöveges és térképi információkkal együtt. A bemutatót egy rövid munkaértekezlet követte, ahol a Vezérkari főnök úr elismeréssel szövelt a kifejlesztett rendszerről, az elvégzett munkáról és ígéretet tett a rendszer továbbfejlesztésének, alkalmazhatóságának és a Magyar Honvédségbe történő bevezethetőségének megvizsgálására.

A „TOPCCIS” számítógépes vezetési rendszerrel felszerelt Műveleti Reagáló Központ (MRK) – A kutatás-fejlesztés eredményei

A korszerű hadseregek működéséhez elengedhetetlenül szükséges olyan információs rendszer alkalmazása, amely a vezetés és irányítás bonyolult folyamatát támogatja, és bizonyos elemeit automatizálja. Ez a támogatás és automatizálás ki kell, hogy terjedjen a tervezés, a végrehajtás a vezetés és az ellenőrzés valamennyi szintjére. Egy ilyen rendszerrel szembeni alapelvárás, hogy képes legyen biztosítani a csapatok erőinek egymással, valamint NATO szövetséges csapataival való együttműködés képességét is.

A műveleti vezetést minden esetben a műveleti területen, felelősségi körzetben olyan vezetési elemekkel kell megvalósítani, amelyek közvetlen ráhatással vannak a műveleti-, illetve harctevékenységre, képesek a helyzetben beállt változásokra gyorsan és operatívan reagálni, és a művelet, harctevékenység támogatása érdekében képesek a helyzet ismeretében kellő időben, a szükséges erőket, eszközöket rendelkezésre bocsátani. Ezeknek a követelményeknek a tábori vezetési rendszerek felelnek meg.

Figyelembe véve a vezetéssel, kiemelten a szárazföldi kötelékek vezetésével szemben támasztott követelményeket – automatizált vezetés vonatkozásában – az elkövetkezendő évek szárazföldi haderőnémetek nélkülözhetetlen rendszere, elemek kell, hogy legyen egy műveleti, harcászati tervezést, vezetést támogató információs rendszer, amely háborús és nem háborús műveletekben egyaránt alkalmazható. Egy ilyen rendszer lehet a hazai viszonyok között kifejlesztett „Harcászati Hadműveleti Vezetési és Irányítási Információs Rendszer (HUTOPCCIS)”.

A „Harcászati – Hadművelési Vezetési és Irányítási Információs Rendszer” olyan rendszerekkel kell, hogy rendelkezzen, amelyek szárazföldi haderő, dandár, zászlóalj és század szinten képes lefedni, biztosítani és kiszolgálni, összegezve támogatni a tervezés és vezetés során a harci (manőver), harci támogató és harci kiszolgáló támogató egységek, alegységek által működtetett harctéri rendszereket.

A „HUTOPCCIS” olyan összetett vezetési rendszer, amely az alkalmazói szoftverből, a hardver elemekből és az információáramlást biztosító kommunikációs technikai egységből áll.

A fejlesztők együttesen konzorciumként első alkalommal a „Bakonyi csapás-2003” gyakorlaton vettek részt, amely sikeres alkalmazásról tanúskodott és az MH Szárazföldi Parancsnokság 11 oldalas ajánlást terjesztett fel a HM HVK részére. A HM részéről a megrendelés finanszírozási problémák miatt elmaradt.

A „HUTOPCCIS” rendszer elemei

Alkalmazói szoftver

A szoftver alkalmazásra, illetve bemutatásra került:

Hazai viszonylatban:

- ZMNE-en tudományos konferenciákon, szakmai bemutatókon,
- csapatok szaktisztjei részére,
- ELEKTRON-2000 gyakorlaton a hadtest főharcállásponton belül, a harcvezetési központban – működés közben,
- Delta-2001 gyakorlaton a hadtest főharcállásponton belül, a harcvezetési központban – működés közben,
- 2004-től a ZMNE - KLHTK- Művelési Támogató Tanszéken az oktatásba is bevezetésre került,
- Bakonyi csapás-2003 gyakorlaton – a szárazföldi parancsnokság mozgó vezetési

si pontján (SZFP MVP), a dandár (dd.-), zászlóalj (z). vezetési pontokon, a Szimulációs Központban – működés közben,

- ZMNE Kossuth Lajos Hadtudományi Kar (KLHTK) záró gyakorlatán, 2004. június,
  - 2005. január – MH 86 Szolnok Helikopter Ezrednél törzsfoglalkozás keretén belül,
  - 2005. január – BM Védelmi Hivatal, HM Védelmi Hivatal részére,
  - 2006. május – ZMNE Bemutató HM VKFH-nek Mikita János mk. altábornagy úrnak, Juhász István vezérőrnagy úrnak,
  - 2006. május a Művelési Támogató Tanszék által rendezett nyílt nappal egybekötött „Force protektion” követelményei alapján egyrehajtott, tűzéségi éleslövészettel egybekötött bemutató gyakorlaton. A „TOPCCIS” rendszert a gyakorlaton összekapcsoltuk a korszerű „ARTHUR” tűzeszköz felderítő lokátorral, bemutatásra került a számítógépes munkahelyekkel kialakított és működtetett „Művelési Reagáló Központ”,
  - 2007. február 19-én bemutatásra került a HM vezérkar főnökének a „TOPCCIS” képessége és a számítógépes munkahelyekkel berendezett „Művelési Reagáló Központ”,
  - 2007 november: MH 5. Bocskai István lövészdandár törzstiszti felkészítés – Debrecen,
  - 2009 első algériai tiszti csoport 2 hetes tanfolyamrendszerű kiképzése a „TOPCCIS” vezetési rendszerre,
  - 2010 második algériai tiszti csoport 2 hetes tanfolyamrendszerű kiképzése a „TOPCCIS” vezetési rendszerre,
  - 2010. április 27–29. felderítőrendszer gyakorlat. Várpalota-lőtér,
  - 2011 február – szakmai bemutató, 26 fő szakértői csoportnak.
- Nemzetközi viszonylatban:**
- 2001 áprilisában bemutató a NATO felderítő munkacsoport ülésén (Budapest),

- 2001 C+D nemzetközi fegyverzeti kiállítás-Budapest,
- 2002 AFCEA, NATO tagországok katonai hardver és szoftver bemutatója,
- 2003 C+D nemzetközi fegyverzeti kiállítás-Budapest,
- 2005 január – bemutató a NATO katonai küldöttsége előtt a ZMNE-en,
- 2005 német Rheinmetall szakembereinek bemutató (Budapesten és Brémában),
- 2006 német Rheinmetall szakembereinek bemutató,
- 2007 C+D nemzetközi fegyverzeti kiállítás-Budapest,
- 2008 IDEB nemzetközi kiállítás-Szlovákia (Pozsony).

A „TOPCCIS” tábori vezetési és információs rendszer rendeltetése, alkalmazása és képessége, térinformatikai adatbázisai, működésének hardver feltételei

Rendeltetése

Század-, zászlóalj-, dandár- és szárazföldi haderőszinten a művelet, harctevékenység (hadművelet) tervezése és vezetése, a felderítőerők és eszközök harci alkalmazásának tervezése, a felderítés vezetése, a felderítő alegységektől származó felderítési információk (adatok) továbbítása a vezetési pontokhoz, azok gyűjtése, elemzése, feldolgozása és rendszerezése. A célok elosztása és továbbítása a tűztámogatásban résztvevőerők részére, számítógépes hálózaton, vagy harcászati rádión keresztül, formátizált üzenetek segítségével. A tűztámogatás folyamatos tervezése a harctevékenység előkészítése és végrehajtása során. Menetek tervezése és vezetése. Válságkezelési és béketámogatási feladatok tervezése és vezetése század, zászlóalj és dandár szinten.

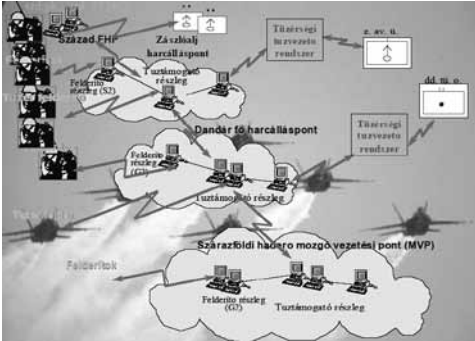
A harcvezető rendszer kidolgozott funkcionális szoftver elemei:

- saját (baráti) állomány tábla (személyi állomány és technikai eszközök nyilvántartása, harcérték kezelése);
- összefegyvernemi (harc erő) tervező-vezető funkcionális alrendszer;
- felderítő adatfeldolgozó és vezetési funkcionális alrendszer;
- tűztámogató (tábori tüzér támogató) funkcionális alrendszer;
- menettervező funkcionális alrendszer;
- szöveges parancsok és információk, valamint térképi információk továbbítására szolgáló üzenetkezelő alrendszer.

A tábori számítógépes harcászati vezetési és információs rendszer alkalmazása és képessége

Alkalmazási területe

A rendszer alkalmazható század-, zászlóalj-, dandár-, szárazföldi haderő(hadtest) szinten a figyelő harcállásponton, illetve a harcálláspontokon működő harcvezetési központokban a felderítő-adatfeldolgozó és vezetési pont, a tűztámogató, a folyó tevékenység irányító részleg és a hadművelet tervező részleg munkahelyeinek kialakítására. Továbbá a felderítőerők és felderítési adatok, a tűztámogató erők és a céladatok, a tűztervezés, valamint a tervezett harcászati helyzet és a folyó harctevékenység digitális térképen és ortofotón történő megjelenítésére. A vezetési rendszer alkalmazható válságkezelési és béketámogatási feladatok során a felderítőforrások által jelentett felderítési információ feldolgozására, saját menetoszlopok mozgásának figyelésére, a zászlóalj harccsoport vezetési pontján működő „Műveleti Reagáló Központ” számítógépes munkahelyeinek kialakítására és a központ működtetésére.

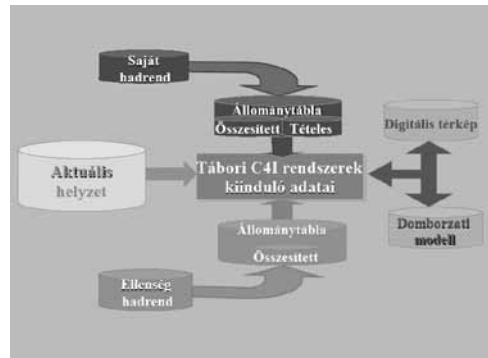
2. ábra. A számítógépes harcászati hadműveleti vezetési rendszer alkalmazása

A harcászati hadműveleti vezetési rendszer képessége

A rendszer alkalmazásával megoldható a felderítőerők és eszközök harcászati alkalmazásának megtervezése a felderítő képesség és láthatóság-vizsgálat követelményeinek figyelembevételével, valamint a tűztámogatásban résztvevő tüzéregységek harcászati alkalmazásának megtervezése, a tüzéregységek maximális hatótávolságának megjelenítése digitális térképen. A program képes egyedi és csoportos, valamint álló és mozgó célok adatainak fogadására, feldolgozására és digitális térképen történő megjelenítésére. A cél feldolgozása a beérkezéstől számított 5–7 másodpercen belül megtörténik. Az értékelt célok a NATO követelmények szerint csoportosításra és listázásra kerülnek, melyek kinyomtathatók. A célok rendszerének kialakítása a NATO szabványnak megfelelően történt.

A célok elosztása a tűztámogatásban résztvevőerők között mind a harctevékenység megszervezése, mind a harctevékenység vezetése folyamán megoldott. A rendszer segítségével szakszerűen végrehajtható az összefgyvernemi (harci) erők harctevékenységének megtervezése és NATO egyezményes jelek szerinti (APP-6C) megjelenítése, digitális térképen és ortofotón. A vezetési

rendszer szöveges és térképi információ továbbküldésére, vételére és feldolgozására is alkalmas. Ezen kívül lehetséges a harcászati térképi és szöveges információk folyamatos visszajátszása (megjelenítése) a beállított hadműveleti idők között. A vezetési rendszer segítségével végrehajtható a menetek tervezése, a menetek vezetése és a menetszlop mozgásban történő, valós idejű megjelenítése digitális térképen. A rendszer képes a gépjárművek, menetszlopok GPS adatait fogadni, feldolgozni.

3. ábra. „HUTOPCCIS” rendszer alapadatainak biztosítása

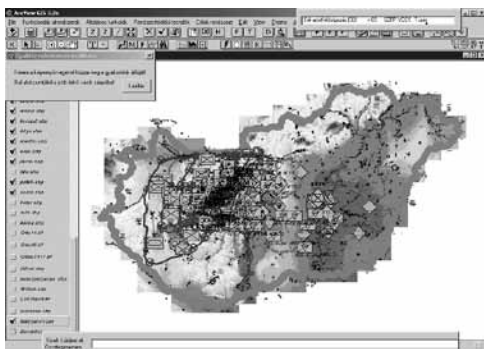
A „HUTOPCCIS” alprogramjai, térinformatikai adatbázisai és működésének hardver feltételei

A harcászati vezetési és információs rendszer alprogramjai és térinformatikai adatbázisai:

ArcView 3.2 + Spatial Analyst bővítmény,

- Delphi5,
- MapObjects 2.0,
- MS SQL 2000 adatbázis-kezelő
- MH Térképészeti Szolgálat kht. által biztosított térinformatikai adatbázisok:
  - DTED Level2 domborzati modell;
  - JOG (Air&Ground), GEOTIFF-ek;
  - Vektoros adatbázis;
  - Topográfiai GEOTIFF-ek.

A vezetési rendszerek fejlesztésénél mindig nagy gondot jelentett az objektumok térben történő elhelyezése, ennek informatikai ábrázolása. A hagyományos adatbázisok kiegészítéseként megjelent grafikus adatbázisok és a térinformatikai eszközök megváltoztatták ezt a helyzetet. Ma már a digitális térképalap és domborzati modell hatékony eszköze lett és alapját képezi a vezetési rendszereknek. Az általunk felhasznált digitális térképalap a DTA50 és domborzati modell DDM50 az MH Térképészeti Kht. terméke.

4. ábra. Hadtest védelmi hadművelet tervezése a „TOPCCIS” rendszer segítségével digitális térképen. A Magyar Köztársaság térinformatikai adatbázissal való lefedettsége

A „HUTOPCCIS” szoftver működésének hardver feltételei

A számítógépes vezetési rendszer üzemeltetése érdekében rendszerbe állítandó eszközöknek az MH informatikai rendszeréhez jól illeszthető, jó minőségű, hosszú távon alkalmazható és rugalmasan bővíthető számítógépeknek és szoftvereknek kell lenniük. Mind a hardver, mind pedig a szoftver elemeknek illeszkedniük kell az alkalmazó katonai szervezet informatikai rendszeréhez, meglévő korszerű lokális hálózat esetén annak új szegmensét alkotják, a hálózat esetleges hiánya esetén pedig annak kiinduló alapját képezhetik.

A vezetési rendszer alkalmazásának helyétől függően lehet, illetve kell az információs rendszert üzemeltetni normál – a kereskedelemben kapható számítógépeken – vagy terepi kivitelű speciális számítógépeken.

Javasolt minimális szintű hardver konfiguráció:

- Intel Core 2 Duo processzor,
- 2 GB (1048 MB) memória,
- 200-250 GB, vagy minimálisan 120 GB (Notebook 120 GB) merevlemez,
- DX-9 videokártya (nem integrált), minimálisan 256 MEGA BYTE RAM,
- hálózati kártya,
- Windows XP operációs rendszer,

Az MS SQL2000 Server futtatására a fenti számítógép konfiguráció megfelel (4 GB-ra bővített memóriával és még egy 200-250 GB merevlemez beépítésével), vagy egy különálló szerver- számítógép szolgál az adatbázis szerver futtatására.

Az összefegyvernemi (harcierő) funkcionális alrendszer rendeltetése, képessége, alkalmazási és felhasználási területei

Az összefegyvernemi (manővererő) funkcionális alrendszer rendeltetése

A számítógépes harcászati vezetési és irányítási információs rendszer részeként (elemeként) a harci (manőver) egységek, alegységek, műveleti, harcászati felépítéselemei, a harcrendi elemek, alegységek, erők, eszközök harcászati alkalmazásának tervezése a képesség, az alkalmazási szabványok (STANAG-k, doktrínák) és láthatóság-vizsgálat követelményeinek figyelembevételével és digitális térképen, ortofotón történő megjelenítése. A műveletek, harctevékenységek vezetésének, a helyzet, harcérték nyilvántartásának, a hadműveleti, illetve más jelentések összeállításának, továbbításának támogatása.

Cselekvési változatok kialakításával a döntéselőkészítés segítése.

A műveleti, harcászati helyzet pontos nyilvántartásával, megjelenítésével támogatja a vezetési szintek vezetési pontjain (elemen) kialakított napi munkarendnek (DALY RYTHM) megfelelő tájékoztatók, váltások közötti átadás- átvételek, különböző értekezletek, illetve a tervezési folyamatban a harcvezeték értékelésének előkészítését, végrehajtását.

Biztosítja a műveletek, harctevékenységek vezetése közbeni tervezési folyamat végrehajtását, a döntések előkészítését, az úgynevezett dinamikai elhatározások meghozatalát.

„HUTOPCCIS” főbb képességei:

A „HUTOPCCIS” rendszer képes a szárazföldi haderőnem harci (manőver), harci támogató és harci kiszolgáló támogató egységei, alegységei alkalmazása tervezésének támogatására. A kidolgozott műveleti, alkalmazási tervek végrehajthatóságának modellezésére.

„HUTOPCCIS” alkalmazási területei:

A harc tervező és vezetőrendszer alkalmazható a szárazföldi haderőnem haderő, dandár (ezred, önálló zászlóalj), kötelékben lévő zászlóalj (osztály) és század (üteg) szinten a vezetési pontokon (harcálláspontokon), kiemelten az azokon belül kialakított műveleti, harcvezetési központokban.

A rendszer biztosítja a vezetési szinteknek megfelelően telepített, különböző rendeltetésű vezetési pontok, vezetési elemek (harcálláspontok) összekapcsolását, a munkahelyek, munkacsoportok, részlegek közötti folyamatos kapcsolattartást.

Ezekon kívül a rendszer még a következő feladatok végrehajtására alkalmas:

- alkalmazható harcászati és hadműveleti, valamint béketámogató helyzetben és válságkezelésben egyaránt;

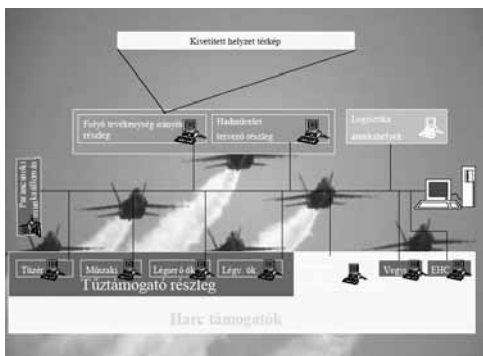
- figyelembe veszi a NATO STANAG előírásait a manővererők alkalmazásának tervezésénél;
- különböző harcászati elemek megjeleníthetők digitális térképen a NATO egyezményes jelekkel és szimbólumokkal (APP-6C) szerint – (körletek, támpontok, fázisvonalak, stb.);
- szakszerűen megoldott a peremvonal módosítási lehetősége digitális térképen és annak továbbítása különböző címzetteknek a harctevékenység folyamán;
- bármilyen harcrendi elem (pl. körletek, támpontok) módosítási lehetősége a harctevékenység folyamán megoldott;
- manőver erők harctevékenységi fajtáinak (támadás, védelem) tervezése és folyó harctevékenységének vezetése biztosított;
- biztosított a más vezetési pontokról, munkaállomásokról érkező információk jelzésének lehetősége;
- biztosított más vezetési pontokról érkezett feldolgozott és fel nem dolgozott információk megjelenítési és törlési lehetősége;
- biztosított a harcászati és hadműveleti szintek közötti információ áramlása, feldolgozása és digitális térképen történő szakszerű megjelenítése;
- a rendszer képes az alegységek menetének, manőverének mozgásainak kezelésére digitális térképi felületen, menet és manőver számvetések végrehajtására;
- biztosított NATO egyezményes harcászati szimbólumok megjelenítése digitális térképen;
- a rendszer segítségével lehetséges bármilyen szöveges információ (parancsok, harcintézkedések) küldése, fogadása;
- megoldott gyakorlatok egészének és részének mentési, tárolási lehetősége;
- lehetőség van új gyakorlatok nyitására.

„HUTOPCCIS” alkalmazásának vezetési szintjei:

A Harcászati-Hadműveleti Vezetési Irányítási és Információs Rendszer a szárazföldi haderőnem haderőnemi vezetőszerve szintjétől a kötelékben lévő század (üteg) szintig átfogja a vezetési szinteket. Így biztosítja a tervezés, vezetés egységének megvalósítását a haderőnem legmagasabb szintű vezetési elemétől az önálló végrehajtó elemekkel és parancsnoksággal rendelkező legalacsonyabb szintig.

7. ábra. „HUTOPCCIS” munkaállomás működtetése a század vezetési pontban (BTR), a „Bakonyi csapás-2003” gyakorlaton

5. ábra. „HUTOPCCIS” számítógépes hálózati rendszere a Szárazföldi Haderő Mozgó Vezetési Pont Harcvezetési Központban (elvi vázlat)

8. ábra. „HUTOPCCIS” működtetése a század vezetési pontban (BTR), a „Bakonyi csapás-2003” gyakorlaton

6. ábra. „HUTOPCCIS” működés közben a „Bakonyi csapás-2003” gyakorlaton, a dandár főharcállásponton

A felderítőfunkcionális alrendszer rendeltetése

A felderítő- adatfeldolgozó alrendszer a műveletek, harctevékenységek, a harcoló (harc erő), harci támogató, harci kiszolgáló támogató egységek, alegységek alkalmazásának időszakában biztosítja a felderítési feladatok tervezését, elosztását, harcfeladatok meghatározását, a várható ellenség, nem baráti erők, stb. adatbázisainak létrehozását, a felderítőszervek, elemek csoportosításának, telepítésének és tevékenységi rendjének megtervezését. Mindezen feladatok támogatásával biztosítja a műveletek, harcok vezetéséhez szükséges tervek, parancsok, intézkedések

dések, vázlatok, okmányok, nyilvántartások szakmai kidolgozását, előkészítését.

Az alrendszer lehetővé teszi az egységes felderítőrendszer, különböző (csapatfelderítő, mélységi felderítő, tüzér, műszaki, vegyi védelmi, stb.) elemei által szerzett, jelentett adatok, információk gyűjtését, pontos rögzítését a műveleti, harci feldolgozását a különböző okmányokban, vázlatokon, digitális térképen. A műveletek, harcok előkészítése során előállított adatbázisok, tervek alapján előállítja a teljes információkat, lehetővé teszi azoknak a vezetési pontok, különböző munkacsoportok, részlegek részére történő biztosítását.

Az alrendszer támogatja és biztosítja a digitális „Felderítési Napló” alkalmazását és folyamatos karbantartását.

A felderítő funkcionális alrendszer képessége és alkalmazhatósága:

- alkalmazható harcászati és hadműveleti helyzetben, válságkezelésben és béketámogató műveletekben egyaránt;
- kezeléséhez szakismeretek és középfokú számítógépes felhasználói ismeret szükséges;
- figyelembe veszi a NATO STANAG előírásait a felderítési információk feldolgozása során;
- alapfelületként a Térképészeti Szolgálat által előállított DTA-50 digitális térképi felületet és digitális domborzati modellt, valamint raszter térképet és digitális ortofotót alkalmazzuk;
- alapfelületként az országhatáron kívüli bármelyik műveleti területről rendelkezésre álló digitális térképészeti adatbázis, raszter térkép illetve digitális ortofoto alkalmazható;
- a digitális térképen megoldott különböző méretarányok valamint az UTM hálózat beállításának lehetősége;

- a NATO-ban alkalmazott MGRS koordináták bevihetők és levehetőek a digitális térképről;
- távolságmérések a digitális térképen megoldottak;
- magassági adatok levétele (digitális domborzati modell segítségével) megoldott;
- alapfelületként raszteres (szkennelt) térkép alkalmazható;
- alapfelületként digitális ortofoto alkalmazható;
- álló és mozgó célfelderítési adatok beviteli lehetősége, felderítési adatok gyűjtése és feldolgozása, megjelenítése digitális térképen NATO egyezményes jelekkel (APP-6C szerint) megoldott;
- a felderítőinformáció értékének meghatározása a NATO STANAG szerint biztosított;
- a digitális térképen elhelyezett felderített cél szimbólumán keresztül, a felderítési információk lehívási lehetősége biztosított;
- a felderítőerők és eszközök állásainak, pontjainak tervezése digitális térképen megoldott;
- a felderítőállásokból, pontokból a felderítő képességek és a láthatóság megjelenítése és vizsgálata kidolgozott;
- valamennyi felderítőforrás felderítő képességének és összláthatóságának a vizsgálata lehetséges;
- a célzónák digitális térképen történő megjelenítése megoldott (A, B1, B2, C, D zónák);
- a felderített célok csoportosítása fontosság szerint, listák készítése a felderített célokról nyomtatási lehetőséggel biztosított;
- felderítőerők és eszközök manőverének, menetének, mozgásának kezelése, manőver számvetések elvégzése és megjelenítése kidolgozott;

A tűztámogató alrendszer alkalmazása, képessége

A modern hadviselés korában döntő tényező, hogy a harcmezőn, a megfelelő információ kellő időben eljusson a megfelelő vezetési szervezethez.

A tűzéség harcképességét és hatékony alkalmazását nagyban befolyásolja a vezetési rendszer korszerűsége, a harcászati információáramlás kezelése, az adatok feldolgozása, térképen történő megjelenítése és a döntés előkészítés segítése.

A tűztámogató alrendszer alkalmazásának és képességének jellemzői:

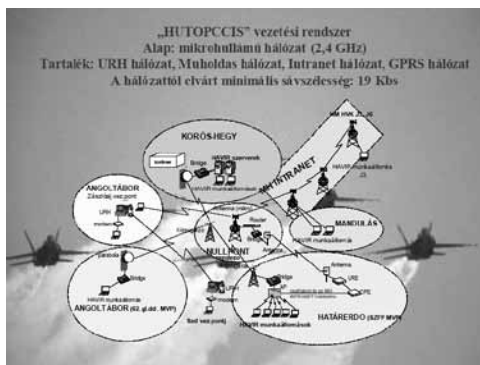
- alkalmazható harcászati és hadműveleti helyzetben valamint válságkezelés és békétámogató műveletek folyamán;
- kezeléséhez szükséges szakmai és közép-fokú számítógép felhasználói ismeret;
- a szakfegyvernemi szimbólumok a NATO követelményei szerint jelennek meg a digitális térképen;
- lehetséges digitális térképen a tüzelőállás (TÁS) körletek, váltó tüzelőállások, tervezése;
- a program képes a tűzér alegységek maximális hatótávolságát megjeleníteni digitális térképen;
- a számítógépes rendszerrel lehetséges a menet és manőverek tervezése, számvetések végrehajtása, mozgások megjelenítése digitális térképen;
- a célok tervezése digitális térképen megoldott;
- kidolgozott a tervezett és felderített álló és mozgó célok megjelenítési lehetősége digitális térképen, valamint azok elosztása a tűztámogatásban résztvevő tűzér alegységek között;
- a program a kiválasztott tűzér támogató erőre és a célra vonatkozóan összeállítja a

tűzparancsot, amit digitális adatátvitellel a végrehajtó címzetteknek továbbítani lehet;

- a program segítségével lehetséges a cél felderítésére és tűzmelegfigyelésre képes felderítőforrás kiválasztása, a felderítőképesség és a láthatóság megjelenítése;
- a program elkészíti a tűzcsapás mátrixot, ami kinyomtatható.

Célkitűzés a fejlesztés és alkalmazás területén:

- a harcvezető rendszer jelenlegi elemeinek továbbfejlesztése;
- a harcvezető rendszer összekapcsolása a tűzéségi tűzvezető rendszerrel;
- a harcvezető rendszer összekapcsolása a „GPS” rendszerrel – technikailag megoldásra került, tesztelés szükséges;
- a harcvezető rendszer kibővítése új modul elemek kifejlesztésével (CIMIC, műszaki, vegyi védelmi, légvédelmi, légi támogató, EHC, logisztika, METEO) és a rendszerhez illesztésével;
- csapatpróba hardver feltételeinek megteremtése, és csapatpróba végrehajtása a már elkészült számítógépes harcvezetési elemekkel;

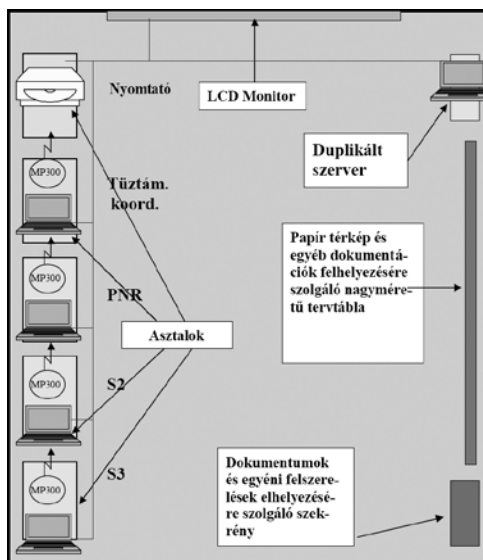

9. ábra. A „Bakonyi csapás-2003” gyakorlaton telepített „HUTOPCCIS” rendszer információ áramlásának rendje

Műveleti Reagáló Központ (MRK) a „TOPCCIS” számítógépes vezetési rendszerrel

A vezetési rendszer bázisán kialakított moduláris rendszerű Műveleti Reagáló Központ segítségével lehetséges az aszimmetrikus hadviselés és a békétámogató műveletek tervezése és irányítása, amelyet éleslövészet keretében sikeresen mutattunk be a várpalotai tűzérési lőtérén, a „Békétámogató műveletek tűztámogatási rendszerének” keretében, alternatív megoldást mutatva az erők megóvása „Force Protection” gyakorlati végrehajtására.

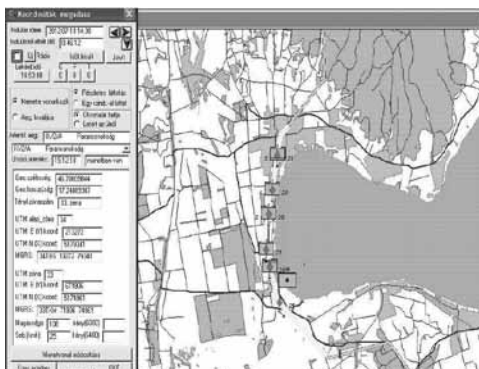
Ez a fejlesztés nagyban hozzájárulhat a Magyar Honvédség által felvállalt békétámogató műveletek sikeres teljesítéséhez, és magas szinten biztosíthatja a misszióban szolgálatot teljesítő katonák biztonságát.

10. ábra. Műveleti Reagáló Központ (MRK) elvi vázlatja

11. ábra. Benkő Tibor vezérőrnagy megtekinti a „C+D” kiállításon a „TOPCCIS” munkaállomásokkal berendezett Műveleti Reagáló Központot 2007-ben.

12. ábra. Menet tervezése és vezetése digitális térképen a „TOPCCIS” rendszer segítségével

Pilóta nélküli felderítő repülőgép

12c ábra. Pilóta nélküli felderítő repülőgép

**A NATO kompatibilis konténerben
kialakított MŰVELETI REAGÁLÓ KÖZPONT számítógépes
munkaállomásai**

Műveleti Reagáló Központ a „TOPCCIS” számítógépes
munkaállomásokkal

12a ábra

PNR-ről a vezetési rendszerbe továbbított VIDEO felvétel

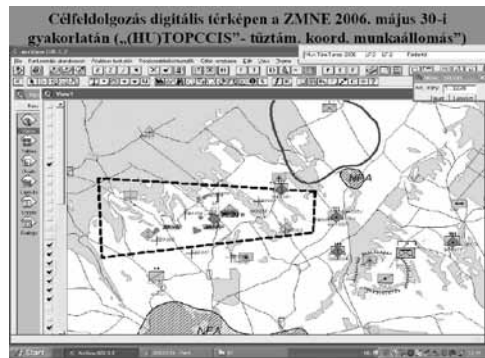
12b ábra. PNR-ről a vezetési rendszerbe továbbított VIDEO felvétel

A Műveleti Támogató Tanszék által levezetett gyakorlaton az „ARTHUR” tűzeszköz felderítő lokátor a „TOPCCIS” rendszerrel működtetett Műveleti Reagáló Központtal (MRK) sikeresen került alkalmazásra és sok hasznos gyakorlati tapasztalatot adott az együttműködés során. A lokátor által előremetszett tűzérlegységek felderítőadatait az MH-ban rendszeresített MRR rádiókon keresztül digitális adatátvitel formájában továbbították a Műveleti Reagáló Központba, ahol a digitális térképen azonnal feldolgozásra kerültek. A Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Műveleti Támogató Tanszék által levezetett gyakorlaton a résztvevők folyamatosan figyelemmel kísérhették a folyó békefenntartói feladatok vezetését a „HUTOPCCIS” vezetési rendszer segítségével, valamint az ARTHUR tűzeszköz felderítő lokátor által jelentett felderítési információk feldolgozását a VISUAL falra kivetített digitális térképen keresztül.

13. ábra. „ARTHUR” tűzeszköz felderítő lokátor digitális rádióval továbbította a felderítési adatokat a Műveleti Reagáló Központba

A „TOPCCIS” munkaállomásokkal felszerelt Műveleti Reagáló Központ (MRK) bizonyítottan képes feldolgozni a földi és légi felderítőktől érkező adatokat.

13a ábra

Az „ARTHUR” tűzeszköz felderítő lokátor, a felderítő helikopter és a megfigyelőpontok által jelentett felderítési információk a „TOPCCIS” rendszer segítségével sikeresen feldolgozásra kerültek a tűzérlegységekkel egybekötött harcászati gyakorlaton.

A „TOPCCIS” rendszerrel és a 3. éves honvéd tisztjelöltekkel részt vettünk 2010. 04. 27–29. között a tatai Klapka György lövészdandár Harci Támogató Zászlóalj által vezetett felderítő rendszergyakorlaton.

A „TOPCCIS” az adatfeldolgozó ponton hibátlanul működött a hallgatók kezelésével.

Az oktatásban komoly tapasztalatokat szereztünk. A vezetési rendszer oktatása folyamatos a 2., 3. és 4. éves állomány részére. Ezen kívül 2 algériai katonai csoport sikeres oktatásán is túl vagyunk. A 3. és 4. éves tüzérhallgatók a harcászati feladataikat mind papír térképen, mind a „TOPCCIS” rendszeren, rendszeresen kidolgozzák.

A záróvizsgára készített „harcászati feladat” jellegű szakdolgozatot a „TOPCCIS” rendszerre is kidolgozzák. Tapasztalatok szerint a hallgatók könnyedén sajátítják el a „TOPCCIS” vezetési rendszert, mert megbízható számítógépes ismeretekkel rendelkeznek.

A fejlett országok haderejében is fontos helyet foglal el a számítógépes vezetési rendszerek fejlesztése, tesztelése, alkalmazása háborús és nem háborús műveletekben.

A harcászati (műveleti) helyzet térinformatikai alapokon történő tervezése és vezetése, a térképi és szöveges információk gyors továbbküldése és feldolgozása, a célfelderítési adatok szakszerű és időbeni feldolgozása, a célok fontosságuk szerinti besorolása és elosztása a tűztámogatás meglévő forrásai között, a tűzkérés időbeni továbbjuttatása és biztosítása csak számítógépes rendszer segítségével biztosítható megalapozottan és megbízhatóan.

A „TOPCCIS” fejlesztés következő feladata lesz az interoperabilitás megteremtése, vagyis

14. ábra. Algériai tisztek kéthetes tanfolyam keretében sikeresen sajátították el a „HUTOPCCIS” számítógépes harcvezetési rendszert

a NATO tagországok vezetési rendszerei közötti kapcsolat, információcsere biztosítása.

A „HUTOPCCIS”-al végrehajtott eddigi gyakorlatok tapasztalatai biztatóak és bizonyítják, hogy a hagyományos tervezés és a folyó harctevékenység vezetése mellett a számítógépes harcászati vezetés gyorsabb és megbízhatóbb információkat képes adni a parancsnokság és a törzs számára. A hagyományos híradó forgalmazás és a harcászati vezetési és információs rendszeren keresztül folyó információáramlás jól kiegészítik, megerősítik egymást, megbízhatóbbá teszik a vezetést.

A Magyar Honvédségnél a külföldi missziókban résztvevő erők, vezetési rutinfeladatainak támogatása egy integrált vezetési rendszerrel lényegesen hatékonyabb lehetne. Ezért szükséges ilyen vezetési eszközök alkalmazása, mint a „HUTOPCCIS”, amely összehasonlítva a nemzetközi piacon beszerezhető szoftveerekkel, lényegesen hatékonyabb, a magyar erők számára komfortosabb és nem utolsó sorban olcsóbb is. Bizom benne, hogy az eddigi – sok éve tartó – kutató-fejlesztő munka nem volt hiába való és a közeljövőben döntés születik a „TOPCCIS” számítógépes vezetési rendszer tudományos kutatás-fejlesztésének felkarolására, támogatására a Magyar Honvédség érdekében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Magyar Hadtudományi Társaság, Hadtudományi lexikon, Budapest. (1995);
- HDV (Heeresdienstvorschrift) német szárazföldi haderőszolgálati szabályzata;
- HDV (Heeresdienstvorschrift) 261/210 Das Artilleriebataillon der Brigade 2. melléklet.;
- Klaus-Michael Schmidt, A tüzérség rendszere a Szárazföldi Haderőfegyverzete szempontjából, Soldat und Technik, 1996/5.szám. - Fordította Varga László;
- Arbeitshilfe Artillerie, Idar-oberstein (1995);
- Christian Fromn, Das System artillerie, Report Verlag, 1998. = A tüzérség rendszere, fordította Mlinárik László,1998.;
- Karl-Heinz Totz, Markus Hilbrecht, ABRA, das Artilleriebeobachtungsradar - heute. Whertechnische Report 1998. február.;
- Mlinárik László, A német tüzérség tűztámogató rendszere, ZMNE Egyetemi Közlemények 1999.;
- Raytheon Systems Company, Raytheon Battlefield Radar Sensors and Electronic Systems, California (USA). 1999.;
- MH SZFVK Tüzérfőnökség kiadványa, A gépesített lövészdandár tűztámogatásának és a tüzéralegységek tűzvezetésének NATO elvek szerinti végrehajtása – segédlet. Székesfehérvár. 1999.;
- Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport kiadványa – A felderítés doktrínája;
- Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport kiadványa – FM-6-121. Tábori tüzérség célfelderítése;
- Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport kiadványa – NATO szakkifejezések és meghatározások szógyűjteménye;
- Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport kiadványa – FM-30-4. A felderítési adatok értékelése;
- Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport kiadványa – A hadszíntér felderítő előkészítése;
- Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport kiadványa –Az 1. gyaloghadosztály tűztámogatási kézikönyve;
- Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport kiadványa – FM-6-20-2. Hadosztálytüzérség, tábori tüzérdandár és tábori tüzérfőnökség (hadtest) (1996.);
- Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport kiadványa – FM-34-1. Felderítés és elektronikai hadviselés (1996);

GŐCZE BÉLA ALEZREDES:
KRÍZIS- ÉS VÁLSÁGKOMMUNIKÁCIÓS
ALAPFOGALMAK MEGJELENÉSE AZ MH 86. SZOLNOK
HELIKOPTERBÁZIS REPÜLŐTÉR VESZÉLYHELYZETI
ELJÁRÁSI TERVÉBEN

*„Akkor ismerünk valamit igazán, ha minden részletét ismerjük;
és mert ezek száma szinte végtelen, ismereteink mindig felületesek és tökéletlenek.”
(LA ROCHEFOUCAULD)*

BEVEZETÉS

A statisztikák szerint még mindig a repülőgép a legbiztonságosabb közlekedési eszköz. Évi, havi, heti intervallumokra lebontva is látható, hogy az elszenvedett légi közlekedési balesetek és az áldozatok száma, töredéke a szárazföldön gép illetve vasúti járművek közreműködésével bekövetkezett baleseteknek. Persze az éremnek két oldala van. Egy repülőgép szerencsétlenség esetén az áldozatok száma tömeges is lehet, az esemény óriási publikációt kaphat és a valószínűsíthető anyagi kár is jelentős.

E mondat vonatkozik a repülőeszközök katonai alkalmazására és üzemeltetésére is. Számtalanszor és számtalan helyen elhangzott már a szlogen: „a repülés veszélyes üzem”. A Magyar Honvédség repülőeszközei meglehetősen ritkán szenvednek balesetet, de történt már néhány olyan repülő katasztrófa (repülőgép és helikopter) ami emberéletet is követelt az eszköz teljes megsemmisülése mellett. Ezek a katasztrófák általában kiképzési vagy gyakorló repülés során következtek be és általában lakott területen kívül. Ezekben az esetekben a legmegfelelőbb és leggyorsabb reakció függ az esemény helyszínétől (megközelíthetőség), az időjárástól

(nappal vagy éjjel), az esetleges szemtanútól (ha a személyzet életét veszítette) és attól, hogy ki és milyen eszköz használatával tudja riasztani a leggyorsabban segítséget nyújtani tudó szervezeteket (Országos Mentőszolgálat, Katasztrófavédelemi Főigazgatóság, Magyar Honvédség ... stb).

A Magyar Honvédség repülőterein, a repülő- és helikopterbázisokon fel kell készülni arra is, hogy a szerencsétlenség a repülőtéren vagy annak közvetlen környezetében történik. Ezekre az esetekre való felkészülésre szolgál a minden repülőtéren kötelezően meglévő **Veszélyhelyzeti Eljárási Terv** (a továbbiakban: Terv), amely tartalmazza mindazokat az eljárásokat, feladatokat, módszereket és információáramlási metódusokat, melyeket a résztvevő alegységeknek és civil szervezeteknek alkalmazniuk kell a veszélyhelyzet, katasztrófa vagy krízis bekövetkezésekor.

A kulcsszó az információáramlás. Ebben fedezhető fel az egzakt kapcsolata a Terveknek a kríziskommunikációval és a válságkommunikációval, melyek viszonylag új keletű tudományágak. Fogalmaik, definícióik, az összefüggések hálózata felfedezhető minden egyes Tervben. Az első részben általános ismertetőt nyújtok a fenti tudományágak legalapvetőbb ismereteiből, definícióiból. A má-

sodik részben a Magyar Honvédség 86. Szolnok Helikopter Bázis (a továbbiakban: Bázis) Repülőtér Veszélyhelyzeti Eljárási Tervének bemutatása során azt kívánom szemléltetni, hogy milyen csatornákon, milyen eszközök alkalmazásával és hogyan folyik a kommunikáció egy helikopter bázison veszélyhelyzet bekövetkeztekor. Zárásként pedig javaslatokat, észrevételeket teszek a tárgyalt témával kapcsolatban.

A VÁLSÁGKOMMUNIKÁCIÓ ALAPJAI

A téma vezérfonalánál maradva elmondható, hogy a Bázison a jelenleg rendszerezett orosz helikopter, repülő- és kiszolgáló technikai eszközökkel dolgozva, a minimálisra csökkentett repülési időket figyelembe véve sokan érezhetik úgy, hogy veszélyeztettségük növekedett. Szakemberként látják a szakterület rohamosan fejlődő tendenciáit, amit a magyar légierő nem tud lekövetni. E bizonytalanság érzést generálja a fentiekén kívül többek között a szakembergárda kiáramlása, a technikai eszközök elavultsága, a költségvetési hiányok. A fenti gondolatok tükrében érthető, ha szükség van a jó kommunikációra minden területen, illetve kiemelten megfelelő válságkommunikációra egy konkrét, a későbbiekben felvázolt elképzelt katasztrófa helyzet esetében is. Az alábbiakban bemutatandó fogalmi rendszernek minden eleme kapcsolatba hozható a Bázis Tervével, annak tartalmával és megvalósíthatóságának kérdéseivel.

ALAPFOGALMAK

Gond: nyugtalanító, nehezen megoldható kérdéssel való foglalkozás, az ezzel járó lelkiállapot;

Probléma: megoldásra váró, kiismerhetetlen elméleti vagy gyakorlati kérdés;

Veszély: lehetőség, hogy az élőlények (emberek) vagy dolgok (technikai eszközök) állapotváltozást, romlást, sérülést szenvednek, olyan reális lehetőség, amely magába hordozza a változás megtörténtének esélyét, de bekövetkezése nem szükségyszerű. Lehet elhárítható vagy végzetes;

Válság: „az egyén, a csoport vagy a társadalom életében megnyilvánuló súlyos zavar, nehéz helyzet, amelynek kimenetele lehet jó vagy rossz is.” [1] Végkifejlete lehet pozitív is (repülő katasztrófa esetén nem áll fenn);

Válságtűnet: valamilyen válságra utaló jelenség vagy jel;

Válságóc: hely, terület, ahol a válság jelei a legfeltűnőbbek;

Válsághelyzet: szituáció, ahol, és amikor a válság negatív kimenetelének, a katasztrófának 50%-nál nagyobb a bekövetkezési valószínűsége. Mindig:

- valamilyen hiányosságot jelent, és
- mindig emberi cselekvéshez kapcsolható rendellenességre, súlyos zavarra utal.

Krízis: a válság döntő fordulata, fordulópontja, amikor a súlyos események még elkerülhetők, még minden jobbra fordulhat. Ha a katasztrófa bekövetkezik/bekövetkezett, az visszavonhatatlanul negatív értelmű esemény;

Katasztrófa: hirtelen kialakult végzetes esemény, tömeges, szörnyű szerencsétlenség, amely csak különleges helyi vagy a helyi jellegű túlműködéssel intézkedésekkel hárítható csak el. Kialakulása előzményeihez képest rövid ideig tart. A csúcsesemény a katasztrófát kiváltó végső, egyedi működési zavar;

Jelen tanulmány témájául szolgáló esetlegesen bekövetkező repülőszerencsétlenség a „relatív” katasztrófa típusához sorolható be intenzitás és kiterjedés szempontjából. Jellemzője a kisebb területet érintő, ellenben komoly károkat okozó esemény. Elhárítása a legtöbb esetben megoldható helyi (regionális) erővel, de kivizsgálása minden esetben

az országos hatáskörű szervek bevonásával történik.

A veszély forrása szerint katalogizálva, technikai katasztrófa, kialakulásának jellege szerint pedig pontszerűnek¹ nevezhető.

A válságkezelés folyamatának legáltalánosabb lépései, amelyek egy az egyben adoptálhatók egy kialakult repülő szerencsétlenség, de akár a Terv fejezeteire is.

1. állandó készenlét a veszély felismerésére;
2. a válságtünetek időbeni észlelése;
3. a válság okainak elemzése, a veszélyeztetett területek behatárolása;
4. megoldási változatok kidolgozása;
5. döntés az optimális változat kiválasztására vonatkozólag;
6. következetes végrehajtás;
7. értékelés, a tapasztalatok összegzése.

Mind a hét fenti ponthoz hozzá lehetne tenni a kommunikáció fogalmát, hiszen normál helyzetben a szervezet időnként publikálja – rendszeres gyakorlatok során - a készenlétet és felkészültséget, vagy bekövetkezett katasztrófa esetén a történeteket.

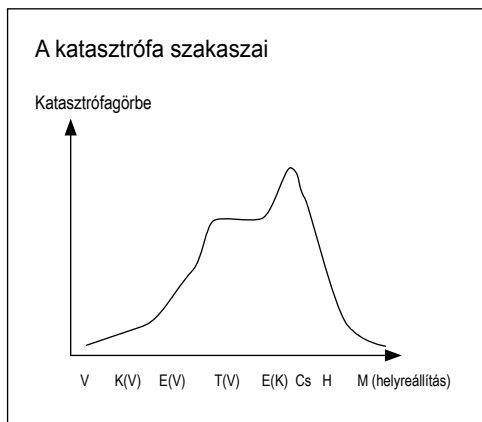
Pánik: a katasztrófák gyakran okoznak pánikot, de a pánik is okozhat katasztrófát. Válságos helyzetben az emberek fokozottan igénylik az információkat. Az információk hiánya teret adhat a felfokozott hangulatú téves információk híresztelésének, amit minden esetben érdemes elkerülni;

Válságkommunikáció: Minden elképzelhető helyzetre kidolgozott forgatókönyv, illetve sajátos eszközeivel hozzájárulás a gyors és eredményes elhárításhoz.[2]

A katasztrófa megelőzésé leghatékonyabb módja tehát a kiindulási alapul szolgáló válság eredményes felismerése, kezelése és a megfelelő kommunikációs rendszer (információáramlási folyamatok) kiépítése, alkal-

mazásának begyakorlása. Ez kiküszöbölheti az információáramlás zavarát, ami nem más, mint az érdekelt felek közötti félreértés, összehanghiány, ami akár okozója is lehet egy katasztrófának.

A következő képen (1. ábra) a szakkönyvekben legáltalánosabban elfogadott grafikus ábrázolási formája látható a katasztrófa szakaszainak.

1. ábra. Katasztrófa görbe [3]

Ahol:

- V – veszély
- K(V) – válság kialakulása
- E(V) – válság emelkedése
- T(V) – válság tetőpontja
- E(K) – katasztrófa emelkedés
- Cs – csúcsemény
- H – hanyatlás
- M – helyreállítás, megoldás

A kríziskommunikáció kezdetei

A kommunikációtudomány viszonylag fejletlen területe a kríziskommunikáció, amely csupán a 90-es évekre teljesedett ki és vált gyakorlatilag önálló tudományággá. A viszonylag késői megjelenés oka annak a meghatározásnak a definiálása, hogy mikor

¹ Egyszeri, elkülönült, jól körülhatárolható esemény.

is beszélhetünk krízisről. Krízisről egyfajta speciális megközelítés és mai információink szerint akkor beszélhetünk, ha az a nyilvánosságban jelenik meg. A tömegmédiá terjedése megeremtette a széles körű nyilvánosságot, de emellett szükség volt a krízis helyzetek sorozatos, olyan negatív kimenetelére is, amely arra ösztönözte a kutatókat, oktatókat, vállalatvezetőket és a politika irányítóit hogy a válságkommunikációt (kríziskommunikációt) a kommunikációtudomány részeként ismerjék el.

A teljes értékű, és a nagyközönség számára is érthető fogalom használatának kezdete tulajdonképpen a 80-as évekre tehető. Akkor következtek be olyan katasztrófák, amelyek különféle krízishullámok következtében, azok csúcspontján jelentkeztek. Ilyen volt a Csernobili katasztrófa, a Challenger űrhajó felrobbanása, stb.[4]

A kríziskommunikáció fontossága

Minden vállalat, társadalmi szervezet, így akár egy katonai szervezet is kerülhet krízishelyzetbe. Tág határok között értelmezve ez függhet a társadalmi és politikai helyzetből, amely például meghatározhatja az adott honvédelmi szervezet funkcionalitását is. Helyi szinten az események vehetnek olyan fordulatot, amikor a krízishelyzet katasztrófává válik. Ezt az eseményt hivatott megakadályozni a megelőző intézkedések sora, a minden számba vehető és ismert lehetőségre kidolgozott reakcióterv és a megfelelő kommunikáció.

Kríziskommunikációnak nevezzük azt a kommunikációs szaktevékenységet, amely válsághelyzetben a szervezet működési zavarainak leküzdését szolgálja. Amerikai szakemberek értelmezése szerint: minden, ami a krízissel kapcsolatos, beletartozik. Így többek között az, hogy az adott esemény során kinek kell a helyszínrre mennie, milyen

mértékű felelősséget lehet és kell felvállalni annak érdekében, hogy ne induljon el egy agresszív folyamat, ne halmozódjanak fel az indulatok az alkalmazottakban, kívülállóknban, az egyszerű állampolgároknban, stb.

A krízis tehát lehet bármely olyan szituáció, amely veszélyezteteti vagy fenyegeti a szervezet jó hírnevét. A konkrét példánál maradva a Bázis esetében például egy méltatlansági eljárás, annak rossz kommunikációja, munkaügyi per, jogi vita, de egy bekövetkezett repülő baleset is.

A krízisre jellemző fogalmak és folyamatok, amelyek egy repülő eszköz katasztrófája esetén is tetten érhetőek:

- hirtelen jelenik meg;
- gyors reakciót követel;
- bizonytalanságot okoz a szervezeten belül;
- fenyegeti a szervezet tekintélyét (reputációját);
- nagymértékben igénybe veszi a szervezet anyagi és humán erőforrásait;
- a média és a környezet figyelmét a szervezetre, az eseményekre irányítja;
- időlegesen megrendíti a szervezetet.

A legrosszabb megoldás az, ha a szerencsétlenség bekövetkezése esetén indulatból, nem előregondolva, felkészületlenül reagálunk. Az azonnali reagálásnak követnie kell az előzetesen begyakorolt rutint, meg kell érteni, hogy mi történt és ismerni kell a válaszlehetőségek közül a legmegfelelőbbet. Ez az a helyzettudatos gondolkodásmód, ami a krízisek kezelésének kulcsfontosságú eleme.

Természetesen bármilyen szervezet kerülhet krízis illetve katasztrófahelyzetbe, de a honvédség egészét, a harckészültséget és az alarendeltetésbeli feladatok ellátását is érzékenyen érintheti egy repülő eszköz katasztrófája. Ilyen esetekben bizonytalan ideig szüneteltetik az adott típus vagy a légierő összes gépének repülését, ami jelentős képességkiesést okoz mind a honvédelmi mind a szövetségesi feladatok ellátásában. Ezért kell

és szükséges minden katonai szervezetnél veszélyhelyzeti terveket, illetve katasztrófa-kommunikációs² terveket készíteni, hogy a fent említett képességekiesési idő minél rövidebb legyen.

A kríziskommunikáció szabályai leegyszerűsítve:

- a jó kríziskommunikáció kellő időben történik, igazat mond, (ellentmondásoktól mentes³), egységes és koordinált;⁴
- a belső és külső kommunikáció egyidejűleg és egyformán történik;
- az üzeneteket előzetesen ki kell dolgozni, tesztelni és le kell próbálni.

A katasztrófa-helyzetre kialakított forgatókönyvet pontosan és gyorsan kell megvalósítani. Ilyen helyzetben nincs helye a demokráciának, csak annak, hogy a leírt utasításokat, folyamatokat kinek, mikor, milyen eszközök alkalmazásával kell végrehajtania.[5]

Kommunikáció a krízis során

Érdeemes elgondolkodni azon a kérdésen, hogy lehetséges-e előre jelezni a krízist, a bekövetkezendő technikai katasztrófát? Vannak-e jelei az emberi viselkedésnek, hangulatnak, egészségi állapotnak, amiből következtethető egy váratlan esemény bekövetkezése. Érzékszervvel észlelhető-e például egy technikai eszközön (repülőgép vagy helikopter) a rutinszerűen történő előkészítések során olyan állapot vagy hiba, ami meghibásodáshoz és balesethez vezethet? Feltétel nélkül megbízhatóak-e a technikai eszközökkel végzett időszakos ellenőrzések? Megannyi kérdés (mikor, hol, miképpen) amire a válasz többnyire a NEM, de a valószínűségek feltérképezése és súlyozása, a minden eshetőségre kidolgozott reakció tervekben szereplő eljárásmodok

begyakorlása csökkentheti a veszélyt, és segítheti a bekövetkezés esetén kialakuló káros folyamatok megfékezését.

Két kiemelkedő kihívásra hívnám fel a figyelmet, ami befolyásolhatja repülő katasztrófa kialakulását. Az első, ha a személyzet alábecsüli a veszélyt és felbecsüli a saját képességeit. A második az „egyéni hősök” tevékenysége, hiszen senki nem tudhatja, hogy hogyan reagál a veszélyhelyzetben kialakult folyamatokra. Pozitív reakció megakadályozhat akár egy súlyosabb katasztrófát is, illetve életet menthet meg.

El kell tehát érni minden személyzetnek, műszaki szakembernek, a kijelölt beavatkozó csoportok minden tagjának, hogy a felkészültségük elérje a „tudja és képes végrehajtani” szintet mind elméleti mind pedig gyakorlati téren.

A tudatosság szintjei: [6]

- 0 – nem tudja, hogy nem tudja;
- 1 – tudja, hogy nem tudja;
- 2 – tudja és képes végrehajtani;
- 3 – tudja és rutinból hajlja végre.

A harmadik szint elérése szerencsére azért nem jellemző, mert a balesetek nem heti vagy havi gyakorisággal következnek be, illetve a rutin a repülőeszközök repüléshez történő előkészítésekor vagy javításakor veszélyforrássá is válhat. Ideális esetben akár éveken keresztül sem következik be olyan repülési esemény, ami katasztrófával jár.

Meg kell tehát határozni a kritikus folyamatokat, hogy:

- az állomány megértse, mire kell különösen figyelni;
- beindulhasson a produktív kommunikáció, az állomány értse a saját szerepét a folyamatokban;
- és mindenki lássa a prioritásokat (első az emberi élet mentése).

A Terv tartalmazza a kulcs feladatokat, azok le vannak fordítva érthetően a végrehajtó állomány nyelvére, ki vannak értékelve

² Általában része a veszélyhelyzeti terveknek

³ Konzisztens

⁴ Sem túl hamar, sem túl későn vállalja a felelősséget

a célok, és fel vannak állítva a prioritások. Ebből következően mindenki tudja, hogy mi az eljárási rend, a folyamatok sorrendje, az egyénre szabott feladat, a felhasználható eszköz a katasztrófahelyzet kialakulása esetén.

Válságkezelési (veszélyhelyzeti) tervek

A válságkezelési tervek elkészítése fáradtságos és „sziszifuszi” munka. Valószínűleg a terv nem is fog illeszkedni a bekövetkezett válsághelyzetek mindegyikéhez, mégis ez az egyetlen módja a felkészülésnek. Ha van tervünk, akkor van mihez hozzányúlni és az esetleges korrekciót, kiegészítést, átdolgozást (az esemény tulajdonságaitól függően) sokkal könnyebb elvégezni. A terveknek meg kell jelenítenie:

- a veszélyeztetett területet, folyamatot;
- az érintett egységeket;
- a kockázatok meghatározását;
- a kiváltó okokat;
- a megelőzés feladatait;
- a válság utáni helyzetbe kitűzendő célokot és feladatokat.[7]

A terv általános felépítése:

- a) A veszélyeztetés értékelése;
- b) A riasztás;
- c) A riasztási fokozatok során végrehajtandó feladatok;
- d) Magatartási szabályok;
- e) Cselekvési programok (tennivalók, kommunikáció);
- f) Naprakészégi információk;
- g) Mellékletek, segédletek, táblázatok.

A biztonsági rendszabályokat, előírásokat mindenki betartja, betartatja, azonban felmerül a kérdés, mi történne egy váratlan, előre nem látható helyzet bekövetkezése esetén? Minden eshetőséget számba kell venni és bár előre látni lehetetlen, de törekedni kell arra, hogy legyenek olyan sémáink, intézkedési terveink, amelyeket fel tudunk használni,

hogy csökkentjük, illetve elkerüljük az előre nem látható esetek bekövetkezése miatti károkat.

Itt legfőképpen a nem szándékos károkozás a fontos, mert ez általában a rutinszerűen végzett napi munkából, a megfontolatlanlanságból és a nem megfelelő felkészültség következtében keletkezik, ami a felhasználók (esetünkben a hajózó állomány és a műszaki személyzet) képzésével, kiképzésével, következetesebb ellenőrzésével kiküszöbölhető.

Amikor az összes lehetséges fenyegetést számba vesszük, jól látható, hogy nem mind egyiknek ugyanakkora a bekövetkezési valószínűsége. Függ az üzemeltetett típus bonyolultságától, a személyzet kiképzettségétől, de akár a műszaki (előkészítő) állomány felkészültségétől és minden géptípustól is. Jelentheti ez azt, hogy nem kell foglalkozni azokkal az eseményekkel, amelyeknek bekövetkezése csekély? Egyáltalán nem, de a tervkészítésnél tisztában kell lenni, hogy vannak olyan események, amelyek nagy valószínűséggel csak bizonyos előjelek után következnek be és esetleg előre is jelezhetők. A tervezésnél ez azt jelenti, hogy e kockázatokhoz csak „keretet” jelölünk ki, és csak ha növekszik a kockázat, rendelünk hozzá válaszle lépéseket, csoportosítunk át erőforrásokat vagy szigorítunk rendszabályokat.

A veszélyhelyzeti terv célja:

- a vezetéshez szükséges információ áramlás folytonosságának fenntartása;
- megelőző és helyreállító óvintézkedésekkel minimális szintre csökkenteni a katasztrófák hatásait;
- elkerülni, hogy információk illetéktelenek kezébe kerüljenek;
- útmutatást adni arra az esetre, amikor a nem kívánt esemény bekövetkezik;
- a bekövetkezett esemény után a tevékenységek újrakezdésének feltételeit megteremteni.

A tényleges vészhelyzet bekövetkezhet teljesen váratlanul, de bizonyos előjelek után is, amikor fel lehet készülni rá. Mindkét esetben fel kell mérni a veszélyeztetettség mértékét, a veszélyeztetett vagyont (körülményeket) a rendelkezésre álló időt, el kell dönteni a vezetés számára a fontossági sorrendet és azt, hogy az előzőeknek megfelelően milyen lépéseket kell megtenni.

Egy katonai szervezetnél a veszélyhelyzeti tervnek nem egy külön kötetbe foglalt tervnek kellene lennie, hanem a szakterületeknek⁵ külön-külön is rendelkezniük kellene saját, specialitásokat is tartalmazó tervekkel. Ahhoz, hogy a különböző tervekben biztosítva legyen az ellentmondások kiküszöbölése, a tervezést a szakterületek vezetőivel közösen egy mind-egyikük irányában intézkedni képes vezetőnek kellene összefognia. Ez a vezető például információvédelmi területen általában a katonai szervezet törzsfőnöke, aki felelős az egész szervezet információvédelmi veszélyhelyzeti tevékenységéért.[8] Jelen esetben szintén lehet ő vagy a mindenkori ügyeletes parancsnok vagy a katonai szervezet parancsnoka által erre a feladatra kijelölt globális ismeretekkel rendelkező személy a vezető.

A továbbiakban bemutatam a Magyar Honvédség 86. Szolnok Helikopter Bázis által használt komplex terv kivonatát úgy, hogy lehetőség szerint támaszkodni fogok az első részben leírt elméleti ismeretekre és általános szabályokra.

Az MH 86. SZHB Repülőtér Veszélyhelyzeti Eljárási Terve

Az MH 86. Szolnok Helikopter Bázison a Repülőtér Veszélyhelyzeti Eljárási Terve alapján legutóbb 2009 nyarán került sor

komplex gyakorlásra. A gyakorlás alapbeállításának megfelelően egy kiképzési repülést végrehajtó helikopter - a fedélzetén három fő személyzettel - légiközlekedési balesetet szenved. A földet érést követően a helikopter kigyullad, a pilóták súlyosan megsérülnek.

A Bázis Légiközlekedési Irányító Központjának (LIK) szolgálata azonnal riasztotta a mentésben és biztosításban részt vevő erőket: ügyeletes tűzoltó alegység; egészségügyi központ ügyeleti állománya; Hadművelési Központ ügyeleti váltása; műszaki mentő szolgálat; az őrség kijelölt állománya; Üzemeltetői Baleseti Ügyeleti Szolgálat (ÜBÜSZ), a Bázis vezető állománya. A helyszínre érkező tűzoltók a Kárhelyszín parancsnok vezetésével végrehajtották a tűz oltását, és a „sérült” gépszemélyzet kabinból történő mentését. Ezt követően az egészségügyi központ szakszemélyzete következett. Elsősegélyben részesítette a sérülteket, majd állapotuk stabilizálása után kórházba szállította őket. A mentés folyamán a baleset helyszínét a riasztott őrzésvédelmi erők biztosították.

Az előző néhány mondatból a szakember és a laikus is egyöntetűen láthatja, hogy komoly, összetett, nagy erőket felvonultató folyamat az, ami egy baleset esetén mozgásba lendül egy repülőtéren. A kulcsszó pedig a kommunikáció, az információ torzulásmentes áramlása. Az információnak hihetetlenül gyorsan, pontosan és torzítatlanul kell végighaladnia a kommunikációs láncon és beindítania azt a folyamatot, aminek az eredménye emberi életek megmentése is lehet.

A folyamat részleteinek leírását, a folyamatban résztvevő csoportok összetételét és eszközeit, a kommunikációs láncot, az eljárások és jelentések rendjét tartalmazza a Repülőtér Veszélyhelyzeti Eljárási Terv.

A Terv a várható vészhelyzetek számbavételével, a várható hatások figyelembevételével elősegíti a különböző légi jármű baleset

⁵ Repülő-hajózó, repülő-műszaki, logisztika, tűzoltó, egészségügy, stb. Az MH 86. SZHB terve közösen tartalmazza a szakterületek specifikus előírásait.

tek, vagy katasztrófák okozta károsodások jelentős mérséklését, a kijelölt közreműködő erők gyors, hatékony és célirányos alkalmazását. A Terv magába foglalja a katasztrófa veszélyhelyzet kialakulásának forrásait, a kijelölt erők tevékenységének rendjét, valamint a közreműködő katonai és polgári szervezetek tevékenységét és a mindenoldalú támogatást, valamint a folyamatos együttműködés szabályait.

A Terv jogszabályi alapjai:

- a honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól szóló 23/2005 (VI. 16.) HM rendelet;
- a 359/2012 (HK 1/2013.) HVKF intézkedéssel módosított a Honvéd Vezérkar és a Magyar Honvédség katonai szervezeteinek katasztrófavédelmi feladatairól szóló 155/2012 (HK 6.) HVKF intézkedés;
- a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer Szervezeti és Működési Szabályzata (HKR SZMSZ);
- a Magyar Honvédség Atom-, Biológiai, Vegyi-, Riasztási és Értesítési Rendszerre működésének szabályozásáról szóló 308/2001 (HK 17.) HVKF intézkedés;
- az MH ÖHP PK 104/2007 számú intézkedése;
- az MH 86. SZHB katasztrófavédelmi alkalmazási terve;
- az ICAO Doc 9137-AN-898;
- a NATO STANAG 3712, 7160, 7193 dokumentumokban meghatározott útmutatásai.

A Terv célja – a kiképzési és egyéb repülési feladatok, valamint a repülési időszakon kívül esetlegesen kialakuló – vészhelyzetek (kényszerhelyzetek) hatásainak csökkentése, különös tekintettel az életmentésre, valamint a légijármű üzemeltetés fenntartása.

A Terv intézkedési eljárásokat tartalmaz a vészhelyzetek következményeinek felszámolásában résztvevő földi irányító és kiszolgáló szolgálatok, személyek, valamint külső

szervezetek feladatainak és tevékenységének összehangolására.

A több mint ötven oldalas dokumentumból csak a lényeges, és a dolgozat témájához kapcsolódó részeket fogom kiemelni. A Terv az általános ismereteken túl tartalmazza:

- az eljárási rendet a veszélyhelyzetbe került, vagy balesetet szenvedett repülőeszközök személyzetének és utasainak mentésére, valamint a következmények felszámolására;
- az eljárási rendet a repülőteret ért támadás esetére továbbá
- az alapvető biztonsági és környezetvédelmi szabályokat, valamint
- a vezetés, összeköttetés rendjét.

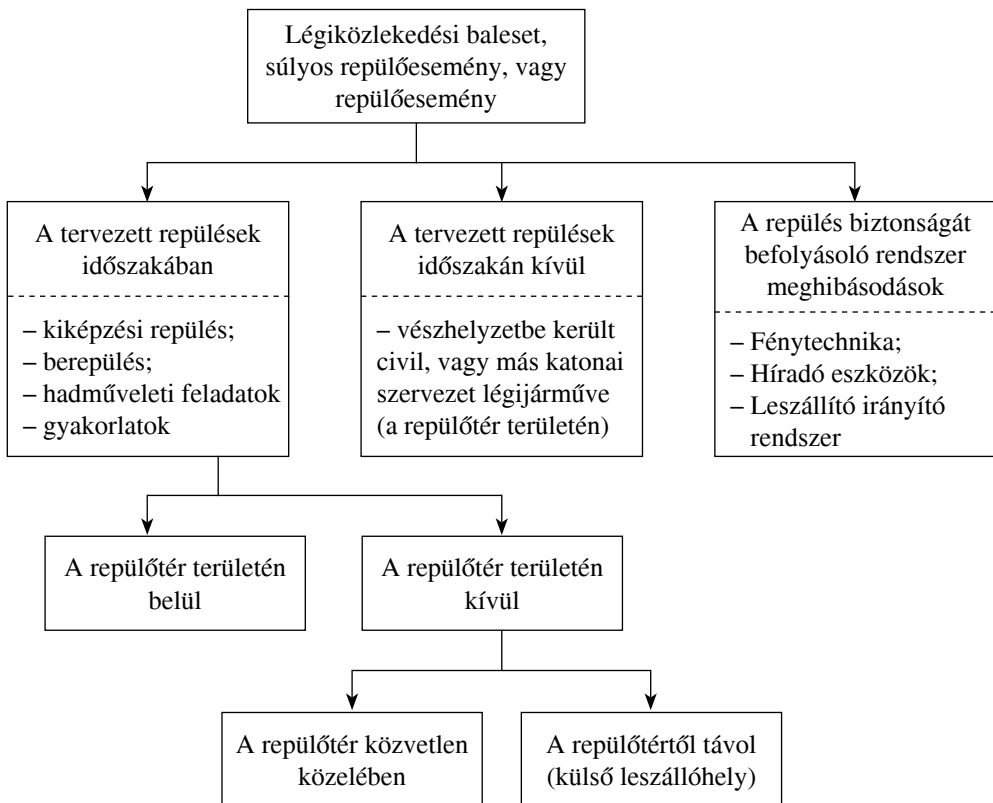
Ezen kívül kitér a RENEGADE⁶ feladat biztosítására, a bombafenyegetés esetén alkalmazandó tevékenységre. Leírja az eljárási rendet a veszélyes anyagokkal történő baleset, vegyi incidens vagy radiológiai veszély kialakulása esetén.

A kritikus folyamatok meghatározásához a legmegfelelőbb és legszemléletesebb megoldás a folyamatábra készítése. Fontos, mert a kulcsfeladatokat mindenki számára érthetővé kell tenni. Fel kell legyenek állítva a prioritások az egyes alfolyamatok között. Mindenkinek tudnia kell, hogy a cél megvalósítása érdekében mi a következő lépés.

A vészhelyzetek bekövetkezése esetén végrehajtandó eljárások és tevékenységek rendjét mutatja be a 2. ábra.

A repülőtéren bekövetkezhet más, a repülési tevékenységgel nem összefüggő, de azt befolyásoló káresemény (tűz, természeti csapás, egyéb katasztrófa) is, amelyre szintén ki kell alakítani egy eljárási rendet, amelyet a Belső Védelmi Terv tartalmaz.

⁶ Terroristák által eltérített fegyverként használni kívánt légi járművekkel szembeni ellentevékenység biztosítására a NATO által kiépített műveleti rendszer.

2. ábra. Repüléssel összefüggő vészhelyzetek (MH 86 SZHB Repülőtér Vészélyhelyzeti eljárási Terv, 2009, 6. oldal. „vészhelyzetek bekövetkezése esetén végrehajtandó eljárások és tevékenységek”)

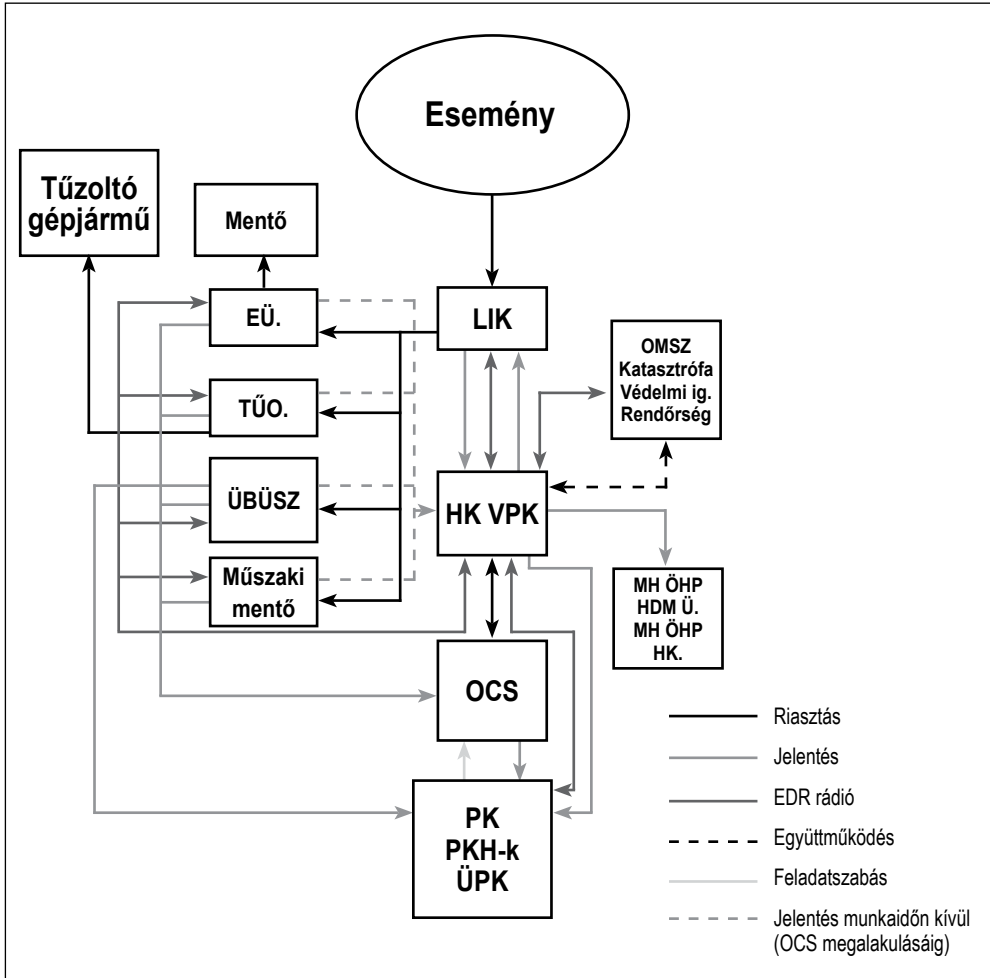
A repülésemény vagy természeti csapások és egyéb káresemények bekövetkezésekor kialakuló veszélyhelyzetek kezelésére, a védekezés irányítására Operatív Csoport (OCS) kerül aktivizálásra.

A vezetés rádióval, valamint belső telefonos vezetékes rendszeren keresztül valósul meg. Az Operatív Csoport parancsnoka a mindenkori Ügyeletes parancsnok, tagjai pedig a:

- hadművelleti tiszt;
- logisztikai tiszt;
- repülő műszaki tiszt.

Az OCS feladata többek között a kialakult vészhelyzetnek megfelelően a bev-

ont állomány tevékenységének vezetése és irányítása, a vészhelyzet kezelésébe bevont külső együttműködő szervek riasztása, jelentések és információk továbbítása. Ezen felül véleményem szerint az OCS-nak vagy az OCS-ból kijelölt személynek kellene valós helyzetben a tárgyalt kommunikációs technikákat, eljárásokat megvalósítani, az információt közvetíteni a külvilág felé, ha az engedélyezett. Minden más esetben a tájékoztatás központilag történik, illetve a szervezet parancsnokának jóváhagyásával és a kommunikációs részleg szakmai iránymutatása alapján.

3. ábra. Az információáramlás és együttműködési rendszer (MH 86. SZHB Repülőtér Veszélyhelyzeti eljárási Terv, 2009, 3. számú melléklet (telefonszámok nélkül)

A 3. ábrán a Terv azon melléklete látható, amelyen jól követhető a belső információ áramlásának folyamatai, a tevékenységben részt vevő szervezetek és a köztük levő kapcsolatok.

Az ábrán látható rövidítések értelmezése:

LIK – Légiforgalmi Irányító Központ;
TÚO – Tűzoltó aegység;

ÜBÜSZ – Üzemeltetői Baleseti Ügyeleti Szolgálat;

HK VPK – Hadműveleti Központ Váltás Parancsnok;

MH ÖHP – Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság;

OMSZ – Országos Mentőszolgálat;

ÜPK – Ügyeletes Parancsnok. [9]

ÖSSZEGZÉS

Véleményem szerint a Terv részletes, használható, gyakorlás során kipróbált. Amivel kiegészíthető az a külső és belső kommunikáció módszerének leírása, és a felelősök megnevezése. Ebben a részben kellene szerepeltetni azt a kommunikáción alapuló forgatókönyvet, amely számba veszi a tájékoztatósi eljárásokat és hozzásegít a negatív hatások mérsékléséhez, valamint a krízishelyzet mielőbbi rendezésére irányul. Természetesen csak abban az esetben, ha a kommunikáció a szervezet szintjén engedélyezett. Válsághelyzetek során kétféle „valóság” létezik. Az elsődleges (primer) a szervezet valósága, a másodlagos (szekunder) pedig a válságkommunikáció során küldött üzenetek összessége a külvilág felé, ami általában különböző okok miatt torzul. E kettő közötti eltérést nevezik kritikus mezőnek, amelyet a válságkommunikációval kell a lehető legkisebbre csökkenteni. Az elemzett és bemutatott Veszélyhelyzeti Eljárási Terv záró fejezete egyértelműen és szigorúan megtiltja bármilyen nyilatkozattétel lehetőségét, illetve kép, film és hanganyag készítését a helyszínen a parancsnok engedélye nélkül

A Veszélyhelyzeti Eljárási Terv hatékony segítség a repülőtéren vagy környezetében bekövetkezett repülő vagy más katasztrófa esetén. A gyakorlás során feltárt legfőbb hiányosság az volt, hogy nehezen lehetett mindenki számára egyértelműen beazonosítani a katasztrófa színhelyét. Márpedig ez nagyon fontos az elsőként kiérkező mentő alakulat számára. Intézkedés történt, hogy készüljön egy négyzetrácsos térkép ahol betűk és számok kombinációjához egyértelműen hozzá lehet rendelni a szolnoki repülőter minden egyes részét. Ezt egységesen használva mindenki számára egyértelművé tehető az esetleges katasztrófák vagy balesetek hely-

színei. A térkép mára már elkészült és alkalmazása lényegesen meggyorsította a reakcióidőt minden beavatkozó területen.

A következő észrevétel az, hogy bár a kommunikáció oktatása már Magyarországon is szerves része a mérnökképzésnek, a modern tisztképzésnek és a humán szakemberképzésnek, a honvédség szervezeteinél azonban a szakterületen dolgozók nagy részének még sincs ilyen képzettsége, feladatukat általában a kiadott – nem mindig tökéletes – szabályzatoknak és a parancsnokok elképzeléseinek megfelelően látják el. El lehetne gondolkodni e szakember gárda továbbképzésén és ebben támaszkodni lehetne a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkészült, katasztrófavédelmet és kríziskommunikációt oktató szakembergárdájának tapasztalataira.

FORRÁSOK, FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Dr. Barlai Róbert-Kővágó György: Válság – (katasztrófa) kommunikáció, Petit Real Könyvkiadó Budapest 1996, 9. oldal
- [2] <http://www.jgytf.u-szeged.hu/tanszek/tesli/reki/kommunikacio/segedanyag-net-06-07-II-final.pdf> (2012.10.15. 20:15)
- [3] <http://www.scribd.com/doc/13293067/krzspreziJT> (2012.10.15. 20:30)
- [4] http://elib.kkf.hu/edip/D_14667.pdf (2012.10.15. 21:00)
- [5] <http://www.cons.hu/index.php?menu=cikk&id=589> (1012.10.15. 21:15)
- [6] <http://www.scribd.com/doc/13293948/7-Krziskommunikci> (2012.10.15. 21:30)
- [7] www.katasztrofa.hu (2012.10.09. 10:00)
- [8] Kard és toll 2006/2, Kerti-Dr. Rajnai: Katonai alakulatok információvédő szerveinek vész- (veszélyhelyzeti) tervei. 186-189. oldal
- [9] MH 86. SZHB Repülőter Veszélyhelyzeti Eljárási Terv

SZŐRÖS ZOLTÁN: MAGYAR „AK” MODERNIZÁCIÓJA 2012

Egy hosszú vajúdat követően született meg a Magyar Honvédség alapvető kézfegyvereinek, az AK-63F gépkarabélyok egy részének a modernizációs programja az elmúlt években. E cikkünk a modernizáció mikéntjéről és miértjéről szól, s megszületése szintén hosszú vajúdas eredménye.

A FŐ DILEMMA: MODERNIZÁCIÓ VAGY ÚJ VÁSÁRLÁSA

Számos érv és ellenérv sorolható fel, ebből csak egy csoportot igyekszem kiragadni. Az új gépkarabélyok beszerzése melletti érv, hogy a NATO-ban egységesen az 5,56-os kaliber került alkalmazásra, (ami így nem igaz, bár a régi tagoknál igen elterjedt), így közös NATO műveletek esetén a csapatok együttműködését segíti az egységes fegyver-lőszer párosítás. Azonban ez a kérdés megoldódott, hiszen a NATO ajándékozott néhány M-16 rohampuskát és M4 rohamkarabélyt Honvédségünknek, amit elsősorban a kiképzésben és a különleges alakulataink használnak, főként a közös műveletek során, például Afganisztánban. A teljes Honvédség átállítása egy teljesen más fegyverre, lőszerre, rendkívüli költségekkel járna, hiszen Kalasnyikovokból és 7,62×39 mm-es 43M lőszerből remélhetőleg jelentős készletek, hazánk területén gyártására pedig jelentős kapacitások vannak. A teljes Honvédség erre kapott kiképzést, és az egykori honvédek szintén, akik szükség esetén potenciális tartalékot jelenthetnek.

Kiemelném, hogy a 7,62×39 mm-es 43M PSz lőszer küllisztikai jellemzői 200 m-nél nagyobb lőtávolságon felülmúlják az 5,56-os NATO lőszerét, bár 100 m-en belül ez a helyzet fordított.

Legyünk különös tekintettel arra, hogy maga a legtekintélyesebb NATO tag, az 5,56 mm-es trend atyja, az USA is újra útkeresésben van az ideális rohampuska/karabély és lőszer terén, ezt bizonyítja a hosszú évek, lassan évtizedek óta vajúdo tenderük illetve a feltűnő és lassacskán terjedő új kaliberek, mint például a 6,5 mm-es Grendel átmeneti és a 6,8×43 mm Remington SPC puska-lőszer. Látható, hogy a fő felhasználó sincs megelégedve az 5,56 mm-es lőszerrel. Tehát olyan kaliberre váltani, ami esetleg kifutna a NATO fegyverzeti rendszeréből mire mi bevezetjük, rendszeresítjük, beruházunk rá, nem csupán szakmailag lenne elhibázott döntés, de igen drága tanulópénz is lenne. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy az ajándékba kapott lövészfegyverekhez ne kellett volna rendszerezíteni a szükséges lőszerrel, de ugye jelentős a különbség a választékbővítés és a csere közt.

Ma már nemigen tagadható, hogy a kis kaliberű lövészlőszeres létjogosultságát és mindenhatóságát az idő nem minden esetben igazolta, legyen szó akár az 5,45×39 74M szovjet/ orosz lőszerrel, akár az 5,56 mm-es NATO lőszerrel. Az előbbi ugyan Afganisztánban kezdte meg a karrierjét a szovjet katonák révén, de az igazi hátulütői a csecsen konfliktusokban mutatkoztak meg nyíltan, bár már az afgán konfliktusban is rebesgették, ahol a ballisztikai tulajdonságai sok esetben nem feleltek meg, és különösen nem mutatnak kellő paritást a csecsen oldalon jellemző 7,62-es őssel szemben. Főleg olyan esetekben, amikor a helyi kövekkel gazdagon dúszított vályogfalak vagy a házgyári panelházak válaszfalai kerültek a lövedékek útjába.

Nagyon hasonló problémákkal szembesültek az Afganisztánban mostanában is tény-

kedő NATO csapatok katonái, tetézve a nem kellő lőtávolsággal, így aztán szükségmegoldásként rendre szedegetik elő és látják el kiegészítőkkal modernizálásként a 7,62×51 NATO kaliberű fegyvereiket.

Látható hát, hogy nincs egyértelmű bizonyíték arra, hogy a jó öreg 43M lőszer és a hozzá rendszeresített Kalasnyikovok felett eljárt volna az idő, és lenne olyan nagyságrendekkel jobb alternatíva, amire mindenképp érdemes lenne lecserélni őket, bármi áron. Tekintettel arra, hogy honvédeinkre a nem túl távoli jövőben milyen feladatok várhatnak – a hon kifejezett védelmén kívül – valahol, talán Afrika valamelyik bugyrában. Ahol a Kalasnyikov a mindennapok része, és a legismertebb orosz szó, tán még a vodkánál is jobban. Játszunk el azzal a gondolattal, hogy nem minden megy olyan flottul, ahogy a logisztikusok elképzelik, és akkor a helyben fellelhető készletekkel kell megoldani a lőszerellátást. A dolgok pedig sosem alakulnak úgy, ahogy a logisztikusok szeretnék és tervezték, kortól, helytől és hadseregtől függetlenül.

Másik irányból körülgárva a csere vagy modernizáció dilemmáját, azt kell lássuk, hogy hazánkban gyakorlatilag nincs lövészfegyver gyártás, az átgondolatlan, kényszeregett, ostoba, vagy netán szándékos döntések láncolata folytán. Hamvaiból feléleszteni ugyan temérdek pénzzel nem lehetetlen még, mert még élnek a szellemi tőke birtokosai, de évről évre egyre kisebb ennek is az esélyei, nem beszélve a tetemes és horribilis költségekről. Oázisok, menedékek ugyan vannak, felbecsülhetetlen értéket képviselve, de rájuk alapozni egy néhány ezer darabos gyártást, amely a nulláról indul, nem gazdaságos semmiképp. Korántsem vagyunk ugyanis olyan szerencsés helyzetben, mint lengyel, cseh, szlovák, román és bolgár NATO szövetségeseink, akik bölcsen tovább éltetik a rendszer-váltás előtti lövész- és kézfegyveriparukat. A szerb és orosz példákat nem is említeném. Románia például tavaly mutatott be egy tel-

jesen új Kalasnyikov variánst, modernizáció helyett, a hírek szerint 60–70 ezres megrendeléssel életben tartva az innovációra képes gépkarabély-gyártását, de erről több szó ne essen! Az oroszok is nemrég rukkoltak elő az AK-12-vel, épp megfelelő mértékben kijavítva az AK-47 ergonómiai hibáit a szükséges mértékben, ami ettől képességeiben teljesen paritásban van a legfejlettebb, de széleskörűen még nem rendszeresített gépkarabélyokkal, mint például az FN SCAR.

Magyar katona ilyesmire természetesen nem is álmodhat, sem országunk gazdasági helyzete, sem a Honvédség mérete, sem a hadiipar hiánya nem teszi lehetővé a saját gyártást. Úgy reméljük, van viszont jelentős mennyiségű, gyakorlatilag gyári állapotú gépkarabélyunk donornak, amelyek viszonylag költséghatékonyan modernizálhatóak, és hazánk rendelkezik is a Honvédség berkein belül kellő műszaki képességekkel és kapacitásokkal a modernizációhoz. Ez gyakorlatilag eldöntötte a kérdést.

Sokadik nekifutás után végül a NATO támogatásával, NATO tender révén jöttek létre ezek a modernizált fegyverek.

A MAGYAR KALASNYIKOV MODERNIZÁCIÓ MIKÉNTJE

Azon honvédek kedvéért, akik még nem találkoztak az elmúlt év, évek során személyesen a fegyverrel, íme egy rövid összefoglalás a modernizálás során elkövetett változtatásokról.

A legszembetűnőbb változtatás, ami egy teljesen levetkőztetett fegyveren is feltűnik, az egy Picatinny sín a tok bal oldalán, arrafelé, ahol korábban egyes fegyvereken az infrabak megszokott helye volt. Erre egy tokfedél fölé nyúló másik Picatinny rendszerű sín szerelhető fel excenteres szorítóval, amire különböző optikai irányzékok rögzíthetők. Az egyponτος átnézős optikai irányzék (red dot) és a mögé felszerelt 3x-os nagyítású optika segítségével

300 m-ről minden lövéssel eltalálható a mellalak (kellően képzett katonával a fejalak), míg a hagyományos nyílt irányzék ez jellemzően többedszerre sikerült csak, álló alakra. Természetesen a hagyományos nyílt irányzékok is megmaradtak, szükség esetére. Ezen optikák helyére éjjellátó optikai irányzék is felszerelhető, így a fegyver minden éjszakai harc képességet is ki tud elégíteni, amit vele szemben a NATO (és főleg a harctér) támaszt.

A fegyver mellső fa/lemez ágyazatának helyére három oldali Picatinny sínrendszer került, amire igény szerinti kiegészítők szerelhetők fel, például alulra villalábbal kombinált mellső markolat, vagy 40×46-os cső alatti gránátvető, ami alá szintén kerülhet mellső markolattal kombinált villaláb. Az oldalsó sínekre fegyverlámpa, látható és infra tartományban működő lézer-célmegjelölő is kerülhet, ha a feladat megkívánja.

A tűzváltókar a bal oldalon kisebb méretben meg lett ismételve. A fegyver új, hatásos lángrejtő/csőszájféket kapott, ami jól kontrollálhatóvá teszi a fegyvert lövés közben.

Az eredeti váltámasz helyére egyenes vonalú, hosszban és a pofadékrészen magasságban is állítható váltámasz került.

A minták és a „0” sorozat lövívizsgálatát még 2010/2011. évben a HTI táborfalvai lőterén eredményesen végrehajtották avatott katonai szakemberek, ebben a munkában Dr. Földi Ferenc nyugállományú ezredes igazságügyi fegyverszakértőként vállalt szerepet. 2012-ben a csapatpróbák folytak-folynak. Ezek tapasztalatai jelenleg nem ismertek számomra.

Meg kell említenem egy lehetséges hátrányt is, amely bármilyen gépkarabély kiegészítővel való ellátásának elkerülhetetlen velejárója: bármit is tegyünk rá egy fegyverre (leszámítva a nem túl taktikai és legkevésbé sem NATO-kompatibilis héliumos lufit), az plusz grammokat, dekákat, kilókat jelent. Ami húzza a vállat, cipelni kell. Persze hogy holt súly-e, vagy életet mentő hasznos kiegészítő, sokszor a helyzeten és a felhasználón múlik.

Ismereteim szerint a tömegnövekedés figyelemre méltóan az előírt határon belül maradt.

Meglátásom szerint a modernizációval egy olyan korszerűsített fegyver került honvédeink kezébe, amellyel sikerrel állhatnak helyt akár NATO műveletekben is, és megfelel a kor és a hatásos honvédelem mai követelményeinek. Kerüljenek bár katonáink Afrika legelfeledettebb bugyrába is, végtelen messze a hadtápjuktól, leamortizálva az összes modern kütyüt a fegyveren, mégiscsak marad nekik egy jól bevált, megbízható Kalasnyikov a kezükben, ami még mindig nagyobb harcértékű a javult ergonómia miatt a széthulló pickupokról leugráló ellenségeik által lóbált vasakkal, átlövik ugyanazt a falat, fatörzset, s elhordanak ugyanolyan messze is, csak esetleg megbízhatóbban, pontosabban, kezebben.

Hogy merre tovább? Nos, ideiglenesen a modernizáció megoldott néhány égető hiányosságot. Tekintettel országunk gazdasági helyzetére, jelenleg mindemellett érdemes kivárni, s hagyni, hogy a nagyok útkeresése – gondolok itt az FN SCAR, AK-12 – megmutassa, mi lesz az a következő típus, fegyverlőszer páros, amivel érdemes majd leváltani a magyar Kalasnyikovokat. De addig is, ha a Honvédség létszáma nem növekszik jelentős mértékben, nyertünk némi időt.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Szeretnék ezen cikkemmel köszönetet mondani mindazoknak, akik támogattak munkámban, különös tekintettel Dr. Hende Csaba honvédelmi miniszter úrnak, aki egyetértett azon szándékkal, hogy írni kell hazánkban a hazai gépkarabély modernizációról, Dr. Földi Ferencre, aki szakmai támogatásával nélkülözhetetlen segítséget nyújtott sokadszor, és Dr. Besenyő János barátomra, aki nem engedte, hogy tovább halogassam a cikk megírását! Köszönöm, hogy e cikk megírásával, civilként is a HAZÁMAT szolgálhattam!

DR. LITS GÁBOR NY. EZREDES: ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS (NAPJAINK VALÓSÁGA)

Az aszimmetrikus hadviselés elgondolása nem új keletű. Az ellenség gyengeségét kihasználni és egyidejűleg koncentrálni a saját erőnket, alaplogikája a mindenkori hadviselésnek és már így volt 2500 évvel ezelőtt is, ahogy azt a kínai Sunzi tábornok „A háború művészete” című könyvében leírta. Philip Wilkinson a londoni Királyi Kollégiumból, ezen túlmenően, még azt is kijelentette, hogy az USA és az egykori Szovjetunió között kialakult hidegháború kivételével – amelynek az elgondolása mindkét oldalról kölcsönösen garantálta a rombolást – az azóta eltelt időszakban valamennyi hadviselés aszimmetrikus volt és a jelenlegiek is azok. Az emberek ma sokat beszélnek az aszimmetrikus hadviselésről és kétségtelenül többnyire valami másra gondolnak, mint nyílt katonai harcra, a nemzetközi terrorizmus és a lázadók ellen.

Jelen cikk megkísérel leírni az aszimmetrikus fenyegetettség különböző megjelenési formáit, az egymástól eltérő kezdeményezéseket és az ezekre történő reagálásokat. Különösen figyelemre méltó az amerikai fegyveres erők reagálása és eljárási módja erre a problémára.

Klasszikus szimmetrikus háborúhoz kapcsolódó fenyegetettség, a hidegháború vége óta már nem jelent veszélyt (fenyegetettséget) a nyugati országokra. Az a fajta fenyegetettség, amely ma az embereket egymással szembe állítja, nem állami, hanem szubnacionális, többnyire terrorista szervezetektől ered.

Az USA-ban már a 2001. szeptember 11-i csapás előtt felismerték az országra veszélyt jelentő aszimmetrikus fenyegetettséget. A „Preparing for Asymetry” tudósításában,

amely a szörnyű tragédia előtt pontosan 10 nappal jelent meg, írja Melissa Applegate a Nemzeti Hírszerző Tanács elemzője: *„Az aszimmetrikus támadásokat nem szabad másodlagos vagy periférikus, hagyományos veszélyként kezelni. Az USA fegyveres erőinek az aszimmetrikus környezetet pontosan olyan jól kell uralnia, mint a hagyományost, mert az aszimmetria nem egyszerűen csak egy fenyegetést jelent.”*

A Pentagonnak, a Quadrennial Defense Review-ben négyévenként megjelenő stratégiai elemzése 2006-ban a megváltozott fenyegetettségi helyzetről ír: *Az amerikai fegyveres erők képességeit az új feladatok irányába kell elmozdítani, miközben a meglévő képességeknek a hagyományos háború sikeres vezetésére és megvívására is fenn kell maradnia.* Egy vázlatban grafikusán is ábrázolják a hagyományos és az új aszimmetrikus feladatokat.

Az aszimmetrikus kihívások vonatkozásában az alábbiakról van szó:

- Irreguláris fenyegetések – olyan csoportok vagy személyek részéről, akik nem hagyományos eszközöket alkalmaznak azért, hogy a hagyományos erők, fegyverzet vonatkozásában, fölényben lévő ellenség ellen érvényesítsék akarataikat;
- Katasztrófaszintű (méretű) fenyegetés – mint pl. tömegpusztító fegyverek beszerzése, birtoklása és felhasználása;
- Zavaró jellegű fenyegetés pl. a hagyományos katonai műveleteknek, újabb illetve forradalmi jellegű találmánnyal vagy képességekkel történő megzavarása.

A fenyegetettségi skála

A jelenlegi aszimmetrikus konfliktusokban a terroristák részéről a legnagyobb mértékben elterjedt és a legeredményesebben alkalmazott fegyverek közé tartoznak a saját készítésű robbanó testek az un. IED¹-ek, és az aknák. Öngyilkos merényletek, orgyilkosságok, emberrablások és orvlövészek jelentik a további fenyegetéseket a krízis területek polgári lakossága a védő csapatok és a missziós erők (NATO, ENSZ, EU) számára. A kémiai, biológiai és az un. agroterrorizmus általi fenyegetés sem zárható ki.

A lázadók, felkelők, terroristák eddigi leghalálósabb fegyverei a technológiailag fölényben lévő koalíciós erők ellen az IED-ek. Ezeknél olyan robbanó szerkezetekről van szó, amelyek sokrétű, változatos kioldó mechanizmussal hozhatók működésbe, általában katonai, vagy önállóan készített robbanó testekből állnak. Irakban főként aknavető és tűzérési gránátokat alkalmaznak robbanó testként, amelyek számtalan hadianyag raktárból származnak. Az IED-ek minősége és robbanó ereje is állandóan növekszik, olyannyira, hogy az időközben pótlólagosan páncélozott járműveket is képesek szétrombolni. Gyakran hajtanak végre velük kísérleti, bemutató jellegű merényleteket saját propagandájuk erősítésére és az ellenség demoralizálására. Ezeket a merényleteket felveszik videóra és közzéteszik az interneten is.

A kémiai és biológiai harcanyagok egy további nagy fenyegetést jelentenek az aszimmetrikus hadviselés keretein belül. Változatlanul nagy az aggodalom, hogy ilyen jellegű fegyvereket vetnek be a koalíciós erők, de a polgári lakosság ellen is, a válságövezetben vagy akár a hátsószágban is.

Az agroterrorizmus is további aszimmetrikus fenyegetési mód. Hasonlóan a polgári élelmiszeripar zsarolásához, veszélyezteteti a lakosság élelmiszer ellátását. Vírusok, baktériumok, gombák, kártevők elhelyezésével (terjesztésével, alkalmazásával) fenyegetik a mezőgazdaságot és ezzel az emberiség táplálék láncát. A veszélypotenciál ezen a téren is – a legújabb vizsgálatok, tapasztalatok alapján – viszonylag nagyra értékelhető, mivel eddig még hiányoznak a hatékony ellenintézkedések. Az is bizonyított, hogy az al-Qaida afganisztáni kiképző táboraiban már folyik a képzés, hogyan mérjenek csapatát az országok élelmiszerellátására.

Ebből következően egyes feltételezések abból indulnak ki, hogy a terroristák az élelmiszerek legnagyobb hatású mérgezésével esetlegesen tömeggyilkosságot terveznek végrehajtani. Egy ilyen jellegű csapás közvetlen veszélye jelenleg inkább csekélynek mondható, azonban egy ilyen jellegű csapás kihatásai katasztrofális méreteket, nagyságot öltenének.

Iraki és Afganisztáni tapasztalatok

A szövetséges fegyveres erőket Irakban és Afganisztánban ért kihívások megfelelnek az aszimmetrikus hadviselés tapasztalatainak. Az Operation Iraqi Freedom (iraki szabadság hadművelet) tapasztalatairól készült elemzések, statisztikák megvilágítják azokat a veszélyeket, amelyeknek ebben az aszimmetrikus háborúban, a reguláris fegyveres erők és az iraki polgári lakosság ki voltak (ki vannak) téve. A különböző terrorista támadások halálos áldozatainak, sebesültjeinek egyre növekvő száma bizonyítja, hogy a jelenlegi politikai és technikai intézkedések nem elegendőek ahhoz, hogy leküzdjék az erőszakot és helyreállítsák (megteremtsék) a demokratikus viszonyokat Irakban.

¹ IED= Improvised Explosive Devices= összezsakbált robbanó szerkezet

Időközben az amerikai fegyveres erőkhöz belül is felismerték az aszimmetrikus háborúvezetés irányvonala megváltoztatásának a szükségszerűségét. Eddig az volt a vélemény, hogy ha nagymértékű „szimmetrikus” ütközetre jól fel vannak fegyverezve, a békefenntartó műveletet és a terroristák, a lázadók leverését is könnyen, egyszerűen lehet kezelni. Ez a feltételezés már Irakban is tévesnek bizonyult. Az amerikai hadsereg új doktrínájában, amelyet 2007 végén adtak ki, új eljárási módot határoztak meg a felkelők, a lázadók leverésére. Egy aszimmetrikus hadviselés stratégiájának felül kell múlni, túl kell szárnyalni a tisztán katonai aspektusokat, szemléletet.

Az új eljárás alap gondolatát a lakosság támogatásának a megnyerése és a lázadóknak ettől a bázistól való izolálása képezi. Az új alapelv Gerald Templer brit tábornok tapasztalataira vezethető vissza, aki a Malajziai válság folyamán kifejlesztette a „Szív és szellem megnyerése” koncepciót. Templernek sikerült akkor a lakosságot gazdasági, szociális, politikai és katonai intézkedésekkel megnyerni, ezáltal a kommunista lázadóktól elszigetelni és azokra csapást mérni.

Az aszimmetrikus hadvezetésnek a hadműveleti változások mellett természetesen technikai kihatásai is vannak a fegyveres erők felszerelése vonatkozásában. A jelenlegi helyzet megköveteli az amerikai fegyveres erők nagy létszámú jelenlétét az aszimmetrikus konfliktusokban és az ezzel sajnálatosan együtt járó nagy veszteségeket. Mindezek egyrészt sürgős cselekvéseket igényelnek a felszerelések javítása, a harcászati eljárások módosítása terén, másrészt költségvetési lehetőségei alapján hatalmas méretű beruházásokat követel meg sokoldalú és költséges fejlesztésekbe.

Az IED-ek ellen irányuló, valamennyi intézkedés koordinálására, az USA Védelmi Minisztériuma 2006-ban megalapította az

IEDDO-t², az IED-eket legyőző szervezetet, amely az aknák leküzdésére szolgáló módszerek és eszközök vonatkozásában együttműködik az amerikai Energiaügyi Minisztériummal valamint különböző amerikai cégek és egyetemek laboratóriumaival.

Technológiák az ellenintézkedésekre

Az IED-ek leküzdését szolgáló intézkedések, módszerek, és eszközök fejlesztésének a legmagasabb szintű prioritása jelenleg az USA-ban van. A JIEDDO által meghirdetett projekteken magas szintű, nagy értékű eszközök bevonásával dolgoznak, és valamennyi projekt számára az eredmény elérésére rövid határidőt jelöltek meg. A fejlesztés megkezdésétől az új eszközöknek a csapatokhoz történő kiszállításáig 6-tól maximum 18 hónapig terjedő határidőket szabtak meg. Mindezekelőtt azonban az aknák leküzdése az elsődleges cél és ezek vonatkozásában megfelelő programok mégis inkább középlejáratú időszak alatt várhatók.

Az IED-ek elleni védelem

A robbanó töltetek felderítésére az elmúlt időszakban több egymástól független program indult. Ezek között van olyan, amely a „terület megváltozása”, azaz egy meghatározott területen, egy meghatározott időn belül bekövetkezett változások alapján kívánja felderíteni a helyzetet. Az eredményhez szükséges felvételek száma igen magas, mivel a lehető legrövidebb időn belül, sűrűn kell a felvételeket az ellenőrizendő területről elkészíteni, amelyet ezt követően bonyolult képfeldolgozás és kiértékelés követ. Ezen túlmenően, a tevékenységnek csak egy meg-

² JIEDDO= Joint Improvised Explosive Device Defeat Organization =Összeeskábált robbanó szerkezeteket legyőző szervezet

határozott részét lehet automatizálni, egy részét a kezelőnek személyesen kell végrehajtani. A különböző robbanó testek spektromanalízissel, távolról történő felderítése jelenleg még az alap kutatás területére tartozik. Műszaki hasznosítása, gyakorlati felhasználása a közel jövőben nem várható.

Az IED-ek rádiójelekkel, távrobbantással történő működésbe hozatalának csökkentésére, eddig eredményesen alkalmazták a zavaró adókat (Jammer). Ennek elkerülésére, az ellenség, a frekvenciatartomány kiszélesítésével illetve vezetékkel való összeköttetéssel, és azaz történő gyújtással válaszolt.

Sikerrel lehetne nagy erejű mikrohullámok (HPM)³ alkalmazásával az aknák felrobbantását megakadályozni. Az IED-ek HPM fegyverekkel történő leküzdésének lehetőségét több program is vizsgálja. Demonstrációkkal már folynak a gyakorlati kísérletek, de jelenleg még igen nagyok a technikai kivitelezés problémái.

Robotok

Különböző feladatokra, alkalmazásokra, önjáró, távvezérelt felszíni robotokat fejlesztettek ki. Ezeket a robotokat eddig pl. a gépjárművek alsó részének (fenéklemez, alváz) ellenőrzésére, bombák eltávolítására és hatástalanítására, épületek és rejtékhelyek ellenőrzésére, vagy orvlövészek helyének a meghatározására alkalmazták és alkalmazzák jelenleg is.

Védőfelszerelések gép- és harcjárművekre

Az amerikai fegyveres erők nem védett járművei számára kiegészítő páncélzatot fejlesztettek ki az ún. Add-On Armour Kits-et

(vértet hozzáadása). A vértet lényegében olyan acéllemez rendszerből áll, amelyet a helyszínen szerelnek fel a járműre. Ennek ellenére az ezzel elérendő védelmi szint gyakran nem elegendő, mivel a terroristák egyre erősebb, hatásosabb IED-et alkalmaznak.

A lakott területen történő bevetésre tervezett ABRAMS harckocsik számára kiegészítő védelemként „Tank Urban Survival Kit”-et (harckocsi mentőláda szett) terveztek. Ehhez a készlethez tartozik pl. a toronyban lévő géppuska kiegészítő vértete és egy alul a parancsnok számára (mellvédelem). A jármű két oldalán reaktív páncélzat és „Slat Armour” (léc vértet) szolgál a harcjármű oldalainak páncélelhárító fegyverek elleni védelmére. A „Slat Armour”-t más típusú páncélozott járműveken is alkalmazzák kiegészítő védelemként. Tulajdonképpen egy acélrácsról van szó, amely a jármű külső kontúrjától 5–30 cm-re van a jármű köré szerelve. A rácszat úgy hat (véd), hogy a repülő robbanó fej tulajdonképpen már a rácson, a becsapódás előtt felrobban és ezáltal, a járműre gyakorolt hatása jelentősen lecsökken.

Végezetül néhány gondolat

Az aszimmetrikus hadviselés nagyon összetett, sokoldalú és sokrétű feladatokat jelent illetve azok megoldását teszi szükségessé. A bemutatott példákkal csak a kisebbik részét lehetett áttekinteni az aszimmetrikus hadviseléshez szükséges új technológiáknak, intézkedéseknek és harcmódoknak.

A leglényegesebb jellemzője az aszimmetrikus hadviselésnek az, hogy nem szabályszerű hadseregek állnak egymással szemben. Többnyire egy reguláris hadseregnek kell egy nehezen látható és felismerhető, illetve nehezen elérhető ellenséggel szemben állnia, amelyik ezen kívül szervezetében, harcászataiban és eszközeinek megválasztásában is nagyon rugalmas. Tevékenységében sem

³ HPM= High Power Mikrowave= nagy erejű mikrohullám

erkölcsi, sem magatartásbeli szabályok, sem morális, sem jogi megkötések nem korlátozzák. Ez a szinte korlátlan rugalmasság (teljesen váratlan, ad hoc, pillanatnyi, változatos) jeleníti meg a tulajdonképpeni aszimmetriát és ezzel azt a kihívást, amelyet a reguláris fegyveres erők számára, a mai időkben, úgy technikaileg mint harcászatiilag, hadműveletileg jelent.

Megengedhető az a feltételezés, hogy a jövő konfliktusai is inkább aszimmetrikus formában lesznek feltételezhetőek. Ezzel a problémával való szembenállás, hosszantartó feladatot jelent a demokratikus államoknak és hadseregeiknek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Gernot Lövenstein: Assimetric Warfare. In: Europäische Sicherheit 2007/12
- Michael Horst und Gerhard Heiming: Militärfahrzeuge. In: Strategie und Technik 2009/8
- Stephan Maninger: Wenn Kinder Kampfen. In: Österreichische Militarische Zeitschrift 2007/6
- Brigadier Ernst Konzett; Major Josef Hager. Tragtiere für Einsatzaufgaben der Zukunft. In: Truppendienst 2008/3
- Hans Joachim Wagner: Minen und IED Schutz. In: Strategie und Technik 2008/3

Egy IED támadás után

Ezeket mind felhasználják

Bombák az út mentén

STRYKER pótlólagosan hozzáépített lécz-páncélzattal (lécz vértézettel)

Felrobbantott gépkocsi

Fenyegetettség IED-ek által

Egy IED-től megsérül Humvee

DR. UJHÁZI LÓRÁND:
A KATONAI ORDINARIÁTUS „ALÁRENDELTEI”
ÉS LELKIPÁSZTORI GONDOZÁSÁRA BÍZOTT
SZEMÉLYEK

A Katolikus Egyház a katonák lelkipásztori gondozására, azok sajátos helyzete miatt külön lelkipásztori intézményt ún. katonai ordinariátust alakított ki. A katonai ordinariátus működését általánosságban az 1986. április 21-én kiadott *Spirituali militum curae* (továbbiakban SMC) kezdetű apostoli konstitúció¹ szabályozza. A részletesebb szabályozásra az Apostoli Szentszék és az egyes országok között kötött kétoldalú nemzetközi megállapodásban kerül sor. Ami Magyarországot illeti, az Apostoli Szentszék és a Magyar Köztársaság 1994-ben döntött a katonai ordinariátus felállításáról, amelynek szabályozásában az 1994. január 10-én kibocsátott kétoldalú megállapodás az irányadó.²

Ebben a tanulmányban a katonai ordinariátust csak egy vonatkozásban vizsgálom, méghozzá annak lelki gondozására bízott személyek körét mutatom be. Szeretném szemléltetni, hogy ebben a tekintetben milyen jelentős eltérések vannak az egyes országok katonai ordinariátusai között. A nemzetközi példákából és az 1994-es magyar-vatikáni megállapodás óta kialakult magyar helyzetből szeretnék néhány javaslatot megfogalmazni, amelyet egy esetleges újraszabályozás esetén figyelembe lehet venni.

Végezetül pedig kitérek a katonai ordinariátus kapcsán az egyik legnagyobb nehézségre az ún. versengő illetékességre. Ez a lelkipásztori intézmény a meghatározható ugyanis a katonák, illetve a kétoldalú megállapodásban említett személyek lelkipásztori ellátásában, de mindezek vonatkozásában továbbra is megmarad a helyi egyházi hatóság lelkipásztori felelőssége és kormányzati jogköre.

Alárendeltek vagy a lelkipásztori gondozás célszemélyei

A klasszikus és a nemzetközi kánonjogi terminológiában leginkább a katonai ordinárius „alárendeltjeiről” vagy, ahogy Eduardo Baura nevezi „híveiről” beszélnek.³ Egyes szerzők azonban a mögöttes egyházi célkitűzéssel jobban összeegyeztethetőnek tartják, ha a katonai ordinárius lelkipásztori gondozására bízott személyekről esik szó. Az „alárendelt” és a „lelkipásztori gondozás alá tartozó személy” azonban az egyházi terminológiában nem ugyanazt jelenti. Az „alárendeltek” kifejezeten a *katolikusokat* jelöli. Azokra vonatkozik, akik a Katolikus Egyházba keresztkedtek, vagy érvényes

¹ II. János Pál: Apostoli Konstitúció. *Spirituali militum curae*. 1986. IV. 24. = *Acta Apostolicae Sedis*. 1986. 78. évf. – pp. 481–486.

² = *Acta Apostolicae Sedis*. 1994. 86. évf. – pp. 574–579.

³ „I fedeli dell'ordinariato”. BAURA, Eduino: *Legislazione sugli ordinariati castrensi*. Milano: Giuffrè. 1992. – p. 48.

keresztységük után oda felvételt nyertek (96. kánon – továbbiakban k.).⁴

A katonai ordinariátus sajátossága, attól függetlenül, hogy a megkeresztelt személy a latin vagy a keleti saját jogú - ún. *sui iuris* - egyházhoz tartozik, a katonai ordinariátus joghatósága alatt van, vagyis „alárendeltjének” tekinthető.⁵

Az „alárendeltek” kifejezéssel szemben a lelkipásztori gondoskodás tágabb kategória. A katonai ordinariátus, mint minden katolikus lelkipásztori intézmény a meg nem kereszteltnek, vagy adott esetben más felekezethez tartozók vonatkozásában is rendelkezik missziós küldetéssel.⁶ Azonban a hadsereg sajátos közege miatt mindig tekintettel kell lenni a vallásközi párbeszéd és az ökumenikus szellemiség alapelveire. Egyes katonai ordinariátusok, – mint például az amerikai – kifejezetten figyelmeztetik a lelkipásztori munkában résztvevőket, hogy

a katolikus katona lelkészek csak abban az esetben adjanak lelki vezetést nem katolikusoknak, amennyiben azok ezt kifejezetten kérik, és a nem katolikus lelkész nem érhető el.⁷ Ugyancsak itt esik szó arról is, hogy a katolikus lelkipásztrok kerüljék el, hogy hamis „ökumenikus” felfogás miatt a katolikus hívekben zavar alakuljon ki. Ezért vannak olyan eseményei a Katolikus Egyháznak, – mint a húsvét ünnepe – amelyeket, annak ellenére, hogy a hadseregben valóban több felekezet van jelen, és velük kiegyensúlyozott kapcsolatra kell törekedni, azokat semmiképpen sem szabad ökumenikus eseménnyé tenni.⁸

A katonai ordinariátus hívei vonatkozásában is utalni kell a személyi elv érvényesülésére. Mivel a katonai ordinariátus olyan kánonjogi formáció, amely nem területi, hanem személyi alapon áll fenn, az ordinariátus joghatósága is alapvetően inkább személyi, mintsem területi. Juan Ignacio Arrieta véleménye szerint, minden lelkipásztori hivatal szempontjából a legfontosabb, hogy jól körül lehessen határolni azokat személyeket vagy intézményeket, amelyekre az adott hivatal lelkipásztori küldetése kiterjed. Olyan lelkipásztori intézmények esetében pedig, ahol

⁴ A kereszttség vagy a Katolikus Egyház közösségébe történő felvétel olyan „jogi” aktus, amely a személy jogainak és kötelezettségeinek alapja. Az egyes lelkipásztori intézmények – a katonai ordinariátus is – elsősorban ezeknek a személyeknek a lelkipásztori gondozására jön létre. LO CASTRO, Gaetano: Physical and Juridical Persons. In. Marzoa, Ángel, Miras, Jorge, Rodríguez- Ocaña, Rafael (szerk.): Exegetical Commentary on the Code of Canon Law. Montreal: Wilson and Lafleur. I. 2004. – pp. 686–687.

⁵ Egyes szerzők kritikusan megjegyzik, hogy ez az egyik legmegoldatlanabb terület a katonai ordinariátus joganyagának. A keleti katolikus egyházakhoz tartozó híveknek a keleti hagyomány, lelkiség és liturgia szerinti lelkipásztori ellátást kellene biztosítani. Ezt azonban a legtöbb katonai ordinariátus körülménye nem teszi lehetővé. COPPOLA, Raffaele: Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per uno statuto dell’ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive. = Il diritto ecclesiastico. 1988. 98. évf. 4. sz. -p. 518. A keleti saját jogú egyházak tagjainak lelkipásztori ellátásához lásd még ERDŐ, Péter: Questioni interrituali del diritto dei sacramenti. = Folia canonica. 1998. 1. évf. – pp. 16–17.

⁶ GARUTI, Adriano: *Il mistero della Chiesa*. Roma: Antonianum. 2004. – pp. 274–282.

⁷ Itt arról is szó esik, hogy amennyiben a katona lelkészek részt vesznek közös „ökumenikus” vagy „vallásközi” rendezvényeken, akkor mindig adjanak hozzá valamit a rendezvényhez a katolikus hitből és hagyományból. Minimum Requirements for the Pastoral Care of Catholic Personnel [Http://www.milarch.org/site/c.dwJXKgOUJiIaG/b.7626257/k.7D6/Minimum_Requirements_for_the_Pastoral_Care_of_Catholic_Personnel.htm](http://www.milarch.org/site/c.dwJXKgOUJiIaG/b.7626257/k.7D6/Minimum_Requirements_for_the_Pastoral_Care_of_Catholic_Personnel.htm). (2012. október 11.).

⁸ Minimum Requirements for the Pastoral Care of Catholic Personnel [Http://www.milarch.org/site/c.dwJXKgOUJiIaG/b.7626257/k.7D6/Minimum_Requirements_for_the_Pastoral_Care_of_Catholic_Personnel.htm](http://www.milarch.org/site/c.dwJXKgOUJiIaG/b.7626257/k.7D6/Minimum_Requirements_for_the_Pastoral_Care_of_Catholic_Personnel.htm). (2012. október 11.). Mivel ez a kérdés leginkább a nyugati társadalmakban jelentett problémát érthető, hogy a katonai ordinariátus vonatkozásában is ott fogalmazódott meg hivatalosan.

klasszikus területi elvtől eltérően a személyi elv érvényesül, a joghatóság tisztázása még fontosabb.⁹

A katonák, mint a katonai ordinariátus lelkipásztori gondozásának elsődleges célszemélyei

Mivel katonai ordinariátusról beszélünk ezért nyilvánvaló, hogy a lelkipásztorkodás elsődleges célszemélyei a katonai szolgálatot teljesítők. Ebben az értelemben mindegy, hogy sorkatonai, hivatásos vagy szerződéses katonai szolgálatról van szó. A *hadsereg* kifejezést a katonai ordinárius lelkipásztori gondoskodása vonatkozásában egyszerre kell tágan és szorosan értelmezni. Abban az értelemben a *hadsereg* kifejezést tágan kell érteni, hogy a *hadsereg* minden haderő és fegyvernemére, illetve szakcsapatára kiterjed. Nagy létszámú hadseregek esetén kétoldalú nemzetközi megállapodásban külön is jelzik, hogy a katonai ordinárius a szárazföldi-, a légi- és a tengerészeti erők lelkipásztori ellátásáért felel. Így az Egyesült Államok és a Vatikán között kötött kétoldalú megállapodás (XV. cikkely, 1. pont) kifejezetten megjelöli a három haderőnemet, bár az említett kiterjesztő alapértelmezés miatt, ennek nincs igazi jelentősége. Nagyobb jelentősége van, hogy ugyanez a megállapodás külön pontban említi a Parti Őrséget (XI. cikkely, 2. pont). Ez azért fontos, mivel nem mindenki számára egyértelmű a Parti Őrség hovatartozása, és így a katonai lelkipásztorkodásért felelős intézmény joghatósága körül is bizonytalanság alakulhat ki. Ausztrália és a Vatikán között kötött kétoldalú megállapodás az amerikaihoz hasonlóan, külön említi az ausztrál szárazföldi-, légi- és

tengerészeti erők lelkipásztori ellátásának megszervezését (VII. cikkely, a pont).

Másrészt a katonai ordinárius lelki gondozására bízott személyek vonatkozásában a *hadsereg* kifejezést szűken kell értelmezni, és a más fegyveres testületekre – rendőrség, határőrség, pénzügyőrség, nemzetbiztonsági szolgálatok stb. – hacsak ezekről a kétoldalú megállapodás kifejezetten nem szól, nem szabad kiterjeszteni.

A katonai ordinariátus a területi elven szerveződő részegyházakhoz hasonlóan „szakpásztorációs” területeket jelölhet ki. Ez azt jelenti, hogy a lelkipásztorkodás elsődleges célszemélyein, vagyis a katonákon belül is különböző irányokat vagy a társadalmi és a kor szükségleteinek megfelelően preferenciákat állapíthat meg. Így külön lehet a válságreagáló műveletekben résztvevő-, külön a „veterán-”, külön a fiatal katonákra vonatkozó lelkipásztori program és ezért felelős egyházi személy. A tizenkilencedik század végén Geisz Antal híres egyházi alkotmányjogász kifejti, hogy az „újonckokra”, akik a családtól, a régi környezetüktől való kiszakadás és az új fegyelmi rendhez való igazodás miatt különösen nehéz lelki helyzetben vannak, nagyobb figyelmet kell fordítani.¹⁰ Majd száz évvel később Raffaele Coppola az SMC kihirdetése után megjelent tanulmányában a hadseregátalakítás és a társadalmi változások kapcsán kialakult új kérdések miatt ugyancsak nagyon jelentősnek tartja a fiatal katonákkal való fokozott lelkipásztori törődést. Coppola azt is megjegyzi, hogy olyan programokat kell szervezni számukra, melyekben előkerülnek azok a kérdések, melyek a modern *hadsereg* számára is nagy kihívást jelentenek. A nyolcvanas évek rossz tapasztalatiból kiindulva utal a különböző függőségekre – alkohol, kábítószer – öngyilkosságra, a kötelező sorkato-

⁹ ARRIETA, Juan, Ignacio: *Fattori rilevanti per la determinazione della giurisdizione ecclesiastica (il contesto canonico della convenzione dei fedeli laici con le prelature personali)*. kézirat. – p. 8.

¹⁰ GEISZ, Antal: *Egyházi közigazgatás*. Temesvár. 1910. – pp. 272–273.

nai- és a nők katonai szolgálatára. A katonai lelkipásztorkodásért felelős intézmény – véleménye szerint – nemcsak a vallási kérdések tisztázására, hanem etikai vagy erkölcsi kérdések megvitatására is hívatott.¹¹

A legtöbb országban nem kerül külön említésre a katonai ordinariátus kapcsán a tartalékos katonai szolgálatot teljesítők lelkipásztori gondozása. A tartalékosok alatt olyan személyeket értünk, akik polgári hivatásuk végzése mellett az év egy részében katonai szolgálatot is teljesítenek. Amennyiben az ő lelkipásztori gondoskodásukról a kétoldalú megállapodás nem beszél, – logikusnak tartom – hogy katonai szolgálatuk végzése alatt az ő vonatkozásukban a katonai ordinariátus ugyanolyan joghatósággal rendelkezik, mint a többi katona esetében. A tartalékos katonai szolgálathoz hasonló intézmények esetén egyes kétoldalú megállapodások pontosítanak. A Vatikán és az Egyesült Államok között kötött kétoldalú megállapodás jelzi, hogy a Nemzeti Gárda illetve Légi Nemzeti Gárda tagjai „szolgálati idejük teljesítése alatt”¹² a katonai ordinárius joghatósága alatt állnak. Mikor az adott ország számottevő tartalékos állománnyal rendelkezik, fontosnak tartom, hogy lelkipásztori ellátásuk alapelve a nemzetközi megállapodásban pontosításra kerüljön. Mikor 1994-ben a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék megkötötte a kétoldalú megállapodást még semmilyen tekintetben nem volt aktuális, hogy erről a kérdésről említést tegyenek. Azóta a kormányzati szándék abba az irányba mozdult el, hogy a Magyar Honvédség teljesítőképességét a tartalékos

katonai állománnyal erősítsék meg (2011. évi CXIII. törvény. 40. §/2; 41. §). Így a joganyag újraszabályozása esetén nem haszontalan, ha legalább rövid utalás történik a tartalékos állomány lelkipásztori ellátására is.

A katonai ordinárius jogköre ugyanakkor csak a nemzeti, de nem más hadseregek katonáira terjed ki. Meglehetősen ritka az 1999-es magyar katonai ordinariátus szabályzatához hasonló megközelítés, amely a katonai ordinárius jogkörét olyan kiterjesztő értelemben fogja fel, hogy azt „Magyarországon tartózkodó és tevékenykedő más országbeli katolikus katonákra, amennyiben nincs saját tábori lelkészük” is kiterjeszti (4. cikkely/e). – Az olasz katonai ordinariátus vonatkozásában találunk hasonló megfogalmazást.¹³ – Ennek a megközelítésnek mind jogi, mind nemzetbiztonsági szempontból vannak aggályai. Jogi szempontból tisztázni kellene, hogy milyen célból Magyarország területén tartózkodó, vagy tevékenykedő hadseregek számára biztosítson a magyar katonai ordinárius lelkipásztort. Illetve legalább azt hozzá kellene fűzni a szöveghez, hogy itt a szövetségi rendszerhez tartozó hadseregekről van szó. Az nem teljesen indokolatlan, hogy a szövetségi rendszer közös csapattestjei esetén a katonai ordináriusok egy lelkészrel gondoskodjanak a katonák lelkipásztori ellátásáról.¹⁴ Ezt az elképzelést jelentős szerzők, mint például Miguel Jusado is támogatják.¹⁵ A szerző

¹¹ COPPOLA, Raffaele: Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per uno statuto dell’ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive. = Il diritto ecclesiastico. 1988. 98. évf. 4. sz. – pp. 511–512.

¹² „(...) while they are in active duty”. (XIV. cikkely. 3. pont).

¹³ „I militari cattolici di altri Paesi residenti e operanti in Italia qualora manchino del loro Cappelano militare.” I. cikkely, 8/f pont.

¹⁴ BEYER, Jean: La Costituzione Apostolica Spirituali Militum Curae a proposito degli Ordinariati Militari. = Quaderni di Diritto Ecclesiale. 1988. 3. évf. 2. sz. – p. 211.

¹⁵ JUSADO, Miguel, Ángel: La jurisdicción castrense: un paradigma del Derecho eclesiástico del estado. In: Blanco, María, Castillo, Beatriz, Fuentes, José, Sánchez, Miguel-Lasheras. *Ius et Iura*. Navarra: Universidad de Navarra. 2010. – p. 553.

azonban hozzáteszi, hogy egy ilyen együttműködéshez megfelelően kiépített feltételek és infrastruktúra szükséges. Magam részéről azt is megjegyezném, hogy ez az együttműködés más – lelkipásztori szempontból – sem problémamentes. Az igazi lelkipásztori munka olyan kommunikációt jelent, amely tökéletes nyelvtudást igényel. Ilyen idegennyelvtudással kevesen rendelkeznek. Ez különösen igaz a „kis” nyelvek esetében.

A katonai ordinárius más hadsereg katonái feletti joghatósága nemzetbiztonsági szempontból is problémás. Kritikus lehet, hogy a Magyar Honvédség kötelékében lelkipásztori szolgálatot teljesítő klerikus kapcsolatba kerül egy másik hadsereg katonáival. Egy nehezen ellenőrizhető lelkiismereti fórumról van szó, amelynek engedélyezése ezért még a katonai elhárítás tevékenysége mellett is kockázatos. Így érthető és jobb, hogy a legtöbb ország esetében tisztázzák, hogy az adott ország katonai ordináriusa nem nyer joghatóságot a másik ország hadseregének katonái felett még akkor sem, ha azok abban az országban vannak, ahol egyébként ő felel a katolikus katonák lelkipásztori ellátásáért.

Mind az SMC (IV. cikkely), mind az egyes megállapodások hangsúlyozzák, hogy a katonai ordinárius joga és kötelezettsége a katonák lelkipásztori ellátására vonatkozóan a honi területen kívül végzett operatív tevékenység esetén sem szűnik meg. Sőt magyar vonatkozásban, illetve azokban az országokban, ahol nincs sorkatonai szolgálat, ez adja a katonai ordinárius létjogosultságának igazi alapját.

A hadsereg munkáját segítő közalkalmazottak

Az egyes nemzeti hadseregekben a katonai feladatok ellátását jelentős „háttérszemélyzet” segíti, akik között nagy létszámmal vannak olyanok, akik nem katonák. Sőt az egyes előjelzések szerint az elkövetkezendő években

a katonai műveletekben jelentősen meg fog növekedni a harcoló alakulatok támogató-kiszolgáló segítése,¹⁶ amely várhatóan a civil közalkalmazottak számának további növekedését fogja eredményezni. Ami ennek az egyházi, lelkipásztori vonatkozását illeti, ezzel a lehetőséggel egyes katonai ordináriátusok működését pontosító kétoldalú megállapodásban számolnak. Az olasz (I. cikkely, 7/b pont), a fülöp-szigeteki (3. cikkely, 1/d pont), illetve az újabbak közül a litván megállapodás (5. cikkely) a katonai ordinárius lelkipásztori gondozására bízottak között említi a közalkalmazottakat. A fülöp-szigeteki megállapodás még a közalkalmazottak családtagjait is idesorolja. A francia katonai ordináriátusra vonatkozó kétoldalú megállapodás pedig a „védelmi szektor” civil alkalmazottainak és családtagjainak kapcsán beszél a katonai ordinárius joghatóságáról (III. cikkely). Még kiterjesztőbb a belga-vatikáni megállapodás, hiszen az egész hadsereg és Védelmi Minisztérium minden civil alkalmazottjára kiterjeszti a katonai ordinárius joghatóságát (IV. cikkely).

Sajátosan fogalmaz az ausztrál katonai ordináriátus működésének keretét adó kétoldalú nemzetközi megállapodás. Ez a katonai ordinárius joghatósága vonatkozásában mindazokról a személyekről beszél, akik a világi törvények értelmében a „védelmi erőkhöz”, szektorhoz tartoznak (VII. cikkely, a pont).¹⁷ Ez egyedi megoldás, hiszen ez esetben a világi törvény a kánoni rendszerbe való átvétele történik,¹⁸ és a katonai ordinárius

¹⁶ SZTERNÁK, György: A katonai műveletek megvívásának jellemzői napjainkban, levonható következtetések, háta a hadtudomány fejlődésére. =Sereg Szemle. 2010. 8. évf. 3. sz. -p. 34.

¹⁷ „(...) those catholics who are at the service of the Defence Force provided that they are bound to this by civil law.” (VII. cikkely, a. pont).

¹⁸ UJHÁZI, Lóránd: A világi törvények átvétele a kánonjogba – a kanonizáció intézménye (22. kán.). =Iustum Aequum Salutare. 2010. 6. évf. 3. sz. -pp. 143-167.

joghatósága alá tartozó személyek köre a világi jog változásával párhuzamosan változhat. Nem túl szerencsés egy ilyen kérdésben a katonai ordinárius joghatóságát a világi jog változásának kitenni.

Egyes esetekben a kétoldalú megállapodás a katonai ordinárius joghatóságát a katonaság tevékenységét előmozdító tisztviselőkön túl, azokra is kiterjeszti, akik a honi területen kívül, külföldön teljesítenek szolgálatot. Figyelembe vették azokat a sajátos körülményeket, amelyek a külföldi – tengerentúli – szolgálat következtében alakulhatnak ki, és ezért ezek a személyek sajátos lelkipásztori ellátást igényelnek. Ez nyilvánvalóan olyan országok esetében jelentős, mint az Egyesült Államok, amelynek a külföldön végzett katonai tevékenysége mellett, a diplomáciai aktivitása is erős (XV. cikkely, 7. pont). Ez egyben azt is jelenti, hogy a katonai ordinárius lelkipásztori gondozására bízott személyek köre ezekben az országokban jóval nagyobb, ez azonban nagyobb személyi állományt is feltételez.¹⁹

Összességében, ami a katonai lelkipásztorkodásért felelős intézmény közalkalmazottak vonatkozásában megjelenő joghatóságát illeti, látnunk kell, hogy ez sem ennek a lelkipásztori intézmények a létrehozásával, sem a sajátos jogi szabályozásával nincs összhangban. A katonai ordinariátus létjogosultságát és külön jogi szabályozását ugyanis mind az egyházi jogalkotó, mind az egyes szerzők, de még az állami szektor is a katonák sajátos helyzetével indokolja. Ez

a sajátos helyzet a hadsereg működését előmozdító közalkalmazottak tekintetében – véleményem szerint – nem áll fenn. Feladatuk többé-kevésbé a többi állami közalkalmazott tevékenységéhez hasonló, akik a Katolikus Egyház lelkipásztori szolgálatát a területileg illetékes egyházi szervezeteken keresztül veszik igénybe. Mi több a Katolikus Egyház álláspontjával is nagyobb összhangban áll, ha ők a területileg illetékes ordinárius és plébános lelkipásztori ellátásában részesülnek, és a helyi egyházi közösség életébe kapcsolódnak be.²⁰

A katonák családtagjai

Ugyancsak jelentős ám nem eltérésektől mentes a katolikus katonák családtagjainak lelkipásztori ellátására vonatkozó szabályozás. Az SMC (X. cikkely) egyértelműen a katonai ordinárius joghatósága alá sorolja a katonák családtagjait – házastárs, gyermekek, illetve a „házi személyzet”. Sőt ide sorolja a katonák felnőtt gyermekeit is, amennyiben azok a katonai szolgálatot teljesítővel egy házban laknak. A magyar katonai ordinariátus 1999-es szabályzata a katonai ordinárius joghatósága kapcsán kifejezetten utal a katonai családtaggal egy háztartásban élő felnőtt gyermekekre, miszerint az ordináriusnak az ő vonatkozásukban is joghatósága van (4. cikkely/b). Megjegyzem ez megközelítés nem koherens az egyetemes egyházjoggal, amely a tizenharmadik életévét betöltött személy jogalanyiségát – éppen abban jelöli meg, hogy másoktól függetlenül gyakorolhatja az őt megillető jogokat (98. k. 1. §). Bár ez esetben nincs szó semmilyen jogkorlátozásról, de azt a mögöttes üzenetet

¹⁹ BAURA, Eduardo: Legislazione sugli ordinariati castrensi. i. m. – p. 375. – Ennek a kötelezettségének a katonai ordinárius maradéktalanul nem képes eleget tenni. A vatikáni-amerikai megállapodás szóhasználatára, hogy az alatt pontosan kiket értsünk bizonytalan. „all the faithful who are employed overseas by the government of the United States (...) members engaged in diplomatic or similar missions in foreign countries.” (XV. cikkely, 7. pont)

²⁰ ZANETTI, Eugenio: I fedeli laici nella parrocchia: possibilità e problematiche attuali. In.: Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico. La parrocchia. Mialno: Glossa. 2005. – pp. 149–179.

hordozhatja, hogy a szülői hatalom valamilyen formában még a tizennyolcadik életévét betöltött személy vonatkozásában is fennáll. Helyesnek tartom ezért az Apostoli Szent-szék és Németország között kötött kétoldalú megállapodást, amely külön jelzi (4. cikkely), hogy a katonák tizennyolcadik életévét betöltött gyermekei nem tartoznak a katonai ordinariátus joghatósága alá.²¹ Ez a megoldás jobban harmonizál az egyetemes egyházi dokumentumokkal, amelyek a tizennyolcadik életévét betöltött krisztushívőket önálló jogalanyként tekintik. Sajnos többségében ez nem így van szabályozva. Néhány esetben azonban, - mint az olasz katonai ordinariátus szabályozásában (I. cikkely, 8/d) azt azért hozzátesszük, hogy a katonai ordinariátus joghatósága a katonák nagykorú gyermekei esetében csak addig áll fenn, amíg azok vele egy háznál élnek.²²

Az említett magyar szabályzás és több nemzetközi megállapodás is a katonai ordinariátus joghatósága alá rendeli a katonák rokonait, akik vele egy háztartásban élnek, illetve a „házi személyzetet”. Szintén saját álláspontom szerint a „rokonok” egy túl ál-

talános és tág kategória ahhoz, hogy egy jogi kompetencia behatárolását szolgálja. A házi személyzet pedig indokolatlan kiterjesztése a katonai ordinariátus joghatóságának.

A katonacsaládok lelkipásztori ellátása kapcsán újabb kezdeményezések figyelhetőek meg. Németországban a válságkezelő műveletek hatására egyre nagyobb hangsúlyt helyeznek az otthon maradt családtagok lelkipásztori gondozására.²³ Ennek keretében a katonai ordinariátus a családok számára külön istentiszteleteket, családi hétvégéket, heti programokat szervez. Figyelembe veszik, hogy a missziókban résztvevő katonák családtagjai, éppúgy, mint maguk a katonák is különleges lelkipásztori ellátásra szorulnak. Az ordinariátus együttműködik az Eichstätti Katolikus Egyetem „A Házasságért és a Családokért a Társadalomban” nevű központi intézménnyel. Az együttműködés célja a katonacsaládok eredményesebb lelkipásztori gondozása, különösen olyan helyzetben mikor a család katonája tagja külföldi misszióban vesz részt.²⁴ Ezek a kezdeményezések minden olyan ország katonai ordinariátusa számára

²¹ Ma már nem szokás jelölni, de régebben természetes volt, hogy a katonák örökbefogadott gyermekei kapcsán is jelezték a katonai lelkipásztorkodásért felelős intézmény joghatóságát. JONE, Heribert: *Gesetzbuch des kanonischen Rechtes. Erklärung der Kanones. Wien-Zürich: Ferdinand Schönigh. 1939. -pp. 353-354. Erre ma nincs szükség, hiszen az általános egyházjogi elvek alapján egyértelmű, hogy az örökbefogadott gyerekek a vérszerinti gyerekekkel megegyező elbírálás alá esnek (110. k.).*

²² A katonai lelkészsegek egyetemes szabályozása előtt volt olyan „tábori” lelkészesség, - pl. osztrák tábori püspökség – amelyben az intézmény joghatóságát nem is terjesztették ki a katonák családtagjaira, hanem azok továbbra is a helyi plébános joghatósága alatt maradtak. KONTOR, Lajos: *A háború utáni konkordátumok. Budapest: Stephaneum nyomda. 1938. - p. 33. Napjainkban, a hadsereg felépítésének megváltozása után ez még inkább megfontolandó.*

²³ *Familienseelsorge – ein Schwerpunkt der Militärseelsorge.* [http://www.kmba.militaerseelsorge.bundeswehr.de/portal/a/kmba!/ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP3I5EyrpHK93Myc4tTUOL47NykRD0wM78oXS8tESiRmZqnX5DtqAgATpC0yA!/. \(2012. szeptember. 14.\).](http://www.kmba.militaerseelsorge.bundeswehr.de/portal/a/kmba!/ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP3I5EyrpHK93Myc4tTUOL47NykRD0wM78oXS8tESiRmZqnX5DtqAgATpC0yA!/)

Internetangebot „Krisenkompass”

²⁴ *Ehe und Familie.* [http://www.kmba.militaerseelsorge.bundeswehr.de/portal/a/kmba!/ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP3I5EyrpHK93Myc4tTUOL47NykRD0wM78oXS8tESiRmZqnX5DtqAgATpC0yA!/. \(2012. szeptember. 14.\). Külön program a krízis helyzetben lévő családok számára: Internetangebot „Krisenkompass”. \[http://www.kmba.militaerseelsorge.bundeswehr.de/portal/a/kmba!/ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP3I5EyrpHK93Myc4tTUOL47NykRD0wM78oXS8tESiRmZqnX5DtqAgATpC0yA!/. \\(2012. szeptember. 14.\\).\]\(http://www.kmba.militaerseelsorge.bundeswehr.de/portal/a/kmba!/ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP3I5EyrpHK93Myc4tTUOL47NykRD0wM78oXS8tESiRmZqnX5DtqAgATpC0yA!/\)](http://www.kmba.militaerseelsorge.bundeswehr.de/portal/a/kmba!/ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP3I5EyrpHK93Myc4tTUOL47NykRD0wM78oXS8tESiRmZqnX5DtqAgATpC0yA!/)

megfontolandóak, ahol nemzeti hadsereg a szövetségi keretek között missziós szolgálatban, válságkezelésben vesz részt.²⁵

A katonai oktatási intézmények növendékei

A katonai ordinariátus lelkipásztori gondozására bízott személyek kapcsán ki kell térni az SMC által is említett (X. cikkely) olyan személyekre, akik „katonai iskolákban tanulnak”. Az SMC nem részletezi, hogy alap-, közép- vagy felsőfokú oktatási intézményben tanulókról van-e szó.²⁶ Egyes esetekben találunk egy-egy pontosítást, mint a chilei és vatikáni kétoldalú megállapodásban, amely a katonaság és a csendőrség tiszt és tiszthelyettes képzéséről felelős iskoláiról és képzési központjairól beszél. Azonban még ez a megfogalmazás is meglehetősen általánosnak tekinthető.²⁷ Ezért a katonai ordinárius joghatóságát és lelkipásztori kötelezettségét kell feltételezni minden típusú és szintű katonai oktatási intézmény

esetében. Ugyanakkor – hacsak a kétoldalú megállapodásból más nem derül ki - a többi fegyveres testület által fenntartott oktatási intézményre ez a joghatóság nem terjeszthető ki. Ezeknek az oktatási intézményeknek a lelkipásztori ellátása az egyetemes jognak megfelelően a helyi megyéspüspök feladata (813. k.). Amennyiben azonban a kétoldalú megállapodás más fegyveres testületek lelkipásztori gondozását is a katonai ordinárius joghatósága alá rendeli – véleményem szerint – ezeknek a fegyveres testületeknek az oktatási intézményei – külön említés nélkül is – a katonai ordinárius jogkörébe kerülnek. Így az 1994-ben megkötött magyar-vatikáni kétoldalú megállapodás, amely az akkor létező Határőrséget is a katonai ordinárius joghatósága alá helyezte, egyben a Határőrség egyes oktatási intézményeit is magába foglalta.

Előfordul, hogy az oktatási intézmények tekintetében a kétoldalú megállapodás kifejezetten jelzi azoknak a fegyveres testületeknek az oktatási intézményeit, amelyekre a katonai ordinárius joghatósága kiterjed. A chilei katonai ordinariátus ennek megfelelően a katonai ordinariátus joghatóságába utalja a hadsereg mellett a csendőrség oktatási intézményeit is (VII. cikkely, 5. pont).

Az SMC külön azokról sem rendelkezik, akik bár katonai iskolában tanulnak, de nem kívánnak a későbbiekben katonai pályára lépni. Az ő vonatkozásukban – hacsak a kétoldalú megállapodás erről másképp nem rendelkezik – a katonai ordináriusnak van joghatósága.²⁸ A félreértések elkerülése végett előfordul, hogy a kétoldalú megállapodás – pl. Fülöp-szigetek esetében (III. cikkely 1/f) – tisztázza, hogy minden olyan krisztushívőről szó van, aki katonai iskolá-

²⁵ Magyarországon a katonai ordinariátuson belüli családi lelki gondozásra minden alap megvan, hiszen az ordinariátust jelenleg vezető Bíró László püspök úr több évtizedes tapasztalatokkal rendelkezik a családok lelkipásztori gondozása és családi kríziskezelés területén. A lelkipásztori programok kialakításával a katolikusok lelki igényének és az egyház tanításának kell megfelelni. Így például az amerikai katonai ordinariátus az abortusz utáni lelki nehézségek feldolgozására indított programot. <http://www.milarch.org/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=dwJXKgOUJiIaG&b=7656203&ct=12154205> (2012. szeptember 20.).

²⁶ „Akik katonai iskolákba járnak”, „qui militaria instituta frequentant” II. János Pál: Apostoli Konstitúció. 1986. IV. 24. X. cikkely. = Acta Apostolicae Sedis. 1986. 78. évf. – pp. 484–485.

²⁷ „Los alumnos de las Escuelas y Centros de formación de los Oficiales y Suboficiales de las Fuerzas Armadas y Carabineros.” (VII. cikkely, 2. pont.). <http://www.milarch.org/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=dwJXKgOUJiIaG&b=7656203&ct=12154205> (2012. szeptember 20.).

²⁸ ARRIETA, Juan Ignatio: Il sistema dell'organizzazione ecclesiastica. Roma: Università della Santa Sede. 2003. – p. 226.

ban tanul, attól függetlenül, hogy nem akar katona lenni. Bár logikailag jobb, ha ezek a személyek inkább a Katolikus Egyház helyi lelkipásztori intézményeinek életébe kapcsolódnak be, de ettől még a katonai ordinárius az ő vonatkozásukba is rendelkezik joghatósággal.

Erre megfelelő magyar példa a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, illetve annak jogutódja a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Honvédtisztképző kara, amelynek a lelkipásztori ellátásáról a katonai ordinárius egyetemi lelkész vagy lelkészek kinevezése útján gondosodik.²⁹ Amennyiben a katonai ordináriátusnak van rá személyi kapacitása, és az egyetem részéről pedig fennáll az igény az ordinárius több lelkészt is kinevezhet.

Érdekes azonban az új egyetem – Nemzeti Közszolgálati Egyetem – létrejöttével kialakult helyzetre utalni. Az új egyetem létrejöttével párhuzamosan a katonai ordinárius nem nyert joghatóságot az egyetem másik két kara felett. Ezek lelkipásztori ellátása a helyi megyéspüspök feladata, aki az általános rendelkezések értelmében egyetemi lelkészt vagy lelkészeket nevezhet ki. Ugyanakkor a fakultások szoros szakmai kapcsolata és hasonló profilja miatt – különösen is a rendőr- és a honvédtisztképző kar – érdemes az egyetemi lelkészi szolgálat egységesítését is megfontolni.

Katonai kórházak és idősök otthonainak „lakói” és alkalmazottai

Az SMC a katonai kórházakban³⁰ és a katonai idősotthonokban lévőkre is kiterjeszti a katonai ordinárius joghatóságát.³¹ Amit az iskolák kapcsán elmondtunk az ebben az esetben is igaz – vagyis, az egyházi jogalkotó a katonai ordinárius joghatóságát intézményhez köti. Ebből adódóan a katonai kórházak nem katona betegeknek és a katonai idősök otthonainak nem katona lakóinak lelkipásztori gondozásáért alapvetően a katonai ordinárius felel. Továbbá és ezt az egyes kétoldalú megállapodások, mint például a fülöp-szigeteki katona ordináriátusra vonatkozó kétoldalú megállapodás is jelzi, a katonai ordinárius a katonai kórházakban és idősök otthonában szolgálatot teljesítők – orvosok, ápolók, egyéb alkalmazottak – lelkipásztori gondozásáért is felelős.

Lehetnek olyan katonai intézmények is – melyek nem szoros értelemben vett kórházak és öregek otthonai – rehabilitációs központok stb. Az *analogia legis* a hasonló törvény értelmében, ezeket az intézményeket is a katonai ordinárius joghatósága alá sorolom.³²

²⁹ Az egyetemi lelkész a többi egyetemi lelkészhez hasonlóan lelki napokat, előadásokat és egyéb lelki programokat szervez. A katona egyetemi lelkész jogköre sem a SMC-ben, sem a kétoldalú megállapodásokban, sem az egyéb joganyagban nincs pontosan kidolgozva. Ezért a kinevezésekor ezt érdemes pontosan meghatározni. Von HIEROLD, Alfred: Schul- und Hochschulseelsorge. In: Listl, Joseph, Schmitz, Heribert (szerk.): Handbuch des Katholischen Kirchenrechtes. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet. 1999. – pp. 548–549.

³⁰ Szintén Geisz Antal fejti ki, hogy nagy jelentőségű a katonai lelkipásztorkodás a katonai kórházakban, ahol éppen szenvedés miatt a katonák különösen is rászorulnak a vigasztalásra, másrészt ebben az állapotban fogékonyabbak a vallási kérdésekre. GEISZ, Antal: *Egyházi közigazgatás*. i. m. – p. 273.

³¹ II. JÁNOS PÁL: Apostoli Konstitúció. *Spirituáli militum curae*. 1986. IV. 24. X. cikkely. = *Acta Apostolicae Sedis*. 1986. 78. évf. – pp. 484–485. BAURA, Eduardo: *Legislazione sugli ordinariati castrensi*. i. m. – p. 52.

³² UJHÁZI Lóránd: Joghézag feloldásának lehetőségei az Egyház hatályos jogában (19. k.). = *Kánonjog*. 11. évf. 2009. – pp. 81–99.

A katonai ordinariátus joghatósága más fegyveres testületek vonatkozásában

Ahogy Giuseppe della Torre is megfogalmazza a katonai ordinariátus joghatósága vonatkozásban az egyik legnagyobb nehézséget a katonasághoz „hasonló” fegyveres testületek jelentik.³³ Ez eredményezi ugyanis a legnagyobb egyenlenséget az egyes katonai ordinariátusok struktúrája és szabályozása között.

Alapelv, hogy a katonai ordinariátus a hadsereg lelkipásztori ellátására létrehozott lelkipásztori intézmény, és minden más fegyveres testület esetében csak akkor beszélhetünk a joghatóságáról, ha arra a kétoldalú nemzetközi megállapodás kifejezetten kitér. Amennyiben erről a megállapodás nem szól, illetéktelen lenne, ha a jogkörét az egyéb fegyveres testületekre és azok családtagjaira is kiterjesztenénk.³⁴ A legtöbb esetben a többi fegyveres testület tagjainak, illetve azok családtagjainak lelkipásztori gondozása nem a katonai ordinariátuson, hanem a területiség elve alapján, más lelkipásztori intézményen keresztül történik. Ez nem jelenti azt, hogy az ő sajátos helyzetüket figyelembe véve a helyi egyházi szervezet – akár püspöki konferencia, akár a megyéspüspök – ne hozhatna létre olyan egyházi fórumot, amely kifejezetten az ő sajátos lelkipásztori ellátásukról gondoskodik.

Amennyiben az Apostoli Szentsek és az adott állam között kötött kétoldalú megállapodás jelzi – mint a paraguayi katonai ordinariátusa esetében (II. cikkely a. pont) –, hogy a katonai ordinárius a katonák lelki-

pásztori ellátása mellett a rendőrség – illetve rendőri erők³⁵ – és azok családtagjainak lelkipásztori ellátását is végzi, akkor egyértelmű, hogy ezeknek – de csakis a kifejezetten említettek – a fegyveres testületeknek lelkipásztori ellátásáról is gondoskodik. Ez esetben is nehézséget jelenthet, illetve más fórumon – pl. a katonai ordinariátus saját szabályzatában pontosítani kell, hogy a fegyveres vagy rendőri erőket mennyire kiterjesztő értelemben magyarázzuk, és milyen fegyveres, bel- és rendvédelmi erőket értsünk alatta. Vannak olyan országok, ahol a katonaság mellett más rendőri-, fegyveres testületek lelkipásztori ellátása a hagyomány és a régi konkordatális szabályozás miatt maradt meg. Az SMC kiadása után kötött kétoldalú megállapodás az Apostoli Szentsek és Peru között a katonai ordinárius lelki gondoskodására bízta a rendőri erők tagjait, illetve azok családtagjait (III. cikkely a; b pont). A katonai ordinariátusra vonatkozó megállapodás az 1964-ban megkötött és az 1980-ban revideált konkordátum hagyományait követve (IX. cikkely) rendelkezik így.³⁶ Ekvádor esetében 1978-ban kötött kétoldalú megállapodásban terjesztették ki a katonai lelkipáztorkodásért felelős intézmény joghatóságát a „rendőrségre is”,³⁷ és ez a katonai ordinariátusra vonatkozó jelenlegi szabályozásban is megmaradt (5. cikkely). Nehezen értelmezhető a katonai ordinárius joghatósága az El Salvadorral kötött megállapodásból, mivel az olyan általános kifejezést használ: „*Cuerpos de Seguridad*”, amelynek pontos behatárolásához az egész belbiztonsági szféra és a gyakorlat ismerete szüksé-

³³ DALLA TORRE, Giuseppe: *Aspetti della storicità della costituzione ecclesiastica. Il caso degli ordinariati castrensi.* = *Il diritto ecclesiastico.* 1986. 97. évf. 1. sz. – p. 268.

³⁴ BAURA, Eduardo: *Legislazione sugli ordinariati castrensi.* i. m. – p. 50.

³⁵ „(...) y de las Instituciones Policías (...)” (II. cikkely).

³⁶ BAURA, Eduardo: *Legislazione sugli ordinariati castrensi.* i. m. – p. 302.

³⁷ BAURA, Eduardo: *Legislazione sugli ordinariati castrensi.* i. m. – p. 178.

ges.³⁸ Magyar szempontból érdekes a horvát példa, hiszen a Horvátország és az Apostoli Szentszék között kötött kétoldalú megállapodás a magyar megállapodás után két évvel, 1996-ban született. A megállapodás a katonai ordinárius lelki gondozására bízta a rendőröket is.³⁹ Ennek kapcsán azonban meg kell jegyezni, hogy a sajátos történelmi helyzetből adódóan a Horvát Köztársaság számára a katolikus hit és a nemzeti öntudat sokkal szorosabb kapcsolatban van, mint Magyarország esetében. Így a Katolikus Egyház mind személyi, mind anyagi szempontból – a magyarnál – sokkal előnyösebb helyzetben van. Ehhez járult a politikai akarat, hogy a Katolikus Egyház intézményesen is jelen legyen a rendőrségen belül.⁴⁰ Szintén fontos magyar szempontból Szlovákia példája. A 2002-ben kötött kétoldalú megállapodás még a horvátnál is kiterjesztőbb. Bár a megállapodás megfogalmazása általános: „fegyveres erők”, de a magyarázatokból és gyakorlatból kiderül, hogy a rendőrök mellett a katonai ordinárius lelki gondozására van bízva a büntetés végrehajtó intézetek és más fegyveres testületek (vasútrendőrség) tagjainak lelki gondozása is (bevezető és I. cikkely).⁴¹ Szlovákia esetében

ugyancsak meg kell jegyezni, hogy a magyar katolikus egyházzal szemben a szlovákiai katolikus egyház sokkal nagyobb társadalmi befolyással bír. Ez is oka lehet a joghatósági kiterjesztésnek.⁴²

Általánosságban elmondható azonban, hogy amennyiben csak a kétoldalú megállapodásból indulunk ki, nem egyszerű pontosan behatárolni, hogy melyik belbiztonsági és rendőri erőre gondoljunk. Ehhez ugyanis az egyes országok politikai berendezkedését, rendőri és belbiztonsági felépítését éppúgy ismerni kellene, mint a katonai ordinárius tényleges tevékenységét. A félreértések elkerülésére szolgálhat – mint az megfigyelhető a Portugál Katonai Ordinárius esetében (III. cikkely, 1; 2. pont) –, hogy az egyes fegyveres testületeket név szerint is megemlíti. Így már a kétoldalú megállapodásból is kiderül, hogy a katonai ordinárius lelkipásztori tevékenysége a hadseregen kívül, mely fegyveres testületekre terjedhet ki. A portugál-vatikáni kétoldalú megállapodás abban az értelemben sajátos, hogy név szerint megemlíti a Nemzeti Gárdát, a „Pénzügyőrséget”, a Rendőrséget és a nemzetbiztonsági szférához tartozó fegyveres testületeket – „Forças de Segurança; Polícia de Segurança”. Ugyanakkor a kétoldalú megállapodás csak arra ad lehetőséget a katonai ordináriusnak, hogy további megállapodásokat kössön az említett fegyveres testületekkel, hogy a ezeken belül szervezett lelkipásztori tevékenységet folytathasson.

Szintén érdekes, hogy a kétoldalú megállapodás említi a nemzetbiztonsági szektorhoz tartozó belügyi szervezetek intéz-

³⁸ Az általános megfogalmazás értelmében „Los Cuerpos de Seguridad fueron: La Guardia Nacional, la Policía de Hacienda y la Policía Nacional. Posteriormente se los unio a la Fuerza Armada, recibiendo entrenamiento tanto policial como militar.” – Ebből látszik, hogy a rendőrségtől, a nemzeti gárdán, a „csendőrségit” mind a fegyveres testületekhez tartozik. http://es.wikipedia.org/wiki/Cuerpos_de_Seguridad_%28EI_Salvador%29 (2012. november 12.).

³⁹ BAURA, Eduino: *Legislazione sugli ordinariati castrensi*. i. m. – p. 302.

⁴⁰ Illetve a működési feltételekhez szükséges anyagi háttérrel az állami hatóság – Honvédelmi- és Belügyminisztérium biztosítja.

⁴¹ http://www.concordatwatch.eu/showkb.php?org_id=849&kb_header_id=755&order=kb_rank%20ASC&kb_id=1224. (2012. november 12.).

⁴² Illetve egyesek ebben komolyabb politikai szándékot is felfedeznek, minthogy a fegyveres testületekben jelenlévő nagyszámú, konzervatív katolikusokat a számukra saját lelkipásztori intézmény létrejöttét lehetővé tevő politikai erőt pozitív színben tüntessék fel. http://www.concordatwatch.eu/showkb.php?org_id=849&kb_header_id=755&order=kb_rank%20ASC&kb_id=1224. (2012. november 12.).

ményes lelkipásztori ellátását. Ez ugyanis, még azokban országokban sem szokás, ahol egyébként a katonai ordinárius a hadseregen kívül más fegyveres testületek lelkipásztori ellátásáért is felel. Ez utóbbi szabályozás érthető, hiszen a nemzetbiztonsági kockázat figyelembevételre indokolhatja, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok lelkipásztori ellátása ne történjen intézményes keretek között. A Katolikus Egyház esetében ráadásul az irányításért felelős szerv egy másik országban található, amely hírigény szempontjából egyéb nemzetbiztonsági kérdéseket vethet fel. Másrészt azonban Portugália olyan terület, ahol a Katolikus Egyház társadalmi súlya és tekintélye annyira jelentős, hogy még a nemzetbiztonsághoz szorosan kapcsolódó szervezetekben is végezhet szervezett lelkipásztori munkát.⁴³

Előfordul, hogy nem a katonai ordinariátusról szóló kétoldalú megállapodás, hanem más joganyag tesz említést a hadseregen kívüli fegyveres testületekben való lelkipásztori szolgálatról. Az Olasz Köztársaság és az Apostoli Szentszék között kötött Lateráni megállapodás 1985-ös kiegészítésének 11. cikkelye, úgy fogalmaz, hogy az Olasz Köztársaság biztosítja a katolikus vallás gyakorlásának jogát a hadseregben, a rendőrségben és a *hasonló* fegyveres testületekben.⁴⁴ Ezért az újabb olasz szakirodalom az ezekben a fegyveres szervezetekben szolgáló személyek és az ő családtagjaik lelkipásztori gondozásáról általában együtt tesz említést.⁴⁵

Sőt a hadsereghez hasonló fegyveres testületeket egyes szerzők – véleményem szerint

– indokolatlan kiterjesztő értelemben magyarázzák, és a rendőrségen kívül a tűzoltóságot, illetve a katasztrófavédelmet is értik alatta.⁴⁶

Ismét más esetben bár a kétoldalú megállapodásban nem esik szó az egyéb fegyveres testületekről, de a katonai ordinariátus internetes oldala erre külön kitér. A Fülöp-szigetek katonai ordinariátusának internetes oldala a katonai ordinárius joghatósága kapcsán a hadseregről, a hadi tengerészetről, a légierőről és a „nemzeti” rendőrségről is szól.⁴⁷

Sajátos státusza miatt külön meg kell említeni az egyes országokban működő csendőrséget. A szervezet sajátossága, hogy a rendvédelmi mellett, katonai feladatokat is elláthat.⁴⁸ Amennyiben a kétoldalú megállapodás külön rendelkezik a csendőrség kérdésében, – mint a belga-vatikáni megállapodás (IV. cikkely) –, akkor a katonai ordinariátusnak ennek a fegyveres testületnek a tekintetében is joghatósága van. Amennyiben ilyen kifejezett utalás nem történik, akkor – véleményem szerint – a felügyeleti szerv a meghatározó. Amennyiben a csendőrség a honvédelmi vagy védelmi minisztérium, illetve elsősorban a védelmi-, katonai szektor alá tartozik, akkor az ott szolgálatot

⁴³ Ennek szemléletes példája az újabban (2005) kötött konkordátum is. = Acta Apostolicae Sedis. 2005. 97. évf. 1. sz. – pp. 29–50.

⁴⁴ = Acta Apostolicae Sedis. 77. évf. 1985. – pp. 521–531.

⁴⁵ CHIAPPETTA, Luigi: Il Codice di Diritto Canonico Commento giuridico pastorale. Roma: Edizioni Dehoniane. 1996. – p. 708.

⁴⁶ „(...) tavolta con estensione al personale assimilato ai militari (polizia, vigili del fuoco, protezine civili, ecc) (...)” DALLA TORRE, Giuseppe: Aspetti della storicità della costituzione ecclesiastica. Il caso degli ordinariati castrensi. i. m. – p. 266.

⁴⁷ „The military ordinariate has its own curia and exercises its pastoral ministry through 66 military chaplains assigned to the different branches of service within the armed forces which are considered its vicariates – those of General Headquarters, the Philippine Army, the Philippine Navy, the Philippine Airforce and the Philippine National Police.” Military Ordinariate of the Philippines. http://www.cbcponline.net/jurisdictions/m_ordinariate.html. (2012. szeptember 17.).

⁴⁸ CHRISTIÁN, László: Epizódok a rendészet történetéből. = Iustum aequum salutare. 2009. 5. évf. 3. sz. – pp. 159–160.

teljesítő, a nemzetközi megállapodás kifejezett utalása nélkül is, a katonai ordinárius alá tartoznak. Ellenkező esetben lelkipásztori ellátásuk más egyházi – leginkább a lakóhely szerint illetékes területi – szervezeteken keresztül történik. A felügyeleti szerv változásával a lelkipásztori ellátásért felelős lelkipásztori intézmény is változik. Olaszországban a Carabinieri – Csendőrség – átalakítása alkalmával a szervezett deklaráltan is a védelmi szektor, a vezérkar irányítása alá került.⁴⁹ Franciaországban épp fordítva történt, vagyis a Csendőrséget a Belügyminisztérium irányítása alá helyezték.⁵⁰

Ami kifejezetten a magyar helyzetet illeti az 1994-ben megkötött kétoldalú megállapodás nem csak a Magyar Honvédség, hanem az akkor még létező Határőrség tagjait, illetve azok családját is a katonai ordinárius jogkörébe utalta. Ez azt bizonyítja, ha van politikai akarat, Magyarországon sem jogilag, sem gyakorlatilag nem kivitelezhetetlen, hogy a hadseregen kívül más fegyveres testületek lelkipásztori ellátását is a katonai ordináriusra bízzák.

Miután a Magyar Határőrség 2008. január 1-jén beolvadt a Magyar Köztársaság Rendőrségébe, és szervezeti önállósága megszűnt (2007. évi XC. Törvény), nincs alapunk fel-

tételezni, hogy a katonai ordinárius joghatósága a jogutód szervezetre vonatkozóan is megmaradt volna. (Ezt egyébként a gyakorlat sem támasztja alá.) Ez már csak azért is problémás lenne, mert a Határőrség egy már meglévő fegyveres testületbe olvadt be. A törvényt magyarázat alapelvei értelmében nem terjeszthetjük ki a katonai ordinárius joghatóságát más, a nemzetközi szerződésben meg nem említett fegyveres szervezetre. Ellenkező álláspontra csak a kétoldalú megállapodás hiteles magyarázatából juthatnánk. Hivatalos értelmezésre azonban a megállapodás szerint együttesen a szerződő felek – Apostoli Szentszék, Magyar Köztársaság – jogosultak.⁵¹

Összességében nem tarthatjuk indokolatlannak, hogy a hadsereghez hasonlóan a többi fegyveres testület lelkipásztori ellátása is sajátos – akár a katonai ordinariátuson – lelkipásztori intézményeken keresztül történjen. Egyre inkább látszik, hogy a többi fegyveres testület munkatársai – talán még a hadsereg kötelékéhez tartozókhöz képest is jobban – különleges lelkipásztori ellátást igényelnek.⁵² Nem szabad azonban elfelejteni, hogy ezek-

⁴⁹ Az olasz „Carabinieri”, például, mint haderőnem közvetlenül a Védelmi Vezérkar irányítása alatt áll, rendőrségi, katonai, illetve katonarendészeti feladatokat lát el. Costi, Enrico: „Arma dei Carabinieri Reali quale organo di Polizia Militare e controspionaggio in pace e in guerra <http://www.carabinieri.it/Internet/Editoria/Rassegna+Arma/2004/1/Informazioni++Segnalazioni/177-00.htm>. (2012. július. 27.). Történetéhez még AIOSA, Rosario: Reali Carabinieri in attività di Intelligence. =Gnosis Rivista Italiana di Intelligence. 2011. 1. sz. <http://gnosis.aisi.gov.it/Gnosis/Rivista26.nsf/ServNavig/22>. (2012. június 30.).

⁵⁰ RÉVÉSZ Gyula - BODNÁR István: Franciaország hadereje napjainkban. =Sereg Szemle. 2012. 10. évf. 3. sz. – p. 117.

⁵¹ „Ha a jelen megállapodás értelmezésével vagy alkalmazásával kapcsolatban valamilyen nehézség merülne fel, a Magas Szerződő Felek közös megegyezéssel keresik meg a legmegfelelőbb megoldást.” = Acta Apostolicae Sedis. 1994. 86. évf. – p. 578.

⁵² Napjainkban újra kutatási témává vált a rendőrség számára felállítandó sajátos lelkipásztori intézmény szükségessége. Szabó Csaba rendőr főhadnagy PhD kutatásának célja bebizonyítani, hogy a rendőri állomány jelenlegi helyzete és problémái indokoltá teszik, hogy a Katolikus Egyház a kormányzattal közösen olyan intézményt hozzon létre, amely a katonai ordinariátus mintájára megszervezi, és ellátja a rendőrök sajátos lelkipásztori szolgálatát. Megjegyzem, hogy ez a katonai ordinariátustól szervezeten és a felügyeleti szerv tekintetében is jelentősen eltérő intézmény lenne. Az azonban kétségtelen, hogy ez esetben is lelkipásztori intézményről lenne szó, amelynek vezetés-irányítása és a szerkezeti kialakítása elsősorban a Katolikus Egyházra tartozna.

nek a fegyveres testületeknek a munkatársai a hadsereghez képest is más kihívásokkal, lelki hatásokkal kerülnek szembe, amelyeket a lelkipásztori ellátás kiépítésénél és jogi szabályozásánál figyelembe kell venni. Így legideálisabb, ha ez nem a katonák lelkipásztori ellátására létrehozott katonai ordinariátuson, hanem kifejezetten ezeknek a testületeknek felállított intézményeken keresztül történik. Amennyiben pedig ezekért a fegyveres szervezetekért a katonai ordinárius felel, akkor az említett szempont figyelembevétele miatt ezt külön (al)szervezetten – helynök, lelkipásztor, összekötő stb. – keresztül érdemes végezni.

A versengő illetékesség

A katonai ordinárius joghatósága tekintetében a legnagyobb problémát az jelenti, hogy az említett személyek, illetve intézmények vonatkozásában a területileg illetékes megyéspüspököknek továbbra is megmarad a joghatósága.⁵³ Hiába van az egyes kétoldalú megállapodásokban többé-kevésbé pontosan kidolgozva, hogy a katonai ordinárius milyen fegyveres testületek és milyen katolikus személyek vonatkozásában rendelkezik joghatósággal, a valóságban ezeknek a személyeknek a tekintetében a helyi ordináriusnak – illetve helyi plébánosnak is ugyanolyan jogköre van.⁵⁴ Mind az SMC (IV. cikkely)

illetve kivétel nélkül az összes kétoldalú nemzetközi megállapodás jelzi, hogy katonai ordinárius joghatósága „saját, rendes”, de a személyi elv miatt „versengő”.⁵⁵ Ez azt jelenti, hogy a katonák – vagy adott esetben más fegyveres testületek tagjai – és családtagjaik szabadon eldönthetik, hogy melyik lelkipásztori intézménytől kérnek lelki segítséget. Bár több szerző is – mint Eduardo Baura – felhívja a figyelmet arra, hogy az ilyen intézmények tekintetében az együttműködés, mind morális, mind jogi kötelezettség,⁵⁶ a gyakorlatban az történik, hogy praktikus szempontból az említett személyek vallási életük központja – békeidőben és honi területen – a helyi plébániai közössége lesz. A sorkatonai szolgálat háborús és rendkívüli helyzetre való korlátozásával a hivatásos vagy szerződéses katonák ugyanolyan munkahelyi körülmények közé kerültek, mint az élet más területén dolgozók. A katonai lelkesedések tevékenysége, amennyiben azok nem rendelkeznek a katonák számára kialakított sajátos lelkipásztori kezdeményezésekkel, könnyen kimerül a protokolláris rendezvények szervezésében. Mindez azonban joggal kérdőjelezi meg a katonai ordinariátus létjogosultságát honi területen és békeidőben, különösen is, ha figyelembe vesszük, hogy a Katolikus Egyház szinte minden területen emberhiánnyal küzd.

⁵³ Már a katonai ordinariátus, mint egyházi jogi struktúra létrehozása előtt kérdéses volt, hogy hogyan lehet a párhuzamosan egymás mellett tevékenykedő intézményeket összehangolni és a sajátos lelkipásztori ellátást igénylő személyeket ellátni. CALVI, Massimo: *La cappellania una forma rinnovata di assistenza spirituale*. = *Quaderni di diritto ecclesiale*. 2007. 20. évf. 2. sz. – p. 229.

⁵⁴ A területiség és a személyi elv érvényesülésének problémájáról már a harmincas, negyvenes években jelentek meg komoly publikációk. ONCLIN, Guillaume: *De territoriali vel personali legis indole*. Gremblaci. 1938.

⁵⁵ Egyes szerzők azonban nem látnak ebben akkora nehézséget, mivel úgy vélik, hogy a más szempontokból, de ugyanarra a személyre vonatkozó hatóság az élet minden területén megtalálható. CAPARRÓS, Ernest: *Territoriality and Personality in the Canon Law System*. In.: Erdő, Péter, Szabó, Péter (szerk.): *Territorialità e personalità nel diritto ecclesiastico*. Budapest: Szent István Társulat. 2002. – p. 317.

⁵⁶ BAURA, Eduardo: *Le dimensioni „comunitari” delle giurisdizioni personali cumulative*. In.: Erdő, Péter, Szabó, Péter (szerk.): *Territorialità e personalità nel diritto ecclesiastico*. Budapest: Szent István Társulat. 2002. – pp. 434–435.

Továbbá a helyi megyéspüspök általános lelkipásztori felelőssége miatt (383. k.), a területén élő katonák irányába kifejtett lelkipásztori tevékenysége legalább annyira jogos és indokolt, mint a katonai ordinariátus munkája. A megyéspüspöknek ugyanis a saját területen felett, még ha vannak is személyi elven szerveződő entitások általános felelőssége van, hogy az ott élők – ott tartózkodók – lelkipásztori ellátásáról gondoskodjon (Lg 27). Véleményem szerint a megyéspüspök adott terület felett gyakorolt általános lelkipásztori felelőssége magába foglalja a katonák lelkipásztori ellátását is, és ehhez képest, a katonai ordináris csak mint „forma species” gyakorolja azt a kifejezett lelkipásztori szolgálatot, amely a katonák és azok családjának lelkipásztori gondoskodására irányul.

Emellett szintén az általános előírások értelmében figyelembe kell vennie, hogy a területén élő krisztushívők egészen sajátos életkörülmények között élhetnek. Vannak olyanok, akik életkörülményeik miatt a rendes lelkipásztori ellátásban nem részesülhetnek (383. k., 387. k.).⁵⁷

Ennek megfelelően a megyéspüspök – az általános rendelkezések fényében – úgy ítéli, hogy a területén élő katonák sajátos életkörülményeik miatt egyedi lelkipásztori ellátást igényelnek, a saját jogkörében – lelkész kinevezése, plébános oldallagos megbízása – gondoskodhat a katonák lelkipásztori ellátásának megszervezéséről. Ez természetesen leginkább abban az esetben történik, ha nincs katonai ordinariátus, vagy a területen nem tudja megszervezni a lelkipásztori ellátást. Figyelembe véve a hivatásos és szerződéses hadsereggel kialakult új helyzetet, a béke-

időben meglévő körülményeket, a Katolikus Egyház személyi állományának létszámát, nem tarthatjuk indokolatlannak a katonák lelkipásztori ellátásának inkább helyi megyéspüspökön keresztül való megoldását.

Mindemellett a két lelkipásztori intézmény joghatósági ütközésének minimalizálására az SMC ad néhány kiindulópontot. E szerint a laktanyák és a katonai objektumok, a katonai kórházak, katonai iskolák, a katonaság ellenőrzése alatt álló egyéb objektumok *alapvetően és elsődlegesen* a katonai ordinárius joghatósága alá tartoznak. A preferenciának természetesen praktikus okai is vannak, hiszen több esetben olyan intézményekről van szó, amelyeket nem a hadsereg kötelékéhez tartozó személyek nem, vagy csak nehezen tudnak megközelíteni.⁵⁸ Azonban a konstitúció még ezekben a sajátosan katonai objektumok vonatkozásában sem mondja, hogy a katonai ordinárius joghatósága kizárólagos lenne. Sőt, a konstitúció leszögezi, ha nincs katonai ordinárius vagy katonai lelkész, vagy ezek nem elérhetőek, akkor a lelkipásztori ellátás ezekben az objektumokban a helyi ordinárius, illetve a helyi plébános rendes hivatalához tartozik.⁵⁹ A jogszabály mögöttes értelme világos: a lelkek üdvössége elsőbbséget élvez (1752. k.), és ezért bár az említett területeken a katonai ordinárius joghatósága

⁵⁸ DALLA TORRE, Giuseppe: Aspetti della storicità della costituzione ecclesiastica. Il caso degli ordinariati castrensi. i. m. – p. 269.

⁵⁹ „Stationes vero ac loca militibus reservata primo et principaliter subsunt iurisdictioni Ordinarii militaris; secundario autem iurisdictioni Episcopi dioecesiani, quoties scilicet Ordinarius militaris eiusve cappellani desint: quo in casu tum Episcopus dioecesanus tum parochus iure proprio agunt.” II. János Pál: Apostoli Konstitúció: *Spirituali militum curae*. 1986. IV. 24. IV. cikkely. = Acta Apostolicae Sedis. 1986. 78. évf. -p. 483. DALLA TORRE, Giuseppe: Aspetti della storicità della costituzione ecclesiastica. Il caso degli ordinariati castrensi. i. m. 1986. 97. évf. I. sz. – p. 274.

⁵⁷ Adott esetben „részleges” egyházi törvényeket is kiadhat, amelyekkel a sajátos élethelyzetben lévők lelkipásztori ellátását könnyíti meg. WILLENS, Myriam: The Bishop as Legislator. =The Jurist. 1996. 56. évf. I. sz. – p. 77.

megelőző,⁶⁰ de ez nem jelenti azt, hogy annak hiánya miatt a katonai szolgálatot teljesítők ne élhetnének a vallás szabad gyakorlásának jogával, illetve ne részesülhetnének a szentségekben és Isten igéjében (213. k.).

Következtetések

Az egyes katonai ordináriusok lelkipásztori gondozására bízott személyek körét az SMC csak nagyvonalakban határozza meg. A pontosítás az egyes kétoldalú megállapodásokban szokott megtörténni. Ezekből a megállapodásokból az is kiderül, hogy országoként milyen nagy eltérés van az egyes katonai ordináriusok joghatósága között. A joghatóság pontos határainak kijelölése az egyház legfőbb hatósága által történik. A Szentszék a kétoldalú megállapodás megkötésénél figyelembe veszi a különböző országok eltérő politikai berendezkedéséből és katonai struktúrájából adódó jogos kéréseket, de a joghatósági kijelölés egyházi feladat, amely jelzi, hogy a katonai ordináriusok lelkipásztori intézmény.

Katonai ordináriusok sajátossága, hogy az érintett fegyveres testületek tekintetében nemcsak a latin, hanem a keleti katolikusok vonatkozásában is joghatósággal rendelkeznek.

A katonai lelkipáztorkodásért felelős intézmény elsődleges célszemélyei a katonák, legyenek azok akár sor-, akár hivatásos, akár szerződéses vagy tartalékos katonák. Ez utóbbinak a tisztázására és a lelkipásztori ellátás körülményeire olyan országokban, ahol jelentős a tartalékos állomány, érdemes a kétoldalú megállapodásban is kitérni. Mind praktikus, mind nemzetbiztonsági szempont-

ból helyesebb az a gyakorlat, mikor a katonai ordinárius joghatósága még abban az esetben sem terjed ki más hadseregek katonáira, ha azok az adott ország területén tartózkodnak.

Nem a védelmi szektorhoz tartozó fegyveres testületekre a katonai ordinárius joghatóságát kiterjeszteni csak abban az esetben lehet, ha a kétoldalú megállapodás erről külön nyilatkozik. Nem indokolatlan a többi fegyveres testület külön lelkipásztori intézményen keresztül való ellátása, de figyelembe kell venni, hogy ezen intézmények tagjai még a hadsereghez képest is sajátos körülmények és lelki hatások között tevékenykednek. A nemzetbiztonsági szolgálatok és a vallási intézmények kapcsolata túl nagy nemzetbiztonsági kockázatot hordoz, ezért – helyesen – alig találunk olyan országot, ahol ezeknek a szervezeteknek a lelkipásztori gondozása intézményes keretek között történik.

A hadsereg munkáját segítő közalkalmazottak katonai ordináriátuson keresztül történő lelkipásztori ellátása, bár a kétoldalú megállapodásban ez sokszor szabályozott, de nem indokolt. A katonai lelkipáztorkodásért felelős lelkipásztori intézmény léte és külön jogi szabályozása ugyanis a katonák sajátos helyzetével igazolt egyházi jogintézmény.

A katonák családtagjainak lelkipásztori gondozása inkább elméleti lehetőség. A gyakorlatban – amennyiben a vallásukat gyakorolják – ezt a területi egyházi intézményeken keresztül teszik. Az SMC és a kétoldalú megállapodások túl nagy teret adnak a katonai ordináriusnak ezen a téren, amely más alapelvekkel nehezen összeegyeztethető.

A katonai intézmények – kórházak, iskolák, öregotthonok stb. – lelkipásztori ellátása intézményhez és nem személyhez kötött. Ez azt jelenti, hogy attól függetlenül hogy az ott tartózkodó katona vagy nem, a lelkipásztori ellátását a katonai ordináriusnak kell biztosítani. A valóságban azonban nincs személyi kapacitása a katonai ordináriusnak, hogy

⁶⁰ Ezért egyes szerzők az említett területeken nem a helyi ordinárius versengő, hanem „kiegészítő” illetékeségről beszélnek. BEYER, Jean: La Costituzione Apostolica Spirituali Militum Curae a proposito degli Ordinariati Militari. i. m. – p. 219.

ezekben az intézményekben komoly lelki-pásztori szolgálatoz működteszen.

A katonai ordinárius leggyengébb pontja az ún. versengő illetékesség, amely azt bizonyítja, hogy az egyházi jogalkotó eleve számolt azzal, hogy a katonai ordinariátusok csak részben lesznek képesek a jogban és a kétoldalú megállapodásban lefektetett feltételek teljesítésére, és ezért a helyi illetékességű egyházi szervezetek joghatóságát a katonai ordináriusával párhuzamosan fenntartja.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- János Pál: Apostoli Konstitúció. *Spirituali militum curae*. 1986. IV. 24. =Acta Apostolicae Sedis. 1986. 78. évf. – pp. 481–486.
- ARRIETA, Juan, Ignacio: *Fattori rilevanti per la determinazione della giurisdizione ecclesiastica (il contesto canonici della convenzione dei fedeli laici con le prelatore personali)*. kézirat.
- ARRIETA, Juan Ignatio: *Il sistema dell'organizzazione ecclesiastica*. Roma: Università della Santa Sede. 2003. ISBN: 88-8333.069-X.
- BAURA, Eduino: *Legislazione sugli ordinariati castrensi*. Milano: Giuffrè. 1992. – p. 48. ISBN: 88-14-03105-3.
- BAURA Eduino: L'Accordo tra la Santa Sede e la Repubblica di Ungheria sull'assistenza religiosa alle Forze Armate e di Polizia di Frontiera. =Ius Ecclesiae. 1995. 7. évf. 2. sz. – pp. 371–381. ISSN: 1120-6462.
- BAURA, Eduardo: Le dimensioni „comuniali” delle giurisdizioni personali cumulative. In: Erdő, Péter, Szabó, Péter (szerk.): *Territorialità e personalità nel diritto ecclesiastico*. Budapest: Szent István Társulat. 2002. – pp. 427–439. ISBN: 963-361-515-5.
- BEYER, Jean: La Costituzione Apostolica Spirituali Militum Curae a proposito degli Ordinariati Militari. = Quaderni di Diritto Ecclesiale. 1988. 3. évf. 2. sz. – pp. 206-227. ISSN: 1124-1179.
- CALVI, Massimo: La cappelania una forma rinnovata di assistenza spirituale. = Quaderni di diritto ecclesiale. 2007. 20. évf. 2. sz. – pp. 227–239. ISSN: 1124-1179.
- CAPARROS, Ernest: Territoriality and Personality in the Canon Law System. In: Erdő, Péter, Szabó, Péter (szerk.): *Territorialità e personalità nel diritto ecclesiastico*. Budapest: Szent István Társulat. 2002. – pp. 315–356. ISBN: 963-361-515-5.
- CHIAPPETTA, Luigi: Il Codice di Diritto Canonico Comento giuridico pastorale. Roma: Edizioni Dehoniane. 1996. ISBN 88-396-0226-7.
- CHRISTIÁN, László: Epizódok a rendészet történetéből. =Iustum aequum salutare. 2009. 5. évf. 3. sz. – pp. 155–171. ISSN: 1787-3223.
- COPPOLA, Raffaele: Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per uno statuto dell'ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive. =Il diritto ecclesiastico. 1988. 98. évf. 4. sz. – pp. 310–315. ISSN: 0391-2191.
- DALLA TORRE, Giuseppe: Aspetti della storicità della costituzione ecclesiastica. Il caso degli ordinariati castrensi. = Il diritto ecclesiastico. 1986. 97. évf. 1. sz. – pp. 270–282.
- ERDŐ, Péter: Questioni interrituali del diritto dei sacramenti. =Folia canonica. 1998. 1. évf. – pp. 9–35. ISSN: 1419-0060.
- GARUTI, Adriano: *Il mistero della Chiesa*. Roma: Antonianum. 2004. ISBN: 88-7257-060-3.
- GEISZ, Antal: *Egyházi közigazgatás*. Temesvár. 1910. n. sz.
- JONE, Heribert: *Gesetzbuch des kanonischen Rechtes. Erklärung der Kanones*. Wien–Zürich: Ferdinand Schönigh. 1939. n. sz.

- JUSDADO, Miguel, Ángel: La jurisdicción castrense: un paradigma del Derecho eclesialístico del estado. In.: Blanco, María, Castillo, Beatriz, Fuentes, José, Sánchez, Miguel-Lasheras. *Ius et Iura*. Navarra: Universidad de Navarra. 2010. – pp. 549–559. ISBN: 978-84-9836-702-7.
- KONTOR Lajos: *A háború utáni konkordátumok*. Budapest: Stephaneum nyomda. 1938. n. sz.
- LO CASTRO, Gaetano: Physical and Juridical Persons. In. Marzoa, Ángel, Miras, Jorge, Rodríguez-Ocaña, Rafael (szerk.): *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*. Montreal: Wilson and Lafleur. I. 2004. – pp. 686–687.
- ONCLIN, Guillaume: *De territoriali vel personali legis indole*. Gremblaci. 1938.
- RÉVÉSZ, Gyula, BODNÁR, István: Franciaország hadereje napjainkban. = *Sereg Szemle*. 2012. 10. évf. 3. sz. – p. 116–121. ISSN: 2060-3924.
- SZTERNÁK, György: A katonai műveletek megvívásának jellemzői napjainkban, levonható következtetések, hátasa a hadtudomány fejlődésére. = *Sereg Szemle*. 2010. 8. évf. 3. sz. – pp. 20–37. ISSN: 2060-3924.
- UHÁZI, Lóránd: A világi törvények átvétele a kánonjogba – a kanonizáció intézménye (22. kán.). = *Iustum Aequum salutare*. 2010. 6. évf. 3. sz. – pp. 143–167. ISSN: 1787-3223.
- UHÁZI Lóránd: Joghézag feloldásának lehetőségei az Egyház hatályos jogában (19. k.). = *Kánonjog*. 11. évf. 2009. – pp. 81–99. ISSN: 1585-0978.
- Von HIEROLD, Alfred: Schul- und Hochschulseelsorge. In: Listl, Joseph, Schmitz, Heribert (szerk.): *Handbuch des Katholischen Kirchenrechtes*. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet. 1999. – pp. 548–549. ISBN: 3-7917-1664-6.
- WJLENS, Myriam: The Bishop as Legislator. = *The Jurist*. 1996. 56. évf. 1. sz. – pp. 68–92. ISSN: 0022-6868.
- ZANETTI, Eugenio: I fedeli laici nella parrocchia: possibilità e problematiche attuali. In: Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico. *La parrocchia*. Mialno: Glossa. 2005. – pp. 149–179. ISBN: 88-7105-189-0.

Internetes források

- Minimum Requirements for the Pastoral Care of Catholic Personnel http://www.milarch.org/site/c.dwJXKgOUJiIaG/b.7626257/k.7D6/Minimum_Requirements_for_the_Pastoral_Care_of_Catholic_Personnel.htm. (2012. október 11.).
- Familienseelsorge – ein Schwerpunkt der Militärseelsorge. http://www.kmba.militaerseelsorge.bundeswehr.de/portal/a/kmba!/ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP3I5EyrpHK93Myc4tUUnOL47NykRD0wM78oXS8tESiRmZqnX5DtqAgATpC0yA!!!. (2012. szeptember. 14.).
- Military Ordinatee of the Philippines. http://www.cbcponline.net/jurisdictions/m_ordinatee.html. (2012. szeptember 17.).
- AIOSA, Rosario: Reali Carabinieri in attività di Intelligence. = *Gnosis Rivista Italiana di Intelligence*. 2011. 1. sz. <http://gnosis.aisi.gov.it/Gnosis/Rivista26.nsf/ServNavig/22>. (2012. június 30.).
- COSI, Enrico: „Arma dei Carabinieri Reali quale organo di Polizia Militare e controspionaggio in pace e in guerra” <http://www.carabinieri.it/Internet/Editoria/Rassegna+Arma/2004/1/Informazioni+e+Segnalazioni/177-00.htm>. (2012. július. 27.).
- <http://www.vojni-ordinarijat.hr/index.php/dokumenti/ugovor>. (2008. november 8.).
- http://www.concordatwatch.eu/showkb.php?org_id=849&kb_header_id=755&order=kb_rank%20ASC&kb_id=1224. (2012. november 12.).

BODNÁR ISTVÁN MK. HADNAGY: FRANCIAORSZÁGI CSAPATGYAKORLAT RENDAHAGYÓ TAPASZTALAT FELDOLGOZÁSA

*„A tudás a tapasztalat leánya.”
Leonardo Da Vinci*

BEVEZETÉS

Egyre többet hallani manapság Franciaországról és a francia haderőről főleg honvédségünk berkein belül. 2011 tavaszán alkalmam volt majd másfél hónapot eltölteni honvéd-tisztjelöltként észak-kelet Franciaországban a Francia Szárazföldi Erők 53. Híradó Ezredénél, ahova természetesen a hazai szemléletnek megfelelően vegyes érzelmekkel indultam. Nagyon pozitívnak tartom, hogy sok tapasztalattal, új perspektívákkal és élményekkel tértem haza és a franciákról eddig magamban alkotott kép esetvonásai, melyeket a hazai közvélemény, borongós, közös történelmünk és a magyar szájhagyomány alakított, páli fordulatot vettek.

Franciaországi heteim alatt nagyon sok kiképzésen vettem részt, a csapatgyakorlatom szervezői próbálták úgy alakítani a napjaimat, hogy ne csak a híradó ezreddelel, vagy csak a francia hadsereggel ismerkedjek meg, hanem lehetőséget teremtettek arra is, hogy a környéket érintő francia történelmet megismerjem. Így juthattam el a Maginot-vonal Strasbourgtól nem messze fekvő egyik bunkerrendszerébe, a Pompelle Erődbe, a lotaringiai tankcsaták főbb állomásaira. Ami számomra valóban lenyűgöző és megrázó utazás volt, az a Verdun-i csata helyszíne, ahol ma több négyzetkilométeren emlékhelyek foglalnak helyet és aminek a környékét mai napig nem lakják a millió szám fel nem robbant aknák és egyéb robbanásveszélyes

töltetek miatt. Ráadásul ezeknek mai napig a hatástalanítását végzik a francia tűzszerészek. Egyik szabad hosszúhétvégém alkalmával pedig elutaztam Párizsba, ahol szintén megtekintettem a katonai nevezetességeket úgy, mint Napóleon sírját és diadalívét vagy az Invalidusok Dómját és az École de Guerre épületét, persze Párizs számos más híres épülete és nevezetessége mellett.

GONDOLKODÁSMÓD

Jelen publikációmát nem élménybeszámolóknak szánom. Szeretném feldolgozni a tapasztalatokat, melyeket szereztam. Mindent hiánypótlásként teszem, mivel nem volt alkalmam katonai berkeken belül olyan fórumon megosztani, ahol a hallgatóság is felhasználhatta volna saját elhatározásainak kiegészítésére.

Mindenképp a francia felfogással kell kezdenem, mivel úgy láttam ez az alapja mindennemű elgondolásnak a civil társadalmon keresztül a hadseregen belül is. Ez a felfogás pedig nem más, mint a francia nemzeti filozófia. Bármilyen törekvés, elgondolás, szellemi vagy fizikai termék, mely a francia nemzethez köthető, beszéljünk bármilyen viszonylatról, az egy francia értékítéletében vagy hozott döntésében még abban az esetben is, ha bizonyítottan is létezik jobb a számára, prioritást élvez. Egy nagyon tetszetős példa a francia hadsereg berkeiből: szinte a haditechnikák nagy része, illetve a hadsereg-

ben felhasznált fogyóanyagok összessége a francia hadiipar vagy az országban működő gyárak terméke, melyek többsége szintén nemzeti kézben van. Képzelnék el egy magyar szempontból nem éppen eklatáns példát idehaza: Két magyar tiszt, ölükben egy-egy GKnyfg-vel (GépKarabély Nyíregyházi Nemzeti Fegyvergyárban készült) beszélget egy Rába márkájú terepjáróban egy gyakorlat helyszínén, hogy mennyire elégedettek a Tas 2001 harcokocsival és már nagyon várják a modernbb 2013-as rendszeresítését. Közben az egyik híradó katona jelent a Tunggram MR07 rádión, hogy a TelMa telefonközpont végpontjai elkészültek és az összes telekommunikációs eszköz sikeresen felcsatlakozott a EMESE rendszerre és a SzatMa-2005 műholdrendszerrel is sikeres az összeköttetés. Ezt követően a kollégája feldobja azt az ötletet, hogy az új Huba fejlesztésekre a Gepárd gépjárműt szerelhetnék, mire a másik megjegyzi, hogy ideje lenne már a Szabó 1994 harcjárművek korszerűsítése is, amit az egyik táborkok tiszteletére neveztek el, de a beszédét a nyitott ajtajú autóban elhalkítja a felettük elhúzó Csoda 2000F vadászgép hangja. Ezt próbáljuk meg átfordítani franciára, és máris egy hétköznapi beszélgetés részletét kapjuk.

ALAPKIKÉPZÉS

A francia katonai szárazföldi alapkiképzés mindig az adott alakulat fegyverneméhez kapcsolódó kiképzésén alapszik. Amikor valaki jelentkezik a hadseregbe, megjelöli, hogy milyen fegyvernemnél szeretne dolgozni és annak megfelelően kell bevonulnia a megfelelő alakulat alapkiképzést végző alegységéhez egy olyan három hónapos intervallumra, melynek az ünnepnapok kivételével részei a hétvégék is. Általában a kiképzés 50%-a tartalmazza a fegyverneméhez tartozó tudást, majd a további 50% általános katonai

tudnivalókat, így alaki kiképzést, ló kiképzést, elsősegélyt, térképészeti ismereteket, katonai jogot, műszaki kiképzést, haditechnikai alapismereteket, hangsúlyozva saját fegyvernemük haditechnikáját.

Tulajdonképp az alapkiképzésen nagyon sok, számomra új dolognak lehettem részese. Ezek a tapasztalatok számomra a hazai alapkiképzési rendszer szegénységére mutattak rá, persze itt nem szeretném ledegradálni az itthoni kiképzők munkáját, csak a szemléletük hiányosságára szeretnék rámutatni, mely nem feltétlenül a rendszer és az ő hibájuk. Kezdjük azzal, hogy a kiképzendők a hétvégi kiképzés folyamányaként nem tartják a kapcsolatot a külvilággal, így nem kapnak semmilyen negatív behatást, ami a kiképzés filozófiájára vonatkozik. Folytassuk is a filozófiával, ha már megemlítettem: az alapkiképzés a haza szeretete és a haza mindenáron való védelmének ideológiáján alapszik. Most kérem azokat, akik nem értenek velem egyet vagy rossz szemmel olvassák jelen soraimat, tegyék a szívükre a kezüket és mondják azt, hogy nincs igazam, amikor ennek a hiányáról beszélek a hazai alapkiképzésnél. Ergo, arról van szó, hogy egy kiképzendő katona a hadsereg számára olyan, mint egy újszülött a világ számára. Az első szavak kimondásáig az első lépések megtételéig kvázi a kiképzők feladata az, hogy minden egyes percben a katonáit terelgesse. Azt gondolom, ez a francia hadseregben teljes mértékben megvalósul.

A vasárnapi napokat próbálja humánusabb kiképzésekkel megoldani a francia sereg. Gondolok itt arra, hogy amikor a laktanyában tevékenykednek, akkor sportnapot tartanak, ilyenkor a csapatsportokhoz kerülhetnek közelebb a kiképzendők vagy légpuskalövészetben gyakorolhatnak. Terepfoglalkozási napon pedig játékos terepfeladatokat szerveznek. Ilyen feladat volt, amiben részt vettem: a laktanya különböző pontjain elhelyezett számok

megkeresése, amelyeket azimut menet alapján kereshettünk meg természetesen időre, így futkározhattunk fel s alá a laktanyában több kilométeren keresztül. Illetve volt olyan alkalom is, amikor forgószínpad szerűen különböző helyszíneken a kiképzendők közül alakított csapatok mérték össze erejüket és tudásukat memóriakártya felismerés, gránátdobás, kötélhúzás és sok más egyéb versenyszámban. A kiképzésnek igazából az az érdeke, hogy 3 hónapon keresztül egy egységes külső behatásoktól mentes, megbonthatatlan csapattal dolgozzon, akik együtt gondolkoznak és egymást segítik.

Ami egyértelműen elnyerte a tetszésem, hogy ezeken a napokon cserkész tábor szerű esti programot szerveztek. Tűzet raktak – gondoljuk csak bele, idehaza milyen bajos procedúra, főleg nyáron –, körbeülték és takarodóig francia katonai dalokat énekeltek nem is akármilyen beleléssel. Még csak véletlenül sem fordult meg senkinek sem a fejében, hogy ő abban az adott pillanatban máshol szeretne lenni, vagy nem élvezi a szituációt. Mindenkin a mosoly és az elszántság látszott, kiképzőn és kiképzendőn egyaránt. Persze mondanom sem kell sokkal jobban tetszett, mintha lazításként a helyi Pub Lavande-ba vagy a Pub Humeur-ba mentek volna „munkaidő” után összetetegeződni és a sör mennyiségi fogyasztásával presztízst és tiszteletet szerezni maguknak, majd későbbi katonai életük során is ezt a virtust használni filozófiaként.

A kiképzések elméleti foglalkozásainál 1-1 kiképző kollektíven az egész állománnyal foglalkozott. Ami pedig szintén számomra újként hatott, a gyakorlati foglalkozások alkalmával egy kiképző csak egy tűzpárral foglalkozott. Így fordulhatott az elő, hogy a kiképzők nagyon jól ismerték az embereiket és bármilyen gyakorlati hibájukat tudták azonnal javítani. Beszéljünk itt alakiról, lövészetről, harcászatról vagy akár rádióhasználatról.

Természetesen minden országban a katonai alapkiképzések tartalmát meghatározzák az adott ország történelmi, politikai és egyéb ideológiai hátterei. Viszont teljes mértékben úgy gondolom, hogy a kiképzendők későbbi lojalitását a szervezethez elsődlegesen az alapkiképzés határozza meg. Jó példa erre Franciaország. A hidegháború elmúlásával a francia kormányzat a hadsereget is új kihívások elé állítja. Ahogyan ez természetes az alapkiképzés fő irányvonalait sem a múlt század mesterségesen kreált elrettentésből származó ellenségképe, hanem valós XXI. századi problémák adják. Így kerülhettek bele a kiképzésbe olyan pontok is, mint a terepen való víztisztítás, élelemszerzés. Elsőként persze természetesen tűnik, mivel alapkiképzésről beszélünk, de úgy vélem sokakban továbbra is él napjainkban az a naiv kép, hogy minél jobban a nagyobb és ütőképesebb hadseregeket vesszük alapul, annál erőteljesebb a fegyverek dominanciája az egyes katonával szemben, és ez érvényesül az alapkiképzésben is. Sajnos az elmúlt évek háborúi igazolták, hogy a gyalogság beszéljünk bármelyik hadseregről, mindegyiknek a legnagyobb közös osztója, viszont nem egyedi alapeleme.

A LŐNI TUDÁS ELSAJÁTÍTÁSA

Alapvetően híradó alapkiképzésen vettem részt, melynek jó része híradással összefüggő kiképzés volt, de mindezek mellett a kiképzési program része volt a löni tudás elsajátítása is. Mindjárt megérthetik, hogy miért nem lő kiképzést írok.

Elsőként a kiképzendők és persze jómagam is kaptunk egy Lőfüzetet (Carnet de Tir), melyben a kiképzésünk és későbbi lövészkiképzésünket rögzítették. Kezdve attól, hogy milyen fegyverrel hány löszert használtunk fel és természetesen a lövésünk eredményét. A füzetet akkor kapja meg a francia ka-

tona, ha teljesíti a légpuskás és légpisztolyos lövészetet, valamint megfelelőre írja a hozzá tartozó felmérésből a tesztet.

Éles fegyvert még ekkor sem foghatnak a kezükben a kiképzendők, elsőként megfelelőre kell vizsgáznuk a CITTAL¹ rendszeren, amely egy külön lövészetoktatási célra kifejlesztett szimulációs rendszer. Tulajdonképp egy lépésnyire áll a virtuális valóságot megvalósító rendszerektől, annyi különbséggel, hogy itt a löteret projektorral vetítik egy falra és a rendszerhez készített FAmas² karabélyok elsütő billentyűjének lenyomásakor szenzorok érzékelik azt, hogy a lőtér melyik pontjára irányult épp a karabély lövése. A rendszernek ez a technikája természetesen beleilleszthető már fegyverek vázába is, így teljes mértékben alkalmas akár RPG vagy pisztoly kiképzésre is. Az általam kipróbált helyszínen 10 lőállás volt egymás mellett és így, egy 3 perces lövészet alkalmával 10 embernek a lő tudását lehetett felmérni, ami pedig szintén a rendszer nagy előnye, hogy a felhasználók azonnali visszacsatolást kapnak minden egyes lövésükről és a végén egy komplett kiértékelési listát kapnak gyorsaságukról, hatékonyságukról.

A CITTAL rendszer szoftverénél a rendszergazda állítja be az aktuális programot és a helyszínt, valamint a lövészet időtartamát. A programban beállítható a lövészet célként leküzdeni kívánt lőalakok mennyisége és távolsága, a lövő által felhasználható táruk és táranként a löszerek mennyisége. A szoftver és a hardver olyan intelligensen van össz-

szedolgozva, hogy azt is jelezni tudja, hogy ki, milyen szögben tartotta a fegyverét, vagy hogy épp az elsütőbillentyűn volt-e a keze, amikor nem volt rá szükség. Természetesen a digitális valója miatt a tárcsere is csak egy színlelt mozdulat. A helyszíneknél igazából lövészetnél csak lötereket választhatunk, de abból találunk több választási lehetőséget. Így választhatunk füves, aszfaltozott vagy földes terepet. Azért írtam, hogy lövészetnél választhatjuk ezeket, mert a szoftver lehetővé teszi a szimulációs épület és terepharcot is, ahol viszont több száz terepből válogathatunk domborzatra, felszínre és terepfedezetre való tekintettel, annyi különbséggel, hogy ott már az ellenség is visszalő és az első találat után ki is dobja a felhasználót. Az előtt több ezer virtuális löszert után pedig nem meglepő, hogy a fegyver és a begyulladt puskapor sem kormolja be.

Végzőként a CITTAL rendszerrel meg kell, hogy említsem, ha az oktatási hatékonyságot vesszük figyelembe a rendszer sokkal kifizetődőbb annál, hogy a lövésről még fogalmat sem alkotó kiképzendőkkel ellövetünk egy-egy gyakorláskor 10-10 db löszert. Végtelenül egyszerű, hisz egy kisebb tornaterem nagyságú helyen elfér, egy erősebb szervergép szolgálja ki a teljes informatikai felszerelést. Amennyiben pedig az áramfelhasználását nézzük fogyasztóként a szervergépen és a hozzá csatlakoztatott perifériákon kívül 2 projektor szerepel fogyasztóként. Viszont egyrészt a felhasználó élménye, másrészt pedig a rendszeren keresztül gyorsan és pontosan elsajátítható löni tudás – lehet kicsit reklámszágú, amit írok, de felbecsülhetetlen!

A CITTAL rendszerben elért megfelelő eredmény után következhetett az éles lövészet, amelynél a franciák többféle testtartásból, többféle módon és többféle lőalakon gyakorolnak, ezek a formák többsége a hazai kiképzésnél megszokott. Kivételnek számí-

¹ CITTAL: Lövészet szimulációs digitális rendszer.

² FAmas: A francia szárazföldi haderőnél rendszeresített 5.56mm-es gépkarabély. A jelenlegi F1-es és G2-es verzióját 1981-ben rendszeresítették. Új rendszeresítetlen változata gyártás alatt van, mivel az említett verziók gyártását 2000-ben megszüntették. Fusil Automatique Manufacture d'Armes St. Etienne – St. Etienne-i (Szent István) gyárban készült automatá fegyver.

tott a szememben a pisztolylövészetnél az 5 és 7 méterről való lövés vagy karabélylövészetnél a föld felé, de nem lő irányból való lőirányba fordulás és azonnali lövésleadás 50 méterről álló lőalakra, amely elvileg szituációs lövészet volt. Lövészetek előtt nem sorolták fel a rendszabályokat, mert egyrészt azok mindenkinek a Lőfüzetében megtalálhatóak, másrészt pedig a rendszabályokból tartott kiképzés és balesetvédelmi oktatások nélkül, - melyek tényét szintén a füzetbe rögzítik -, senki nem vehet részt lövészetben. Továbbá a lövészetek helyszínén sehol nincs lőtérőrség, mivel mindenhol ki van táblázva, hogy Katonai terület tilos a belépés (terrain militaire defence d'entrer). Így a környéken lakók nagyon jól tudják, hogy milyen felelősséggel jár, ha bemerészkednek egy katonai területre. Részt vettem olyan lövészetben is a francia légierő egyik bázisán, ahol a pisztolylőtér az egyik vadászrepülő hangár helyén volt kialakítva és a lövészetet a tőlünk 500 méterre fekvő kifutópályáról felszálló Mirage-ok hangja nyomta el.

Sajnos nem tudom, hogy az alapkiképzés része volt-e, de mind a mai napig nem sikerült kiderítenem: a laktanyában ahol voltam egy 3 szintes épületet csak azért rendeztek be egy 6 lakásos lakóháznak, hogy ott a túszejtő, házat fogláló terroristákra való reagálást lehessen gyakorolni. Elmondták, hogy egy ilyen házat egy tűzpárral biztonságosan, átlagosan 3 óra alatt lehet felderíteni. A házban a lefüggönyözött ablakoknak köszönhetően sötét volt, így egy taktikai lámpát is használnunk kellett az airsoft FAmasunk mellé. Végig 2 kiképző kísérte minden léptünket és csak a legkisebb feltűnéssel, nagyon halkán kommunikálhattunk. Közben az egyik kiképző egy kis helyiségből vezérelte a házat, így a hangszóróból a gyereksírás, ajtócsapkodás, dulakodás valamint háztartási eszközök hangjait és a túszejtők valamint a túsók lőalakjait. Elmondták, hogy a kettő között az a különbség,

hogy az egyiknél fegyver van a másiknál nem, de találunk olyat is, aki maszkban van. Gondolom a francia humornak megfelelően, de volt olyan alak is, aki egy épp zöldséget aprító késes háziasszony, vagy gyerekágyban játék pisztollyal játszó kisgyereket utánzott. Természetesen minden egyes helyiség után elmagyarázták a kiképzők, hogy mi lett volna a helyes felderítés és melyik „szereplőre” hogyan kellett volna reagálni.

TEREPGYAKORLATOK

A terepen végzett gyakorlatokon is az alapkiképzés alkalmával vettem részt, viszont külön szeretném őket tárgyalni. Elsőként azért is, mert számomra nagyon meglepő volt sok dolog, ami idehaza kicsit másként működik és elég sokszor zavarba ejtő volt egy-egy szituáció, de mindezek ellenére kellemes emlék maradt. A négy napos terepgyakorlat alkalmával a mosakodást úgy tudtuk megoldani, hogy nem volt zuhanyzó és csak a szakasz által vitt ivóvíztartályból mosakodhattunk. A tapasztaltabb kiképző persze vittek magukkal a boltban vásárolt egészségügyi törülközőket, amit használat után elástak. Végül is eléggé sok kosszal és izzadsággal kellett bíbelődni egy-egy gyakorlás után, ami így kicsit kínos volt.

Másik nagy meglepetésemet az okozta, amikor megkérdeztem: hol találom a toalettet és rámutattak az erdőre. Én erősködtem, hogy attól nagyobb dolgom lenne, de az a kéz ugyanabba az irányba mutatott, így kényszerből meg kellett tanulnom az erdei árnyékszék készítését gyalogsági ásó használatával. Ez a műveletsor eleinte körülményes, de második, harmadik napra egyre gyakorlottabbá válik az ember. Ekkor szomorúan állapítottam meg, hogy hazai alapkiképzésünk élményét ezen apró mozdulatok hiánya rontja el.

A kiképzendők, akik 3 hetesek voltak a hadseregnél, tettek egy „bakancsbetörő” 13

kilométeres menetet eredi úton, sík terepen. Mindenki megkapta az ukázt, hogy pakolja össze minden felszerelését a hátizsákjába és álljon készen az indulásra. Azt gondoltam, hogy gyakorolni fogjuk a menetet, de nem értettem miért visszük a majd 30 kilós máhát? Biztosan csak szívatás az egész. Az út végén kiderült, hogy nem egy körtúráról volt szó és az erdőben a pusztá ég alatt alszunk, mivel egyedül csak a sátrainkat nem hoztuk el. Így mindenkinek volt 30 perce sötétedésig, hogy készítsen valamilyen menedéket magának, aminek a készítését persze egész héten gyakorolták, de a hazaival ellentétben itt az álcázás volt a fontos és az, hogy estére menedéket biztosítson, nem pedig gyalogsági ásó hossznyi méretekkel kellett babrálni. Nyilván elő sem fordulhatott olyan, hogy valaki csaljon a felszerelésével és tömés gyanánt csak párnát rak bele, hogy könnyebb legyen, vagy kihagy belőle dolgokat. A tavaszi franciaországi esték elég fagyosak, de legalább megtapasztalhattam, hogy az erdő sok hőt megtart és így kényelmesebb az avarban éjszakázni a szabad ég alatt, mint a sátorban nyílt terepen.

KÉPZÉS, KIKÉPZÉS

A fentiekben szót ejtettem az alapkiképzésről, de lehetőségem volt konzultálni az állomány továbbképzéseivel és előmenetellel kapcsolatban is. Elégé elnyerte tetszésem a nyelvvizsgáztatási és egyben beiskolázási rendszer, mely központilag működik és az egyén tudásától függően tud jelentkezni. A bejutás úgy működik, hogy a katona ott-hon bejelentkezik a megfelelő, a Védelmi Minisztérium által működtetett oldalra és ott egy többszintű, modulokból álló online nyelvoktatáson vesz részt, természetesen egyéni ütemben és egyéni elszántságtól függően. Bizonyos szint elérése után jogosultságot nyer az illető arra, hogy jelentkezzen

fizikai beiskolázásra, melyre jelentkezni szintén a rendszerből lehet, melyre központilag kerül sor.

Az előmenetelt tekintve a rendszer alulról átjárható. Magyarul: egy közkatonából pályafutása végén egészen akár alezredes is lehet. Az előmeneteli vizsgák, illetve az altiszti, tisztis iskolákba való bejutáshoz minden egyes szintnél teszthez kötöttek, melynek felügyelete a csapatok törzseiben dolgozó kijelölt altiszthez tartozik. Ő felelős a jelentkezők vizsgáztatásáért, a központi kiértékelés kihirdetéséért, a jelentkezők meghirdetéséért.

A programomban tervezve volt, hogy 3 napot a Saint-Cyr Akadémia tisztjelöltjeivel töltök, de a gyakorlat át lett ütemezve, így meghiúsult ez a találkozás. Viszont szó esett sokszor a tisztek akadémiai képzésével kapcsolatos dolgokról is. Ebből is sok tapasztalatot le tudtam szűrni, viszont azokat nem részletezem, mert nem feltétlenül hiteles minden információ, amit szereztem. Apró megjegyzés csak ezzel kapcsolatban: sok párhuzamot látok a francia oktatás és a jelenleg a honvéd tisztképzés átalakítását célzó törekvések, szándékok között.

HÍRADÁS, HÍRADÓKIKÉPZÉS

Egy híradó ezrednél, nem meglepő, hogy sokat találkozik az ember a híradással, híradó eszközökkel, azzal kapcsolatos kiképzéssel. Ami nagyon megfogott elsőként az a francia híradók filozófiája: azt vallják magukról, hogy ők egy olyan fegyvernem, ami a többi fegyvernemet egységesíti (Le arme qui unit les armes). Nem szeretném messzemenő mélységéig filozófiával illetni ezt a dolgot, de az nagyon meggyőző, hogy híradóeszközökkel a teljes hadsereg, még alegységszinten is nagyon jól felszerelt és a katonák ismerik a híradókészülékeket, valamint szabályosan használják a híradócsatornákat.

Mailly le Campban részt vettem egy hadtest szintű nemzetközi gyakorlat előkészületeiben, ahol rengeteg híradó és informatikai valamint a hozzá tartozó logisztikai eszközökkel találkoztam főleg a hadtest vezetési pontján. Külön nagy öröömre szolgált, hogy ezen a helyen találkozhattam idegenlégiósokkal, akikkel alkalmam volt beszélgetni. Szóba került a híradás és elmondták, hogy néha fontosabb egy-egy műveletnél a híradó készülék (rádió, műholdas kommunikációs eszköz), mint a fegyver vagy az élelmiszer. Azért van így, mert csak azon keresztül tudnak információt kapni a többi rajról, mozgásról, pontokról, útvonalról legyenek a Kelet-Franciaországi Alpokban gyakorlaton, vagy akár bárhol a világon missziós feladat végrehajtása közben, ahol nem nagyon számíthatnak arra, hogy a stationer civil vagy katonai hírközlő rendszereket használni tudják.

Csak egy gondolatot szeretnék megosztani a katonanőrökről. Franciaországban nem szeretik a katonanőket, ha fizikai munka végzésénél megkülönböztetik őket, és nagyon sokan pont a katonanők közül nagyon szívesen választják a híradó beosztásokat. A híradó rendszerek telepítésénél súlyos, akár több száz kilós antennákat és hozzá tartozó állványokat kell kitelepíteni. Sajnos ezért is nagy a legénységi körökben a híradó állományból kiváló nők száma 2-3 éven belül, mivel fizikai terhelhetőségük sokkal alacsonyabb, mint a férfiaké.

KONTRA

Számomra nagy öröm volt sok olyan apró dolognál rácsodálkozni a francia hadseregben, amiről idehaza azt mondanánk, hogy bizony ez nyugaton jobban működik, de mivel nyugaton voltam, erre csak azt mondhattam, hogy ez odahaza az én kis közép-európai országomban működik jobban.

Kezdjük a felszerelésekkel, fegyverekkel. A PAmac³ és a gyalogsági ásó még a két világháború között volt rendszeresítve, azóta nem volt modernizálva. Megjegyzem, hogy a PAmac-ot a kiképzéshez használják, természetesen vannak újabb pisztolyverziók is, mint a 9mm-es GLOCK vagy a PAmas⁴. A FAmas karbantartása nagyon időigényes és sok katona panaszkodott a hatékonyságára is, mindenki a Kalasnyikovunkat dicsérte. A franciák logisztikai rendszere első osztályú a magasabb szinteken, de szakasz szint alatt már eléggé szegényes. Gondolok itt arra, hogy a megrendelések ezred szinten történnek a kerületi logisztikai ellátó felé, úgy hogy az aleggységek leadják a szükséges megrendeléseket minden nap és így történhet meg az is, hogy a terepen gyakorlatozó katonák kapnak egy utánfutónyi ellátást, illetve egy utánfutónyi vizet egy hétre és maguknak kell megoldani a meleg élelemkészítést. A fiatalabb francia katonák persze kérkedtek velem, hogy milyen gazdag az élelmiszercsoomag, amit 24 órára adnak. Az idősebbek viszont nagyon csodálkoztak, amikor megosztottam velük, hogy a terepfoglalkozások alkalmával a Magyar Honvédségnél meleg ételt szállítanak ki és télen védőitalként meleg tea is jár. Azzal már nem kérkedtem, hogy a legnépszerűbb menü a babgulyás és a pogácsa páros.

Még véletlenül sem szeretném megbántani francia kollégáinkat, de azt vettem észre, és ez elkönnyelhető szintén a magyar gondol-

³ PAmac: A francia haderőben 1950-ben rendszeresített 9mm-es Parabellum automata pisztoly. (Pistolet Automatique Manufacture d'Armes de Chatelrault Modele – Chatelraulti fegyvergyárban készült automata pisztoly).

⁴ PAmas: A francia haderőben Beretta rendszeresített 9mm-es Parabellum fél-automata pisztoly. (Pistolet (Semi-Automatique Manufacture d'Armes de St. Etienne Modele – St. Etienne-i fegyvergyárban készült fél-automata pisztoly).

kozásnak, hogy a tisztek és altisztek kevésbé polihisztorai a katonai tevékenységeknek. Itt arra gondolok elsősorban, hogy általában egy fegyvernemet képviselő katona nehezen integrálható egy nem fegyvernemhez köthető beosztásba. Nem is kell messze mennünk, ha hazai viszonyokról beszélünk az altiszti és tisztí gárda sokszor végzi ugyanazt a munkát, míg Franciaországban elképzelhetetlen, hogy a két állománykategória azonos munkát tudjon végezni, bár azt vettem észre ennek sokszor látszanak a hátrányai, főleg az ellenőrzések és végrehajtások során, mivel nem nagyon látják át egymás feladatrendszerét.

Végül is, ami nagyon pozitív a szememben, és ehhez sajnó egy külföldi csapatnál kellett eltöltenem egy kis időt, hogy rájőjjenek, de valószínűleg ennek a magyar mentalitás is az okozója az nem más, minthogy nagyon alulértékeljük a Magyar Honvédséget attól, mint amilyen értékkel valóban rendelkezik. Franciaországban is szembesül vele az ember, hogy van elavult technika, az emberek panaszkodnak a megélhetés miatt és természetesen mindezt a szervezet hibájának róják föl, de még sorolhatnám a hasonló tényezőket és beszélhetünk szervezetségről, időbeosztásról vagy akár gazdálkodásról is. Tekintettel arra, hogy a rendszer alulról szemlélő megfigyeléseim alapján ezek sokkal jobban működnek a Magyar Honvédségnél.

VÉGSZÓ

Nagyon örültem ennek a másfél, Franciaországban szolgált hónapnak, főleg azért, mert sok hasznos és pozitív tapasztalattal térhettem haza, amely nagyban köszönhető a készséges francia félnek is. Remélem, hogy lesz még lehetőségem ezeket az ismereteket tovább bővíteni, valamint azt, hogy a Magyar Honvédség a katonái által szerzett külföldi tapasztalatokat a jövőben megfelelően felhasználja a saját szervezetének a fejlesztésére.

Nyilvánvalóan egy rövid elbeszélésben nem lehet minden egyes tapasztalatot tövérl-hegyére átadni, ezért maradtak olyan részek, melyek nem kerültek bele írásomba. Akit megfogott a téma, olvashatja eddig megjelent publikációimat a következő oldalakon:

http://www.bodisz.hu/francia_utinaplo_2011.pdf - a szerző magánoldala

<http://hkk.uni-nke.hu/index.php/hu/intezetek/kui/hirado-tanszek/kiadvanyaink> - Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Híradó Tanszék, Hírvillám Kiadványa (2. évfolyam, 2. szám); Haditechnika – Kommunikáció 2012 Konferencia rezümé kötete

http://www.puskashirbaje.hu/index_html_files/Bodnar_Istvan.pdf – Puskás Tivadar Híradó Bajtársi Egyesület weboldala – Hadi-technika – Kommunikáció 2012 Konferencia összefoglalás

Az 53. Híradó Ezred logója

Francia Híradó jel

Verdun – Lövészárkok emlékműve

Saint-Clément – FAmas-szal teregyakorlaton

Toul-Rosières pisztolylövészet

Saint-Clément – Sátrak a terepgyakorlaton

Mailly le Camp – idegenlégiós tábor

DR. BESENYŐ JÁNOS ALEZREDES: HÁBORÚ EURÓPA ELŐTERÉBEN: A MALI KRÍZIS

Az elmúlt év során megdőbentette a nemzetközi közösséget, az addig stabil országnak tűnő Mali hirtelen szétesése, egy „semmi-ből” érkező tuareg állam kikiáltása, majd az iszlamista szélsőségek hatalmas térnyerése. Az első időszakban a hitetlenkedésen kívül nem túl sok minden történt, de az egyre véresebbé váló konfliktus kiterjedésétől való félelem miatt, az ENSZ Biztonsági Tanács felhatalmazásával korlátozott katonai művelet kezdődött meg, amelynek célja Mali területi integritásának visszaállítása. A Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége (ECOWAS) által vezetett művelet mellett az országot korábban gyarmatosító, Franciaország azonban ettől függetlenül az afrikaiak megérkezése előtt egy önálló katonai műveletbe kezdett, amely már most vita tárgyát képezi. Sokan úgy gondolják, hogy Franciaország ezzel is bebizonyítja, hogy nagyhatalomként, a saját diplomáciai érdekeinek megfelelően képes önállóan is beavatkozni a világpolitika színterén, illetve továbbra is olyan hatalom, akit nem szabad leírni. Mások szerint azonban a franciák egy újabb indokínai fiaskóval szembesülhetnek Maliban. Hogy kiknek lesz igazsága, azt eldönti a most megindított műveletek sikere vagy kudarca, illetve az azt követő „helyreállítási” időszak eredményei. Írásomban szeretném megvilágítani az országban zajló események okait, azok dinamikáját, a lehetséges következményeket. Ehhez először azonban szükséges bemutatni magát az országot.

MALI

Az ország Nyugat-Afrika területén található, északról Algéria (1376 km), délről Guinea (858 km), Elefántcsontpart (532 km), és Burkina Faso (1000 km), keletről Niger (821 km), nyugatról pedig Mauritánia (2237 km) és Szenegál (419 km) határolja. Az ország területe 1 241 190 négyzetkilométer, amellyel a világ 24. legnagyobb területű államának tekinthető, de alig 4%-ot (2360 négyzetkilométer) művelnek meg, annak ellenére, hogy egyes becslések szerint akár további 1 000 000 hektárnyi terület is megművelhető lenne.¹ Tengerparttal nem rendelkezik, azonban az országot átszeli a Niger folyó. Az éghajlat változó, a szubtrópusitól egészen a sivatagiig terjed. A nyári, száraz időszak februártól júniusig tart, míg az esős időszak júniustól novemberig, majd novemberből februárig a száraz, hűvös időszak.² Az éves átlagos hőmérséklet 27,5 °C, de a legmelegebbnek számító áprilisban a 39 °C megszokottnak számít. A leghűvösebb hónap december és január, amikor a hőmérséklet átlagosan 16 °C.³ Az országot nagy részt sík területek alkotják, északnyugaton a Szaharába nyúló sivatagok, félsivatagok, délen inkább szavannás területek.

¹ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11372.pdf> (letöltés ideje: 2013. 01. 13.)

² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ml.html> (letöltés ideje: 2013. 01. 13.)

³ [http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012\[1\].pdf](http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012[1].pdf) (letöltés ideje: 2013. 01. 11.)

tek – a korlátozott mezőgazdaság itt található –, illetve észak-keleti irányban hegységek találhatóak.

Mali a világ 25 legszegényebb állama közé tartozik, főként az aranybányászat⁴ és a mezőgazdasági termékek exportja (gyapot, élőállat) jelentik a főbb bevételi forrásait. Az ország olyan jelentős kiaknázott ásványkincsekkel rendelkezik, mint az arany, foszfát, kaolin, só, uránium, gipsz, gránit, valamint ezen kívül nagy mennyiségű nem kiaknázott készletekkel rendelkezik bauxitból, vasércből, mangánból, ónból, rézből. A Niger folyó mentén mezőgazdasági tevékenység (gyapot, köles, rizs, kukorica, déligyümölcsök, zöldegek, földimogyoró, gumiarábikum, shea dió, szarvasmarha, birka és kecske), halászat, és erdőgazdálkodás folyik, illetve az itt működő vízerőművekből (Félou, Taoussa) jelentős energiát is nyernek.⁵ Malit évek óta tartó szárazság sújtja, ami nagymértékben elősegíti az elsivatagosodást és az állattartásból élők elvándorlását. Az ország jelentős mértékben függ a nemzetközi közösség által biztosított segélyektől.⁶ 1996–2010 között az ország IMF támogatással éves szinten átlagosan 5%-os gazdasági növekedést – a kormányzat és a gazdasági strukturális átalakításával, hatékonyságának növelésével – tudott produkálni, azonban ez a megnövekedett biztonsági kockázatok miatt nem volt fenntartható.⁷ 2011-ben már csak 2,6%-os növekedést realizáltak, 2012-ben pedig 5,9%-os

csökkenést prognosztizáltak. Az IMF 2012 végén egy azonnali gyors segély biztosítását hagyta jóvá, hogy a szárazság, a katonai puccs és az északon kitört harcok miatti veszteségeket valamelyest csökkenthessék.⁸ Ezen okok miatt a kereskedelmi és az idegenforgalmi ágazatok is jelentős bevételkiesést könyvelhettek el. A kommunikációs szektor az elmúlt években jelentősen megerősödött, azonban a telefonnal, internettel való ellátottság még mindig erősen korlátozott, bár mobiltelefonnal a lakosság nagyobb része már rendelkezik. Az ország jelentősebb gazdasági partnerei: Kína, Franciaország, Szengál, Dél-Korea, Indonézia és Elefántcsontpart.

A közlekedési rendszer alulfejlett. Az ország rendelkezik egy keskeny nyomtávú vasútvonallal (593 km), de a közútjainak csak kis hányada burkolt (a 18 912 kilométerből alig 3597 kilométer), valamint a Niger folyó csak az esős időszakban hajózható. A tengerhez csak Szenegálon keresztül lehet kijutni, ami több esetben is gondot okozott az országnak.⁹

Az itt élők több népcsoportból, törzsből származnak, így a lakosság összetétele igen heterogén. A népesség főbb csoportjai a Mande – Bambara, Soninke, Malinke – 50%, a Fulani (Peul) 17%, a Volta 12%, a Songhai 6%, a tuaregek, arabok 10%, illetve több más kisebb törzs (Bozo, Dogon, Tukolor, stb.)¹⁰ és az itt élő franciák 5%-t képviselnek. Az emberek jelentős része a francia, valamint a Bambara nyelvet beszéli, de több más afrikai nyelv is használatos. A 2012-es becslések szerint az ország lakossága 15 494 466 fő, amelyből 47,8% a 14 éven aluliak, 49,2%

⁴ Mali Country Report, Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), 2012, p. 21.

⁵ A kitermelt energia bőségesen biztosítja az ország teljes energia szükségletét, sőt a fennmaradó mennyiséget akár értékesíthetnék is. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ml.html> (letöltés ideje: 2013. 01. 13.)

⁶ Mali Country Report, Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), 2012, p. 25.

⁷ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11372.pdf> (letöltés ideje: 2013. 01. 13.)

⁸ <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2012/pr12437.htm> (letöltési idő: 2013. 01. 13.)

⁹ Soulaymane Diallo (2008): Pastoral nomadic Tuareg in Transition: The case of Igorareine Tuareg in Echagh, Northern Mali, p. 46.

¹⁰ Pascal James Imperato (1996): p. 16–17.

a 14–64 év közöttiek és alig 3% a 65 év felettiek aránya. A fővárosban, Bamakóban 1 628 000 ember él. A lakosság 36%-a lakik városokban, a többiek földművelésből és nomád állattartásból (lakosság 10%-a) élnek.¹¹ A népesség növekedése 3,02% amely komoly gondot jelent az egyébként is gyenge szociális-ellátó hálózat számára. Nagy az analfabéták aránya, mivel az összlakosságnak csak a 24%-a képes írni, olvasni.¹² Emiatt az állami valamint a magánkézben lévő televízió és rádióállomások szerepe és befolyása igen magas.¹³ Az iskolázottság, főleg az északi – a tuaregek által lakott, egyébként is az ország elmaradottabb részéhez tartozó – területeken igen alacsony.¹⁴

A lakosság jelentős része muzulmán (90%), főként a Maliki szekcióhoz tartozó szuniták, akikre a szufizmus és a korábbi törzsi vallások is jelentős hatást gyakoroltak. Az elmúlt évek során egyre több muzulmán radikalizálódott, akik már az erőszaktól sem riadtak vissza a hitük terjesztése vagy „védelme” érdekében. Habár Mali hivatalosan szekuláris állam, a muzulmán vallási vezetők jelentős befolyással bírnak, amit az is jelez, hogy 2009-ben megvétózták a családjogi törvényt, amit végül az ő akaratuknak megfelelően módosított a kormányzat. A kereszténységet és az animizmust (együttesen 10%) is gyakorolja egy kisebbség.¹⁵

¹¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ml.html> (letöltés ideje: 2013. 01. 13.)

¹² [http://www.camb-ed.com/fasttrackinitiative/download/FTI_DS_Mali\(Feb2010x\).pdf](http://www.camb-ed.com/fasttrackinitiative/download/FTI_DS_Mali(Feb2010x).pdf) (letöltés ideje: 2013. 01. 13.)

¹³ Mali Country Report, Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), 2012, p. 10, valamint [http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012\[1\].pdf](http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012[1].pdf) (letöltés ideje: 2013. 01. 11.)

¹⁴ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11372.pdf> (letöltés ideje: 2013. 01. 13.)

¹⁵ <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42664.pdf> (letöltés ideje: 2013. 01. 17.)

Az egészségügyi ellátás fejletlen, amit az is bizonyít, hogy 2000 emberre jut egy kórházi ágy. Hivatalosan a lakosság 1%-a HIV pozitív, de ennél magasabb lehet a ténylegesen fertőzöttek aránya. Gyakori betegségnek tekinthető még a malária, a vírusos agyhártyagyulladás, a sárgaláz, a kolera, és a különböző kezeletlen élelmiszerek és víz okozta fertőzések.

Az ország hadereje 3 fő részből áll, a hadseregből, a légierőből és a Nemzeti Gárdából. A hadsereg egységeiben sorozott valamint az önkéntes (hivatásos) katonák szolgálnak. A sorkötelezettség 18 éves kortól kezdődik, és a sorállományú katonák szolgálati ideje egységesen 2 év. A GDP 1,9%-t költik katonai kiadásokra, ennek ellenére az állomány alulfizetett, gyengén képzett és motivált, – a tisztikar jelentős része pedig képzetlen és korrupció – ami az északi területeken folyó katonai műveletek során is igazolást nyert. Az 1991-es változások során a hadsereg maga állt a demokratikus változások élére, így a vezetői az állami vezetésben is jelentős posztokhoz jutottak, de ez a hadsereg számára semmilyen pozitívumot nem hozott.¹⁶ Mára a hadsereg állománya a katonai veszteségek és a dezertálások hatására 7700 főre csökkent. Az elmúlt időszak után szükséges lenne a szétzilált fegyveres erők parancsnoki és ellenőrzési rendszerének újjáépítése, átképezni és felfegyverezni őket, hogy képesek legyenek hatékonyan harcolni az ország északi tartományait elfoglaló iszlamista szélsőségek ellen.¹⁷

Jelentős problémát okoz a kormányzat számára a területen Európa felé áthaladó illegális migráció, fegyver, kábítószer és

¹⁶ Oumar Diarra (2012): Insecurity and instability in the Sahel region: The Case of Mali, p. 15–16.

¹⁷ [http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012\[1\].pdf](http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012[1].pdf) (letöltés ideje: 2013. 01. 11.)

más kereskedelmi termékek – gépjárművek, üzemanyag, élelmiszer, cigaretta, alkohol, élőállatok, stb. – csempészete, amelyben a sivatagot jól ismerő, az évszázadok óta karavánkíséréssel, kereskedelemmel és rablással foglalkozó tuaregek nagy számban vesznek részt.¹⁸ Szintén problémát okoz a régiót is destabilizálódó iszlamista töltetű terrorizmus, az emberrablások, valamint az országot behálózó szervezett bűnözés és a korrupció magas aránya.¹⁹

A TUAREGEK

Ahhoz, hogy jobban megérthessük a 2012-ben kirobbant konfliktust, foglalkoznunk kell az azt kirobbantó népcsoporttal, a tuaregekkel. A berber származású népcsoport tagjai főként Mali, Niger, Burkina Faso, Algéria és Líbia területén főként pásztorkodó-nomád életmódot folytatnak, és időről-időre fegyveres felkeléseket robbantanak ki Mali és Niger területén a szabadságjogaikért és az „Azawad” néven ismert terület birtoklásáért.²⁰ Egyes becslések szerint 1,5–2 millióan lehetnek és nagyobb részüket Maliban valamint Nigerben telepedett meg.²¹ Maliban több mint 600 000 főre teszik a számukat, de ezt népszámlálás még nem erősítette meg.²² A népcsoportban évszázados hagyománya

van a fegyveres tevékenységeknek, a harcosok (imushar) a társadalom legelismertebb tagjai. Habár életük nagy részében úton vannak, a településeiken földművelést is folytatnak.²³

A tuaregek neve a líbiai sivatagban található Targa városából ered, arabul azt jelenti, hogy Targából származók, de sokan csak a sivatag kék embereinek hívják őket, az öltözetük színe, esetleg „maszkos emberek” az arcuk védelmére viselt jellegzetes maszkok miatt. Ők magukat leginkább csak „szabad embereknek” – Amazigh – nevezik. Ami találó név, hiszen ez a népcsoport híres a szabadságvágyáról, és arról hogy semmilyen hatalmat nem ismer el maga fölött. A tuaregek törzsi rendszerben élnek és hét nagyobb szövetséges rendszert hoztak létre, amelyeket a földrajzi elhelyezkedésük alapján neveztek el. A szövetséges rendszeren belül törzsekre, frakciókra és családokra tagozódnak.²⁴ A törzsek egyfajta feudális módon négy osztályra oszthatók fel. A nemesek birtokolják a földet, az állatokat és irányítják a törzset. A második csoportba tartoznak a nemesek földjeit, állataikat gondozó vazallusok.²⁵ A harmadik csoportba a vallási vezetők, tanárok, míg a negyedikbe a kovácsok, és a kézművesek – sátorponyva, szőnyeg, fegyver, ékszerkészítők – tartoznak. A törzseket a nemességhez tartozó vezető (Amenokal) irányítja, aki a politikai és ítél-

¹⁸ Anette Lohman (2011): Who owns the Sahara? Old conflicts, New menaces: Mali and the central Sahara between the Tuareg Al Qaida and organisedCrime, p. 6. és Oumar Diarra (2012): p. 2.

¹⁹ Mali Country Report, Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), 2012, p. 19 valamint Tarrósy István – Búr Gábor (2012): Afrikai transzformációk – Pillanatfelvételek 2012 őszén, 5–13. oldal

²⁰ Hsain Ilahiane (2006): Historical Dictionary of the Berbers, p. 133–138, valamint Pascal James Imperato (1996): Historical Dictionary of Mali, p. 41. és 234.

²¹ Signe F. Bondersholt, Kia C. K. Gyldenholm (2012): Conflict in North Mali – Tuareg Livelihood, p. 3.

²² Kalifa Keita (1998): Conflict and conflict resolution in the Sahael, the Tuareg insurgency in Mali, p. 6.

²³ Suha György (2012): Hatalmi játszmák – geopolitikai átrendeződés Nyugat-Afrikában. p. 15–22.

²⁴ Soulaymane Diallo (2008): p. 43–44 és 50–53.

²⁵ Ebbe a csoportba (becslések szerint 800 000 fő) tartoznak a korábban rabszolga státuszban élő feketék (Bella), akik a rabszolgaság eltörlése után is a törzssel maradtak, a korábbi uraik fennhatósága alatt. Munkájukért fizetséget továbbra sem kapnak, de ellátást és szállást biztosítanak számukra. [http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012\[1\].pdf](http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012[1].pdf) (letöltés ideje: 2013. 01. 11.)

kezési jogokat gyakorolja, valamint közvetít a nemesek és a vazallusok között. A döntései előtt azonban ki kell kérnie a nemesekből álló törzsi tanács (Arollan) véleményét. A törzset vezetője csak férfi lehet, de az anyai ági származás alapján számít valaki tuaregnek. Ezzel is jelzi a nők iránti tiszteletüket, megbecsülésüket, akik a tuareg tradíciók „öröként”²⁶ nagyfokú önállósággal bírnak, és ellentétben az arab törzsekkel rendelkeznek a saját vagyonukkal, amit egy esetleges válás után is – a házassági szerződés értelmében – megtarthatnak. A nőknek joga van eldönteni azt, kihez kívánnak feleségül menni, nem kell eltakarni az arcukat, és a férjük engedélye nélkül is folytathatnak kereső tevékenységet. A tuaregeknél a többnejűség nem létezik, csak egy feleségük lehet. A tuaregek híres harcosok és művészek, a férfiak a mai napig is büszkék harci ismereteikre, kézzel kovácsolt kardjaikra, amely legféltettebb tulajdonuk. Némelyik penge generációról-generációra száll.²⁷ Többségük még mindig a híres kék ruházatot (Tagelmust) viseli, de egyre többen, főleg a fiatalok már nyugati ruhákat hordanak, a sivatagot elhagyva városokba, vagy külföldre költöznek.

²⁶ Peter J. Schraeder (2011): *Traditional conflict medicine? Lessons from putting Mali and other African countries on the road to peace*, p. 185

²⁷ Amikor Nyugat-Szaharában szolgáltam békefenntartóként, találkoztam az algériai sivatagban olyan tuareg férfival, akinek a pengéjén egy futó farkast láttam, amely a középkorban a passauzi kardkészítő mesterek csiszárjegye volt. Lehetséges, hogy a penge vagy kereskedelmi tranzakció részeként vagy éppen zsákmányként került a Szaharába. A középkori török-magyar háborúk idején a török segédhadakban több berber, tuareg harcos szolgált, akik fizetséget nem kaptak, de a zsákmányt megtarthatták. Náluk volt szokás, hogy nem csak az épp fegyvereket, de a félbetört pengéket is összegyűjtötték a csatamezőkről, amelyeket egykezes karddá alakítottak át. A mai napig is elég sok hasonló penge bukkan fel a piacokon az európai műkereskedők nagy öröme.

A tuaregek többsége a XVI. század óta muzulmán vallású, de az iszlám előtti vallási szokásaikból, hiedelmeikből sokat megőriztek.²⁸ Hisznek a különböző szellemekben, mint például a természet szellemében (Kel Asuf), és különböző rituálék vannak szinte minden eseményre (születés, névadás, esküvő, muzulmán ünnepek, haláleset, stb.). Az általuk használt nyelv (Tamazigh, Tamashek) az egyik legrégebbi – legalább 3500 éves –, amit az ókorban kialakult írásuk (Tifinaagh) is bizonyít, amit jobbról bal felé írnak.²⁹ A különböző szövetségek különböző dialektusait beszélik a nyelvnek. A kereskedelmi és csempész tevékenységük okán szinte mindannyian folyékonyan beszélnek franciául, valamint több afrikai nyelvet (hausza, songhai, arab) is.

A népcsoport tagjai évszázadok óta a saharai kereskedelem aktív résztvevői, akik az 5 fő kereskedelmi útvonalat járják, mint kereskedők, karavánkísérők vagy éppen mint rablók. A kereskedők eredetileg a kézművesek által készített arany, ezüst ékszerekkel, kék szövettel, sóval kereskedtek, de az elmúlt években átváltottak a jövedelmezőbb fegyver, kábítószer, cigaretta, gépjármű, üzemanyag, csempészetére, valamint az Európai Unió országaiba tartó illegális migránsok kalauzolására. A változó világban egyre többen telepedtek meg, állatot tenyésztettek, földet művelnek illetve kovács és faipari termékeket, ékszereket készítenek, valamint vendégmunkásként vállalnak munkát a környező országokban.

Maliban a lakosságnak csak egy kisebb hányadát jelentik, alig 10%-t, de ez is csak becslést érték, mivel pontos adatok nem áll-

²⁸ Egyes kutatók szerint az iszlám érkezése előtt a tuaregek nagy része keresztény volt. Lásd: Gabriella F. Selta (2002): *The Calligraphy and architecture of the nomadic tuareg within the geometric context of Islam*, p. 1.

²⁹ Hsain Ilahiane (2006): p. 84–85.

nak rendelkezésre. Ezt részben a nomád, vándorló életmódjuk, részben pedig a központi kormányzattól való távolságtartásuk, elkülönülésük magyarázza. Már a gyarmatosítás előtti időszakban sem tudta egyetlen államalakulat sem tartósan leigázni őket, a területet az 1800-as évek végén meghódító franciák is csak 1917-ben voltak képesek „pacifikálni” őket.³⁰ Ettől kezdve marginalizálták őket, mint az európai törvényeket betartani képtelen népcsoportot. A területen 1958-ig katonai közigazgatás működött, amely a tuaregek életének minden területét igyekezett leszabályozni, ellenőrzés alatt tartani. Megadóztatták a karavánutakat, katonai célokra elkobozták a tevéiket, elvették tőlük az évszázadok óta használt legelőiket, majd pedig a férfiak egy részét kényszermunkára vagy katonának vitték el. Megpróbálták véglegesen is letelepíteni őket, de ez nem sikerült. Később a franciák egy önálló tuareg entitás létrehozására készítették terveket – hogy elszeparálják őket –, amelyek azonban sohasem valósultak meg. Mivel a kereskedésben gátolták őket áttértek a nomád pásztorkodásra, így a Száhelben korábban betöltött szerepük, befolyásuk jelentősen csökkent.³¹ Ezek után nem meglepő, hogy az ország vezetésében a függetlenség kikiáltása után sem kaptak szerepet, azt a déli területeken élők ragadták magukhoz. Az 1990-es években, valamint 2006–2009 között algériai közvetítéssel elérték, hogy a kormányzat regionális autonómiát biztosítson a számukra, a fegyvereseik integrálódhassanak a fegyveres testületekbe (hadsereg, nemzeti gárda, rendőrség), illetve nagyobb költségvetési támogatást kapjanak az elmaradott északi területek. Ezek a megállapodá-

sok azonban nem kerültek végrehajtásra, így az egyre elégedetlenebb, marginalizálódott tuaregek ismét fegyvert fogtak.

A TUAREG FELKELÉSEK

Mali függetlenségének elnyerése óta a tuaregek több alkalommal lázadtak fel a kormányzat ellen, ami kegyetlen, véres harcokhoz vezetett, és jelentős áldozatokkal járt mind a két oldalon.³² Az első felkelés, az „Alfellaga” szinte rögtön a függetlenség megszerzése után, 1963-ban tört ki, mivel az északiak – köztük a tuaregek is – nem, vagy csak nagyon kevesen kerültek be az új állam kormányzatába, valamint az ország első elnöke, Modibo Keita által erőltetett szocialista ideológiájú modernizációs stratégiába sem illettek bele.³³ Az új vezetés a nomád életmódot nem támogatta, azt haszontalannak tartotta az állam szempontjából és a franciákhoz hasonlóan le kívánta telepíteni az addig vándorló életmódot folytatókat.³⁴ A földeket állami tulajdonba vették és földművelésre akarták kényszeríteni a tuaregeket, úgy hogy megtiltották számukra a vándorlást, a legeltetési állattartást és fel kellett szabadítaniuk a törzsek ellátásában fontos szerepet betöltő rabszolgáikat. A tuaregek úgy érezték, hogy az ország függetlenné válása nekik semmi jót nem hozott, sőt a korábbi gyarmatosítókat felváltották az újak, Dél-Maliból. A marginalizálódott tuaregek egy része (Iforas törzs) által kirobbantott felkelés majdnem két éven át tartott, amit az akkori kormány rendkívül

³⁰ Signe F. Bondersholt, Kia C. K. Gyldenholm (2012): p. 29–31, valamint Macartan Humphreys, Habaya ag Mohamed (2003): Senegal and Mali, p. 17.

³¹ Soulaymane Diallo (2008): p. 3.

³² Anouar Boukhars (2012): The paranoid neighbors, Algeria and the conflict in Mali, p. 4–5.

³³ Suha György (2012): Hatalmi játszmák – geopolitikai átrendeződés Nyugat-Afrikában. p. 15–22. Az északi tartományok: Kidal, Gao és Timbuktu az ország 2/3-t jelentik, de a lakosság alig 10%-a él itt.

³⁴ Signe F. Bondersholt, Kia C. K. Gyldenholm (2012): p. 4–5 valamint Peter J. Schraeder (2011): p. 180–181

brutálisan levert.³⁵ Nem csak hogy lebombázták a tuaregeket és a csordáikat, megmérgezték a kutjaikat, de nyilvános kivégzéseket is tartottak a kormánykatonák.³⁶ A kormányzat úgy gondolta, hogy katonai eszközökkel képesek kezelni a kialakult helyzetet, így a szembenálló felek között a tárgyalások szóba se kerültek. Az akkori összecsapásokban megközelítőleg 1000 tuareg veszítette az életét, és több ezer pedig elmenekült Algériába, valamint a szomszédos országokba.³⁷ Ez az esemény akkor még nem keltette fel a nemzetközi közösség érdeklődését, mivel az a kongói és a ciprusi eseményekkel volt elfoglalva. A felkelés elfojtása után 1968-ban katonai puccsal váltották le az addigi kormányt, az új kormányfő, Moussa Traoré pedig katonai közigazgatást vezetett be az északi területeken, ahová 1987-ig idegenek be se léphettek és ahol a katonák számára minden eszköz használatára megengedett volt a tuareg függetlenségi törekvések elfojtására.

Az 1970-től 1987-ig tartó aszályos időszakban a nyájak elpusztulása miatt kényszerűségből sok fiatal emigrált Nigerbe, Burkina Fasoba, Mauritániába és Líbiába, ahol éveken keresztül menekülttáborokban éltek.³⁸ Ők hozták létre az Azawadi és Adrari Tuareg Felszabadítási Mozgalom (Mouvement Touareg de Libération de l'Adrar et de l'Azawad), amely egyik célja a tuareg Azawad létrehozása volt. A Maliba érkező ségélyekből a tuaregek szinte semmit sem kaptak, azokat a déli, fejlettebb területeken osztották szét,

a kormányhoz lojális népcsoportok között, illetve egyes miniszterek ellopták.³⁹ Ekkor tört ki a második tuareg felkelés, amit néhány tuareg bebörtönzése váltott ki. Ebben a felkelésben vezető szerepet játszott az Azawadi Népi Felszabadítási Mozgalom (Mouvement Populaire de Libération de l'Azawad – MPLA) egyik vezetője, Iyad Ag Ghali is, aki jelenleg az Ansar Dine parancsnoka.⁴⁰ Az MPLA fegyveresei 1990. június 28-án támadták meg Mali észak-keleti részén található Tideremen katonai bázist, majd Ménaka városát. Szeptemberben Tuxemene mellett egy 200 fős katonai egységet semmisítettek meg, aminek a következtében még több fiatal csatlakozott a tuareg erőkhöz, akiknek a létszáma rövidesen elérte a 3000 főt. Ez a felkelés már sokkal jobban szervezett volt az előzőnél, és a lázadók szinte korlátlan támogatást kaptak Líbiától modern szovjet támfegyverekből. A Mali haderő állománya 6900 főt, a csendőrség 1800, a rendőrség pedig 1000 főt számlált, akik nem voltak megfelelően felszerelve és motiválva.⁴¹ A tuaregek kezdeti sikereire a kormányerők brutális módon válaszoltak. Szükségállapotot vezettek be és azonnali támadást indítottak a tuareg közösség ellen.⁴² Több száz civilt megkorbácsoltak, majd jó párat nyilvánosan is kivégeztek, lemészárolták a tuaregek és más nomád csoportok nyájainak egy részét, amivel maguk ellen bőszi-

³⁵ A második tuareg felkelés leverésében szerepet játszó Kalifa Keita alezredes szerint csak 1500 tuareg fegyveres vett részt az 1962–64-es villongásokban, mivel a tuareg közösség nem volt képes egységesen fellépni a kormányzat ellen. – Kalifa Keita (1998): p. 10, és Pascal James Imperato (1996): p. 235.

³⁶ Peter J. Schraeder (2011): p. 181–182.

³⁷ Kalifa Keita (1998): p. 9–11, valamint Macartan Humphreys, Habaya ag Mohamed (2003): p. 18.

³⁸ Hsain Ilahiane (2006): p. 40–41 valamint 104–105.

³⁹ Pascal James Imperato (1996): p. 42–43.

⁴⁰ A felkelésben több másik, kevésbé jelentős szervezet is részt vett, mint például a Népfront Azawad Felszabadításáért (Le Front Populaire de Liberation de l'Azawad – FPLA), az Azawadi nemzeti felszabadítási Front (Le Front National de Liberation de l'Azawad – FNLA), az Azawadi Egységes felszabadítási Front autonóm bázisa (La Base Autonome du Front Uni de Liberation de l'Azawad – FULA), és az Azawadi arab iszlám Front (Le Front Islamique Arabe de l'Azawad – FIAA). – Kalifa Keita (1998): p. 38–39.

⁴¹ Kalifa Keita (1998): p. 39.

⁴² Pascal James Imperato (1996): p. 235–236.

tették az északon élő arab népcsoportokat is, ami a konfliktus elmérgesedéséhez vezetett. A konfliktus során 6–8000 ember vesztette az életét.⁴³ Végül a kormányzat ráébredt, hogy ezt a felkelést egyedül fegyveres erővel nem képes felszámolni. Ezért a szomszédos Algéria közvetítésével tárgyalászatlanhoz ültek a szembenálló felek és 1991. január 6-án megkötötték az első békeszerződést – Accord de Tamanrasset –, amely az ellenségeskedések azonnali beszüntetését hozta magával.⁴⁴ A szerződés legfontosabb pontjai a következők voltak:

- Azonnali tűzszünet és a hadifoglyok kicserélése,
- A felkelők visszavonulása a tuareg törzsi területekre,
- Csökkenteni az északi területeken – kiemelten Kidalban – a kormányhadsereg állományának létszámát,
- A katonai közigazgatás azonnali megszüntetése, civil közigazgatás bevezetése,
- Egyes, a tuaregeket veszélyeztető katonai helyőrségek azonnali megszüntetése,
- A tuareg felkelők integrálása a Mali hadsereg állományába, a megfelelő feltételek – rendfokozat, szolgálati hely, stb. – esetén,
- Az adminisztráció decentralizálása, több önállóság biztosítása a helyi ügyekben,
- Az északi régió számára több anyagi forrást biztosítása infrastrukturális fejlesztésekre.

Ezeket azonban később nem, illetve csak egyes részeit tartották be.⁴⁵ A korábbi diktatórikus rezsimet 1991. március 26-án az Amound Toumani Touré által vezetett kato-

nai puccs megbuktatta és 1992. április 11-én a tuaregek az új, Alpha Oumar Konaré által vezetett kormánnyal is megkötötték a második békeszerződést – Pact National –, amellyel hivatalosan is lezáródott a második tuareg felkelés. Azokat tuareg harcosokat, akik vállalták, a kormányzat átvette a fegyveres erők állományába, illetve többen állami szolgálatba léphettek.⁴⁶ 1993 áprilisában 610 korábbi felkelő csatlakozott a hadsereghez, 1996-ban 1200 fő – itt már a Nemzeti Gárda és a rendőrség kötelékébe is –, illetve 300 fő a paramilitáris erőkbe és 120 fő a polgári közigazgatásba.⁴⁷ Ezzel a szerződéssel azonban sikertült megszüntetni a tuaregeket akik képtelenek voltak egységesen fellépni a kormánnyal szemben, illetve a békeszerződés betartatása sem volt problémamentes.⁴⁸ A kölcsönös bizalmatlan-

⁴⁶ Peter J. Schraeder (2011): p. 191–193

⁴⁷ Kalifa Keita (1998): p. 33–34

⁴⁸ A szerződés aláírása nem hozott automatikusan békét a korábbi ellenfelek között, akik gyanakodva tekintettek egymásra, és alkalmanként véres összecsapásokat provokáltak egymással. Ez történt 1991. május 20-án a hadsereg egyik egysége tuareg lázadókat üldözve Léré településen elfogott 48 tuareg és arab kereskedőt, illetve a falu vezetőit, akiket azonnal kivégeztek, mint a kormány ellen lázadókat. A kormányzat hallgatólagosan támogatta – vagy éppen csak nem vett róla tudomást – azokat a törzsi milíciákat, amelyek bosszúhadjáratokat indítottak az őket korábban terrorizáló tuaregek (akik „adót” szedtek a földművesektől, rabszolgavadász expedíciókat indítottak ellenük, stb.) ellen. A songhai népcsoport létrehozta a Ganda Koi (a föld tulajdonosai) milíciát, akik a fegyveres összecsapásokban részt nem vevő tuareg földműveseket és pásztorokat kezdték kiírtani. Volt olyan összecsapás ahol az afrikaiak egy közismert vallási vezetővel és 60 követőjével végeztek egyszerre! A harcokba a tuaregek oldalán az arab csoportok, míg a songhai-ok oldalán az afrikai származású (Fulani/Peul) csoportok kapcsolódtak be, akiket a kormányzat katonatisztekkel és fegyverzettal támogattott. Az évekig tartó fegyveres összecsapások a mostani konfliktusra is hatást gyakorolnak. Lásd: Macartan Humpreys, Habaya ag Mohamed (2003): p. 22–29, valamint Kalifa Keita (1998): p. 8–9 és 20

⁴³ Macartan Humpreys, Habaya ag Mohamed (2003): p. 3–4 és 19–21

⁴⁴ Signe F. Bondersholt, Kia C. K. Gyldenholm (2012): p. 40 és Hsain Ilahiane (2006): p. 119

⁴⁵ Anette Lohman (2011): p. 6–7 és Soulaymane Diallo (2008): p. 49

ság légköre azonban megmaradt, és különböző félreértések miatt a tuaregek és a katonák többször is összecsaptak egymással. Például 1994-ben Tonka és Kharous helyőrségben a hadseregbe integrált tuaregek egy része felázadt, amelynek következtében több katona is az életét veszítette.⁴⁹ Ezért néhány tuareg csoport létrehozta az Azawadi Népi Mozgalom (Mouvement Populaire de l’Azawad – MPA), a Népfront Azawad Felszabadításáért (Front Populaire pour la Libération de l’Azawad – FPLA), majd pedig a Forradalmi Hadsereg Azawad Felszabadításáért (Armée Révolutionnaire pour le Libération de l’Azawad – ARLA) szervezeteket, amelyek folytatták a harcot a kormány, és más népcsoportok ellen.⁵⁰ Ez az időszak egészen 1996-ig tartott, amikor március 27-én megkötötték a harmadik békeszerződést – Flamme de la paix –, amely után a szembenálló felek ténylegesen is beszüntették az ellenségeskedést. Az aláírást követő ünnepélyes ceremónián az ország elnöke, Alpha Oumar Konaré és a ghánai elnök jelenlétében 3000 fegyvert égettek el ünnepélyesen a korábbi lázadók, bizalomerősítési szándékkal.⁵¹ Az ENSZ Menekültügyi Igazgatósága ekkor telepítette vissza azokat a tuaregeket Maliba, akik a harcok és az aszály elől menekülve, több éven keresztül a mauritániai menekülttáborokban éltek. A kormányzat az északi területeken infrastrukturális beruházásokba – iskolák, egészségügyi intézmények építése, kutak fúrása, stb. – kezdett, valamint nagyobb örendelkezést biztosított a tuaregek számára, akik az ország politikai életébe is bekapcsolódhattak.

Ennek az időszaknak hamarosan vége szakadt, mivel 2002-ben a tuaregekkel mindenáron békét kereső Konarét az Aound

Toumani Touré által vezetett katonai puccs eltávolította az országot éléről. Az új vezetésnek kevésbé volt fontos a tuaregekkel kötött megállapodások betartása, azokat újra marginalizálták. A 2001. szeptember 11-ét követő terrorizmus ellenes küzdelemben Mali az USA szövetségeseiként hirdetett a régióban tevékenykedő terrorszervezetek, valamint a csempészek ellen is, akik az elhagyott szaharai területeken fegyverrel, kábítószerrel kereskedtek.⁵² Ebben a tevékenységben a sivatagot jól ismerő tuaregek jelentős szerepet játszottak, akikkel szemben a kormányerők több katonai műveletet indítottak, ami miatt a tuaregek egy része csatlakozott az Al-Kaidához.⁵³ A könnyű fegyverek elterjedésével a tuaregek gyakrabban kerültek fegyveres összeütközésbe a szomszédakkal, amelyek egyre véresebbé váltak. A kormányzat ennek ellenére nem fordított kellő figyelmet a régióra, így a harcok 2006-ban kiújultak, amikor több, a Kel Adagh törzshöz tartozó tuareg vezér dezertált a hadsereg állományából, majd május 23-án megtámadták Kidalt és Menekát.⁵⁴ A lázadók létrehozták a Május 23-a Demokratikus Szövetség a Változásért (Alliance Démocratique pour le Changement du 23 mai – ADC) elnevezésű szervezetet, amely az északi területek fejlesztését, és az 1992-es szerződésben foglaltak megvalósítását követelte. A tuaregek bevették magukat a nehezen megközelíthető Tigharghar hegységbe, ahol a kormányerők képtelenek voltak felszámolni a fegyveres csoportjaikat. Mali ismét a szomszédos Algéria közvetítését kérte, így 2006. július 4-én tető alá hozták az újabb,

⁴⁹ Kalifa Keita (1998): p. 21.

⁵⁰ Peter J. Schraeder (2011): p. 190.

⁵¹ Signe F. Bondersholt, Kia C. K. Gyldenholm (2012): p. 48 és Kalifa Keita (1998): p. 18.

⁵² Besenyő János (2011): *Terrorexpert a Szaharába – Al-Káida klón a sivatagban* 38–41. oldal

⁵³ Baz Lecocq and Paul Schrijver (2007): p. 158–160, Oumar Diarra (2012): p. 7–8, valamint Besenyő János (2010): *Az Al-Káida térnyerése a Maghreb régióban*, 148–154. oldal

⁵⁴ Baz Lecocq and Paul Schrijver (2007): p. 155–156.

immár a negyedik békeszerződést – Accord d’Algers – amely nem más, mint a korábban megkötött második békeszerződés felújított változata.⁵⁵ Ebben újra ígéretet tettek az északi régió fejlesztésére, a tuareg harcosok beintegrálására a nemzeti hadseregbe, valamint visszavonták a kormányerőket a déli állomáshelyeikre. A lázadók egy része azonban nem hitt a kormányzatnak, Aghali Alambo és Ibrahim Ag Bahanga vezetésével létrehozták a Tuareg Szövetség az Észak-Mali változásáért (Tuareg Alliance of Northern Mali for Change – ATNMC) szervezetet, amely folytatta a harcot. Mivel a kormány nem rendelkezett elegendő katonai erővel a lázadás leverésére, ismét béketárgyalásokat kezdeményezett. 2009 áprilisában megkötötték Kiadalban az ötödik békeszerződést, amely az előző négy szerződésben tett ígéretek végrehajtását tartalmazta.⁵⁶ Úgy tűnt a kormány végre betartja az ígéreteit. 2010 decemberére a hadsereg északon állomásozó állományát jelentősen csökkentette, és egy speciális tuareg egységet is létrehozott. Békés szándékát bizonyítandó engedélyezte a több mint két éve líbiai száműzésben tartózkodó tuareg vezető, Ibrahim Ag Bahanga hazatérését is. 2011 augusztusában a kormány jóváhagyott egy 65 millió USD összegű programot, amelyet az északi területek fejlesztésére szántak.⁵⁷ A szükséges összeget az Európai Unió, a Világbank, az ENSZ Fejlesztési Program és más donor szervezetek biztosították. Ennek ellenére számottevő változások nem történtek Északon, sőt kisebb összecsapásokra is sor került a kormányerők és a tuareg fegyveresek között, amikor a kormányzat újabb katonai egységeket vezényelt északra.⁵⁸ Ezek a villongások ekkor még nem

érték el azt az ingerküszöböt, hogy a nemzetközi közösség foglalkozzon vele. Azt azonban látni kell, hogy egyetlen megállapodás sem volt képes a tuaregek szegregációját és marginalizálódását megszüntetni, azokat az ország társadalmába integrálni. Ezzel pedig egy újabb felkelés kirobbanását készítették elő.

A 2012-ES FELKELÉS KIROBBANÁSA

Ez az alacsony intenzitású konfliktus 2012. január 17-én eszkalálódott, amikor a Nemzeti Mozgalom, Azawad Felszabadításáért – National Movement for the Liberation of Azawad/MNLA – nevű szervezet⁵⁹ elfoglalta Aguelhok (Menaka) települést, majd átfogó támadást indított az északon állomásozó kormánycsapatok ellen. Az offenzívát segítette

⁵⁹ A szervezetet 2011 végén alakították főként a 2010-ben létrejött Azawad-i Nemzeti Mozgalom (National Movement of Azawad – MNA) bázisán, amely több kisebb-nagyobb tuareg csoportból jött létre. Az MNA ugyan a tuaregek érdekének védelmezőjeképp lépett fel, de tevékenységük főként a nemzetközi segélyek megszerzésére, illetve az AQIM csoportokkal folytatott jövedelmező csempészetre korlátozódott. Miután a Líbiából elüldözöttek visszatértek Maliba, az MNA beolvadt az MNLA szervezetébe. Az új formáció azonban rendkívül szétforgácsolt, több fajta ideológia, érdekelletét feszül egymásnak, amit csak ideiglenesen tettek félre, a közös ellenség miatt. Gyors katonai győzelmeiket főleg annak köszönhették, hogy Mali hadseregének északon állomásozó egységei nem rendelkeztek megfelelő fegyverzettel, kiképzéssel, vezetéssel és hónapok óta nem kaptak fizetést. A tisztikar inkább politizált, mintsem hogy a katonákat képezte, irányította volna. Tevékenységük nagy részét a korrupció és a különböző csempésztevékenységek töltötték ki. Az MNLA a gyengesége tudatában kötött szövetséget a szélsőséges iszlamista csoportokkal, amelyek azonban a szervezet csak a saját céljaink elérésére használták fel. Jelenleg harcban áll a korábbi iszlamista szövetségeseivel. Legismertebb vezetői Muhamad Ag Najim és Algabassn Ag Intallah. Saját bevallásuk szerint 10 000 fegyveressel rendelkeznek, de ezekből több állalt a fundamentalista csoportokhoz, vagy önállóan tevékenykednek.

⁵⁵ Anouar Boukhars (2012): p. 11.

⁵⁶ Signe F. Bondersholt, Kia C. K. Gyldenholm (2012): p. 56.

⁵⁷ Programme Spéciale pour la Paix, la Sécurité et le Développement au Nord-Mali

⁵⁸ Mali Country Report, Bertelsmann Stiftung’s Transformation Index (BTI), 2012, p. 6, 21, 35.

a március 22-én, a közelgő elnökválasztás előtt alig egy hónappal végrehajtott katonai puccs, amely elősegítette a tuaregek ellen harcoló gyengén felszerelt, fizetetlen egységek és a még éppen hogy működő közigazgatás szétesését.⁶⁰ A Kati laktanyából induló, Amadou Haya Sanogo százados által vezetett puccsisták létrehozták a Nemzeti Bizottság az Újjáépítésért, a Demokráciáért és az Államiság visszaállításáért (Comite National pour le Redressement, la Democratie, et la Restauration de l'Etat – CNRDR). Sanogoék elsősorban a katonai vezetés tehetetlensége, az északi Aguelhok helyőrségben elfogott, majd lemészárolt katonák,⁶¹ illetve az ország vezetését átszövő korrupció, és a politikai elit romlottsága, nepotizmusa miatt lázadtak fel.⁶² A bizottság ugyan felfüggesztette az alkotmányt, de a lázadók szervezetlenségük és egyéb ellentétek miatt nem tudták megszilárdítani a hatalmukat, a lakosság nagy része elutasította őket, és a hadsereg egészét sem tudhatták maguk mögött.⁶³ Az általuk megkezdett társadalmi párbeszéd csúfosan megbukott, a hadsereg egységei pedig további területeket kényszerültek feladni. A katonai hatalomátvételt a nemzeti közösség sem ismerte el, sőt nem csak hogy tiltakoztak ellene, de szankciókkal, és katonai beavatkozással is megfenyegették a puccsistákat. Az Afrikai Unió felfüggesztette Mali tagságát, a Nyugat-Afrikai Államok Gazdasági Közösségének képviselői pedig nyomást gyakoroltak a puccsisták vezetőire, hogy adják át a hatalmat egy civil ügyvivő kormánynak, amely addig

irányítaná az országot, míg az új parlamenti választások le nem zajlanának. Ebbe aztán kényszerből azok bele is egyeztek. A puccsban résztvevők amnesztiát kaptak, a korábbi miniszterelnök Amadou Toumani Touré és Sanogo minden hatalmukról lemondtak és visszavonultak a közéletől, az új miniszterelnöknek pedig Dioucondou Traoré-t a Parlament korábbi szóvivőjét választották. Azonban a 2012 augusztusában hivatalba lépő új kormány sem szerezte meg a társadalom csoportjainak egyöntetű támogatását, illetve a hadsereg és a civil adminisztráció között továbbra is feszült a légkör.⁶⁴

Április elején a kormány ellen fegyveres harcot indító különböző csoportok – az MNLA, az iszlamista Ansar Dine (a Hit Védelmezői) csoport,⁶⁵ valamint egyéb arab

⁶⁴ Anouar Boukhars (2012): p. 7

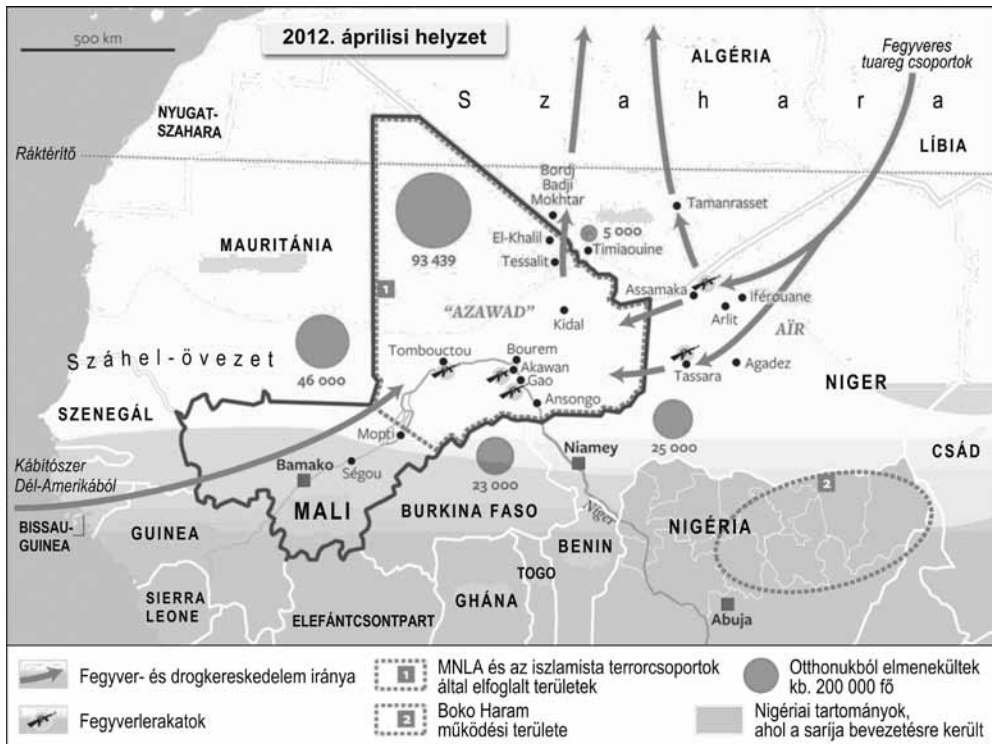
⁶⁵ A szervezet első számú vezetője a tuareg származású Iyad ag Ghali, az Ifoghas népcsoportból, amely a tuaregek között az egyik legelőkelőbb. A konzervatív szalafista nézeteiről (Tablighi iskola követője) is ismert Ghali az 1990-es évek lázadásának egyik emblematisz figurájaként részt vett az MNLA megalapításában 2011 végén, de az általa megszerezni kívánt vezetői posztot – az Al-Kaidához, Algériához illetve Mali politikai elitjéhez fűződő „gyanús” kapcsolatai miatt – nem kaphatta meg. Bírálói szerint az sem segítette, hogy Észak-Mali területén nem független államot akar, hanem a sarija bevezetését szorgalmazza, amellyel szemben a legtöbb tuareg inkább a szekuláris államformát, törvénykezést támogatja. Amikor a tuaregek támadást indítottak a központi kormányzat ellen, létrehozta a saját csoportját, az Ansar Dine-t, amely logisztikai és katonai támogatást kapott az Abdelkrim Targui által vezetett Katiba al-Ansar (győztesek zászlóaljja) milíciától. A becsült létszámuk 500–2000 fő körül mozoghat, akik között több külföldi (Jemen, Katar, Algéria, Nigéria) fegyveres található. A csoport első sikere Kidal város elfoglalása volt, majd ezt követően az MNLA kiűzése Timbuktaból. 2012 áprilisában már a felkelés legsikeresebb katonai vezetőjének tekintik, és ő rendelkezik a legjobban kiképzett és felszerelt fegyveressel. A tuaregek többsége továbbra sem fogadja el vezetőjének. <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-18814291> (letöltés ideje: 2013. 01. 03)

⁶⁰ Besenyő János (2012): Újabb válságóc Afrikában: Mali, 10–12. oldal

⁶¹ Oumar Diarra (2012): p. 4.

⁶² Anouar Boukhars (2012): p. 5 és http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_010_Issue13.pdf (letöltés ideje: 2013. 01. 14.)

⁶³ A hadsereg jó pár egysége nem támogatta a puccsistákat, például a korábbi elnökhöz hű fegyveres csoportok megpróbálták visszafoglalni a fővárost a lázadó katonáktól, de a kísérletük kudarccal végződött.

Forrás: UNHCR 2012

milíciák – megszállták a három északi régiót, Kidal, Gaót és Timbuktu. 2012. április 5-én a tuaregek elfoglalták Douentza városát. A következő napon bejelentették, hogy elérték a kítűzött céljukat és kikiáltották az Azawad Köztársaságot, és megalakították a kormányukat, amit azóta sem ismert el egy állam sem.⁶⁶ A következő térképen látható az akkor kialakult helyzet, illetve az országot destabilizáló tényezők:

A harcokban érintett fegyveresek egy része korábban Líbiában harcolt az azóta megbuktatott Kadhafi elnök zsoldjában, majd 2011 végén Maliba menekültek jelentős fegy-

verészletükkel és harci tapasztalatukkal,⁶⁷ ahol szinte azonnal támadást indítottak az

⁶⁶ Az eredeti deklaráció szövege elérhető: <http://www.mnlamov.net/component/content/article/169-declaration-dindependance-de-lazawad.html> (letöltés ideje: 2013. 01. 16.)

⁶⁷ Ehhez sajnálatos módon hozzájárult a líbiai NATO művelet is, amely során ugyan a légitámadásokkal felszámolták a Kadhafi erőket, de azt nem tudták megakadályozni, hogy a diktátor hadseregében szolgáló, Maliból származó tuaregek (2000–4000 fő a becsült számuk) hatalmas mennyiségű könnyű és nehézfegyverrel kistávirungozva térjenek vissza hazájukba, ahol azokat most a francia és majd esetlegesen más európai katonák ellen használhatják. Egyes vélekedések szerint az ő kezükbe kerülhetett több ezer SA-7-es légvédelmi rakéta is, amelyeket azonban még nem használtak. Természetesen itt Mali kormánya is hibázott, amely a Líbiából hazatérő tuaregeket úgy engedte visszatérni az országba, hogy előtte nem gondoskodott azok lefegyverzéséről és demobilizációjáról. Besenyő János, Marsai Viktor (2012): Országismertető: Líbia, 92–93 oldal, valamint Oumar Diarra (2012): p. 12–13.

országot vezető világi kormányzat ellen.⁶⁸ Ezek a csoportok időlegesen összefogtak a kormányerők ellen, sőt együttműködtek az al-Kaida helyi egységeivel – AQIM/Al-Kaida in Maghreb – is.⁶⁹ Ez a szövetség azonban ingatag lábón állt, mivel a tuaregek a saját „világi” államukat kívánták létrehozni, míg

az iszlamisták egy vallási alapon álló, a sarija törvényeit alkalmazó országban képelték el a jövőt.⁷⁰ Ennek a bevezetését el is kezdték a hatalmukba került területeken, ahol szállodákat, éttermeket pusztítottak el – mivel korábban alkoholt árusítottak ezekben –, valamint több személyt megcsonkítottak különböző más „vétségek” miatt. A tuaregek egy része nem értett egyet a szélsőségesek ilyen irányú tevékenységével, azonban az iszlamista szervezetek, mint az Ansar Dine, a Mozgalom az Egységért és a Dzsiháért Nyugat-Afrikában (MUJAO – Le Mouvement pour l’unicité et le jihad en Afrique de l’Ouest),⁷¹ és az itt is megjelenő nigériai Boko Haram több fegyveressel és hatalommal rendelkezik, mint ők.⁷² Ezért eleinte igyekeztek félretenni az ellentéteket és közösen erővel irányítani az uralmuk alá került területeket. Például az iszlamista csoportok az elfoglalt Timbuktu vezetőjének az al-Kaidához tartozó Yahy Abou al-Hammam emírt nevezték ki, de nem sokkal később már arról szóltak a híradások, hogy a várost felosztották egymás között az iszlamista és tuareg csoportok, amelyek között alkalmanként fegyveres konfliktusok is

⁶⁸ A fegyveresek egy része az 1963-as felkelés után, míg mások az 1984-ben kitört nagy szárazság idején települtek át Lfbiába, ahol beléptek a Kadhafi által 1972-ben alapított Pán-Afrikai Erők kötelékébe. Az alakulat tagjai Afganisztánban, Libanonban, Izraelben (palesztin intifáda), Szíriában és Csádban szereztek jelentős harci tapasztalatokat. Bővebben: International Crisis Group: Mali: Avoiding escalation, p. 3, valamint Macartan Humphreys, Habaya ag Mohamed (2003): p. 18–19, Kalifa Keita (1998): p. 13–14.

⁶⁹ A csoport elődjének a Salafist Group for Preaching and Combat (GSPC) tekinthető, amely 2007-ben az Al-Kaida egyik afrikai szövetségese lett. A szervezet már 2003-ban beágyazódott az északi területek társadalmába, ahol komoly politikai és társadalmi támogatást szerzett, így megerősíthette az algériai biztonsági erők által szétzilált szervezetét. Legismertebb vezetője Abdelmalek Droukdel. Az elmúlt évek során az egyik legjobban felépített és pénzelt terrorcsoporttá vált Afrikában. Bevételeiket a cigaretta, alkohol, kábítószer, fegyver és más javak csempészetéből, valamint túszejtésekből származik. Az AQIM az arab gyökereit kihasználva inkább az arab közösségek támogatását élvezi. Egyik központi erősségének Timbuktu számít ahol a korábbi elnök – Touré – által pénzelt és támogatott helyi arab milíciákkal szorosan együttműködik. A szervezet tevékenységét jelentősen megkönnyíti az arab-tuareg, valamint a Songhai-Fulani (Peuhl) népcsoportok közötti ellentétek. Emellett az AQIM az általa szerzett bevételekből több törzsi vezetőt is megvásárolt – terepjárókkal, fegyverekkel, stb. –, akik így szabad mozgást, információkat és alkalmanként logisztikai támogatást biztosítanak a szervezet fegyvereseinek. Az AQIM egységeiben jelentős számban található jól kiképzett, jelentős iraki, afganisztáni harci tapasztalattal bíró idegen (afgán, jemeni, algériai, stb.) fegyveresek, akiknek ellentétben a Maliban élő tuaregekkel és arabokkal nincs mit vesztenie, ezért velük a megegyezés szinte lehetetlen. Oumar Diarra (2012): p. 13–15.

⁷⁰ <http://www.al-monitor.com/pulse/security/01/08/torture-and-violence-against-opp.html> (letöltés ideje: 2013. 01. 17.)

⁷¹ Az AQIM szervezetéből kiszakadó MUJAO először Gao város elfoglalásakor lépett színre, bár egyes információk szerint 2011 végén ennek a szervezetnek az emberei rabolták el az algériai Tindouf menekülttáborból három segélyszervezeti dolgozót. A szervezet tagjai nem a tuaregek közül, hanem a Lamhar és a Songhai törzsekből buvuválódnak, akik bár mélyen vallásosak, a működésükhöz szükséges tőkét bűncselekményekből szerzik meg. Főleg az arab közösséggel ápolnak jó kapcsolatokat, vezetőik egy része Algériából és Mauritániából származik. Anyagilag sokkal jobban képesek finanszírozni a tevékenységüket, mint az MNLA. Összesen néhány száz fegyverrel rendelkezhet, az egyik fontosabb vezetőjük, Hicham Bilal.

⁷² <http://www.fas.org/sfp/crs/row/R42664.pdf> (letöltés ideje: 2013. 01. 17.)

zajlottak. Hasonló esetek máshol is történtek, ezért a kényszerű szövetségesek igen hamar egymás torkának estek. Június 27-én Goa városában a MUJAO fegyveresei támadást indítottak a MNLA ellen, akiknek a főhadiszállását elfoglalták, majd kiüldözték őket a városból. A harcok hevességére jellemző, hogy az itteni összecsapásban a tuaregek egyik vezetője, Bilal Ag Acherif is megsebesült, illetve közel 20 fegyveresét veszítette el.⁷³ Július végére az MNLA szinte az összes befolyását elveszítette az északi területeken, ahol a hatalmat az iszlamista csoportok ragadták magukhoz.

Úgy tűnik a tuaregek között sincs egység, amit bizonyít, hogy 2012. május 19-én az ország egységét megőrizni kívánó erők létrehozták a Köztársasági Mozgalom Azawad Újjáépítéséért (Mouvement républicain pour la reconstruction de l'Azaouad – MRRA) elnevezésű szervezetet, amely fegyveres harcot indított nem csak az iszlamista csoportok, de az MNLA ellen is. Nem sokkal később létrejött az arab közösség tagjaiból az Azawad Nemzeti Felszabadítási Front (Front national de libération de l'Azawad – FNLA) is, melynek tagjai békét szeretnének Maliban, és akár fegyverrel is készek szembeszállni az ország szétszakítását kezdeményező bármely csoporttal.⁷⁴ Hasonlóképpen a MNLA soraiból vált ki az Azawad Felszabadításáért Front (Front for the Liberation of the Azawad – FPA), amely már nem a függetlenség megszerzését, hanem az iszlamista szélsőségekkel való leszámolást tekinti legfontosabb céljának.⁷⁵ Az északon élő többi népcsoport – sőt néhány helyen maguk a települések is – hasonlókép-

pen létrehozták a saját milíciáikat, amelyek bár hangzatos nevekkkel rendelkeznek, mint pl. a Hazafias ellenállási Mozgalom Timbuktu Felszabadításáért (the Mouvement patriotique de résistance pour la libération de Tombouctou – MPRLT), de a hatékonyságuk megkérdőjelezhető. A kormányzati támogatással létrejött 15 milíciából a legismertebbek a Hazafias ellenállási Erők (Forces patriotiques de résistance – FPR), amely hat fegyveres csoportot foglal magába és pár ezer fővel rendelkezik, illetve az Észak-Mali Felszabadítási Front (Front de libération du Nord-Mali – FLNM) amelyet két songhai csoport (Ganda Koy és a Ganda Izo) valamint a hadsereg egyik tuareg származású ezredese által irányított fegyveresek alkotják, néhány száz fővel.⁷⁶ Úgy tűnik északon, már mindenki harcban áll mindenkivel – alkalmanként még a militáns iszlám erők is –, de senki sem olyan erős, hogy az akarátát a többi csoportra kényszeríthesse.

HUMANITÁRIUS HELYZET

A 2012 januárjában kitört lázadást követő 3 héten belül, több mint 30 000 ember menekült el a lakhelyéről, akiket hamarosan több tízezen követtek. A nagyobb részük a kormányzat ellenőrizte területeken – főként Bamakóban és környékén – maradt, kisebb részük pedig a környező országokban – Mauritánia, Burkina Faso, Niger, Guinea, Togo és Algéria – hamarjában felállított menekülttáborokban tartózkodik. Jó pár ezer ember maradt északon, akik az elhagyott helyeken húzták meg magukat, mert a kevés vagyontukat nem merték hátrahagyni. Ezek az emberek nem csak a természetnek, de az iszlamista fegyvereseknek is ki vannak szolgáltatva,

⁷³ <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-18610618> (letöltés ideje: 2013. 01. 14.)

⁷⁴ Besenyő János (2012): 10. oldal

⁷⁵ <http://bigstory.ap.org/article/ap-interview-maliss-secular-rebels-splinter> (letöltés ideje: 2013. 01. 14.)

⁷⁶ [http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012\[1\].pdf](http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012[1].pdf) (letöltés ideje: 2013. 01. 11.)

akik gyakran kirabolják, bántalmazzák, megérszokolják őket, sőt többeket – akik védeni próbálták magukat és a családjukat – legyilkoltak.⁷⁷

Az északi területeket megszálló különböző fegyveres csoportokkal kapcsolatosan több vádat is megfogalmaztak a Human Rights Watch szervezet helyszínen tartózkodó tényfeltáró csoportjának munkatársai, úgymint a civil lakosság terrorizálása, nők és fiatal lányok megerőszakolása, rablások, fosztogatások, kegyetlenkedések az elfogott kormánykatonákkal, valamint gyerekkatonák alkalmazása (a harci cselekmények során például az Ansar Dine erőszakkal toborzott gyerekeket az egységeibe).⁷⁸ Információk vannak arról is, hogy a tuareg és iszlamista csoportok keresztény templomokat, bibliaiskolákat és kórházakat semmisítettek meg, és támadásokat hajtottak végre az országban élő kis létszámú keresztény közösség tagjai ellen, akik ezért tömeges exodusba kezdtek. Az északi területeken élő keresztények többsége vagy a kormány által ellenőrzött területekre, vagy valamelyik szomszédos országba menekült. Az iszlamisták azonban a muzulmán kegyhelyeket sem kímélték, hiszen a Timbuktaban található, a helyiek által szenteknek tartott muzulmán vallási tanítók sírjainak – amelyek a Világörökség részét képezték – egy részét, valamint a Sidi Jahya mecset 600 éves bejáratát is lerombolták.⁷⁹ Az iszlám törvénykezés bevezetése nem hogy megszállárdította volna a közrendet, de a kivégzések, megkövezések, végtagamputálások, kínzá-

sok, emberek nyilvános megkorbácsolása csak még több menekültet eredményezett.

Persze a kormányerőket sem nevezhetjük az igazság harcosainak, mivel ők meg tuareg származású katonákat és rendőröket végeztek ki, mivel attól tartottak, hogy azok esetleg elárulnák őket az MNLA fegyvereseinek.⁸⁰ Ennek tükrében érthető, hogy az életben maradtak többsége hátat fordított a kormánynak és az MNLA erői oldalára állt. A kormányerők egyes tagjai ugyancsak részt vettek a tuareg és más népcsoportokhoz tartozó civil lakosság zaklatásában, kirablásában, sőt gyilkosságokban is.⁸¹

A konfliktus kirobbanása óta több mint 420 000 ember kényszerült elhagyni a lakhelyét, akiknek az ellátása nem biztosított.⁸² A menekültek egy része Maliban maradt, de egyre többen menekülnek át a szomszédos országokba, ahol nagyobb biztonságban érzik magukat. Az északon élő 3.3 millió lakos közül legalább 1.76 millió ember ellátása nem biztosított, egyre nehezebben jutnak hozzá az alapvető élelmiszerekhez is, amelyeknek az ára a konfliktus kirobbanása óta jelentősen megemelkedett.⁸³ Ennek ellenére az iszlamisták megtiltották a nemzetközi segítségsszervezeteknek, hogy bármilyen humanitárius tevékenységet folytassanak az általuk ellenőrzött területeken, illetve azok egy része az emberablásoktól és más erőszakos cselekményektől tartva – a Vöröskereszt munkatársait például bántalmazzták – nem is mer belépni oda, sőt a Maliban dolgozó munkatársaik nagy részét kimenekítették. A külföldiekkel szembeni ellenséges magatartást pedig jelentősen felerő-

⁷⁷ http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_010_Issue13.pdf (letöltés ideje: 2013. 01. 14.) és <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/505c16fe2.pdf> (letöltés ideje: 2013. 01. 14.)

⁷⁸ <http://www.hrw.org/node/106800> (letöltés ideje: 2013. 01. 04.)

⁷⁹ http://hkk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2013/SVKK_Elemzesek_2013_1.pdf (letöltés ideje: 2013. 01. 24.)

⁸⁰ Besenyő János (2012): 11. oldal

⁸¹ <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/afr370012012en.pdf> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

⁸² <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42664.pdf> (letöltés ideje: 2013. 01. 17.)

⁸³ [http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012\[1\].pdf](http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012[1].pdf) (letöltés ideje: 2013. 01. 11.)

sítették a már megkezdett francia műveletek, így a segélyszervezetek munkatársai tényleges veszélyben vannak nem csak Maliban, de a környező országokban is. Mivel a harcok során a legtöbb közintézmény (kórházak, rendelők, iskolák) nem működik, illetve a kutak nagy része tönkre ment az egészségügyi ellátás szinte teljesen megszűnt északon. ennek következtében Gao körzetében kolera járvány tört ki, amelynek több halálos áldozata is van.

NEMZETKÖZI REAKCIÓK

Az iszlamisták katonai sikereit és térhódítását látva az Afrikai Unió felszólította az ENSZ-főtitkárt, hogy járuljon hozzá ENSZ BT-határozattal az afrikai csapatok azonnali bevetéséhez, megelőzendő egy „nyugat-afrikai Afganisztán” létrejöttét.⁸⁴ A Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közösségének képviselői is soron kívül értekezletet tartottak, ahol egyetértettek abban, hogy ha szükséges, szervezett katonai erőt küldenek – ahogy azt korábban Libériában tették – a törvényes rend helyreállítására, az ország szétesésének megakadályozására, valamint humanitárius segítséget nyújtanak Malinak és a környező államoknak.⁸⁵ A regionális szervezet jelenlegi vezetője, az elefántcsontparti elnök, Alassane Ouattara komoly veszélyként említette a Maliban történt eseményeket, amelyek szerint az egész régió biztonságát veszélyeztetik. A Közösség vezetői a velük Ouagadougou városában tárgyalásokat folytató MNLA vezetőit megfenyegették, hogy ha nem hagynak fel az elszakadási törekvéseikkel, a kormányerők támogatására jelentős létszámú katonai egységeket küldenek az északi területek visszafoglalására. Ez a fenyegetés valamennyire

hatott is, mivel az eddig függetlenséget követelő tuaregek – akiket a szalafista csoportokkal folytatott harc jelentősen meggyengített – az elmúlt hónapokban beleegyeztek abba, hogy tárgyalásokat kezdjenek a kormánnyal. A tuaregek azt is felajánlották, hogy segítenek az Ansar Dine és más szalafista csoportok elleni műveletekben, sőt mára már úgy tűnik, hogy a függetlenségi törekvéseikről is lemondának.⁸⁶ Közben a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége a tárgyalásokon kívül a szomszédos országok államfőinek egyetértésével gazdasági szankciókat és embargót vezetett be Malival szemben, így oda a korábban importból beszerzett termékek nem jutnak el. A szervezet és az Afrikai Unió az ENSZ közbelépését is kérte, hogy annak a felhatalmazásával katonai intervenciót indíthassanak az iszlamisták ellen. A Világszervezet pozitívan bírálta el a kérést és a Biztonsági Tanács 2012. október 12-én hozta meg az első, a 2071 számú határozatát a Malit megszálló iszlamistákkal szemben.⁸⁷ A Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége képviselői 2012. november 11-én Nigériában megegyeztek arról, hogy az ENSZ támogatásával csapatokat küldenek az iszlamisták által megszállt északi területek visszafoglalására.⁸⁸ Ez azonban nem realizá-

⁸⁶ Ha a felajánlást komolyan gondolták az MNLA vezetői, akkor azt a nemzetközi közösségnek érdemes lenne elfogadni, hiszen a tuaregeket az „ellenségem ellensége a barátom” elv alapján, hatékonyan lehetne felhasználni a korábbi szövetségeik ellen, akiket egyébként is szívesen vennének revánsot. Kérdés, hogy ezért cserébe mit kérnek, és mit hajlandó Mali adni, mert Azawad függetlensége szóba sem jöhet, legfeljebb egy korlátozott autonómia. <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21009958> (letöltés ideje: 2013. 01. 14.)

⁸⁷ <http://www.un.org/News/Press/docs/2012/sc10789.doc.htm> (letöltés ideje: 2013. 01. 14.)

⁸⁸ [http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012\[1\].pdf](http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012[1].pdf) (letöltés ideje: 2013. 01. 11.)

⁸⁴ <http://www.cbc.ca/news/world/story/2012/11/14/un-african-union-mali.html> (letöltés ideje: 2013. 01. 14.)

⁸⁵ http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_010_Issue13.pdf (letöltés ideje: 2013. 01. 14.)

lódott könnyen, mivel a szervezet első terveit egy 3300 fős katonai művelet megindítására a Világszervezet elutasította – csak a tervezést és a csapatok felajánlását, felszerelését és összegyűjtését hagyta jóvá. A konfliktus fokozódása miatt az ENSZ BT végül 2012. december 20-án a 2085-ös határozatában jóváhagyta, egy az afrikaiak által vezetett nemzetközi misszió (African-led International Support Mission in Mali – AFISMA) Maliban történő beavatkozását, amelynek a mandátuma egy évre szól.⁸⁹ Persze az még kérdéses hogy ez a misszió mit képes elérni, hiszen a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége jelenleg is működtet egy katonai missziót Bissau-Guinea területén, ahol 2012 áprilisában katonai hatalomátvétel történt. A Közösség békefenntartókat küldött az országba, hogy állítsák helyre a polgári kormányzást, azonban a misszió mandátuma nem tisztázott, eredményeket pedig még nem mutattak fel. Ezért sokak számára kérdésesnek tűnhet, hogy a Közösség, mint regionális hatalom képes lesz-e hatékony szerepet játszani Maliban.

A környező afrikai államok vezetői között sem volt egyetértés. A régió politikai, gazdasági és katonai nagyhatalma, Algéria⁹⁰ egyik minisztere szerint csak tárgyalásos úton lehet a konfliktust kezelni, és Mali területét nem lehet felosztani, ugyanis joggal tartanak attól, ha a tuaregek önálló államot hoznak létre, akkor az Algériában élő tuaregek hasonló követelésekkel állhat elő.⁹¹ Az elmúlt időszakban Algéria lezárta a Malival közös határait, hogy ezzel is megakadályozza a fegyverek és a különböző hadianyagok áramlását, majd a Szervál mű-

velet során a légterét is a francia gépek előtt. Sokan ezeket a lépéseket bár szükségesnek, de mégis elégtelennek tartják, és régióban vezető szerepet játszó ország nagyobb szerepvállalását sürgetik a konfliktusban.⁹² Burkina Faso is a tárgyalásos rendezést támogatta, sőt a térségben „béketeremtőként” ismert elnök, Blaise Compaoré közvetítői szerepet is vállalt a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége és a Maliban működő különböző hatalmi csoportosulások között.⁹³ Niger azonban egyértelműen a gyors és határozott katonai beavatkozást támogatta. Az ország külügyminisztere az Észak-Maliban tevékenykedő „terrorista-csoportok” azonnali felszámolását követelte egy a Malival szomszédos államok által Nouakchottban szervezett konferencián, később pedig maga az elnök Mahamadou Issoufou állította, hogy az iszlamista fegyvereseket afgán és pakisztáni dzsihádisták képezik ki. Az elefántcsontiak nem csak hogy megerősítették a határaik védelmét, de engedélyezték is, hogy azon haladjanak át a szélsőségesek ellen induló francia katonai egységek. Ezek az egységek a 2002 szeptemberében indított „Licorne művelet” keretében az elefántcsonti ENSZ misszió tevékenységét segítették.⁹⁴ Szenegál és Ghána azonban határozottan elutasította, hogy Maliban bármilyen katonai műveletben részt vegyenek.⁹⁵ Végül többszöri viták és egyeztetések után a környező országok egységesen támogatásukról biztosították a Világszervezet által támogatott katonai intervenciót, amely Mali integritását hivatott visszaállítani.

Az USA, amely 2002-től a kormányzattal közösen működteti a „Pan Sahel Initiative” majd az azt felváltó Trans Sahara Counter-

⁸⁹ <http://www.un.org/News/Press/docs/2012/sc10870.doc.htm> (letöltés ideje: 2013. 01. 17.)

⁹⁰ Oumar Diarra (2012): p. 17–18.

⁹¹ Egyes információk szerint az MNLA jó kapcsolatokat ápol az algériai kormányzat berber ellenzékével, amely aggodalommal tölti el Algériát.

⁹² Anouar Boukhars (2012): p. 13–17.

⁹³ http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_010_Issue13.pdf (letöltés ideje: 2013. 01. 14.)

⁹⁴ <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/15/french-troops-triple-mali> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

⁹⁵ Anouar Boukhars (2012): p. 18.

Terrorism Partnership (TSCTP) terrorizmus-ellenes programot,⁹⁶ és amely a térségben a legfontosabb partnereként, valamint az afrikai demokratizálódás egyik sikeres példájának tekintette Malit, eleinte óvatosan nyilatkozott a konfliktussal kapcsolatban. Ekkor még nem akarta elismerni, hogy a Száhel országokban folytatott politikája kudarcot vallott, hiszen három általa támogatott országban (Mali, Mauritánia és Niger) is katonai hatalomátvétel történt az elmúlt évek során. Eleinte maga is katonai beavatkozást tervezett, de arra nagy kockázata miatt nem került sor.⁹⁷ Valamivel később bekapcsolódott a Nyugat-Afrikai Államok Gazdasági Közössége által vezetett tárgyalásokba, majd jelentős humanitárius segítséget nyújtott a menekültek számára, de még mindig a katonai beavatkozás ellen érvelt.⁹⁸ Ugyanakkor a környező államoknak a terrorizmus ellenes küzdelemhez nyújtott katonai és kiképzői támogatásokat jelentősen megnövelte. Végül az AQIM és a többi militáns iszlám szervezet megerősödése miatt – az USA globális és nem regionális fenyegetésnek tartja az iszlám militáns csoportokat – korlátozottan szerepet vállalt az ellenük folyó műveletekben. Ezen belül logisztikai, katonai felderítési és hírszerzői adatokkal támogatja a környező államokat, illetve a megindított műveletet, de katonákat nem hajlandó küldeni.⁹⁹

Az Európai Unió a szakadár tuareg állam kikiáltása után azonnal jelezte, hogy semmilyen olyan lépést nem támogat, amely Mali széthullásához vezetne, és elfogadott egy tervet, amely alapján egy korlátozott katonai

művelet keretén belül a kormányerők számára európai katonák kiképzési és logisztikai támogatást nyújtanak. Ez a misszió egyesek szerint akár már februárban is megindulhat.

Az ország korábbi gyarmattartója, Franciaország – jelenleg is az érdekszférájába tartozik Mali – eleinte hezitált, hogy beavatkozik-e bármilyen módon a konfliktusba, mert a kormányzaton belül nem volt ezzel kapcsolatosan egységes álláspont.¹⁰⁰ Csak abban értettek egyet, hogy a tuareg függetlenségi törekvéseket egyértelműen elutasítják és Mali egységének megőrzését támogatják. A több hónapon keresztül zajló vitákban győzedelmeskedtek a „héják” akik rávették a francia elnököt, Francois Hollande-t, hogy az Afrikában állomásozó francia csapatok egy korlátozott katonai műveletet – „Szervál” – indítsanak az iszlámista erők ellen. A katonai művelet megindítását a kezdetektől fogva támogatta Ban Ki Mun, az ENSZ főtitkára, majd az ENSZ BT 2012. december 20-án ellenvélemény nélkül szavazta meg a 2085-ös határozatában, így megnyílt az út a francia beavatkozás előtt.¹⁰¹

¹⁰⁰ A beavatkozással kapcsolatban azért sem tudtak egyetérteni, mert terroristák kezében jelenleg is 8 francia tús van, akiknek a kivégzésével fenyegetőztek, ha beindulnának ellenük a katonai műveletek. A beavatkozást részben az is kikényszeríthette, hogy Maliban 6000 francia állampolgár tartózkodik életvitelszerűen, illetve a környező muzulmán államokban további 30 000, akik a szélsőséges iszlámisták egyik fő célpontjaként szerepelnek. Az ő védelmük miatt aggódik leginkább a francia kormányzat.

¹⁰¹ A főtitkár Romano Prodit nevezte ki a Szaharai krízissel foglalkozó különmegbízottjának, ami jelzi, hogy az ENSZ komolyabb szerepet kíván vállalni a katonai műveletek után Mali és a térség konszolidálásában. Azonban vannak olyanok, akik szerint Prodi nem a megfelelő választás, hiszen sem a Száhel országokat nem ismeri, sem pedig franciául nem beszél. Ez pedig jelentősen csökkentheti a munkája hatékonyságát. <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/15/mali-france-military-intervention> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

⁹⁶ Baz Lecocq and Paul Schrijver (2007): p. 143–145 és Omar Diarra (2012): p. 20.

⁹⁷ <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2013/jan/14/france-lonely-intervention-mali> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

⁹⁸ <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42664.pdf> (letöltés ideje: 2013. 01. 17.)

⁹⁹ <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/15/mali-who-is-doing-what> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

A FRANCIA KATONAI MŰVELETEK¹⁰²

Az iszlamisták megútván a 2012-es év végére kialakult pathhelyzetet, ez év januárjában intervenciót indítottak Mali dél-nyugati területei ellen. A három militáns csoport 1200 fegyvereséből álló erő elfoglalta Konna és Mopti városait, illetve már a stratégiai szempontból kiemelt fontossággal bíró Sévaré városát veszélyeztette.¹⁰³ Az ország demoralizálódott hadserege képtelen volt megállítani az előrenyomulásukat, ezért a megrémült bamakói kormány 2013. január 11-én katonai intervencióra kérte fel az ország korábbi gyarmattartóját, Franciaországot, majd kihirdette a szükségállapotot.¹⁰⁴

Ezt követően indította meg Franciaország a „Szervál” elnevezésű katonai műveletet 2013. január 11-én, hogy megállítsa a támadást, biztosítsa főváros Bamakó védelmét, és segítsen visszaállítani az ország egységét. A művelet parancsnoka Édouard Guillaud admirális, és az a francia hivatalos közlemények szerint csak addig tart, amíg Mali és az országba majd beérkező AFISMA csapatok képesek lesznek a szélsőségesek elleni ha-

tékony fellépésre.¹⁰⁵ Kérdés, hogy mi történik akkor, ha az afrikaiak hasonlóképpen a burundi és darfuri műveleteikhez, Maliban is kudarcot vallanak. Maradnak a franciák Maliban vagy az afrikaiak jó szerencséjére bízzák az ország további sorsát. Vélhetőleg maradnak, hiszen nagy valószínűséggel már január elején elhatározták a beavatkozást, amit az is megkönnyített, hogy bár Maliban nem voltak egységeik, de a környező államokban közel 3500 katonájuk állomásozik, különböző államközi megállapodások keretében.¹⁰⁶

A szélsőségesek elleni első támadást a 4. számú helikopter ezred „Gazella SA340” típusú harci helikopterei hajtották végre

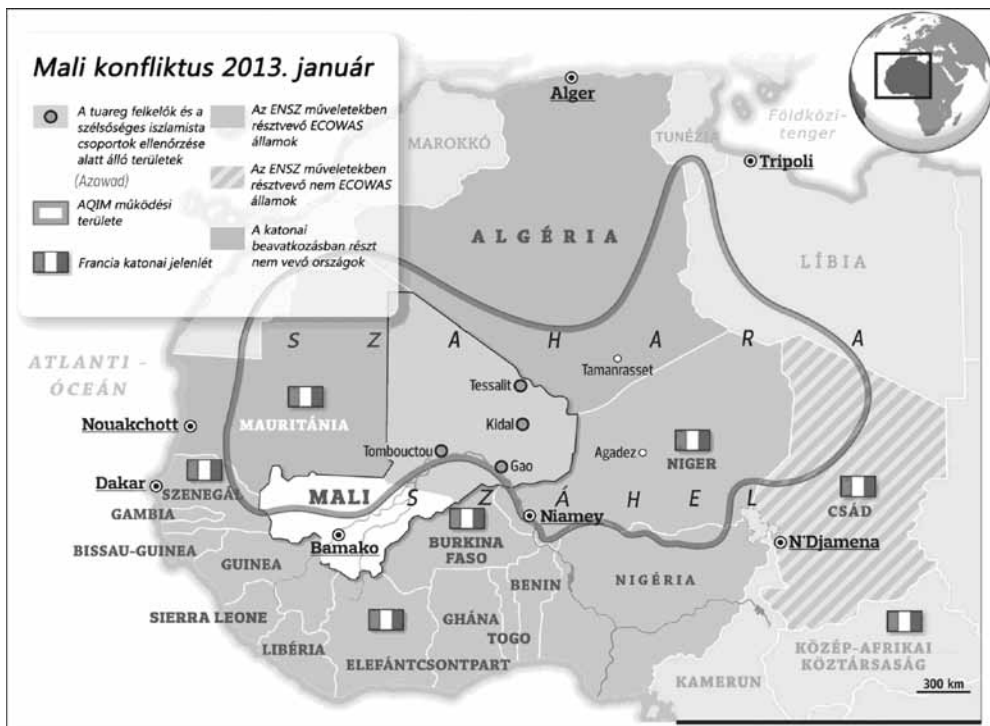
¹⁰² A művelet napi bontásban követhető az alábbi honlapon: http://news.silobreaker.com/operation-serval-11_533259771 valamint a http://www.armyrecognition.com/serval_opertaion_mali_french_army/index.php oldalon (letöltés ideje: 2013. 01. 12-től folyamatosan)

¹⁰³ Bamakón kívül csak ebben a városban található olyan felszereltségű reptér, amely képes a nehéz teherszállító légi járművek fogadására, amelynek megléte elengedhetetlen akár az északon kialakult humanitárius helyzet hatékony kezelésére, akár egy sikeres békekikényszerítő-támogató művelet végrehajtásához.

¹⁰⁴ <http://www.sldinfo.com/the-french-serval-operation-the-double-edged-sword-of-the-mali-operation/> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.) (letöltés ideje: 2013. 01. 17.)

¹⁰⁵ A francia haderőből az alábbi egységek vesznek részt a műveletekben: a francia idegenlégió 1. ezrede (1er Régiment étranger de cavalerie), a 2. tengerészgyalogos ezred (2e Régiment d'Infanterie de Marine), a 21. tengerészgyalogos ezred (21e Régiment d'Infanterie de Marine), a 3. ejtőernyős ezred (3e Régiment de Parachutistes d'Infanterie de Marine), a 92. gépesített lövész ezred, a francia Különleges Erők (Brigade des Forces Spéciales Terre, BFST), és a Különleges Erők 4. Helikopter ezrede (4e Régiment d'Helicoptères des Forces Spéciales). A tervek szerint a francia műveletben résztvevő csapatok létszáma maximum 2500 fő lesz. Ez a létszám azonban már január 21-én 3150 főre nőtt, amelyből 1600 Maliban tartózkodott. A légi csapásokban két Mirage F1 CR és hat Mirage 2000 D 4 (Csádból), a 1/7-es Provence vadászrepülőgép század Rafale vadászrepülőgépei (Franciaországból), 2 C135 szállítórepülőgép, valamint több felderítő repülőgép és egy harci helikopter század (Tiger EC 665 támadóhelikopterekkel) vesz részt. Bővebben a légierőről: <http://theaviationist.com/2013/01/24/mali-air-war-update/> (letöltés ideje: 2013.01.24) A Maliban folyó műveleteket Bernard Barrera dandártábornok vezeti. A szövetségesekkel szemben a becslések szerint kb. 3000 szélsőséges állhat, mivel egy részük már elmenekült a szomszédos államokba, illetve a szintén kb. 3000 főt számláló MNLA fegyveresei nem harcolnak a franciák ellen.

¹⁰⁶ Besenyő János, Hetényi Soma Ambrus (2011): A francia Afrika-politika változása, 199–208. oldal

Forrás: *Le Figaro*, 2013

Sévaré térségében, amelynek során a főváros felé haladó fegyveres konvojt állították meg. Ebben az akcióban szenvedték el a franciák az első harci veszteségüket is, amikor életét vesztette az egyik helikopterpilóta, Damien Boiteux hadnagy. A következő napon a Mali hadsereg egységei mellett több száz francia katona vett részt az iszlamisták által néhány nappal korábban elfoglalt Konna város elleni támadásban, ahol az Ansar Dine egyik parancsnoki állását is felszámolták. A híradásokban akkor még tévesen jelent meg, hogy a várost visszafoglalták, mivel a mali hadsereg szervezetlen, gyengén felszerelt, és kiképzett egységei képtelenek kihasználni a francia légi támogatás előnyeit. A város végül csak január 18-án került ismét a kormány fennhatósága alá. Még ugyanezen a napon francia harci repülőgépek bombázták

Douentza, Lere, Gao és Kidal városokat is, ahol harcálláspontokat és logisztikai (üzemanyag és fegyver) raktárakat semmisítettek meg. A franciák ebben a műveletben használják először a kettős működésű (lézer/GPS) GBU-49 precíziós bombákat. A műveletekben résztvevő helikopterek és harci repülőgépek a csádi és a Burkina Faso-i francia katonai bázisokról érkeztek. A „Szervál” első két napján a radikális csoportok fegyvereseiből legalább 100, míg a mali-francia egységekből csak néhány fő vesztette életét.¹⁰⁷ A radikális csoportok először ellentámadást indítottak Bamakó irányába, elfoglalták Diabaly város-

¹⁰⁷ <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-21002918> és <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/15/mali-france-military-intervention> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

át, de az erősödő francia légitámadások hatására megkezdték a visszavonulásukat nem csak a központi területekről, de Gao, Kidal és Timbuktu városokat is kiürítették. Ettől függetlenül a franciák óvatosabbá váltak, mivel meglepte őket a modern fegyvereket használó iszlamisták szervezettsége, kiképzettsége és elszántsága.

Az óvatosság nem is ártott, mivel a különböző csoportok fegyveresei előszeretettel rejtőztek el a civil lakosság között, akiket a támadásaik során egyfajta pajzsként használtak. Ezért igen nehéz megkülönböztetni a harcolókat és a polgári személyeket, ami miatt több civil is az életét veszítette a harcok során.¹⁰⁸ Ettől függetlenül a francia előrenyomulás akadály nélkül folytatódott és január 16-án megtámadták, majd visszafoglalták először Markalát, majd január 21-én Diabaly és Douentza városokat.¹⁰⁹ A franciák ugyanekkor elérték Niono és Sévaré településeket, valamint folytatták a légicsapásokat, amely során az állásaikat elhagyó és Kidal felé menekülő iszlamisták több járműve megsemmisült. Január 25-én a légicsapások folytatódtak Asongo és Hombori térségében, nem sokkal később pedig a francia – mali egységek már Gao városát támadták. Január 26-án a francia különleges egységek megszállták Gao stratégiai fontosságú pontjait (repülőtér és a Wabary híd), majd néhány órán belül a teljes várost visszafoglalták. Eközben Diabalyból Lere és Timbuktu irányába is megindult egy 600 fős francia egység, amelyeket az iszlamisták kisebb rajtaütésekkel próbáltak akadályozni. A Gao városát elfoglaló franciák – miután leváltották őket a 21. tenge-

részgyalogos ezredbeli társaik, valamint a frissen megérkező csádi és nigeri csapatok – szinte rögtön megindultak Timbuktu felé, amit január 28-án el is foglaltak. Ugyanezen a napon az MNLA fegyveresei megszállták Kidal, Tessalit, és In Khalil településeket, amelyeket az Ansar Dine fegyveresei korábban már a sorsukra hagytak. Az utolsó bázisukat, Kidal városát január 29-én éjjel érték el a francia csapatok, amit harc nélkül vettek birtokba.¹¹⁰ Ezután a francia vadászgépek napokon keresztül támadták az iszlamista csoportok lehetséges bázisait az Ifoghas-hegységben, majd a francia különleges egységek február 8-án éjjel visszafoglalták az algériai határ közelében található Tessalit városát. Ekkor a Maliban zajló francia műveletben valamivel több, mint 4000 francia katoná vett részt. Ezek után az életben maradt szélsőségesek bevették magukat a sivatagi rejtkehelyeikre, illetve a környező államokba igyekeznek átjutni. A következő időszakban a franciáknak és a szövetségeseeknek – ha teljesen le akarnak számolni a szélsőséges csoportokkal, hogy azok ne szivároghassanak vissza Maliba a franciák távozása után – egy esetleges sivatagi műveletre kell készülnie, ahol a légi és technikai fölényük kevésbé érvényesül. Ez érthetően nem túlságosan vonzó kilátás, mivel a politikai és katonai vezetők a francia csapatok előerő veszteségét minimalizálni kívánják. Ez – figyelembevéve a radikálisok harci tapasztalatát, felszereltségét – azonban nem lesz egyszerű feladat. A szélsőségesek február 5-én Gao körzetében rajtaütést hajtottak végre a franciák ellen,¹¹¹ illetve a MUJAO kivitelezte az első öngyil-

¹⁰⁸ <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/16/french-ground-operations-mali-underway> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

¹⁰⁹ http://www.expatica.com/fr/news/french-news/two-weeks-of-french-intervention-in-mali_256661.html (letöltés ideje: 2013. 01. 24.)

¹¹⁰ <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21256781> (letöltés ideje: 2013. 01. 30.)

¹¹¹ <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/mali/9851936/French-clash-with-Islamists-in-north-Mali.html> (letöltés ideje: 2013. 02. 06.)

kos merényletet, amely során egy fiatal robbantotta fel magát az egyik ellenőrzőpontnál, ahol egy mali katona az életét veszítette.¹¹² A későbbiek során valószínűsíthetők a hasonló támadások, főként az „idegen” (európai és más afrikai) katonák ellen.

Egyébként a 26 napon keresztül tartó művelet során a franciák összesen egy, míg a mali haderő 11 katonát veszített, míg az iszlamista szélsőségesek több száz fegyverest veszítettek.¹¹³ A franciák legkésőbb márciusban kivonják a csapataikat, akiknek a helyét az AFISMA egységeknek kell majd átvennie.

A francia akcióban részt vesz az logisztikai és hírszerzési támogatással az USA, logisztikai (C-17 szállítógépekkel légihidat működtet Franciaország és Bamako között, valamint műholdas és drónok által készített információkat ad át) és Nagy-Britannia, (2 db C-17 Globemaster III-as szállítógép, kiképzők és tanácsadók, egy speciális egység és felderítógépek), míg Kanada, (C-17ER Globemaster III-as katonai szállítógép), Németország (2 db. Transall C-160 szállítógép), Olaszország (2 C-130 Hercules és Boeing KC-767), Egyesült Arab Emírátsok (2 db C-17 Globemaster III-as szállítógép), Spanyolország (C-130 Hercules szállítógép), Belgium (C-130-as szállítógép és egy Agusta 109 egészségügyi-mentő helikopter), Svédország (C-17 Globemaster III-as szállítógép) és Dánia (C-130J-30 Super Hercules szállítógép) logisztikai támogatással. A franciák több egyeztetést folytattak más európai országokkal is a művelet támogatásáról, de

azok végül nem realizálódtak.¹¹⁴ Érdekes módon azok az államok – Olaszország, Spanyolország –, amelyek a Malin keresztül érkező kábítószerek, illegális migránsok fő céljai, nem vesznek részt katonai egységekkel a műveletekben, illetve komolyabb támogatást még nem ajánlottak ahhoz.¹¹⁵

A katonai beavatkozást a nemzetközi közösség nagy része szükségesnek ítélte és elfogadta, de jó páran, akik ellenzik azt, az ország francia újragyarmatosításáról beszélnek. Ennek ellentmond az a tény, hogy Mali

¹¹⁴ Meg nem erősített információk szerint Magyarország egy maximum 10 fős orvosi csoportot ajánlott fel a Szervál műveletbe, amit a franciák tudomásul vettek, de hivatalosan nem kérték az egység kiküldését.

¹¹⁵ A művelettel kapcsolatosan több, véleményem szerint nem helytálló vélekedés jelent meg. Ennek egyik érdekes példája Anne Applebaum, aki a legutóbb megjelent írásában (The world's new superpower, <http://fullcomment.nationalpost.com/2013/01/28/anne-applebaum-on-europe-the-worlds-new-superpower/> (letöltés ideje: 2013. 01. 29) úgy ír a Szervál műveletről, mint az európai szuperhatalom sikeres katonai fellépéséről. Ha azonban figyelembe vesszük az EU eddigi katonai és békefenntartó műveleteit, akkor világosan láthatjuk az európai országok jelentős része csak korlátozottan képes bármilyen műveletben részt venni. Van ahol a katonai képesség meg van ugyan, de a politika nem támogatja a „költséges külföldi kalandokat”, de még többen vannak azok az országok, amelyeknek a hadserege nem engedhet meg egy hosszú ideig tartó külföldi katonai műveletet, még a szövetség részeként se. Egyértelműen ki kell mondani, hogy a Maliban zajló műveletek tisztán francia katonai műveletek (a Mali hadsereg egységei olyan szinten demoralizálódtak, hogy a harcértékük erősen megkérdőjelezhető, az afrikai katonák pedig még nem vettek eddig részt éles bevetésben), még akkor is, ha ehhez az USA és néhány európai állam korlátozott logisztikai támogatást nyújt. Ezt bizonyítja az is, hogy a franciák nem kérték a NATO támogatását sem a művelet megindításakor, sem alatta. Az európaiak által februárban indítandó kiképző művelet (EUTM MALI), bár fontos célokat készül megvalósítani, a jelenlegi műveletek sikeréhez egyáltalán nem járul hozzá, eredményei majd csak később fognak jelentkezni.

¹¹² <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21381379#TWEET592089> (letöltés ideje: 2013. 02. 08.)

¹¹³ <http://www.heraldsun.com.au/news/breaking-news/chadian-troops-secure-kidal/story-e6frf7k6-1226571241014> (letöltés ideje: 2013. 02. 05.)

lakosságának legnagyobb része örömmel fogadta a francia katonákat, akiktől az iszlám szélsőségesek eltávolítását várják.¹¹⁶ A muzulmán világ reakciói is vegyesek, vannak olyan országok, amelyek üdvözlik a beavatkozást, sőt támogatják, is mint például az Egyesült Arab Emírátsok, de több helyen már tüntettek ellene és a „keresztesek” azonnali távozását követelték Maliból. Január 16-án az AQIM egy csoportja elfoglalta az algériai In Amenas gázmezőt, ahol 41 külföldi túszt ejtett, akikből 37 az algériai túszejtő akció során az életét vesztette. Ugyan az AQIM egyik vezetője Mokhtar Belmokhtar úgy nyilatkozott, hogy az akció a franciák Maliban történt beavatkozására született válaszreakció, de több jel is arra mutat, hogy már korábban megtervezték azt. Ettől függetlenül a katonai műveletben résztvevő összes államnak készülnie kell a lehetséges terroristámadásokra. A január 21-én Szaúd-Arábiában tartott arab gazdasági találkozón Morszi egyiptomi elnök éles hangú nyilatkozatban ítélte el francia beavatkozást, amely szerinte veszélyt jelent a környező államokra. Eddig ezek a vélekedések nem voltak képesek komolyabban befolyásolni a Szervál műveletet, amit a franciák minimális veszteséggel, és jelentős profizmusról téve tanúbizonyságot folytatnak. A béketeremtést azonban elcsúfítják a mali katonák által elkövetett háborús bűntettek, amely során vélt iszlamista szélsőségeket végeztek ki, mindenféle tárgyalás, bizonyítékok nélkül.¹¹⁷

¹¹⁶ http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2013/SVKK_Elemzesek_2013_1.pdf valamint <http://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2013/01/201312113451635182.html> (letöltés ideje: 2013. 01. 24.)

¹¹⁷ http://edition.cnn.com/2013/01/24/world/africa/mali-military-offensive/index.html?hpt=hp_t3 (letöltés ideje: 2013. 01. 25.)

AZ ENSZ ÁLTAL INDÍTOTT MŰVELET

Ebbe a műveletbe a környező afrikai államok ajánlottak fel 3500 katonát, aminek a pénzügyi, logisztikai és hírszerzési támogatását a nyugati (európai) államoktól várják. A Világszervezet tervei szerint ez év szeptemberében érkezének ki a csapatok, de a nemzetközi közösség egyre nagyobb nyomást gyakorolt az afrikai országokra, hogy mielőbb kezdjék meg a műveletet.¹¹⁸ A műveletet vezető Nigéria, azonban jelezte, ha az afrikai csapatok, még ha hamarabb érkezének is Maliba, a kiképzésük és felszerelésük jelentős időt fog igénybe venni, így nem lesznek azonnal bevethetőek. Vannak, akik azt is megkérdőjelezik, hogy a sivatagi környezetben mennyire lesznek hatékonyak az afrikai katonák, akik egészen másfajta környezetből – esőerdők, szavanna – érkeznek és a sivatagi harcmodort kevésbé ismerik.¹¹⁹ Akkor még nem beszélünk arról, hogy az iszlamisták jobb fegyverekkel vannak ellátva, mint az afrikai csapatok, illetve a mandátumuk csak egy évre szól. A legjobban képzett csapatokkal rendelkező Nigériának szembeülnie kell, hogy nem mindenki támogatja otthon a Maliban történő szerepvállalását, ráadásul a Boko Haram tevékenysége is erősödik. A belbiztonsági problémák miatt akár vissza

¹¹⁸ <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/16/mali-guide-to-the-conflict> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

¹¹⁹ <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/16/mali-french-ground-war> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.) és http://www.issafrica.org/iss_today.php?ID=1558%2634 (letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

Ezekkel az álláspontokkal magam is egyetértek, mivel 2005-ben az Európai Unió által delegált katonai tanácsadóként szolgáltam a Darfurban működő AMIS (African Union Mission in Sudan) békefenntartó misszióban, ahol hasonló okok miatt több katonát veszítettek az afrikai csapatok a helyi fegyveres csoportokkal történt összecsapásokban.

is rendelheti a katonáit, de ez más afrikai országok esetében is előfordulhat. Tálán ezért is próbáltak olyan sokáig tárgyalni a szembenálló felekkel, de végül nem kerülhették el a katonai beavatkozást. Január 18–19-én érkezett meg az első 260 afrikai katona (Nigéria, Togo és Benin) Bamakóba, de a műveletekben még nem vettek részt. Az előzetes egyeztetéseknek megfelelően Csád 2000,¹²⁰ Nigéria 1200,¹²¹ Togo 540, Niger, Szenegál és Burkina Faso 500–500, Benin 300, Guinea 150, Ghána pedig 120 katonát ajánlott fel a Nyugat-Afrikai Államok Gazdasági Közössége által felállított AFISMA állományába. A misszió parancsnokának a nigériai Shehu Abdulkadir vezérőrnagyot, helyettesének Nigerből Yaya Garba dandártábornokot, törzsfőnöknek pedig a szenegáli Jean Paul Ntab ezredest nevezték ki.

A francia katonai sikereken felbuzdulva január 19-én az elefántcsonti Abidjan városában találkoztak a nyugat-afrikai államok¹²² vezetői, valamint Csád elnöke Idriss Deby, a francia külügyminiszter, Laurent Fabius, az USA, az EU, Nagy-Britannia, Németország, Spanyolország, Belgium, Burundi, Kanada, Egyiptom, Olaszország, Líbia, Mauritánia, Marokkó, Dél-Afrika, és Tunézia képviselői. A résztvevők megállapodtak abban, hogy Elefántcsontpart, Ghána, Libéria, Szenegál és Sierra Leone is megkezdik a csapataik kitélepítését Maliba. A megbeszélésen már 5000 afrikai katona harcba vetéséről tárgyaltak. A konferencia vezetői megköszönték a Csád által tett katonai felajánlást és felszólították az Afrikai Unió országait, hogy ők is vegye-

nek részt az AFISMA műveletben, valamint a Világszervezetet, hogy azonnal biztosítson pénzügyi és logisztikai támogatást az afrikai egységek Maliba telepítéséhez.¹²³

Január 21-én a Nyugat-afrikai Gazdasági Közösség szóvivője, Abdel Fatau Musah, bejelentette, hogy az afrikai csapatok Január 29-éig megérkeznek Maliba és rögtön megkezdik a harcot a szélsőséges csoportok ellen.¹²⁴ Ez a kijelentés azonban a korábbi afrikai békeműveletek függvényében, igen bizakodónak tűnik, főleg ha figyelembe vesszük az afrikai csapatok képzettségében, felszereltségében meglévő hiányosságokat.¹²⁵ Ezt bizonyította az Afrikai Unió vezetőinek január 25-én tartott megbeszélése, ahol ismételt felszólították a tagországokat, hogy minél hamarabb küldjenek további csapatokat az AFISMA közelébe, valamint a világszervezettől azonnali pénzügyi és logisztikai támogatást kértek a művelet számára. Ezt azonban az ENSZ főtitkára csak úgy támogatja, ha a misszió logisztikai ellátását nem a Világszervezet biztosítja, hanem kétoldalú megállapodás keretében más országok, illetve az ENSZ csak a katonai műveletek lezárása után, a stabilizációs időszakban venné át ezt a tevékenységet. Ugyanis a főtitkár szerint a Világszervezet képtelen lenne a régiós feladatait ellátni, ha a munkatársai az AQIM és más terrrorszervezetek céltáblájává válnának.¹²⁶

¹²³ <http://www.afriquejet.com/20130120227/Mali-intervention-force-ECOWAS-mobilises-more-troops-logistic-support.html> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

¹²⁴ <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/21/mali-french-seize-diabaly-rebels> (letöltés ideje: 2013. 01. 21.)

¹²⁵ Besenyő János (2008): Az Afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok, 5–15. oldal

¹²⁶ <http://www.trust.org/alertnet/news/un-chief-warns-against-un-logistical-support-for-mali-war/> (letöltés ideje: 2013. 01. 24.)

¹²⁰ Csád egy 1200 fős gépesített lövész ezredet és két 400 fős logisztikai zászlóaljat küld Maliba, de nem afrikai, hanem francia parancsnokság alatt.

¹²¹ <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21121262> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

¹²² Benin, Burkina Faso, Elefántcsontpart, Ghána, Bissau-Guinea, Libéria, Mali, Nigéria, Niger, Szenegál és Sierra Leone

Közben felmerült annak a lehetősége, hogy a Nigerben gyülekező csádi és nigeri egységek egy másik frontot nyitnának a szélsőséges csoportok hátában, ez azonban meghiúsult, amikor azok lerombolták a lehetséges művelet számára kulcsfontosságú hidat Tassiga mellett, ahonnan az afrikaiak könnyen elérhették volna Gao városát. A csádi és nigeri egységek már csak a város elfoglalása után érkeztek meg, majd átvették annak felügyeletét. Január 29-én a csádiak elfoglalták Menaka, míg a nigeriek Ansongo városokat, amelyeket ettől kezdve bázisként használnak a további műveletek során. A csádiak támogatták az északi területek felé haladó mali csapatokat, illetve ők vonultak be később a franciák által elfoglalt Kidal városába is, majd az ott állomásozó MNLA csapatokat nem lefegyverezték, hanem igen jó együttműködést alakítottak ki velük.¹²⁷ Ezt bizonyítja az is, hogy miután a csádiak elhagyták Menaka városát, azt a tuaregek szállták meg.¹²⁸

A Gazdasági Közösség vezetői január 28-án jóváhagyták a kontingens létszámának 5700 főre történő emelését, amihez még további 2000 katonát biztosít Csád. A nyugati államok pedig a január 29-én Adis Abbában tartott donor konferencián 455 millió USD-val támogatták az AFISMA működtetését.¹²⁹ Ebből az összegből szándékoznak támogatni a Mali haderő újjáépítését, kiképzését és felszerelését is. Az Afrikai Unió szerint ez az összeg azonban nem lesz elegendő az AFISMA működtetésére, aminek költségét ők 950 millió USD-re be-

csülnek.¹³⁰ Hogy ezt kifizeti-e a nemzetközi közösség, illetve hogy a missziót az afrikaiak képesek lesznek-e sikerre vinni és stabilizálni a régiót az majd csak a francia csapatok kivonulása után fog kiderülni.

AZ EURÓPAI UNIÓ ÁLTAL SZERVEZETT KIKÉPZŐ MISSZIÓ¹³¹

Az EU 2012. október közepén tartott találkozóján, a 27 tagállam képviselői megszavazták, hogy támogatják Mali területi integritása, a demokratikus kormányzat és jogrend visszaállítását. Ezért egy kiképző misszió megindítását hagyták jóvá. A 2013. január 17-én megtartott EU külügyminiszteri értekezleten, az európai országok jóváhagyták a Maliban megindítandó uniós műveletet, illetve támogatást ígértek az afrikaiak által vezetett műveletnek. A 12,3 millió Euró költséggel és 15 hónaposra tervezett misszió parancsnoka Francois Lecointre francia dandártábornok lesz, aki már január 20 és 23-án egy előzetes terepfelmérésen vett részt Maliban, hogy tájékozódjon a misszió megindításához szükséges feltételekről. A tervek szerint 250 kiképző, valamint 200, a logisztikáért és őrzés-védelemért felelős katona kaphat szerepet az EU új missziójában.¹³² A művelet parancsnoksága Bamakóban lesz, de a kiképzési tevékenység az ország más területén fog folyni. Az EU csak a művelet költségeit fizeti, míg a nemzetek biztosítják az oda kiküldött katonáik felszerelését, fizetését és utaztatását. Magyarország egy fórumon kijelentette, hogy bár Afrika nem

¹²⁷ <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21339130> (letöltés ideje: 2013. 01. 30.)

¹²⁸ <http://www.heraldsun.com.au/news/breaking-news/chadian-troops-secure-kidal/story-e6frf7k6-1226571241014> (letöltés ideje: 2013. 02. 05.)

¹²⁹ <http://summits.au.int/en/20thsummit/events/donors-conference-mali> (letöltés ideje: 2013. 01. 30.)

¹³⁰ <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21256781> (letöltés ideje: 2013. 01. 30.)

¹³¹ A művelet napi bontásban követhető az alábbi honlapon:

http://news.silobreaker.com/eutm-11_98654715

¹³² http://eeas.europa.eu/csdp/missions_operations/eutm-mali/final_factsheet_eutm_mali_en.pdf Letöltés ideje: 2013. 01. 26.)

tartozik a szűkebb érdekszféránkba, de 5–10 katonai kiképzőt kíván küldeni a műveletbe.¹³³ Azt hogy pontosan hány főt és milyen szakértőket, kiképzőket küldünk, az részben a felajánlásunktól, részben pedig az EU igényein múlik, és az erőgenerálási folyamatban tisztázódik. Az Unió által kiküldött 70 fős szakértő csoport egyébként már megérkezett Bamakóba, ahol megkezdték a misszió parancsnokságának felállítását, a mali hatóságokkal való szakmai egyeztetéseket.¹³⁴

KONKLÚZIÓ

Nem kérdés, hogy a katonai műveletek sikeresek lesznek, de az már igen, hogy a győztesek hogyan kívánják konszolidálni az északi területeket és újjáépíteni Malit. Ugyanis az ország mindenkor vezetőségnek meg kell értenie, hogy az eddigi erőszakos, diszkriminatív módszerekkel nem „modernizálhatják” a tuareg társadalmat, mivel az folyamatos konfliktushelyzetet teremt. A történelmi tapasztalataik alapján a tuaregek érthető módon elutasítják a kormányzati szerveket, azok tevékenységével szemben bizalmatlanok. Éppen ezért a kormányzatnak új megközelítést kell találnia az északi régió – és benne a tuaregek – problémáinak orvoslására, a velük való konstruktív párbeszédre. Ez jelentheti a számukra történő korlátozott autonómia megadását, vagy a kormányzati struktúra átalakítását, esetleg Mali átalakítását egy stabil, működőképes föderális államformává, ahol az ott élő nemzetiségek nagyobb önállósággal, és azonos politikai képviseléssel bírhatnak. Ehhez azonban Ba-

makóban egy megbízható, stabilan működő kormányzat szükséges, amely a társadalom minden szegmensének a támogatását bírja. Amennyiben ez nem valósul meg, úgy Mali már előre készülhet a következő és a majd azt követő tuareg felkelésekre.

Az ország újjáépítését követően a régiós államok együttműködésén is szükséges javítani, ebben a nemzetközi közösségnek tevékenyen részt kell vennie. Velük közösen kell felszámolni a térségben a fegyver, kábítószerek csempészetét, és olyan programokat indítani az abból élő nomádok számára, amelyek pótolják az ezekből a tevékenységekből származó jövedelmüket. Meg kell szervezni és hatékonyan végrehajtani egy, az egész országra kiterjedő leszerelési, demobilizációs és reintegrációs programot, amelyben lefegyverzik a különböző fegyveres csoportokat, illetve külön figyelmet fordítanak az iszlám szélsőségek által toborzott gyerekkatonák kérdésére. Ezzel együtt folytatni kell a Száhel országok fegyveres erőinek kiképzését, felszerelését, hogy azok képesek legyenek a csempészek és az iszlám szélsőségek elleni hatékony fellépésre. A fegyveres erők távol kell tartani a politikától, csak katonai-határőrizeti és más szakmai tevékenységre használni.

Szintén kérdésként merül fel, hogy mi lesz az elmenekült iszlamistákkal, hol fogják „kamatoztatni” a Maliban és máshol megszerzett katonai tapasztalataikat? Mennyi időn belül lesznek képesek újraszervezni a csoportjaikat és gondokat okozni a többi nyugat-afrikai országban is, ahol a nyugati világnak jelentős politikai-gazdasági érdekei vannak. Mikor lesznek képesek akár Franciaországban, akár a műveletekben résztvevő más európai államokban terrorcselekmények kivitelezésére, ahogy azzal korábban is fenyegetőztek.¹³⁵

¹³³ <http://www.sldinfo.com/the-french-serval-operation-the-double-edged-sword-of-the-mali-operation/> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

¹³⁴ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/135357.pdf (letöltés ideje: 2013. 02. 08.)

¹³⁵ <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/14/mali-conflict-france-gates-hell> (letöltés ideje: 2013. 01. 20.)

Mert az elmúlt évek eseményeit tekintve ezekre az eseményekre a nyugati világnak sajnos fel kell készülnie.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2085 UN Resolution, 20. December, 2012, <http://www.un.org/News/Press/docs/2012/sc10870.doc.htm>
- Abdelkader Abderrahmane: Why Military Intervention in Mali Would be a Mistake*, ISS, 16 October, 2012. http://www.issafrica.org/iss_today.php?ID=1558%2634
- ACAPS and ECB Project – Northern Mali conflict & Food insecurity, Diasters Needs Analysis, 2012. 11. 20. [http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012\[1\].pdf](http://www.ecbproject.org/northern_mali_disaster_needs_analysis_conflict_food_insecurity_nov_2012[1].pdf)
- African Union asks UN for military invention in Mali, AP, November 14, 2012 <http://www.cbc.ca/news/world/story/2012/11/14/un-african-union-mali.html>
- Afua Hirsch: France expected to more than triple, The Guardian, 15 January, 2013 <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/15/french-troops-triple-mali>
- Afua Hirsch: Mali: French hunt fugitive rebels after seizing Diabaly from islamists, The Guardian, 21 January, 2013 <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/21/mali-french-seize-diabaly-rebels>
- Alexis Arieff: Crisis in Mali, CRS report, january 14, 2013. <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42664.pdf>
- Andrew McGregor: Foreign intervention in Mali seek to exploit divisions in rebel ranks, Terrorism Monitor, Volume X, Issue 13, June 29, 2012 http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_010_Issue13.pdf
- Andy Morgan: Mali's rebels hold the advantage in a ground war on desert plains, The Guardian, 16 January, 2013. <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/16/mali-french-ground-war>
- Anette Lohman: Who owns the Sahara? Old conflicts, New menaces: Mali and the central Sahara between the Tuareg Al Qaida and organised Crime, Friedrich Ebert Stiftung, 2011. June, pp. 26.
- Angelique Chrisafis: Mali: French troops in direct combat with insurgents 'within hours' The Guardian, 16 January, 2013. <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/16/french-ground-operations-mali-underway>
- Anne Applebaum: The world's new superpower, National Post, Jan. 28, 2013. <http://fullcomment.nationalpost.com/2013/01/28/anne-applebaum-on-europe-the-worlds-new-superpower/>
- Anouar Boukhars: The paranoid neighbors, Algeria and the conflict in Mali, The Carnegie Papers, 2012. október, pp. 38
- Baz Lecocq and Paul Schrijver: The war on terror in a haze of dust: potholes and pitfalls ont he saharan fronts, Journal of Contemporary African Studies, 25, 1, Jan. 2007, p. 141–166
- Besenyő János, Hetényi Soma Ambrus: A francia Afrika-politika változása – Seregszemle, IX. évfolyam, 3–4. szám, 2011. október–december 199–208. o. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/28300/seregszemle_2011_3.pdf
- Besenyő János, Marsai Viktor: Országismertető, Líbia, MH Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács kiadványa, Székesfehérvár, 2012, 116. oldal
- Besenyő János: Az Afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok, Felderítő Szemle, VII. évfolyam, 3. szám, 2008. 5–15. o.

- Besenyő János: Az Al-Káida térnyerése a Maghreb régióban – Seregszemle, VIII. évfolyam, 3. szám, 2010. július–szeptember 148–154. o. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/28301/sz_2010_3.pdf
- Besenyő János: Terrorexport a Szaharába – Al-Káida klón a sivatagban – A Földgömb, a Magyar Földrajzi Társaság folyóirata, XIII (XXIX) évfolyam, 2011/5. lapszám, 257. füzet, 2011. július–augusztus, 38–41. o.
- Besenyő János: Újabb válsággóc Afrikában: Mali – Honvédségi Szemle, 140. évfolyam, 2012/5. szám, 10–12. o. <http://hu.scribd.com/doc/110816155/honvedsegi-szemle-2012-05>
- Brahima Ouedraogo: Mali's secular rebels splinte, AP, September 24, 2012 <http://bigstory.ap.org/article/ap-interview-malis-secular-rebels-splinter>
- CIA – The World factbook: Mali <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ml.html>
- Civilians bear the burnt of the conflict, Amnesty International report, 2012 <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/505c16fe2.pdf>
- David Cenciotti: Nigerian gunships, European airliftes (and weaponized U.S. drones) join Mali air war <http://theaviationist.com/2013/01/24/mali-air-war-update/>
- Donors' Conference on Mali, Addis Ababa, Ethiopia, 29 January 2013, Press release N. 6/2013 <http://summits.au.int/en/20thsummit/events/donors-conference-mali>
- EU Training Mission in Mali, January 13, 2013. http://eeas.europa.eu/csdp/missions_operations/eutm-mali/final_factsheet_eutm_mali_en.pdf
- France Rafale jets target Gao in Eastern Mali, BBC News, 13 January, 2013 <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-21002918>
- Gabriella F. Scelta: The Caligraphy and architecture of the nomadic tuareg within the geometric context of Islam, pp. 11, 2002.
- Gregory Mann: Mali: France facing a formidable enemy, The Guardian, 15, January, 2013 <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/15/mali-france-military-intervention>
- French clash with islamist in North Mali, The Telegraph, 11.01. 2013. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/mali/9851936/French-clash-with-Islamists-in-north-Mali.html>
- Hsain Ilahiane: Historical Dictionary of the Berbers (Imazighen), The Scarecrow Press Inc, 2006, pp. 359 [http://www.camb-ed.com/fasttrackinitiative/download/FTI_DS_Mali\(Feb2010x\).pdf](http://www.camb-ed.com/fasttrackinitiative/download/FTI_DS_Mali(Feb2010x).pdf)
- Hundreds of rebels killed in Mali, AAP, February 05, 2013. <http://www.heraldsun.com.au/news/breaking-news/chadian-troops-secure-kidal/story-e6frf7k6-1226571241014>
- Ingrid Formanek, Laura Smith-Park, Joseph Netto: Mali's famed Timbuktu without water, other services, CNN, 25 January, 2013. http://edition.cnn.com/2013/01/24/world/africa/mali-military-offensive/index.html?hpt=hp_t3
- Interactive: Mali speaks, Al Jazeera, 21 January, 2013. <http://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2013/01/201312113451635182.html>
- International Crisis Croup: Mali: Avoiding escalation, Africa Report N°189 – 18 July 2012, p. 46.

- Julian Borger: Who is doing what? The Guardian, 16 January, 2013
<http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/15/mali-who-is-doing-what>
- Kalifa Keita: Conflict and conflict resolution in the Sahael, the Tuareg insurgency in Mali, Strategic Studies Institute, USA Army Collage, 1998, pp. 46
- Macartan Humphreys, Habaya ag Mohamed: Senegal and Mali, Columbia University, 2003, pp. 80,
http://www.columbia.edu/~mh2245/papers1/sen_mali.pdf
- Mailan Ciche: Country desk study: Mali, 2010.
- Mali conflict: France says its troops now in Kidal, BBC News, 30. January, 2013.
<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21256781>
- Mali conflict: 'First suicide bombing' in Gao, BBC News, 08. February, 2013.
<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21381379#TWEET592089>
- Mali Country Report (2012): Bertelsmann Stiftung's Transformation Index, 2012, pp. 39
- Mali intervention force: ECOWAS mobilises more troops, logistic support, AfriqueJet, <http://www.afriquejet.com/20130120227/Mali-intervention-force-ECOWAS-mobilises-more-troops-logistic-support.html>
- Mali: Five months of crisis, Amnesty International report, 2012
<http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/afr370012012en.pdf>
- Mali: Islamists seize Gao from Tuareg rebels, BBC News, June 28, 2012.
<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-18610618>
- Mali conflicts: Chad Army 'enters Kidal,' BBC News, 5 February, 2013.
<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21339130>
- Mali: Poverty reduction and Strategy paper – 2010. Progress Report, International Monetary Fund, 2011. december
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11372.pdf>
- Mali: War crimes by Northern rebels, Human Rights Watch report, April 30, 2012
<http://www.hrw.org/node/106800>
- Mark Doyle: Mali conflict: French troops 'seize' Diabaly and Douentza, BBC News, 21 January, 2013. <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21121262>
- Mark Tran: Mali: a guide to the conflict, The Guardian, 16 January, 2013.
<http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/16/mali-guide-to-the-conflict>
- Marsai Viktor: Külföldi katonai beavatkozás Maliban – az Operation Serval és háttere, NKE Stratégiai Védelmi Kutató Központ Elemzések 2013/1
http://hkk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2013/SVKK_Elemzesek_2013_1.pdf
- Murielle Delaporte: The French „Serval Operation” The double edged sword of the Mali operation, 2013. 01.17.
<http://www.sldinfo.com/the-french-serval-operation-the-double-edged-sword-of-the-mali-operation/>
- Oumar Diarra: Insecurity and instability in the Sahel region: The Case of Mali, United States Army War College, 2012, pp. 26
- Suha György: Hatalmi játszmák – geopolitikai átrendeződés Nyugat-Afrikában. Afrika Tanulmányok, 2012. VI. évf. 3. sz. pp. 15–22.
- Pascal James Imperato: Historical Dictionary of Mali, Third edition, Scarecrow Press, 1996, pp. 366
- Peter J. Schraeder: Traditional conflict medicine? Lessons from putting Mali and other African countries ont he road to peace, Nordic Journal of African Studies 20(2): 177–202, 2011

- Samira Mouaki: Christian refugees flee Mali as Ansar Dine escalates terror, Al Monitor, <http://www.al-monitor.com/pulse/security/01/08/torture-and-violence-against-opp.html>
- Signe F. Bondersholt, Kia C. K. Gyldenholm: Conflict in North Mali – Tuareg Livelihood, International development Studies, Roskilde University, 2012. pp. 67
- Simon Tisdall: France’s lonely intervention in Mali, The Guardian, 14 January, 2013 <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2013/jan/14/france-lonely-intervention-mali>
- Soulaymane Diallo: Pastoral nomadic Tuareg in Transition: The case of Igorareine Tuareg in Echagh, Northern Mali, Faculty of Social Sciences, University of Tromsø, Norway, 2008, pp. 96
- Statement at the conclusion of an IMF mission to Mali, November 14, 2012. <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2012/pr12437.htm>
- Steve Metcalf: Iyad Ag Ghaly, Mali’s Islamist leader, BBC News, July 17, 2012 <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-18814291>
- Tarrósy István – Búr Gábor: Afrikai transzformációk – Pillanatfelvételek 2012 őszén, Afrika Tanulmányok, VI. évfolyam, 3. szám, 5–13. oldal
- Two weeks of French intervention in Mali, 24. 01. 2013. Expatica.com http://www.expatica.com/fr/news/french-news/two-weeks-of-french-intervention-in-mali_256661.html
- UN chief warns against UN logistical support for Mali war, AlertNet, 23 January, 2013. <http://www.trust.org/alertnet/news/un-chief-warns-against-un-logistical-support-for-mali-war/>

MAYER ÁDÁM: A KERESZTÉNY–MUSZLIM KONFLIKTUS NIGÉRIÁBAN

KERESZTÉNYEK ÉS MUSZLIMOK NIGÉRIÁBAN

Az iszlám vallás arabok és a saharai fuláni nomád népelem közvetítésével jutott a mai Nigéria területére, ahol terjedése ma is tart. A kereszténység a portugálok, majd az angolok térítő tevékenységeként vert gyökeret az országban, ahol máig egyre növeli befolyását. A két vallási csoport aránya az országban majdnem 50-50%, ám mivel 1963 óta nem került sor olyan népszámlálásra, amelynek ívein a vallási hovatartozás szerepelt volna, ebben a tekintetben kizárólag becslésekre hagyatkozhatunk. Minden olyan nyilatkozat, amely Nigériában a muszlimok, vagy a keresztények számát 50%-nál magasabbra teszi, vagyis nekik vindikálja a számtani többséget, automatikusan politikai nyilatkozat is. Nigéria szövetségi szinten nem gyakorolja ugyan a konfesszionális szisztemát, mint például a polgárháború előtti, hasonlóan megosztott Libanon, ám ez nem szabad, hogy túlzott optimizmusra buzdítsa az elemzőt. Mély, elkeseredett konfliktus rajzolódik ki ugyanis e között a két vallási tömb között, amely mára alacsony intenzitású fegyveres konfliktussá fejlődött.

A nigériai muszlimok szinte kivétel nélkül szunniták: a síita ágazat csupán Khomeini ajatollah kora nyolcvanas évekbeli „sikerei” után szerzett ideiglenesen követőket,¹ az iz-

maelita ág, vagy éppen az ahmadíja nincsenek jelen. A nigériai szunniták hivatalosan a maliki törvényt magyarázó iskolát követik a saria tekintetében, ám hódítanak a szalafista, wahabita értelmezések. Az iszlám követőinek száma minimum 70 millió főre tehető az országban.

A nigériai keresztények közül a legnépesebb csoportok a római katolikus egyház (kb. 20 millió fővel), az anglikán egyház (kb. 17 millió fővel), a baptisták (6 millió fő), ám a nyolcvanas évek óta hatalmas arányban terjednek a karizmatikus-pünkösdi és más neoprotestáns szekták a minimum 70 milliós kereszténységen belül. A frissen megtérők részben a hagyományos keresztény felekezetek soraiból, részben muszlimok közül, részben pedig a hagyományos animista hitvilág követői közül kerülnek ki.

A kereszténység az ország déli és központi, az iszlám az ország északi részein van hegemon helyzetben. Meg kell azonban jegyezni, hogy ez a hegemon helyzet egyik esetben sem jelent monopóliumot, még a szövetségi államok szintjén sem: a népesség kevert, a határok elmosódottak, változók.

AZ ELLENSÉGESKEDÉS TÉTJE

A nigériai keresztény–muszlim konfliktus az ország függetlenségének első évétől (1960) szinte megszakítás nélkül dokumentálható. Egy alkalommal a konfliktus hajszáj híján polgárháborúhoz és az ország kettészakadásához vezetett: 1990-ben ugyanis Gideon Orka (keresztény) puccsista őrnagy a

¹ O.P. Joseph Kenny: „Sharia and Christianity in Nigeria: Islam and a 'Secular' State”, *Journal of Religion in Africa*, XXVI, 4, p. 344, JSTOR-hozzáférés: <http://www.jstor.org/stable/1581837?seq=1>, 2012 dec. 19.

szövetségi köztársaságból történő kizárással fenyegette meg a muszlim többségű észak-nigériai szövetségi államokat győzelme eseteire. Ibrahim Badamasi Babangida tábornok, az ország akkoriban regnáló (muszlim) katonai diktátora viszonylag hamar leverte az Orka-féle felkelést, ám a felekezeti közötti ellentéteket sem neki, sem más vezetőnek nem sikerült megnyugtatóan rendeznie.²

Napjainkra olyannyira elmergesedett a muszlim–keresztény viszály az országban, hogy öngyilkos merényletekről, templomok ellen elkövetett támadásokról, a Boko Haram észak-nigériai központú iszlám fundamentalista szervezet térnyeréséről, és egyre elkeseredettebb keresztény válaszcsoportokról hallunk híreket a nemzetközi és helyi sajtóban. A Boko Haram robbantásai, öngyilkos merényletei, macsetes támadásai 2012-ben kb. ezer halálos áldozatot szedtek az országban. A konfliktus iránti növekvő médiaérdeklődést nem pusztán az elborzasztó részletek (lincselések, benzinnel való leöntés után történő megégetések, robbantásos merényletek, halottak százai) okozzák. Ennél is fontosabb, hogy Nigéria 150–180 milliós népességű lakossága (az adat megbízható népszámlálás hiányában bizonytalan) 50–50%-ban oszlik meg muszlimok és keresztények/keresztények között. Mind Északon, mind Délen gyakori jelenség a vegyes lakosságú szövetségi tartomány, város, járás.

Egy esetleges nigériai polgárháború ebből következően minden valószínűség szerint milliós nagyságrendű áldozattal, és tízmilliós menekülthullámmal járna, ami valószínűleg egész Nyugat- és Közép-Afrikát destabilizálná. Nigéria szétesése ezen felül kihatna

az Egyesült Államok energiaellátására (az ország az USA ötödik legfontosabb olajszállítója), valamint fokozná az európai menekültproblémát.

Különös aggodalomra ad okot az is, hogy Nigéria határos a mára az iszlám fundamentalisták melegágyává vált Száhel-övezettel. Az övezet a Szahara homokjában húzódik Nyugat-Afrikától Szudánig. A nyugat-afrikai Mali északi részét már most az Al Kaida az Iszlám Maghrebben ellenőrzi, ám Mauritánia, Burkina Faso, Csád és Niger is polgárháborús veszélynek kitett országok, amelyeket az iszlám fundamentalizmus előretörése jellemez.³ Szudán Irán afrikai előretolt bástyája. Kadhafi szélnek eresztett líbiai zsoldosai, és az arab tavasz nyomában megjelent észak-afrikai káosz csak növelik a Nigériára nehezedő nyomást.⁴

A KONFLIKTUS OKAI

Ennek a cikknek az az elsődleges célja, hogy megismertesse az olvasót a nigériai keresztény és muszlim közösségek közötti ellentétek eseménytörténetével, ugyanakkor kísérelt arra is, hogy fényt derítsen a napjainkban minden jel szerint krónikus, ám még mindig alacsony intenzitású konfliktust generáló ellentétek okaira. Az okok keresésekor főképp az érzelmi indíttatású, sommás ítéletektől kell óvakodnunk. Csábító, ámde intellektuálisan nem kielégítő az a divatos magyarázat, mely szerint a különböző vallások, a különböző civilizációk a dolog természeténél fogva konfliktusban állnak egymással. Samu-

² Hunwick, John: „An African Case Study of Political Islam”: Nigeria, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 524, Nov 1992, p. 153, JSTOR-hozzáférés: <http://www.jstor.org/stable/1046712>, 2012. dec. 19.

³ Besenyő János: Terrorreexport a Szaharába – Al-Káida klón a sivatagban – *A Földgömb*, a Magyar Földrajzi Társaság folyóirata, XIII (XXIX) évfolyam, 2011/5. lapszám, 257. füzet, 2011. július–augusztus, pp. 38–41

⁴ Besenyő János: *Erősödő terrorizmus a Maghreb régióban* – AFRIPORT.hu honlapon, (2011. 07.27.) <http://www.afriport.hu/hirek/gazdasagi-hirek-magyarorszag/8998-ersoed-terrorizmus-a-maghreb-regioban-elemzes.html>

el P. Huntington híres esszéje, majd könyve a civilizációk összecsapásáról a tézis legismertebb kifejtése.⁵ A koncepció logikája szerint a (döntően vallási és rassz-alapon definiált) civilizációk egymás ellenében törekszenek az univerzális totalitás (természetesen éppen általuk történő) megragadására, tehát a dolog természetéből adódóan harcolnak egymással.

Az általános cáfolat igénye nélkül jelzem, hogy ebben a cikkben nem fogadom el ezt az általam ahistorikusnak tartott tézist. Véleményem szerint Huntington nézőpontja a magát a történelmet tagadó mitizáló determinizmus jegyeit viseli. A nagy hatású szerző tulajdonképpen tagadja az emberi társadalom intézményeinek változási képességét, és aligha vitatható, hogy a vallási közösségek az emberi társadalom intézményei, amennyire ezt a kérdést a tudomány hatókörében egyáltalán vizsgálni lehet. Belátható az is, hogy a vallások és vallási közösségek állandóan változnak, mint ahogyan az általuk meghatározott civilizációk is. Ez a közöttük fennálló viszonyra is igaz.

Mielőtt azt gondoljuk, hogy a jelzett probléma életidegen, száraz elméleti kérdés, hadd hívjam fel a figyelmet egy mindannyiunk által ismert történeti folyamatra, éppen az iszlám és a kereszténység kölcsönhatása kapcsán. A 17. századi három részre szakadt Magyarországon a protestantizmus továbbélése, mint tudjuk, nem a katolikus Habsburgok királyi Magyarországn, hanem a szultán közvetlen fennhatósága alatt élő iszlám Hódoltságban, illetve a török főhatalom alatti Erdélyben volt lehetséges. Ezek szerint az iszlám „protestánsbarátabb” volna a katolicizmusnál? Látnunk kell, hogy ebben a formában ennek a kérdésnek egészen egyszerűen *nincs értelme*. A kérdés ugyanis nem az, hogy „az iszlám,” „a katolicizmus,”

„a református vallás” általában micsoda vagy milyen, illetve, hogy milyen „a viszonyuk”. Ehhez ugyanis ezeket a vallásokat valamilyen társadalmi folyamatoktól, változásoktól elszakított, ideáltipikus létezőknek, afféle ásványi elemeknek kellene tartanunk, hasonlóan Huntington immanens civilizációihoz. A kérdés helyesen arra vonatkozhat csupán, hogy a 17. századi, oszmán állami iszlám-értelmezés, amelyet erősen befolyásoltak a szúfi testvériségek szinkretista megközelítései, miért lehetett megengedőbb az Észak-Balkánon a protestantizmussal szemben, mint a 17. század ellenreformációjában fogant Habsburg államkatolicizmusa.

Bármennyire is csábító, megejtő historizmussal, a tárgyalt konfliktusért a felelősséget obskúrus Korán-súrákra, vagy éppen valamilyen inherens keresztény intoleranciára visszavezetni, ezek nem kielégítő magyarázatok akkor sem, ha ma igencsak divatosak a leegyszerűsítő értelmezések, és sehol sem annyira, mint pontosan a muszlim-keresztény ellentét tárgyalása kapcsán. Nincs olyan Korán-súra, sem olyan biblikus igehely, amelyet ne kellene *értelmezniük* is az adott hit követőinek, még akkor is, ha az értelmezés tényét magát tagadják (ami minden fundamentalista csoportot egyaránt jellemző sajátosság). Mind a kereszténység, mind az iszlám nagyon is specifikus sajátosságokkal rendelkezik a 20–21. századi Nigériában. Legelőször a konfliktus előtörténetét, majd ezeket a specifikumokat kell megvizsgáljunk, hogy megkísérelhesük a konfliktus okainak feltárását.

A 21. SZÁZADI KONFLIKTUS ELŐTÖRTÉNETE

Az iszlám a 14. században érkezett a mai Nigéria területére a mai Csádból. Első hívei Kanem-Borno urai. Idris Aloma *mai* (bornói király) uralkodása alatt (1571–1603) vált az iszlám a bornói udvar vallásává, ám ez még

⁵ Samuel P. Huntington: *The Clash of Civilizations: And the Remaking of the World Order*, Free Press, 2002.

korántsem jelentette azt, hogy az alattvalók is muszlimok lettek volna. Az észak-nigériai hausza tömegek ekkoriban, sőt egészen a 19. századig animisták. Időről időre vándor imámok érkeztek Timbuktaból és Mali más területeiről, ahol az arab-berber-fuláni-hamita keverék törzsek ulémái viszonylag fejlett iszlám könyvkultúrát teremtettek a középkorban, és ezek a vándorprédikátorok igyekeztek erősíteni az észak-nigériai udvarok iszlám identitását. Ez a feladat egyáltalán nem volt könnyű, és csupán a fulani nomád agresszió vitte végül sikerre. 1804-ben ugyanis Uszmán don Fodio fulani uralkodó dzsihádot hirdetett a hausza és közép-nigériai joruba uralkodók ellen, azok szinkretista hitvilágára hivatkozva. Uszmán don Fodio fulani dzsihádjá meghódította szinte az egész mai Észak- és részben Közép-Nigériát. Megalapította a Szokotói Kalifátust, szerényen önmagát téve meg kalifává. Az engedelmes helyi uralkodókat emíri címmel tüntette ki, és mint valami észak-nigériai muszlim „királyok királya” uralkodott a frissen igazhitűvé avanszált emíri udvarokon és az animista hausza tömegeken.⁶ Itt el kell mondani, hogy a rendkívül kis számú, ám rendkívül harcias, agresszív és fanatikus fuláni törzset máig félelem övezi Észak-Nigériában. A hausza törzs tagjai máig meg vannak győződve, hogy a fulanik láthatatlan ná válnak a harcban, rendkívüli varázserejű dzsudzsú szertartásaik segítségével. Az Északon többségi hauszák körében elterjedt még a fuláni származás imitálása, hiszen a fulaniak az egyedüli csoport, amely több száz évre visszamenőleg bizonyíthatóan muszlim hitű. A fulaniak ma elenyésző, a népesség 1%-át sem kitevő törzs, ám képviselőik rendkívül erősen túlreprezentáltak az elitben: a tábor-

nokok, olajkút-tulajdonosok, feudális emírek többségükben fulániak Nigériában. Ez a fanatizmust a mohó szerzésvágygal elegyítő csoport Uszmán don Fodio hadjáratával kezdte karrierjét a mai Nigéria területén, ám tudnunk kell, hogy a Fodio által tűzzel-vasal, erőszakosan terjesztett iszlám-értelmezés nem érte el vérszomjasságban és kirekesztő dühben a ma terjedő, wahabita, ún. „iszlám purista” szintet. Fodio ugyanis a Kadiriyya szúfi testvériséghez, ún. tarikához tartozott.⁷ A szúfi testvériségek némelyike (mevlevi, bektasi) a hódolt Magyarország területén is elterjedt a 17. században. Ezek a szúfi testvériségek mindannyian a muszlim ortodoxiánál nyitottabb, az iszlám törvénykezést relatíve toleránsabban értelmező csoportok, amelyek képesek más (főképp monoteista) csoportokkal való együttélésre. Ezt a 20. század kilencvenes éveitől a kadiriyyát és a másik nagy nigériai szúfi csoportot, a tidzsanijjét kizorító, annak követőit fegyverrel üldöző *wahabijjáról* nem mondhatjuk el.

A wahabijja a 18. században született Arabiában. Sikerét annak köszönheti, hogy az ibn-Szaúd család ebben a döbbenetes fanatikus, sokban a fasizmusra emlékeztető szektában találta meg hatalmi törekvéseinek leghatékonyabb eszközét. A szekta kizorította és elfojtotta az iszlám hagyományosabb megnyilvánulási formáit először a Nedzsd területén (a mai Szaúd-Arábia szent városaiban és környékén), majd Szaúd-Arábia függetlenné válásával államvallás lett. A szaúdi olajkincs feltárásakor soha nem látott anyagi eszközök szabadultak fel a szekta számára, amely mára szinte globálisan kisajátította a szunni iszlám képviselőt. A wahabita izgatás kapcsolata a terrorizmussal ismert mindannyiunk számára. Nigériai térfoglalásuk pusztán tevékenységük legújabb fejezete.

⁶ O.P. Joseph Kenny: „Sharia and Christianity in Nigeria: Islam and a ‘Secular’ State”, *Journal of Religion in Africa*, XXVI, 4, p. 340, JSTOR-hozzáférés: <http://www.jstor.org/stable/1581837?seq=1>, 2012. dec. 19.

⁷ *Ibid.*, p. 360.

A wahabita izgatás különösen jól előkészített talajra hull Észak-Nigéria ún. almadzsiri-gyermekei esetében. Az almadzsiri-gyermekek olyan fiúk, akiket szüleik, mivel nem képesek őket eltartani, egy sejk (muszlim tanító) gondjaira bíznak. Ezek a tanítók többségükben koldulni küldik ezeket a szerencsétlen, írástudatlan és minden magasabb szintű munkajellegű tevékenységre alkalmatlan fiúgyerekeket. Nem marginális jelenségről beszélünk: Észak-Nigéria városai tele vannak almadzsiri-fiúkkal. Ezek a fiúk a döbbenetesen szegény nigériai társadalomnak is a legalja. Egészen egyszerűen nincs vesztienivalójuk. Életük a porban, az utak szélén, koldulással és imádkozással telik. Fanatikus sejkek kezében ezek a csoportok gyilkológépekké válnak: ez a nyolcvanas években a Maitatsine, napjainkban pedig a Boko Haram esetében történt meg.

A wahabiját legelősző Sir Ahmadu Bello szokotói szardauna (szultán) jobbkeze, Abubakar Gummi, Észak-Nigéria nagykádija terjesztette olyan sikerrel, hogy Szaúd-Arábia a Fejszál Király-díjban részesítette az ügybuzgó térítőt.⁸

KERESZTÉNYSÉG ÉS ISZLÁM A MAI NIGÉRIÁBAN: A TÉRÍTŐ DÜH

A felvilágosodáson, a szekuláris állam századainak történelmi tapasztalatán, néhol a militáns ateizmus hivatalosságán túlról érkező európai elemző a vallást mint a magánélet részét kezeli. Hajlamosak vagyunk feltételezni, hogy a vallás társadalmilag mindenütt konzervatív, hogy mindenütt évszázadok-évezredek csiszolták és formálták a

helyi igényeknek megfelelően. A harmadik világ számos országában ez nincs így. A két-százötven év előtti területeken, amelyek ma Nigériát teszik ki, a monoteista, ún. „kijelentett” vallások csupán szigeteket alkottak a hagyományos animista világ tengerében. 1963-ban a független Nigéria megpróbálkozott egy reprezentatív népszámlálással. A kérdőívek a vallási hovatartozásra is kiterjedtek. Az 1963-as felmérés hivatalos adatai szerint az ország lakosságának 49%-a volt muszlim, 34%-a keresztény, és 17%-a animista. A Kende István-féle „Fejlődő országok lexikona” Nigéria-szócikke szerint „a lakosság 35%-a szunnita mohamedán, (...), 22%-a keresztény, a népességnek csaknem fele a természeti vallások híve”. (p. 967) A lexikon 1973-ban jelent meg, ám nyilvánvaló, hogy adatai a korábbi brit gyarmati összegezéseket, és nem az 1963-as hivatalos censzust vették alapul. Ennek a ténynek nem abból a szempontból van jelentősége, mintha a hetvenes évek magyar tudományát kívánnók kritizálni (hiszen pl. a Fejlődő országok lexikona monumentális tudományos apparátust mozgósított Magyarországon, és a fejlődő országok kutatásának színvonala a legkevésbé sem maradt el a maitól; a hiba okát inkább a nigériai-magyar kapcsolatok sporadikusságában, nemzetközi politikai-tudománypolitikai tényezőkből kell keresnünk.)

A kérdés tehát nem az, miért maradt el a magyar adat kb. tizenöt évvel a hivatalos nigériai adathoz képest. Fontosabb ennél, hogy a két adatpár között milyen hatalmas a különbség, főleg a természeti vallások követőinek számaránya tekintetében. A függetlenség kikiáltása előtt, tehát az ötvenes években a népesség fele a természeti vallásokat követte. 1963-ban, noha természetesen az adatok megbízhatatlanok és manipuláltak, már csak a népesség 17%-a vallotta magát animistának. Ma pedig nagyon nehéz olyan embert találni Nigériában, aki animista hitvilágát nyíltan

⁸ Hunwick, John: „An African Case Study of Political Islam”: Nigéria, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 524, Nov 1992, p. 151, JSTOR-hozzáférés: <http://www.jstor.org/stable/1046712>, 2012. dec. 19.

vállalja. Az animizmus, a fétisek tisztelete, a titkos társaságok, emberáldozatok, és a mágia ősi Afrikája ma szégyell, titkolni való dolog Nigériában. Túlmenne ennek a cikknek a keretein azt a kérdést tárgyalni, hogy milyen formákban él tovább a régi hit, mert természetesen ez elkerülhetetlen (a fehér és fekete mágia, pénzszerező rítus során történő lefejezések, elásások, csecsemőgyilkosságok mindennapos újsághírek Nigériában). Fontos azonban, hogy ez nem a közbeszéd tárgya. A bíróságokon a Bibliára és a Koránra lehet esküdni, holmi jorubá fétisre nem. Az 1963-at követő, egyéb tekintetben is egyre kevésbé megbízható népszámlálásokban már nem szerepelt a vallási hovatartozásra vonatkozó kérdés.

Mi is következik mindebből? Legfőképpen az, hogy Nigériában mind az iszlám, mind a kereszténység rendkívül vehemensen térítő vallások: a kereszténység most éli apostoli korszakát az országban, és a muszlim „belmisszió” is óriási energiákkal próbálja formálni az ország életét: a dzsihádnak mint térítő mozgalom egyáltalán nem fejeződött be. A dzsihádnak esetében megszoktuk, hogy ne békés térítőmozgalomra gondoljunk (bár ez is összetett kérdés). Az eredeti apostoli korszak a Római Birodalomban valóban békés volt, hiszen a kereszténység állami üldöztetésnek volt kitéve az apostolok idején. Gondoljunk azonban saját hazánk apostoli korszakára, Szt. István és közvetlen utódainak országolására, akik egy animista népesség körében kívánták meggyökeresíteni a keresztény vallást. Ami itt véleményem szerint lényeges, az a neofita buzgalomból fakadó szélsőségeség, és az erőszak, hiszen egy teljes kultúra átforgatásáról, a régi tudatformák erőszakos eltörléséről van szó.

Ha az olvasó okfejtésemet erőlettenek vagy túlzottnak érzi, úgy hadd hozzak egy rendkívül kifejező példát. Afrika törzsi kultúráinak vizuális kifejezőkészlete nagyon

gazdag, szobraik, maszkjaik, bronzfiguráik kivívták a világ érdeklődő tiszteletét. Afrika számos területén, köztük Nigériában viszont az egyedüli csoport, amely valóban érdeklődik a hagyományos afrikai művészet iránt, a külföldi turisták csoportja. Az afrikai művészet (amely természetesen a hagyományos hitvilággal áll napnál is világosabb kapcsolatban) olyannyira szégyell-megvetett dolog, hogy magára valamit adó afrikai soha nem tart ilyen tárgyakat a házában (ehelyett kínai elektromos díszeket és vízeséseket ábrázoló vietnami táblaképeket tartanak a falakon, elvéve egy-egy sematikus, filléres, konzumtárgy jellegű afrikai orrszarvú-ábrázolással).

Nigériai kontextusban gyakran előfordul, hogy egy adott családon belül vegyesen fordulnak elő keresztények és muszlimok (különösen a jorubá etnikum soraiban, de néha az északi hauszák között is). Ezt a tényt néha annak igazolására szokták felhozni, miszerint a nigériai iszlám felvilágosultabb volna az arab világban megszokottnál, illetve mintha a nigériai kereszténység intellektuálisan pragmatikusabb volna az észak-amerikai keresztény fundamentalizmusnál. Véleményem szerint ez a nézet a jelenség teljes félreértésén alapul. Nem arról van szó, mintha ezek a dühösen fanatikus mozgalmak felvilágosultak lennének. Inkább az lehet a jelenség oka, hogy ezek a vallási csoportok most élnek át a primer térítés korszakát, ezért az érintett csoportok határai egyelőre elmosódtak, nem fixek. Ahogyan egy kora tizenegyedik századi magyar úri nemzetség soraiban lehetett a nagyapa pogány, az egyik fiúgyermek görögkeleti keresztény, a másik fiúgyermek katolikus, és az is előfordult, hogy ezeket a hiteket évtizedenként váltogatták a politikai széljárásst követve, úgy jellemzi a mai nigériai népesség egy részét a vallásváltás, áttérés jelensége. Ettől még a 11. századi vallási közösségek nem voltak felvilágosultak, és a folyamatok iránya éppenhogy a vallási hovatartozás

internalizálása volt. Meggyőződésem, hogy a nigériai folyamatokat ez a hasonlat jobban megvilágítja, mintha a szekuláris felvilágosult toleranciát hoznánk kapcsolatba vele, amelynek hatása Nigériában elhanyagolható.

A neofita buzgalom azután külsőségekben, vulgáris utcai „bizonyoságtételekben,” pogromokban, erőszakban nyilvánul meg, hiszen a hagyományos hitvilágot éppen csak elhagyó ember nem a saját hitében találja meg a pogányság rút maradékait, az istentelenség vagy embertelenség jeleit, hanem jellemzően a *másikében*. Nigériában a vallási hovatartozást fennen hirdető arab kaftánok, hatalmas keresztek, a személyautókon és buszokon, bozóttaxikon öles betűkkel felfestett hitvallások a jellemzőek. Hogy ez a jelenség mennyire vulgáris, azt mutatja, hogy az öngyűlölettel egyáltalán nem vádolható Chinua Achebe világhírű nigériai író is annak nevezte.⁹ A jelenség taszító mivolta azonban csak esztétikai érzékünket sérti. Ennél lényegesebb, hogy a reflexió-önreflexió nélküli vallás, a neofita vakhit bizonyos gazdasági-társadalmi körülmények között rendkívül veszélyes jelenség. Ezeket a körülményeket az inkompetens modern nigériai állam biztosítja.

A FOSZTOGATÓ ÁLLAM

A független nigériai állam 1960 októberében jött létre. Története során katonai diktatúrák és félszívvel végrehajtott demokratikus fordulatok váltakoztak. Az 1970-es években feltárt olaj nagyon komoly anyagi forrásokat szabadított fel, ám nem az építés céljaira. A nyolcvanas évektől bőven dőlő olajforrások kizárólag az állami források kifosztására specializálódott, legfelső réteg személyes céljait szolgálták/szolgálják. Az országban a vezetékeken érkező elektromos áram na-

ponta átlagosan kb. 2–3 órán át elérhető. A háztartások áramforrása a dízelgenerátor. Egy átlagos családi ház 24 órás áramellátása dízelgenerátorral havi minimum 300,000 Ft körüli összeget emészt fel. Ipari termelés ilyen körülmények között szinte nincs is az országban, hiszen az ipari célokra szolgáló áram ugyanilyen elérhetetlenül drága. Az ország még a tradicionális afrikai textíliákat is Kínából importálja. Négy működésképtelen olajfinomító áll lelakatolva az országban, a közvélekedés szerint azért, mert a finomított olaj reexportja nagyobb haszonkulcsot biztosít a mindenkori elnökhöz közelálló nagykereskedői csoportok számára (!). Az elit elkerített lakónegyedekben, négy méteres falak mögött húzódik meg, ahol a kerítésbe magától értetődően áramot vezetnek. A „korrupció” szó nem alkalmas arra, hogy a nigériai állapotokat leírja. A jelenség kutatói szerint a nigériai állam prebendális alapon működik, vagyis a közcélú javak és a magánvagyon között egészen egyszerűen nincs különbségtétel (!). Az elit, csúcán a politikai hatalmat szinte monopolizáló PDP párttal (Demokrata Néppárt), személyes luxusfogyasztásán túl klientúracsoportokat finanszíroz az állami jövedelmekből, legyenek azok feudális emírek, a párt utcai verőlegényei, hagyományos afrikai főnökök (rossz magyar fordításban: törzsfőnökök), akik azután a választási küzdelemben „szállítják a többséget”. Ez a rablógazdálkodás döbbenetes állapotokat teremtett az országban, ahol a morális szempontok devalválódása elképesztő jelenségeket eredményez. Mindannyiunk számára ismertek azok a nigériai e-mailek, amelyekben frójuk pénzt próbál kicsalni a gyanútlan olvasóból. A jelenség, a brit gyarmati büntető törvénykönyv paragrafusára utalva, 419-es néven ismert. Nigéria mára olyan hírnek örvend a világban, hogy a globális pénzküldő szolgálatok nem fogadnak el nigériai utalásokat, mert nem bíznak meg a nigériai bankokban

⁹ Achebe, Chinua: *The Trouble with Nigeria*, Heinemann, London, 1983, p. 9.

és bankfiókokban (!). Az internetes csalás az ország ötödik legjövödelmezőbb gazdasági ágazata!

Természetesen hiba lenne azt hinni, hogy Nigériában nincsen magasan képzett, komoly munkára alkalmas, tehetséges értelmiségi réteg, mintha a nigériaiak valamiféle „bumburnyákok” lennének. Szó sincs róla. Létezik értelmiségi réteg Nigériában. A hetvenes évek óta azonban ez a csoport egészen egyszerűen elhagyja az országot: emigrál. Ennek az a következménye, hogy például az Egyesült Államokban több nigériai orvos praktizál, mint Nigériában (!). Óriási hiba lenne tehát a nigériai állapotokat valamiféle 19. századi, avíttan általánosító, vagy akár rasszista okra visszavezetni. Ugyanekkorra hiba lenne azonban, ha azt hinnék, hogy a 21. századi Nigéria felvilágosult állam, ahol az emberek többségének gondolkodását számunkra ismerős, 21. századi, urambocsá szekuláris tudatformák határozzák meg. Ellenkezőleg. Sehol sem egyértelműbb, hogy micsoda elementáris érzelmi szükségleteket elégít ki a 21. században Nigériában a kapaszkodóként funkcionáló fanatizmus, mint a vallási kérdés vizsgálata során, és a vallási konfliktusok elemzésekor. A hagyományos, toleráns-szinkretista, szúfi misztikus ihletettséggű nyugat-afrikai iszlám a 20. század második felében lassan, de biztosan veszít tért a Szaúd-Arábiából érkező wahabita, szélsőséges, intoleráns, gyilkos iszlámértelmezés számára. Az angolok által Nigériába plántált hagyományos (anglikán) kereszténység helyett millenáris pünkösdista szekták, szélsőséges fundamentalista-karizmatikus protestáns csoportok vették át a vezető szerepet az ország keresztény köreiben, a nyolcvanas évek óta. Basil Davidson világhírű Afrika-történész ezt a szegénység és reménytelenség speciális nigériai formáira vezeti vissza. Olyannyira erősek azonban ezek a jelenségek, hogy maga az elit sem tudja függetleníteni

magát szellemi hatásaitól: az északi elit egyre dühödtebb módon áll ki a saria alapján történő bíraskodásért, és jelentéktelen külsőségekig bezárólag igyekszik kizárni a Nyugat hatásait (zavarja őket például, hogy a bírák találja nyugat-keresztény történelmi háttérrel bíró öltözék, és ezért levettetik a bírákról), miközben például a jelenlegi keresztény elnök, Goodluck Jonathan, karizmatikus fundamentalista keresztény szekta tagja (muszlim elődjének keresztény elődje, Obasanjo, a volt katonai diktátor és korrupt milliárdos, „újjászületett keresztényként” aposztrofálja magát). Zamfara szövetségi tagállam volt az első, amely 1999-ben bevezette a saria alapján történő bíraskodást. Azóta szinte egész Észak-Nigéria követte Zamfarát ezen a sötét középkorba vezető úton.

Az ellentétet néhol meglepő szempontok színezik. A dél-keleti igbo etnikum Nigéria legtanultabb, leginkább nyitott etnikai csoportja. Feltételezések szerint a lakosság 18%-át teszik ki. Helyben a termény- és egyéb nagykereskedelem legnagyobb szegemensei vannak a kezükben (Dangote a legismertebb), külföldön, főleg az Egyesült Államokban, ők adják a legtöbb nigériai orvost, ám ők hozták létre az USA legkiterjedtebb drogterítő hálózatát is. Hagyományos társadalmuk demokratikus, feudális szisztéma nélküli, a társadalmi mobilitást nagyban elősegítő faluközösségi rendszer volt. Ismertek mobilitásukról, vállalkozó szellemükről, kockázatvállalásukról. 1967-ben ők voltak azok, akik szeparatista háborút indítottak a független Biafráért. Ez a dolgos, szorgalmas, eszes etnikum nagy többségében keresztény (muszlim elem szinte alig fordul elő közöttük, a hagyományos igbo hitvilág követője inkább). Önmeghatározásuk, önképük, a társadalomban betöltött helyük meglepő asszociációkra készítette őket, amennyiben elterjedt köztük az igbo szerep rokonítása a zsidóság szerepével. Természetesen a vér-

ségi kötelek itt még annyira sem valószínű, mint azt feltételezni, hogy Hailé Szelasszié valóban Bölcs Salamon és Sába királynőjének frigyéből származott volna. Az érzelmi azonosulásnak azonban szerepe van abban, hogy az igbók nyitottak az ún. „keresztény cionista” térítésre, amellyel Magyarországon a Hit Gyülekezete, az Egyesült Államokban pedig nagyon sok protestáns áramlat, köztük Pat Robertson televangelista, operál. Itt nincs mód arra, hogy a keresztény cionizmus részletekbe menő elemzését nyújtsuk, ám egy szempont mindenképpen rendkívül fontos: az USA-ban nincs az iszlámmal szemben intranzigensebb, ellenségesebb csoport, mint éppen Pat Robertson és a Republikánus Párt más neoprotestáns ihletettségű, ún. keresztény cionista köréi. Ezen köröknek az újszövetségi Jelenések Könyve alapján meggyőződése, hogy a Jeruzsálemi Templomot (amely zsidó, és nem keresztény templom, természetesen), fel kell építeni az Al-Aksza mecset helyén ahhoz, hogy Jézus második eljöveteléhez szükséges politikai feltételek adottak legyenek. Elképzelhető, milyen „népszerűségnek” örvend ez a keresztény teológiai áramlat muszlim körökben!

Miközben tehát Nigéria muzulmán népessége elfordul a hagyományos, toleráns szúfi csoportoktól, és köreikben szaúdi ihletettségű wahabíták hódítanak, aközben a nigériai keresztények legbefolyásosabb csoportjai a karizmatikus-újprotestáns csoportok közül a keresztény cionista álláspontot teszik magukévá! Izrael Állam természetesen harcol a palesztinokkal, mint akik megkérdőjelezzik az állam jogát a pusztá létezésre. A keresztény cionizmus azonban az iszlámot, és annak politikai kinövését, a terrorista fenyegetést egyszerűen a Sátán munkájának tartja, amellyel szemben az egyetlen adekvát fellépés a fizikai erőszak, beleértve a hadviselést is. Ezek azok a körök, amelyeknek amerikai képviselői ujjongtak, amikor George W. Bush bevo-

nult Irakba. Az olvasóban felmerülhet a kérdés, miképpen lehetséges ennyire polárisan fanatizált, a világot teologikus-eszkatológiai alapon felosztó csoportokkal adott országhatárokon belül, egységes nemzetállamot építeni. Jogos a kérdés, mivel a feladat valószínűleg hosszabb távon egészen egyszerűen lehetetlen. Nem véletlen, hogy az USA volt abujai nagykövete, a Council on Foreign Relations szakértője monográfiát szentelt ennek a kérdésnek,¹⁰ amelyben Nigéria szétesését valószínűsíti. De Nigérián belül is napon-ta felmerülő kérdés ez, amelyre nincs megnyugtató válasz. Egy biztos: a folyamatok rossz irányban haladnak: alacsony intenzitású fegyveres konfliktus alakult ki az országban, amely közepes eséllyel rövid távon eszkalálódhat. Nigéria születése óta a szakadék szélén táncol, de még soha nem volt olyan közel a zuhanáshoz, mint éppen most.

BIBLIOGRÁFIA

- Achebe, Chinua: *The Trouble with Nigeria*, Heinemann, London, 1983
- Bayart, Jean-Francois, Ellis, Stephen, Hibou, Béatrice: *From Kleptocracy to the Felonious State?*, In: cit.: *The Criminalization of the State in Africa*, The International African Institute, in assoc. with James Currey, 1999, ISBN 978 0 85255812
- Besenyő János: *Erősödő terrorizmus a Maghreb-régióban* – AFRIPORT.hu honlapon, (2011. 07.27) <http://www.afriport.hu/hirek/gazdasagi-hirek-magyarorszag/8998-ersoed-terrorizmus-a-maghreb--regioban-elemzes.html>
- Besenyő János: *Terrorexport a Szaharába – Al-Káida klón a sivatagban – A Földgömb, a Magyar Földrajzi Társaság folyóirata,*

¹⁰ Campbell, John: *Nigeria: Dancing on the Brink*, Council on Foreign Relations, Rowman & Littlefield, 2010, ISBN 978-1442206892

- XIII (XXIX) évfolyam, 2011/5. lapszám, 257. füzet, 2011. július–augusztus, pp. 38–41
- Besenyő János: *Női terroristák a radikális iszlámban, új biztonsági kihívások a 21. században* – Szakmai Szemle, 2009. 4. szám, pp. 195–205, http://www.kbh.gov.hu/publ/szakmai_szemle/2009_4_szam.pdf
- Besenyő János: A nemzetközi terrorizmus veszélye Észak-Afrikában, *Új Honvédségi Szemle LXI. Évfolyam-2007/12*, pp. 41–50
- Besenyő János: Vallási Konfliktusok újratöltve? – *Honvédelmi Minisztérium honlapja* (2010.05.17.)http://www.regiment.hu/hirek/kulfoldi_hirek/vallasi_konfliktusok_ujratoltve
- Campbell, John: *Nigeria: Dancing on the Brink*, Concl on Foreign Relations, Rowman & Littlefield, 2010, ISBN 978-1442206892
- Central Intelligence Agency, *The World Factbook, Nigeria*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html>
- Chotiya, Fahrouk: *Who are Nigeria's Boko Haram Islamists?* BBC World News Africa, 2012 jan. 11., <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-13809501>
- Davidson, Basil: *Modern Africa, a Social and Political History*, 3. kiadás, Longman, Harlow, 1994
- Falola, Toyin: *Violence in Nigeria: The Crisis of Religious Politics and Secular Ideologies*, University of Rochester Press, New York, 1998
- Falola, Toyin, Heaton, Mathew M.: *A History of Nigeria*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010
- Huntington, Samuel P.: *The Clash of Civilizations: And the Remaking of the World Order*, Free Press, 2002
- Hunwick, John: „An African Case Study of Political Islam”: Nigeria, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 524, Nov 1992, pp. 143–155, JSTOR-hozzáférés: <http://www.jstor.org/stable/1046712>, 2012 dec. 19
- Kalmár György: *A Niger partján*, Gondolat, Budapest, 1967, ISBN nélkül
- Kenny, Joseph, O.P.: „Sharia and Christianity in Nigeria: Islam and a 'Secular' State”, *Journal of Religion in Africa*, XXVI, 4, pp. 338–364, JSTOR-hozzáférés: <http://www.jstor.org/stable/1581837?seq=1>, 2012 dec. 19
- Kew, Darren, Lewis, Peter: *Nigeria*, In: Mark Kesselmann, Joel Krieger, William a. Joseph: *Introduction to Comparative Politics*, 5. kiadás, Wadsworth Cengage Learning, 2010, ISBN 978 0 547 21629 4
- Isaacs, Dan: *Nigeria's emirs: Power behind the throne*, BBC News Africa, 2010 szept. 29., <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-11418542>
- Maier, Karl: *This House Has Fallen – Midnight in Nigeria*, Public Affairs, New York, 2000, ISBN 1 891620 60
- Matusevich, Maxim: *No Easy Row for a Russian Hoe: Ideology and Pragmatism in Nigerian-Soviet Relations*, Africa World Press, Asmara, 2003, ISBN 1 59221 088 0

CSABA PÉTER: A MAGYAR KATONAI TÉRKÉPÉSZET ÉS AFRIKA KAPCSOLATA

ELŐSZÓ

A nemzetközi tanulmányok szakkal meglehetősen sok helyre lehet pályázni szakmai gyakorlatra, akár a civil akár a közzsférába. Számomra elsődleges szempont volt, hogy olyan helyre kerüljek, amely az érdeklődési körömnek megfelel, szakmailag sokat tanulhatok, fejlődhetek és releváns munkát is végezhetek a pár hét alatt.

Az MH Geoinformációs Szolgálatánál töltött 5 hét alatt bebizonyosodott, hogy az itt folyó szakmai munka nagyon magas színvonalú, ami persze nem meglepő. Az itt szolgáló, illetve dolgozó emberek közül hárman is rendelkeznek tudományos fokozattal, két fő pedig most készül a megszerzésére. Egy ilyen kis létszámú szolgálatnál ez kiemelkedő arány. Ezen kívül nagyságrendileg az állomány 10% rendszeresen órákat tart a Nemzeti Közszoigálati Egyetemen, tanulmányokat, publikációkat ír és előadásokat tart mind magyar mind nemzetközi konferenciákon. Ez az arány is kimagasló. Az itt található könyvtár 40 000 darabos kötetszáma pedig már magáért beszél.

Mégis úgy gondolom, hogy érdemtelenül kevés figyelem irányul az ő tevékenységükre, a megjelentetett kiadványaikra. Ezzel az ismertetővel is szeretném egyrészt bemutatni történetüket és munkájukat, másrészt közelebb vinni a hétköznapi emberekhez a MH GEOSZ-t.

KEZDETEK

A magyar katonai térképészet és képzés több mint 200 éves hagyományokra tekint vissza. A 18–19. században végrehajtott katonai felmérésekkel kezdődött, melyek közül az első, a hétéves háborút (1756–1763) követően Mária Terézia rendelte el. Az oka meglehetősen egyszerű volt: a részletes és pontos térképek hiánya igen keserű tapasztalatokkal szolgált a hadvezetésnek. 1785-re elkészült az ország első felmérése, és a nagyszámban résztvevő magyar tisztek alapján joggal eredeztethetjük a katonai térképészet múltját ettől az időtől. A monarchia bukásáig még két teljes felmérés készült el, valamint a negyediket elkezdték, de az első világháború közbeszólt. Az önálló magyar katonai térképészet létrejöttéig számos magyar tiszt vett részt a Kaiserliche und Königliche Militär-Geographisches Institut (Császári és Királyi Katonaföldrajzi Intézet) topográfus, geodéta és kartográfus tanfolyamain. Az ő jelentőségük, szakmai tudásuk felbecsülhetetlen lesz a későbbi évtizedekben.

Az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlásáig nem volt lehetőség önálló magyar térképészet létrehozására, mivel Magyarországot csak hátországnak tekintették és a lehetséges hadszínterek valamint a frissen szerzett területek feltérképezésével foglalkoztak. Több próbálkozás is történt az önálló magyar topográfia létrehozására, ezek

közül mindenképp ki kell emelni Tóth Ágoston¹ próbálkozását, de elgondolását a kor értetlensége és a bécsi intézet vezetőinek ellenállása meggátolta. Hiába volt a kiegyezés után a hadsereg közös, Magyarországon csak polgári térképkiadók működtek. Ezek közül mindenképp meg kell említeni a Kogutowicz Manó² és Hölzel Ede által alapított Magyar Földrajzi Intézetet.

Az első világháború idején a térképész szaktiszték csapattestükhöz vonultak be, de a háború tapasztalatai miatt rövid időn belül létrehozták a haditérképészet (Kriegsmapping) és a hadifelmérés (Kriegsvermessung) szervezeteit. Az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlása a K. und K. Militär-Geographisches Institut felbomlását is maga után vonta, elengedhetetlenné vált immár új magyar szervezet létrehozása.

AZ ÖNÁLLÓ MAGYAR KATONAI TÉRKÉPÉSZET KIALAKULÁSA, ELSŐ ÉVTIZEDEI

Az 1918-as őszirozsás forradalom után Magyarország független állammá vált, így létre kellett hoznia mindazokat az intézeteket, amelyek a monarchiában közösek voltak. Ezért 1919. február 4-én a hadügyminiszter rendelettel megalapította a Magyar Katonai Térképészeti Csoportot, melynek a vezetője Kirchlechner Károly alezredes lett, de a Tanácsköztársaság bukása után Hajts Lajos nyá. ezredes vette át a vezetést. A csoport a háború előtt és alatt kiképzett tisztekből, valamint a bécsi intézet egykori tagjaiból állt. A körül-

mények nem voltak éppen könnyűnek nevezhetők: a tagok kis létszáma, a hiányzó szakszemélyzet (művezetők, szakmunkások), elavult technikák – már mindegyik magában elegendő ahhoz, hogy évekkel visszavesse a felzárkózást és a fejlődést, de legnagyobb problémát mégis az alapanyagok, térképek, leírások hiánya okozta. Ráadásul a trianoni békeszerződés alapján az antant hatalmak ellenőrizhették a magyar katonai intézmények működését. Ennek kijátszására létrehozták a Pénzügyminisztérium XIII/c osztályaként, annak látszólagos felügyelete alatt az Állami Térképészeti Intézetet. Az intézet elsődleges célja egy új felmérés előkészítése volt, valamint az elavult eljárások megszüntetése és a legmodernebbek bevezetése. A szakemberek kitartását, elhivatottságát mi sem bizonyítja jobban, hogy a szakképzés 1926-ra állandóvá vált, a legújabb felszereléseket beszerezték és 1927-ben az intézet megkezdte az ország 1:25 000 méretarányú új felmérését. Ezek a térképek belső tartalmukat tekintve a kor legjobbjai közé tartoztak, kivételük ez csak tovább fokozta. Valójában innen számíthatjuk az önálló magyar térképeket, mert ezek már nem kötődtek a bécsi intézet térképeihez. Az intézet a megindulást követően hamar megjelent kiadványaival, melyek egyre inkább megalapozták az ismertségét. Ezek között találunk iskolai atlaszokat, turisztatérképeket, de még báró Huszár László 1926–27-es Tanganyika-tó környéki vadászútjáról is készült térkép. Az intézet gyorsan reagált a nagypolitikai eseményeire is, melyet mi sem mutat jobban, mint hogy az olasz-abesszin (etiópi) háború idején kiadták Etiópia-Abesszínia térképet³.

A Térképészeti Intézet 1938-ban Honvéd Térképészeti Intézetté alakult át. A háború küszöbén elsődleges szemponttá vált az in-

¹ A magyar katonai térképészet kétségkívül legnagyobb alakja, tudása, elszántsága sokakat inspirált. Nevét az intézet is viselte.

² Az Magyar Földrajzi Intézet alapítása mellett mindenképp meg kell említeni a több díjat nyert térképeit, illetve az oktatásért tett kiemelkedő munkáját. Afrikáról több térképet is készített az Intézet, melyek az Országos Széchényi könyvtárban megtekinthetők.

³ A Hadtörténeti Múzeum Térképtárában és az Országos Széchényi Könyvtárban is megtalálható.

tézet számára, hogy ezek a térképek megállják-e a helyüket a hadszíntéren, valamint a különböző fegyvernemek tudják-e használni őket. A vizsgálat kiderítette, hogy alig az ország egyharmadáról készültek új térképek, és a méretarány sem felel meg a kívánalmaknak. Olyan térképre volt szükség, amely mindegyik fegyvernem számára megfelelő, így döntöttek az 1:50 000 méretarány mellett. Az első darabok 1941-re elkészültek és el is látták vele az egységeket.

Az intézet a kiadványaival követte a világpolitika eseményeit, az újonnan csatolt részekről és a nemzetközileg meghatározó területekről is készített térképeket, kiadványokat. Líbia egyes részeiről, Rommelt és az Africakorpszt érintő területekről minden bizonnyal gróf Almásy László által készített és átadott leírások, vázlatok, térképek szolgáltak elengedhetetlen alapként⁴.

A magyar katonatérképészek felbecsülhetetlen munkát végeztek, hogy ellássák az egységeket a korszerű térképekkel és mindent megettek az új módszerek elsajátításáért, igyekeztek minél hatékonyabban dolgozni, erőfeszítéseiknek köszönhetően újra a világ élvonalába kerültek, elismertek lettek. *Fodor Ferenc* ezt a következőképp fejezi ki: „... a magyar katonai kartográfia három évtized alatt annyit cselekedett nemcsak a katonai, hanem a polgári térképírás területén is, amennyit előtte egy-egy század sem érhet el. ... önmagának teremtett szellemi tőkét, és szerzett olyan műszaki készültséget, ami egyenrangúvá állította bármely más külföldi térképészettel.”

II. VILÁGHÁBORÚT KÖVETŐ ÉVTIZEDEK

A háborút pusztítása miatt a felszerelések, műszerek, térképészletek jelentős része megsemmisült, vagy elvitték az országból. A holttestektől, lótetemektől és piszoktól szennyezett épületeknél megnőtt a ragályos betegségek veszélye, így elrendelték az égetést. Rengeteg térkép, szakanyag a tűzben veszett. Pótolhatatlan károk keletkeztek a szakszerűtlen rendcsinálás következtében⁵.

A háború utáni cselekvést nehezítette, hogy a SZEB 1945. május 15-ével az új Honvéd Térképészeti Intézet működését felfüggesztette, majd a HM Térképészeti Csoport működését is beszüntette. Végül 1946. október 1-jén a vezérőrnagy felterjesztésére a SZEB engedélyezte új Honvéd Térképészeti Intézet alakulását. A legelső és legfontosabb feladatok a helyreállításra, kiképzésre, újjáépítésre irányultak.

A szovjet mintára újjászervezett Honvédelmi Térképészeti Intézet szakemberei 1950–52 között hajtották végre az 1:25 000-es térképek helyesbítését. A hadseregfejlesztés következtében 1952–54 között az intézetet bővítették és nyerte el ma is látható arculatát. A technikai fejlődés eredményeként 1953-tól új országos felmérés készült, melynek 1959-ben lett vége. Ezek teljes mértékben megfeleltek már a Varsói Szerződés előírásainak, és a hidegháborús korszaknak megfelelően titkos kezeléssel készültek. Ennek a nagymennyiségű térképnek a megújítása 1968-ban kezdődött – ezeknek az alapanyagát már az új légi fényképekkel kiegészített térképlapok jelentették – és 1990-ben fejeződött be. A katonai térképészet arculatának kialakításában továbbra is a MN Térképészeti Intézet

⁴ Az információ Dr. Kubassek Jánostól, az érdi Magyar Földrajzi Múzeum igazgatójától származik, akinek volt szerencséje interjút készíteni a Rommel seregét 1942-ben meglátogató magyar küldöttség egykori tagjával.

⁵ Csak a legfontosabbakat említve: Napóleon 1809-ből származó győri térképe, a külföldi térképgyűjtemény, az intézet múzeuma és az intézeti levéltár anyaga.

játszott meghatározó szerepet. Az intézetnek békeidőben is alapkötelessége volt a térképészeti anyagok előállítására és eljuttatására a törzsekhez, csapatokhoz. A katonai térképek mellett, a változó igényekhez igazodva az intézet készített még egyedi, a maguk nemében egyedülálló térképeket is: pl.: folyamhajózási térképeket. Emellett szabad kapacitásával mindig is kész volt a polgári igényeket kielégíteni. A hatvanas évek elejétől rendszeressé váltak a nemzetközi találkozók, a Varsói Szerződés államai katonai térképész szolgáltatásainak időszakos konferenciáin való aktív részvétel. A hetvenes években a találkozások túlléptek már a szövetségi kereteken és baráti országok szakemberei, képviselői is ellátogattak az intézetbe, külön említést érdemel a nyolcvanas években a mozambiki és nigériai katonai küldöttség tanulmányútja az intézetben⁶.

A katonai térképészet állományában nemzedékváltás történt, szakképzésről kezdetben az intézet gondoskodott, később pedig polgári egyetemeken lehetett szakképesítést szerezni. Az utánpótlás képzése kiemelt fontosságú, hiszen a korszerűsítéshez és a térképészeti anyagok előállításához magasan képzett szakemberekre volt és van is szükség. A kutató munka főbb irányvonalait kezdetben a csapatok harctevékenységének térképészeti biztosításával összefüggő feladatok, a termelést korszerűsítő eljárások és asztrogeodéziai módszerek kidolgozása jelentették. Ezek eredményeiről több tudományos cikk, tanulmány, értekezés látott napvilágot, és ami kiemelendő, hogy nem csak a főállású kutatók részéről.

A 80-as években fogalmazódott meg először a honi katonai térképészet technikai lemaradásának a veszélye a polgári térképészet fejlődéséhez képest, mivel a korlátozott anyagi lehetőségek és a folyamatos átszervezések alaposan megnehezítették a kellő mennyiségű és korszerű műszerek és anyagok beszerzését. De a problémák ellenére a számítástechnika gyakorlati alkalmazása, a műholdfelvételek hasznosítására irányuló kutatások és eredményeik alkalmazása eredményesen zajlott le ebben az időszakban.

ÚJ RENDSZER KÖTELEKÉBEN: RENDSZERVÁLTÁS ÉS A NATO-TAGSÁG

A rendszerváltást követő években az intézetet többször is átszervezték, létszámát csaknem a felére csökkentették, eközben nem csak a politika rendszerváltás jelentett gondot, hanem a térképészetben tapasztalható paradigmaváltás is komoly akadályokat gördített a katonai térképészet útjába. A technikai tudományok robbanásszerű fejlődésének köszönhetően előtérbe kerültek a GPS rendszerek: katonai és országos GPS ponthálózat létrehozásában jelentős érdemeket szereztek a katonai geodéták; valamint a digitális képfeldolgozás és a személyi számítógépek gyors fejlődésével lehetőség nyílt a háromdimenziós modellezésre és térinformatikai adatbázisok létrehozására. A technikai haladásnak köszönhetően, a katonai térképészek munkája könnyebbé és gyorsabbá válhat, ugyanakkor ezek a rendszerek, eszközök anyagilag megterhelőek lehetnek, és a munka már nem lehet olyan sokrétű, mint a század elején.

A Varsói Szerződés felbomlásával megszakadtak a kapcsolatok is a többi volt szocialista ország intézeteivel, az új katonai-politikai rendszer szükségessé tette a magyar katonai térképészet helyzetének és jövőjének az újrafogalmazását. Viszont lehetőség nyílt

⁶ A mozambiki néphadsereg küldöttségének látogatása a térképezés egyes módszereinek tanulmányozása céljából 1981 szeptemberében történt. 1988 júniusában pedig négyfős nigériai katonai küldöttség tartózkodott szakmai célból az intézetben.

a nyugati intézetekkel a kapcsolatok felvételére, ezek közül kiemelendő az olasz, francia, brit, német és az amerikai intézettel a kapcsolatot létrehozása. Különösképp az USA DMA-val (jelenleg NGA), amely 1991-től jelentős támogatást nyújtott a térinformatikai fejlesztésekhez.

NATO-tagságunkkal új helyzet alakult ki, fokozatosan felvettük a kapcsolatokat az Észak-Atlanti Szerződés térképész szervezeteivel illetve a térképeinket a megfelelő szabványok szerint kellett rendszerbe állítani. A MH térképész szolgálata a nemzetközi kapcsolatokból eredő feladatait most már a NATO Multilaterális Együtműködési terve és a bilaterális szerződések előírásai szerint végzi. Szakembereink számos munkacsoport munkájában vesznek részt és az évenkénti NATO térképészeti konferencián (NGC) is.

1995-ben megalakult a katonaföldrajzi és szakkiképzési osztály az intézetben. NATO-tagságunkból fakadóan az osztály tagjainak feladatai idővel kibővültek a békefenntartásra kijelölt állománynak a katonaföldrajzi felkészítésével, kiképzésével is. A missziós területekre katonai atlaszokat, leírásokat és kiegészítő anyagokat készítenek. A kiemelt területek⁷ atlaszainak elkészítése több hónapot vesz igénybe, de a kiadványok szakmai értéke kiemelkedő, és nem csak a missziókban szolgáló katonák számára, hanem a külképviseletekben dolgozóknak is segítséget jelenthetnek. Közben folyamatosan különböző szakmai fórumokon, rendezvényeken is előadásokat tartanak, számos publikációt, tanulmányt készítenek, és aktívan részt vesznek az itthoni szakmai életben.

Az intézet múltban végzett történelmi jelentőségű munkájának eredményeként 2011. 12. 17-én Magyar Örökség díjban részesült

⁷ Azok a külföldi missziók, ahol magyar katonák is szolgálnak vagy szolgáltak: pl.: Afganisztán, Kongó, Uganda

a magyar katonai térképészet, amelynek jelenlegi örököse a MH Geoinformációs Szolgálat.

AFRIKÁRÓL FENNMARADT TÉRKÉPEK⁸

Afrika mindig is a felfedezőket, kutatókat egyik legérdekesebb és leginkább kívánt felfedezőterület volt akár nemzetközi, akár magyar viszonylatban nézzük. Ehhez képest sajnos nagyon kevés hazai térkép készült a fekete kontinensről az elmúlt 100-200 évben. Igaz, azt is meg kell jegyezni, hogy a két világháború után majd a hidegháború ideológiai szembenállásának, és ezek következményeinek köszönhetően számos térkép, földrajzi ismertető megsemmisült, megrongálódott vagy eltűnt.

A tanulmány első részében már említést tettem a Magyar Földrajzi Intézetéről és Kogutowicz Manórról. Az intézet munkatársainak, de legfőképpen az igazgatójának köszönhető, hogy a szélesebb rétegek is megismerték a földrészt hegy- és vízrajzi sajátosságait és politikai felosztását (gyarmatok hovatartozását). A nemzetközileg is fontosabb területekről, így a Földközi-tenger vidékének déli részéről, Egyiptomról⁹ és Dél-Afrikáról készültek külön térképek, vagy mellékletek. Mindenképp említésre méltó a „Magyar katonák az 5 világrészben” című térkép, amely azokat a helységeket mutatja, ahol magyar katonák harcoltak a 19–20. században. Ezek szerint az első világháború idején az akkori Német-Kelet-Afrikában, de még előtte az

⁸ A fejezetben említett térképek mindegyike megtalálható az Országos Széchenyi Könyvtár Térképtárában. Jelzetek: T 8995, T 8996, T 3052, T 745, T 126, T 3448, T 9215, TR 618, T 4619, T 6659

⁹ A „Tolnai világlexikona” c. kiadvány térképmellékleteként jelent meg 1:5.000.000 méretarányban 1910 körül.

Angol–Búr háborúban (1899–1902) is harcoltak magyar katonák Afrikában, akik akár készíthettek is térképeket a területekről. Az intézeten kívül is készültek civil munkák, ezek közül kiemelendő az a térkép, amelyik 1799-ben készült, címe: „Egyiptom Masr tartománya Görög és Kerekes által”; a Kairótól Asszuánig terjedő területet mutatja.

Katonai térképészeti intézetek munkái közül csekély számú maradt csak fenn és tekinthető meg. A legelső még a dualizmus időszakából való és a K. und K. Militär-Geographisches Institut készítette 1886-ban. A térkép három részből áll: egy nagyobb méretarányú Északkelet-Afrikát ábrázolja, két kisebb méretarányú pedig Egyiptomot - külön várostérképen Kairóval és Kartúmmal - valamint Algériát és Tuniszt. Mindegyik politikai, közlekedési térkép, amelyeken a megszakított térképelemek mellett még a táv-íróvonalak és a turistautak is mutatva vannak.

Az önálló magyar térképészeti intézet a kezdeti nehézségek után már képes volt lépést tartani a nemzetközi eseményekkel, ennek egyik példája az 1935-ben készült Etiópia (Abessínia) térkép, amely az olasz gyarmatosító szándék első számú célpontja volt. A térkép készítői számos, nagyrészt angolszász forrásokat használtak és igyekeztek minden fontos információt feltüntetni, ezért nagyon részletes: a hegy- és vízrajz, közlekedési útvonalak, városok mellett a növényzet övezetességét és a törzseket is feltüntették a térképen. Minden egyes olyan részletet, amely befolyásolhatja a harcok kimenetelét.

A második világháborúban is igyekeztek a megnövekedett igényeket kiszolgálni, több térkép is készült a Földközi-tenger medencéjéről. Ezek közül az egyik¹⁰ az 1941. nov. elsejei viszonyokat tükrözi, Egyiptom,

Líbia, Algéria és Marokkó északi részeit, ~300–400 km-es sávot mutatva az afrikai kontinens északi területéről, külön kiemelve a megszállt területeket. A másik¹¹ egy évvel későbbi, az 1942. decemberi országhatárokat, állapotokat jelzi. A térkép részletessége, elkészítésének minősége kimagasló. A háború kimenetele szempontjából stratégiai fontosságú nehézfémek, ásványkincsek lelőhelyeit is tartalmazza a térkép. Ezen kívül a demográfiailag fontos adatokat két kistérrépen mutatja: egyiken a népsűrűséget, nemzetiségeket Északnyugat-Afrikában, a másikon pedig az európai lakosok számát a nagyobb városokban.

A világháborút követően Magyarország a szovjet blokkhoz tartozott, mint ilyen ország a saját területének és a szűkebb régiónak a feltérképezéséről gondoskodhatott csak. A nemzetközi térképeket Moszkvából küldték, így a saját készítésű, Afrikáról szóló térképek megszűntek. Velük együtt az igényes, pontos kiadványok is, mivel a Moszkvából kapottak sokszor torzítottak, pontatlanok voltak.

EGY KIRAGADOTT PÉLDA: ALMÁSY LÁSZLÓ ROMMEL SEREGÉBEN

Almásy László nevét szinte mindenki ismeri, aki legalább kicsit is foglalkozott térképészettel vagy olvasott az észak-afrikai sivatagi kutatásokról. Sokan kételkednek teljesítményében és bizonytalanság övezi a személyét, de ezekkel én jelen fejezetben nem szeretnék foglalkozni és nem is az én tisztem megítélni a munkásságát. Ebben a részben röviden, 1-2 példával szeretném bemutatni, hogy a Szahara sivatagkutatója a háború alatt

¹⁰ M. 505/1941

¹¹ M. 536/1942

milyen kitűnő munkát is tudott végezni, mint sivatagi távolfelderítő.

Munkájának és fontos egyiptomi kapcsolatainak híre eljutott a német és olasz hírszerzéshez is, végül 1941 tavaszán került az Abwehr afrikai központjába. 1942 májusában már egy akció kivitelezésével is megbízták, ennek keretében két Abwehr ügynököt kellett Kairóba juttatnia, az ellenséges vonalak mögé. Több hónapos munkával készítette elő az útvonalat, olasz, német és brit térképek alapján, amelyek korántsem voltak kifogástalanok. Közvetlenül az akció kezdete előtt még légi felderítést is végzett, hogy pontosabb információkhoz jusson. Ezen kívül, mivel a területet ő ismerte a legjobban, a benzín-, élelem-, vízfogyasztást is neki kellett kiszámítani a különböző terepadottságok függvényében. Az akció sikere nagymértékben függött a pontos helyzet- és iránymeghatározástól, így az ilyen műszerek kiválasztására is külön hangsúlyt kellett fektetnie. Emberei azonnal próbálták bemérni a földet érés pontos irányát, majd követni úgy, hogy felismerhető nyomokat ne hagyjanak. A pilótákat, ha életben maradtak nekik kellett megtalálni, sok esetben a kihallgatásánál vagy a kórházban is jelen lenni.

Számos alkalommal több száz kilométert kellett megtenniük autóval. Éjszaka a sivatagban vezetni nem lehetett túl kellemes, minimális fényszóró világitással, állandóan az utat nézve, nehogy letérjenek az előre megállapított nyomról. Ha megálltak éjszaka kára pihenni, a kocsikat északnak fordulva, a széllel szemben parkolták le, megakadályozva, hogy egy esetleges tűz ne terjedjen tovább egyik autóról a másikra. Táborhelyüket mindig úgy választották meg, hogy rálátásuk legyen a nyomaikra, sosem lehetett tudni, hogy ellenséges járművek „felvették-e” a keréknyomukat. Minden egyes este ellen-

őrizniük kellett az autók műszaki állapotát és a felszerelést, a rádiósok Almásy jelentéseit, feljegyzéseit a pihenések alkalmával naponta változó rejtjelező kulcs alapján átrírták és leadták. Ő a nap végén elkészítette a térképbejegyzéseket és kiadta a másnapra vonatkozó utasításokat.

1942 folyamán az észak-afrikai hadszíntér állandó mozgásban volt, így mindig lehetett számítani valahonnan ellenséges repülők támadásaira, vagy a sivatag felől induló kisebb alakulatok, útegek rajtaütésire. Ha sikerült egy repülőt a légvédelemnek lelőni, akkor Almásy arab nyelvtudása nélkülözhetetlennek bizonyult, mivel a helyi lakosok sokkal közvetlenebbek, ha a saját nyelvükön beszélnek velük, és ennél fogva segítőkészebbek is. Az út során folyamatosan kisebb-nagyobb problémákkal kellett szembenézni: pontatlan térképjelek, csapattagok egészségi állapotának drasztikus romlása, műszaki problémák, nyomolvasás, alkalmazkodás az ellenséges járőrök mozgásához. stb., de végül sikerrel eljutatta az ügynököket a Nílus partjára.

Ahogy látjuk, akkor „nem csak” a terep feltérképezésével és a helyi viszonyok ismeretével kellett foglalkozni. A háború megkövetelte a széleskörű ismereteket minden olyan területről, ami akár csak egy kicsit is kapcsolódott a háborúhoz. Az állandó figyelem, elővigyázatosság alapkövetelménynek számított, aki ezeket nem tartotta be, rövid időn belül kárát láthatta. Ezek az ismeretek pedig csak szélesedtek a robbanásszerű technikai fejlődéssel.

A szolgálata során a kutatásainak eredményeit, tapasztalatait nagyszerűen felhasználta. De fontosnak tartom még kiemelni, hogy a pillanatnyi helyzethez való alkalmazkodás és az „ellenség fejével” való gondolkodás képessége az, ami őt leginkább kiemelte a többi katona közül, és ebből kifolyólag nemcsak

ismerték, hanem elismerték a hadseregben és rendkívüli megbecsülésnek örvendett a társai körében.

KATONAFÖLDRAJZI ATLASZOK

Az MH Geoinformációs Szolgálat a szerény képességeihez képest igyekszik a világ azon országairól saját katonaföldrajzi leírásokat készíteni, amelyek a legfontosabb válságócok, és a legnagyobb veszélyt jelentenek akár regionális, akár nagyobb biztonságpolitikai környezetben. Fontos szempont az elkészítésnél, hogy Magyarország érdekelt-e az adott országban. Ez jelentheti, hogy a NATO-tagságunk óta békefenntartókat, kapcsolattartókat, megfigyelőket vagy bármilyen katonát küldtünk az adott országba; a jövőben reális eséllyel fogunk küldeni; vagy egyéb külpolitikai, biztonságpolitikai okokból fontosak az országok számunkra. Az atlaszok a vonatkozó STANAG 2251 szabvány előírásainak betartásával készülnek. Az atlaszok minősítése nyílt, tehát kizárólag nyílt forrásból származó adatokat tartalmaz, viszont a bennük található térképek, mind a szolgálat saját tervezésű térképei, amelyeket nem lehet megtalálni sehol sem. A jegyzetek felépítése egyforma: baloldalt egy adott területnek (pl.: hadiipar) a leírása szerepel, jobboldalt a hozzá kapcsolódó térkép, aminek a segítségével egyszerűen megérthető a szöveg. A leíró részekben találhatóak eredeti angol nyelvű kifejezések, olyan értelemszerű kifejezéseknél, ahol a magyarra fordítás nem volt célszerű. De a minimális angol nyelvtudás elvárható az atlasz használóinál. Ezek a kiadványok főként az EU- vagy NATO-missziókban résztvevő személyek részére készült, kizárólag tájékozódást nyújtanak az adott ország politikai, gazdasági, társadalmi, katonai viszonyairól, részletes elemzéseket nem tartalmaznak. De a terjedelmi-időbeli korlátok ellenére az atlaszok célja – többek

között – olyan katonaföldrajzi adatok megjelenítése, amelyek segíthetik a válságkezelő műveletek tervezését, illetve a csapatok megfelelő felkészítését.

Eddig az alábbi afrikai országokról készültek atlaszok: Kongói Demokratikus Köztársaság¹², Szudán¹³, Csád¹⁴, Líbia¹⁵, Közép-Afrikai Köztársaság¹⁶, Nyugat-Szahara¹⁷, Uganda¹⁸, Algéria. Pénzügyi megfontolásokból nem mindegyiket adták ki jegyzet formájában, nagyrésziük csak CD-n jelent meg.

A Szudánról készült katonaföldrajzi atlaszt szeretném röviden, példaként bemutatni, több okból kifolyólag is. Egyrészt ez az ország – sajnálatosan – rendelkezik mindazokkal a problémákkal, amelyekkel a térség országai szembesülnek:

- *Nemzetiségi sokszínűség:* Az országnak szinte az egész területén fellelhetőek a törzsi, politikai, vallási és nemzetiségi ellentétek, amelyek összecsapásokhoz vezethetnek.
- *Polgárháborús helyzet:* Darfur kérdése még mindig megoldatlan, a békeszerződés megkötése ellenére mindennaposak az összecsapások a kormány és a lázadók között.
- *Területi autonómia, függetlenség kérdése:* Dél elszakadása után bizonytalan a helyzet a két Szudán között; az olajbevételek

¹² *Kongói Demokratikus Köztársaság Katonaföldrajzi Atlasza [2010]*, MH GEOSZ, Budapest, 72. old.

¹³ *Szudán Katonaföldrajzi Atlasza [2010]*, MH GEOSZ, Budapest, 110. old.

¹⁴ *Csád Katonaföldrajzi Atlasza [2009]*, MH GEOSZ, Budapest, 65. old.

¹⁵ *Líbia Katonaföldrajzi Leírása [2011]*, MH GEOSZ, Budapest, 35. old.

¹⁶ *Közép-Afrikai Köztársaság Katonaföldrajzi Tájékoztató [2010]*, MH GEOSZ, Budapest, 92 old.

¹⁷ *Nyugat-Szahara Katonaföldrajzi Tájékoztató [2009]*, MH GEOSZ, Budapest, 45. old.

¹⁸ *Uganda Katonaföldrajzi Leírása [2010]*, MH GEOSZ, Budapest, 98. old.

is egyre nagyobb társadalmi feszültséget okoznak, és akkor a klímaváltozás miatt végbemenő mezőgazdasági terület csökkenéséről nem is beszéltünk.

Másrészt ez az egyik legrészletesebb atlasz, készítése csaknem tíz hónapot vett igénybe.

A külföldi katonáknak tehát számos problémával kell szembesülniük, amihez elengedhetetlen a megfelelő szakmai felkészültség. Úgy gondolom, a technikai felszerelés lehet kimagasló, de semmiképp sem pótolhatja a háttér-információkat.

Az atlasz felépítésében megtalálhatók a szokásos tartalmak: földrajzi-domborzati viszonyok, vízrajz, természetes növényzet, állatvilág, történelmi vonatkozások, államszervezet. Ezek csak bevezető részek, de itt is találunk hasznos kiemeléseket, mint például a talajok járhatóság alapján való osztályozása, illetve a polgárháborúk történelmi áttekintése. A külpolitikánál külön hangsúlyt fektetnek a kínai kapcsolatokra, mint a jelenlegi legnagyobb afrikai beruházóra, a gazdaságnál pedig a kőolajra és hadiiparra valamint önálló fejezetben a közlekedésre és távközlésre.

Ezt követően kitérnek a népesség és urbanizációs problémákra, valamint a jelentős belső migrációra és a menekültkérdésre. Szinte mindegyik problémát a több évtizedes polgárháború okozta, vagy erősítette fel és eredményezett hatalmas egészségügyi problémákat is az országnak, ezeknek a kockázatoknak az ismertetése is elengedhetetlen a felkészítésben.

Az atlasz felét a Darfurral és Dél-Szudánal, valamint az ország fegyveres erőivel foglalkozó fejezetek teszik ki. Kiemelten foglalkoznak Dél-Szudán jövőjével, lehetséges problémáival, a határokon átnyúló gerilla tevékenységgel. Bemutatják a reguláris fegyveres erőket és lázadó csapatokat. A térség-

ben eddig működő nemzetközi missziókra, azok tevékenységére is kitérnek a szerzők.

Mint láthatjuk a példából, az atlaszok igen átfogóak, részletesen leírják a jelenlegi helyzetet, bemutatják a problémákat. A kiadványok nagy segítséget nyújthatnak a műveletek tervezésében és a magyar katonák misszióra való felkészítésében, hogy minél eredményesebben tudják a végezni a feladatukat, ezáltal elismerést, megbecsülést kivívva az adott országban illetve a nemzetközi csapatok között.

Bár nem katonai térképész, de mindenképp meg kell említeni dr. Besenyő Jánost, aki jelenleg a MH GEOSZ gazdasági vezetője, de békemisszió tagjaként Nyugat-Szaharában és darfurban felbecsülhetetlen helyszíni tapasztalatokat szerzett az afrikai térségről.¹⁹ Ezt kamatoztatva írt számos tanulmányt és országismertetőt olyan biztonságpolitikailag kihívást jelentő országokról, mint Szudán,²⁰ Csád,²¹ Kongó,²² Szómália²³ és Líbia²⁴.

¹⁹ Besenyő János [2012]: *A Nyugat-Saharai válság – Egy magyar békefenntartó szemével*, Publikon kiadó, Budapest 356. old.

²⁰ Besenyő János [2010]: *Szudán: Országismertető*, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár 132. old.

²¹ Besenyő János, Jagadics Péter, Hetényi Soma Ambur, Resperger István [2010]: *Csád: Országismertető*, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár 113. old.

²² Besenyő János, Gyarmati Ádám, Hetényi Soma Ambur, Pető Gergő, Szijj Dóra, Resperger István [2012]: *Kongói Demokratikus Köztársaság: Országismertető*, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár 137. old.

²³ Kis-Álmos Péter, Besenyő János, Resperger István [2010]: *Szómália: Országismertető*, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár 84. old.

²⁴ Besenyő János–Marsai Viktor [2012]: *Líbia: Országismertető*, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár 115. old.

ÖSSZEGZÉS

Úgy gondolom, ha a munka szeretete, az elszántság és elhivatottság továbbra is ilyen mértékben lesz jellemző a katonai térképészekre, és az erőforrásokat megfelelő, stratégiailag fontos területeken alkalmazzák, akkor a hazai katonai térképészet jelentős eredményeket érhet el, nem csak hazai, kelet-közép európai, hanem globális szinten is. Ilyen kiemelkedő eredményekkel fontos, megbecsült tagjai lehetünk a NATO-csapatoknak a békefenntartó akciók során és tovább öregbíthetjük országunk hírnevét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Almásy László [1999]: *Rommel seregénél Líbiában*, Dénes Natúr Műhely, Budapest
- Balla János - Hrenkó Pál [1991]: *A magyar katonai térképészet története 1.*, MH Térképész Szolgálat Főnökség, Budapest
- Balla János [1992]: *A magyar katonai térképészet története 2.*, MH Térképész Szolgálat, Budapest
- Balla János – Hrenkó Pál [2006]: *A magyar katonai térképészet története 3.*, HM Térképészeti Közhasznú Társaság, Budapest
- Besenyő János [2012]: *A Nyugat-Szaharai válság – Egy magyar békefenntartó szemével*, Publikon kiadó, Budapest 356. old.
- Besenyő János [2010]: *Szudán: Országismertető*, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár 132. old.
- Besenyő János – Jagadics Péter – Hetényi Soma Ambrus – Resperger István [2010]: *Csád: Országismertető*, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár 113. old.
- Besenyő János – Gyarmati Ádám – Hetényi Soma Ambrus – Pető Gergő – Szijj Dóra – Resperger István [2012]: *Kongói Demokratikus Köztársaság: Országismertető*, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár 137. old.
- Besenyő János – Marsai Viktor [2012]: *Líbia: Országismertető*, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár 115. old
- Csád Katonaföldrajzi Atlasza [2009]*, MH GEOSZ, Budapest, 65. old.
- Cseri József [1996]: *Katonai térképészet. Geodézia és Kartográfia*, 4. szám
- Kis-Álmos Péter – Besenyő János – Resperger István [2010]: *Szomália: Országismertető*, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár 84. old.
- Kongói Demokratikus Köztársaság Katonaföldrajzi Atlasza [2010]*, MH GEOSZ, Budapest, 72. old.
- Közép-Afrikai Köztársaság Katonaföldrajzi Tájékoztató [2010]*, MH GEOSZ, Budapest, 92. old.
- Kubassek János [1999]: *A Szahara bűvöletében*, Panoráma, Budapest
- Líbia Katonaföldrajzi Leírása [2011]*, MH GEOSZ, Budapest, 35. old.
- Nagy Péter [2005]: *A katonai térképészet helye és szerepe az átalakuló Magyar Honvédségben.*
- Az MH rendeltetése, helye, szerepe a NATO szövetségi rendszerében, a honvédséggel szembeni kihívások a XXI. században.
- Nyugat-Szahara Katonaföldrajzi Tájékoztató [2009]*, MH GEOSZ, Budapest, 45. old.
- Szudán Katonaföldrajzi Atlasza [2010]*, MH GEOSZ, Budapest, 110. old.
- Tremmel Ágoston [1994]: *Magyar Honvédség Tóth Ágoston Térképészeti Intézet*, MH Térképész Szolgálat, Budapest
- Tremmel Ágoston – Kota Ágnes [1998]: *Magyar Honvédség térképészeti Hivatal 1919–1997*, MH TÉHI, Budapest

Tremmel Ágoston [2009]: *Kilencvenéves a magyar katonai térképészet 1919–2009*, HM Térképészeti Kht., Budapest
Uganda Katonaföldrajzi Leírása [2010], MH GEOSZ, Budapest, 98. old.

Források

Országos Széchenyi Könyvtár Térképtára, Budapest
Hadtörténeti Múzeum Levéltára, Budapest, Magyar Királyi Honvéd Térképészeti Intézet fond, 1949/T 45,46; 1951/T 26,28,30,31,32; 1958/T 68; 1959/T 57; 1978/T 182,185,187 jelzetei

http://hu.wikipedia.org/wiki/Kogutowicz_Man%C3%B3
<http://akademikusok.tudomanytortenet.hu/index.php?page=1&sub=7&xid=195>
<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/868.html>
http://www.tanszertar.hu/eken/2008_03/ml_na_0803.htm
<http://www.zmne.hu/Forum/99feb/terkepeszet.htm>
<http://www.honvedelem.hu/cikk/29485/magyar-orokseg-dijat-kapott-a-magyar-katonai-terkepeszet>

LOGISZTIKAI KONFERENCIA 2012

LENGYEL CSABA ALEZREDES – KÓNYA PÁL ŐRNAGY: A HADERŐFEJLESZTÉS 10 ÉVES TERVÉNEK STRATÉGIAI KÖVETELMÉNYEI ÉS PRIORITÁSAI

BEVEZETŐ

Jelen cikk a „Logisztikusok Napja-2012” rendezvénysorozat alkalmából 2012. november 22-én rendezett tudományos konferencián Frigyer László vezérőrnagy által megtartott előadás bővített, szerkesztett változata. A cikk célja, hogy logisztikai aspektusból bemutassa a Magyar Honvédség stratégiai fejlesztési követelményeit, és prioritásait, illetve a már megvalósult és folyamatban lévő főbb fejlesztéseket. A fejlesztések bemutatása előtt azonban elengedhetetlen volt kitérni néhány alapfogalom meghatározására, a fejlesztés irányait megszabó alapokmányok, illetve a haderőfejlesztés stratégiai prioritásainak rövid bemutatására is.

Magyarország haderejének fejlesztése túlön a nemzeti érdekeken, hiszen a Magyar Honvédségnek az Észak-atlanti Szerződés tagjaként, egy folyamatosan változó geopolitikai környezetben kell ellátnia feladatait. A haderő fejlesztése összetett tervezést, és jelentős erőforrásokat megkövetelő feladat, melynek minden szintet, és minden területet érintenie kell.

A haderőfejlesztés stratégiájának bemutatása előtt néhány fogalmat szeretnénk értelmezni, melyek elősegítik a cikkben foglaltak pontosabb megértését. Az első ezen fogalmak közül, a haderőfejlesztés fogalma. A NATO Szakkifejezések és Meghatározások Szógyűjteménye (AAP-6) [1] nem tartalmaz a haderőfejlesztésre vonatkozó címszót, azonban az „átalakítás” címszó tökéletesen lefedi

a haderőfejlesztés definícióját is. Az AAP-6 az „átalakítás” fogalmát az alábbiak szerint határozza meg: „Az *átalakítás az a folyamat, mely során innovatív koncepciók, doktrínák és képességek kerülnek folyamatos és proaktív módon kifejtésre és integrálásra azzal a céllal, hogy a katonai erők együttalkalmazhatósága és hatékonysága fejlődjön*¹”.

Mivel a fenti definícióban, illetve a cikkben többször is előfordul a „képesség” szó, talán érdemes ezen fogalom jelentését is tisztázni.

A NATO terminológiában nem jelenik meg önálló fogalomként a „képesség” (*capability*) szó definíciója, azonban szókapcsolatokban (pl.: *airlift capability*) többször is felbukkan. A képesség fogalmának részletes meghatározását az Amerikai Védelmi Minisztérium 2006-ban kiadott Katonai Szógyűjteménye² tartalmazza, mint „a meghatározott tevékenység végrehajtására való képesség”. Ennél is részletesebb meghatározást ad a „katonai képesség” fogalma, amely az alább idézett módon foglalható össze³: „egy meghatározott

¹ AAP-6(2012)(2). p. 2-T-8. A „transformation” címszó saját fordításon alapuló értelmezése. Kiemelés a szerzőtől.

² Joint Publication 1-02, DOD Dictionary of Military and Associated Terms, as amended through 14 April 2006.

³ A kiadvány jelenlegi, 2012-ben kiadott verziójában [2] már nem szerepelnek ezen fogalmak, azonban néhány weboldalon még fellelhetők a régi definíciók. Lásd: <http://usmilitary.about.com/od/glossary-terms/m/g/m3958.htm> (Letöltve: 2012.10.29)

háborús célkitűzés (pl. egy háború, vagy egy ütközet megnyerése, célok megsemmisítése) elérésére való képesség, mely négy fő komponenset foglal magában: a haderő struktúráját; a modernizációt; a készenlétet, és a fenntarthatóságot”. A fogalom meghatározásának illusztrációját az 1. számú ábra tartalmazza.

1. ábra. A katonai képesség alappillérei
(készítette: a szerző)

A képesség szó alatt tehát jelen cikkben a haderő vonatkozásában az a tulajdonság érthető, amely a haderő mérete, összetétele, technikai felszereltsége révén, folyamatos készenlét, és fenntartható logisztikai támogatás mellett biztosítja egy meghatározott katonai feladat vagy célkitűzés megvalósítását. A definíció azonban még így sem eléggé pontos. Vizsgálni lehetne a részleges, vagy ideiglenes képesség, a képességfejlesztés fogalmakat is, vagy a képesség (négy összetevőjének) megalapozását, ezek esetleges eltérő szintjeit, azonban ezek meghatározása túlmutatna jelen cikk terjedelmén. Mindenesetre elmondható, hogy a haderőfejlesztés célja az, hogy a „képességünk” 1. sz. ábrával illusztrált épülete négy pilléren, egyenesen és stabilan „álljon”, azaz megfelelő személyzeti és haditechnikai háttérrel, gyors reakcióidővel, és fenntartható módon álljon rendelkezésre.

A HADERŐFEJLESZTÉS ALAPOKMÁNYAI

A haderőfejlesztés alapelvei az alább – a jogforrási hierarchia elvét követve – felsorolt dokumentumokban és jogszabályokban kerültek lefektetésre:

- Magyarország Alaptörvénye (2010. április 25.);
- A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény;
- A Magyar Honvédség további fejlesztésének irányairól szóló 51/2007. (VI. 6.) OGY határozat
- Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája (1035/2012. (II. 21.) Korm. hat.);
- Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája⁴;
- Ország Fegyveres Védelmének Terve;
- 124/2011. (XI. 25.) HM utasítás a honvédelmi tárca 2013–2022. évekre vonatkozó hosszú távú stratégiai tervének kidolgozásáról;

A továbbiakban ezen dokumentumok néhány fontosabb, haderőfejlesztést érintő részének bemutatásával kívánunk foglalkozni.

A haderő fejlesztést meghatározó alapokmányok rövid bemutatása

Magyarország **Alaptörvénye** alapján a Magyar Honvédség alapvető feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme, a nem-

⁴ A hatályos katonai stratégia 2009-ben került elfogadásra. Az új stratégia a cikk írásának időpontjában jóváhagyás alatt állt. A tervezet a <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/az-uj-nemzeti-katonai-strategia-tervezetenek-velemenyezese> oldalról letölthető.

zetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzése.

A **Magyar Honvédség további fejlesztésének irányairól szóló 51/2001 OGY határozatban** az Országgyűlés kinyilvánította, hogy szükségesnek tartja a Magyar Honvédség fejlesztésének folytatását. A határozat kimondja továbbá, hogy a fejlesztés során a fő hangsúlyt a nemzeti és nemzetközi keretek közötti alkalmazás követelményeinek egyaránt megfelelő katonai képességek kialakítására kell helyezni.

A határozat alapján a végrehajtandó képességfejlesztés, modernizáció és erőkoncentráció eredményeként olyan haderőnek kell létrejönnie, mely professzionális, sokoldalúan, rugalmasan és hatékonyan alkalmazható, **nemzetközi** (NATO, EU, ENSZ, EBESZ) **együttműködésre képes**, megfelelően kiképzett, feltöltött és bevethető szervezetekkel rendelkező, korszerű eszközökkel felszerelt és **finanszírozható**. A fejlesztési feladatok fontossági sorrendjét a Magyar Honvédség professzionális, valamint a műveleti területre telepíthető, ott együttműködésre és működőképességének fenntartására alkalmas (expedíciós) jellegének erősítése határozza meg. A fejlesztésnek biztosítania kell, hogy a Magyar Honvédség előtt álló feladatok végrehajtásához szükséges védelmi képességek **fokozatosan** erősödjenek, és folyamatosan javuljanak azonban azon képességek, melyek az országvédelmi feladatokhoz, a szövetségi, illetve más nemzetközi kötelezettségek teljesítéséhez, a kihívások és kockázatok kezeléséhez nem szükségesek azokat meg kell szüntetni.

Magyarország nemzeti biztonsági stratégiája (NBS) a legmagasabb állami szintű stratégia, melyből a többi minisztériumi, ágazati

stratégia származik⁵. Az NBS-t kormány először 2004-ben készítette el. A jelenleg hatályos NBS-t 2012 év elején fogadta el a kormány, mely Magyarország biztonságát átfogóan, a hagyományos katonai, geopolitikai tényezőkön túl, összetetten szemléli.

Az ország katonai biztonságának legfőbb garanciája az Észak-atlanti Szerződés Szervezete keretében folytatott szövetségi együttműködés. Magyarországnak rendelkeznie kell a NATO keretei között folytatott kollektív védelemhez és a szövetségesek kollektív védelméhez szükséges katonai képességekkel, valamint a szövetségesek részvételével zajló válságkezelő és békefenntartó műveletekben és a katasztrófa elhárításban való **részvételhez szükséges képességekkel**. Az NBS értelmében Magyarországnak **képességnek kell lennie** az Európai Unió keretében folyó válságkezelő tevékenységben való részvételre is. A Honvédségnek rendelkeznie kell rugalmasan alkalmazható, expedíciós műveletekre is igénybe vehető, a szövetséges erőkkel együttműködni képes, gyorsan telepíthető és fenntartható erőkkel, amelyek földrajzi korlátozás nélkül alkalmazhatók a válságövezetekben. A **szükséges képességeket** a NATO-val egyeztetett módon, a NATO-ban és az EU-ban tett haderő-felajánlásokat összehangolva, továbbá a két- és többoldalú nemzetközi együttműködésben és fejlesztési programokban rejlő lehetőségeket felhasználva kell fejleszteni. A cél egy működési filozófiájában új, a vállalt szövetségi kötelezettségeket teljesíteni képes, finanszírozható, képességalapú és az Észak-atlanti Szerződés Szervezetén belül tudatosan szakosodott haderő kialakítása, amely a társadalom szerves részét képezi és élvezzi annak támogatását, polgári és demokratikus irányítás alatt áll, és amelyet hazájának és hivatásának

⁵ Sajnálatos módon eddig ezen ágazati stratégiák kidolgozásában egyedül a honvédelmi tárca jeleskedett.

elkötelezett, felkészült, megfelelően motívált és társadalmilag megbecsült személyi állomány alkot. Az NBS kimondja továbbá, hogy az ezzel kapcsolatos célokat és feladatokat a nemzeti katonai stratégiában (NKS) kell rögzíteni

Magyarország jelenleg jóváhagyás alatt álló **Nemzeti Katonai Stratégiája** egyebek mellett meghatározza:

- a Magyar Honvédség feladatait;
- a szükséges képességeket;
- a képességfejlesztés alapvető szempontjait;
- a képességfejlesztési irányelveket;
- a képességfejlesztés végrehajtási irányelveket;
- az **Ország Fegyveres Védelmének Tervét**.

A katonai stratégia értelmében a Magyar Honvédségnek olyan képességalapú haderővé kell válnia, mely hatékonyan képes együttműködni a szövetségeseikkel, és amelynek szervezetében megtalálható az országvédelmi tervben rögzített valamennyi hadrendi elem és képesség **legalább alap képesség**⁶ szinten. A biztonsági környezet esetleges romlásával, szövetségi tagságunk figyelembevételével, a Honvédségnek képesnek kell lennie az ország fegyveres védelméhez szükséges alapképességeknek a nemzetgazdaságból biztosított források igénybevételével történő fejlesztésére. A stratégia-tervezet kiemeli, hogy korlátozott anyagi erőforrások a képességfejlesztési céljaink elérésében csak **fokozatos előrehaladást** tesznek lehetővé, így a jelenlegi gazdasági környezet „megköveteli, hogy a fejlesztések **terv szerint ütemezetten, egymáshoz képest rangsorolva valósuljanak meg**”.

⁶ A fogalom meghatározása hiányzik, azonban arra enged következtetni, hogy az „alap képesség” a béke állománytáblához igazított, és a korlátozott erőforrásoknak megfelelő fenntarthatósággal rendelkezik.

A HADERŐFEJLESZTÉS IRÁNYA

A honvédelmi tárca 2013–2022 közötti időszakra vonatkozó stratégiai terve: „Haderőkép 2022”

Az előzőekben felsorolt dokumentumok és jogszabályok lefektetik a haderő fejlesztésének irányát, és ennek elérésének elveit. Ezen elvek értelmében a Magyar Honvédség a jövő kihívásaival szemben is képes lesz a fenyegetettség mértékétől függően önállóan, vagy szövetségi keretek között az ország függetlenségének, szuverenitásának és területi integritásának megvédésére. A Magyar Honvédség – a külpolitikai törekvésekhez igazodva – továbbra is részt fog venni nemzetközi válságkezelő műveletekben az ország határaitól akár stratégiai távolságokban is.

A Magyar Honvédség képes lesz az Alaptörvény 45. cikk (3) bekezdés szerint közreműködni a katasztrófák megelőzésében, következményeik elhárításában és felszámolásában, továbbá az Alaptörvény 50. cikk (1) bekezdés b) pontja szerint a szükségállapot feladatainak ellátására.

A Magyar Honvédség hadrendje, szervezeti struktúrája, létszáma, belső állományarányai, fegyverzete és felszerelése, – figyelemmel a védelemre fordítható források mértékére – meg fog felelni a biztonsági környezetből, az ország védelmi szükségleteiből, a nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségekből és a műveleti részvételből adódó követelményeknek.

A Magyar Honvédség rendelkezni fog a katonai szolgálat egészét megalapozó integrált, egyéni és kollektív felkészítési, képzési és kiképzési, a szervezeti vertikális és horizontális mobilitást biztosító rendszerrel. A meglévő állandó állomány mellett rendelkezni fog olyan tartalékos rendszerrel, mely biztosítja a megfelelő létszámú, kiképzett és felszerelt tartalékos állományt.

A HADERŐFEJLESZTÉS STRATÉGIAI KÖVETELMÉNYEI ÉS PRIORITÁSAI

Stratégiai követelmények⁷

Az NKS alapján a Magyar Honvédség fejlesztésének irányait és működési elveit az Alaptörvényben meghatározott, valamint a nemzetközi kötelezettségvállalásokból fakadó feladatok végrehajtása érdekében, a működési környezet figyelembevételével, és a szövetségeseinkkel összehangolva szükséges meghatározni.

A Magyar Honvédség képességfejlesztését a tárca Védelmi Tervező Rendszerének keretében, a NATO tervezési ciklusának és az EU képességfejlesztési folyamatának figyelembevételével kell tervezni és megvalósítani. A kihívások sikeres kezelése érdekében a **gyors-reagálásnak, a rugalmasságnak, a túlélőképességnek és az interoperabilitásnak** kell lennie.

Az ország fegyveres védelme megkívánja, hogy a korábbi átszervezések során leépített, de a feladat ellátása szempontjából kritikus jelentőséggel bíró fegyvernemek alapjaival a Magyar Honvédség újra rendelkezzen.

A Magyar Honvédség szárazföldi és légi haderőnemeket, ezen belül, harcoló, harci támogató és harci-kiszolgáló támogató erőket, valamint egyéb szaktevékenységet folytató szervezeteket tart fenn. A képességeket és szervezeteket összhaderőnemi keretek között kell működtetni annak érdekében, hogy a Magyar Honvédség összhaderőnemi szinten is képes legyen műveleteket végrehajtani önállóan, és a szövetséges erővel együttműködve.

A haderőfejlesztés során alapvetésként kell kezelni, hogy a Magyar Honvédség hatékony működésének nélkülözhetetlen feltétele a stabil, ugyanakkor rugalmasan alkalmazkodó szervezet és operatív vezetés, az egységek, alegységek önálló tevékenységének képessége és a szervezeti elemek integrálhatósága, modularitása.

A Magyar Honvédségnek képesnek kell lennie a műveletek **teljes spektrumában** történő részvételre. Ennek részeként tudnia kell együttműködni és kapcsolatot tartani a nemzetközi kormányzati és nem kormányzati szervezetekkel.

A Magyar Honvédség fejlesztésének egyik célja a **hálózat alapú hadviselés** feltételeinek megteremtése. Ennek részeként erősíteni kell a Magyar Honvédség **kibervédelmét**, amihez koncepcionálisan megalapozott rendszabályok kidolgozása, modern eszközök beszerzése, valamint az állomány megfelelő felkészítése és kiképzése szükséges.

A haderőfejlesztés prioritásai

Az NKS egyértelművé teszi, hogy a Magyar Honvédség fejlesztése csak középtávon jár együtt a rendelkezésre álló anyagi erőforrások növekedésével. Az ebből fakadó nehézségek feloldása érdekében kiemelt jelentőséggel bír a **hatékonyság növelése**. Ezért is fontos a **prioritások** pontos meghatározása, mely a szervezetek közötti szoros együttműködésen, a bürokrácia mentes működésen, a feladatalapon történő tervezésen, a következetes, ugyanakkor kellően rugalmas végrehajtáson, az új iránti fogékonyságon és az innovatív megközelítésen alapul.

A fejlesztési feladatok fontossági sorrendjét elsősorban a Magyar Honvédség professzionális, valamint a műveleti területre telepíthető, ott együttműködésre és működőképességének fenntartására alkalmas (expedíciós), jellegének erősítése határozza meg.

⁷ A 3.1. fejezet szövege az NKS tervezet 71–82. pontjait tartalmazza kivonatolva.

Ezen belül az egyes feladatok rangsorolása a következők szerint került meghatározásra: a műveletre kijelölt, illetve műveleti részvételekre tervezett alegységek, szervezeti elemek fejlesztése, a NATO Reagáló Erő és az EU harccsoport rotációkba felajánlott alegységek felszerelése; az irányítási-vezetési-rendszerek fejlesztésének folytatása úgy, hogy azok illeszthetőek legyenek a kialakítandó hálózat alapú hadviselés képességhez.

A honvédelmi tárca 2013–2022 közötti időszakra vonatkozó stratégiai terve

A 2013–2022 közötti időszak legfontosabb célkitűzése a Magyar Honvédség képességeinek az ország fegyveres védelme érdekében a NATO-ban és az Európai Unióban zajló folyamatokkal összhangban történő erősítése, mely érdekében a tervidőszakban az alább felsorolt területek kerültek kiemelésre.

- Az egyes katona műveleti képességének és túlélőképességének fejlesztése.
- A vezetési rendszerek racionalizálása és a vezetéstámogató rendszerek fejlesztése.
- A harcászati-hadműveleti felderítő (ISTAR) képesség kialakítása, meglévő képességelemek fejlesztése.
- A haderő tűztámogató képességeinek fejlesztése.
- A gyorsreagálású és légi szállítású képesség megteremtése, beleértve a különleges műveleti képesség további fejlesztését.
- Az egyéni és kollektív kiképzés, képzés és felkészítés színvonalának növelése, feltételrendszerének javítása.
- Az alakulatok megfelelő szintre történő feltöltése, a haderő megtartó képességének növelése.
- A haderő hadműveleti és harcászati tartalékainak kialakítása, hadfelszerelési eszközök vonatkozásában.

EGYÜTTMŰKÖDÉSI LEHETŐSÉGEK A FEJLESZTÉS TERÜLETÉN

Az együttműködés keretei

Az együttműködés, illetve a haderőfejlesztés kapcsán Frigyer vezérőrnagy az előadásában többször is hangsúlyozta a hazai vállalkozások bevonásának, illetve a magyar hadiipari kapacitás megteremtésének fontosságát. Ez az elv, a hazai ipar erősítésével járó fejlesztések elve, más kormányzati szerveknél is megfigyelhető az elsődleges prioritások között⁸. Bár a hazai ipar támogatása valóban fontos szempont, a Magyar Honvédség fejlesztésekor nem hagyható figyelmen kívül az a tény sem, hogy az egyes kutatási, fejlesztési projektek költségei csak nagyobb megrendelések során térülnek meg gazdaságosan, így a hazai iparra csak bizonyos részterületeken támaszkodhatunk a fejlesztések során⁹.

A haderőfejlesztés sikeréhez a szövetséges és partnerállamokkal, a nemzetközi szervezetekkel történő együttműködés elengedhetetlenül fontos. Az együttműködés keretét az Európai Unió és NATO tagságunk, illetve a bi- és multinacionális projektek biztosítják. A Magyar Honvédség haderőfejlesztési stratégiájára az „okos védelem” (Smart Defence) projektekben, illetve a képességek és erőforrások megosztása (Pooling & Sharing) kezdeményezésekben történő részvételünk is kihatással van, mivel ezen projektekben

⁸ Lásd BM OKF: Újabb eszközök szolgálják a tűzvédelmet. Forrás: http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=szervezet_hirek&hirid=697 (Letöltve 2012. 10. 29.)

⁹ Az egyedi fejlesztésű termékek nagy előnye, hogy tökéletesen igazíthatók az igényekhez, azonban a fejlesztés, tervezés, és tesztelés költségei gyakran jelentős nagyságúak. Ezen költségek csak egy bizonyos mennyiség gyártása esetén térülnek meg.

és kezdeményezésekben kitűzött képességi követelmények befolyásolják a szükségletet, s ezáltal a 10 éves tervezés alapadatait is. Azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a „Smart Defence” és a „Pooling & Sharing” projektek a NATO kritikus képesség-területeire irányulnak, melyek nem minden esetben esnek egybe a nemzeti érdekekkel.

A továbbiakban a különböző nemzetközi fórumok, illetve az ezek keretében végzett, haderőfejlesztést befolyásoló együttműködési projektek felsorolásával folytatom.

Példák a jelenlegi együttműködés területeire

Európai Védelmi Ügynökség (EDA) „Okos védelem” (Smart Defence) kezdeményezések

Légi utántöltő képesség (Air to Air Refueling) kialakításának igénye. Jelenleg a projekt az előkészítés állapotában van. A csatlakozási szándék érdekében a nemzetek 2012. november 19-én, miniszteri szinten Szándéknyilatkozatot írtak alá. A Szándéknyilatkozat alapján a projekt a „Tier 1” szintre került, mely immár alapot ad annak megvalósításra. A projektben négy pillér került kijelölésre, melyekből Magyarország a holland kezdeményezésű 4. pillérhez csatlakozott. Ez a pillér a teljes képesség megteremtését célozza elő, azaz a légi utántöltéshez szükséges szállító gépek beszerzését és üzemeltetését, mely közös alapból kerül majd finanszírozásra. Magyarország célja a projektben – a SAC programhoz hasonlóan – Pápa Bázisrepülőtér felajánlása. A projekt megvalósításának ideje 8 év, így tervezett befejezése 2020-ra esik majd. Ez a tény határozza meg és befolyásolja a 10 éves tervezési időszakot.

Szállítási csomópont (Multimodal Transport HUB) kialakításának igénye. Jelenleg

még csak tanulmány¹⁰ került kiadásra a témában. A tanulmány célja a szállítási csomópontok elvi vázának megalapozása és feltételrendszerének meghatározása. Az elgondolás alapján a szállítási csomópontok (HUB-ok) négy fajtáját különböztetik meg, úgy, mint központi-, szárazföldi-, tengeri- és légi csomópont. A csatlakozni kívánó európai országok bevonásával a jelenlegi kezdeményezés „Smart Defence” projektté történő aktivizálása a következő lépés. Magyarországon Pápa Bázisrepülőtér továbbfejlesztése lehetőségének érdekében a projekten belül a légi szállítási csomópont megvalósításában érdekelt. A projektben megfogalmazott képességeknek történő megfelelés érdekében több fejlesztés is szükséges (ki-, berakó átlomások, átvonuló szállás, vasúti rakodók, stb.), mely szintén meghatározza a 10 éves tervezési időszakot.

Többnemzeti „Okos védelem” (Smart Defence) kezdeményezések

Stratégiai Légi Szállítási Képesség (Strategic Airlift Capability – SAC) A képesség megteremtése érdekében 12 nemzet kezdeményezésére 3 db C 17 szállító gép került beszerzésre (1 db gép USA felajánlása) a nemzetek által létrehozott közös alapból. A beszerzés végrehajtását az NSPA¹¹ szervezetén belül működő NAM¹² vállalta magára, így a gépek tulajdonosa is ez a szervezet. Magyarország a légiszállító flottának (Nehéz Légiszállító Ezred – HAW) adott „otthont” Pápa Bázisrepülőtér felajánlásá-

¹⁰ Christian Neumayer, Frank Formann, Robert Hagen: EU Multimodal Transport Hub Analysis – Ideal Hub Description, 1st Draft. Industriebetriebe Betriebsgesellschaft mbH, EDA, 2012. pp 40. Elektronikus kiadvány.

¹¹ NATO Support Agency (NATO Logisztikai Támogató Ügynökség)

¹² NATO Airlift Management Agency (NATO Légiszállítást Kezelő Ügynökség)

val, mely alapján Magyarország látja el a Befogadó Nemzeti Támogatás feladatait. Az ehhez szükséges fejlesztések szintén jelentősen befolyásolják a 10 éves tervezési időszakot. A 2012. november 14-én megtartott SAC vezetői (SB) értekezleten a HAW parancsnoka bejelentette a Nehéz Légiszállító Ezred teljes műveleti készenlétének (FOC) elérését.

1. kép. A harmadik C-17-es gép érkezése 2009-ben¹³

(készítette: USAFE)

Szállítást Koordináló Többnemzeti Integrált Logisztikai Csoport (Movement and Control Multi-National Integrated Logistics Unit – MOVCON MILU)

A szervezet létrehozására vonatkozó Egyetértési Megállapodás (MoU) kezdetben 6 nemzet által került aláírásra 2010-ben. A későbbiekben még további öt nemzet csatlakozott a kezdeményezéshez. A nemzetek által szervezett szintentartó gyakorlatok igazolták a szervezet felkészültségét és képességét. Alkalmazása alapvetően a NATO műveletekben az Összhaderőnemi Logisztikai Támogató Csoport (JLSG) alárendeltségében valósulna meg. A MOVCON MILU teljesítményét jól jellemzi az a tény, hogy 2012. ne-

gyedik negyedétől a képesség felajánlásra került a KFOR JLSG HQ törzs megerősítése érdekében. Magyarország 2013-ban átveszi a vezető nemzet szerepét a kezdeményezésben, 2014 első negyedétől pedig 4 fővel vesz majd részt a feladatban.

Összhaderőnemi Logisztikai Támogató Csoport (Joint Logistics Support Group). A Visegrádi Négyek (Lengyelország, Csehország, Szlovákia és Magyarország) kezdeményezésére került kialakításra ez a koncepció, melynek célja alapvetően az EU Harccsoport (EU Battle Group) logisztikai támogatási feladatainak többnemzeti alapokon történő biztosítása. Jelenleg a Többnemzeti Logisztikai Koordinációs Központ (Multinational Logistics Coordination Centre) szervezésében a JLSG szervezeti struktúrája, a parancsnokság (HQ) állománytáblája és feladatrendszere van kidolgozás alatt. Magyarország 10 fő biztosítását vállalta.

NATO „Okos védelem” (Smart Defence) kezdeményezések

Az alábbi felsorolt projektekben Magyarország vagy résztvevő vagy megfigyelő státuszban vesz részt:

- Multinational Logistics Partnership – Mine Resistant Ambush Protected (MRAP) Vehicle Maintenance (Többnemzeti Logisztikai Partnerség – MRAP páncélvédett járművek karbantartása);
- Multinational Logistics Partnership – Helicopter Maintenance (Többnemzeti Logisztikai Partnerség – Helikopter karbantartás);
- Joint Logistics Support Group (JLSG HQ) capability from NATO Force Structure (NFS) Commitments (A NATO erőik kötelekébe felajánlott Összhaderőnemi Logisztikai Támogató Csoport);
- Multinational Logistics Partnership – Fuel handling (Többnemzeti Logisztikai Partnerség – Üzemanyag kezelés);

¹³ Forrás: http://www.heavyairliftwing.org/news/haw-2019s-third-plane-arrives-to-papa-1/image/image-view_fullscreen (Letöltve: 2012.11.29)

- Multinational Logistics Partnership/Lessons Learned and Best Practices (Többnemzeti Logisztikai Partnerség – Tapasztalat feldolgozás);
- FAC/JTAC¹⁴ Simulation and Training (Összhaderőnemi Előretolt Légi Irányító Csoport kiképzés).

„Erők csoportosítása és elosztása” (Pooling & Sharing) kezdeményezések

A NATO-ban nem beszélhetünk elkülönítetten „pooling and sharing” projektekről, mivel az „okos védelem” lényegében a képességek és a terhek csoportosítását és elosztását jelenti a prioritások és a koordinált erőfeszítések meghatározásával, a képességek jobb és költséghatékonyabb kihasználása érdekében. Azonban a „Smart Defence” kezdeményezéseken kívül, a NATO-tól függetlenül is létrejöttek hasonló elveken alapuló, multinacionális kezdeményezések, mint például a Németország által elindított Joint Logistics projekt, melyben Magyarország is aktív szerepet vállalt.

A projekt keretében 2012-ben végrehajtásra került a „Safety Fuel 2012” nemzetközi gyakorlat, mely során a Magyar Honvédség katonái német üzemanyag-ellátó katonákkal közösen telepítettek, és üzemeltettek egy tábori üzemanyag-ellátó pontot. A **WARDAM-II rendszer** képezi majd az MH tábori üzemanyag-raktár és ellátó pont kiépítésének és működtetésének az alapját, amely jelenleg egy hiányzó képesség a Magyar Honvédségben.

FOLYAMATBAN LÉVŐ FEJLESZTÉSEK

Hadfelszerelés fejlesztési programok

A Javaslatétel a Magyar Honvédség Fejlesztésére dokumentum kidolgozásával párhuzamosan történt meg a futó programok felülvizsgálata és hozzáigazítása a Honvéd Vezérkar által javasolt képességfejlesztési célkitűzésekhez. Kidolgozásra kerültek a technikai és szervezetfejlesztési feladatok alapjául szolgáló új programelgondolások.

A tervidőszakra biztosított forrás mintegy 80%-ban a tervidőszak utolsó éveiben (2019-2022 között) kerülhet felhasználásra.

A folyamatban lévő, illetve a tervezett fejlesztési programokból csak felsorolásszerűen – a teljesség igénye nélkül – mutatjuk be a fontosabbakat. A felsorolást követően a „tisztn” logisztikai fejlesztésekhez – kiemelve, hogy természetesen valamennyi fejlesztésnek van logisztikai vonzata – szeretnénk néhány megjegyzést fűzni. Itt szeretnénk ismételten rávilágítani arra, hogy, mint az a bevezetőben is szerepelt, a haderőfejlesztés a doktrínák, a szervezeti struktúra és a hadfelszerelés fejlesztését egyaránt magában foglalja. Néhány jelenleg folyamatban lévő, illetve tervezett fejlesztési program:

- Katonák túlélő képességének fejlesztése;
- Harcjármű képesség fejlesztése;
- Kibervédelem;
- Földi C2 képesség;
- Tábori tüzér támogató és páncéltörő képesség;
- Egyéni és kollektív ABV védelmi és feldehítő képesség;
- Földi saját/ellenség felismerő berendezés;
- Helikopter és szállító repülőgép képesség;
- Légvédelmi eszközök képesség fejlesztés.
- A logisztikai területén már korábban megkezdett fejlesztések folytatása, valamint

¹⁴ A FAC (Forward Air Controller) és a JTAC (Joint Terminal Attack Controller) kifejezések ugyanazt tartalmazzák. A FAC a brit, a JTAC az amerikai haderőben használatos, újabb keletű elnevezés.

új, a korszerű logisztikai támogatás alapját biztosító fejlesztések:

- Doktrína fejlesztés (Összhaderőnemi Logisztikai Támogató Doktrína, szakági doktrínák);
- Katonák egyéni felszerelésének fejlesztése;
- Konténerizáció folytatása, többfunkciós eszközök beszerzése;
- Hatékony nemzeti támogató képesség kialakítása;
- MH anyagmozgatási rendszerének korszerűsítése;
- Tábortéri szaktechnikai eszközök fejlesztése;
- Gépjármű Beszerzési Program folytatása;
- A hadművelleti és központi logisztikai szervezetek különleges jogrend időszaka képességeihez szükséges feltételrendszer kialakítása;
- Hadszíntéri javító képesség helyreállítása;
- Központi Logisztikai Bázis;
- Logisztikai informatikai háttér megteremtése (LIR, LOGFAS);
- Repülőterek fejlesztése, többfunkciós hasznosítás.

Katona egyéni felszerelés I., II., III.

A katona egyéni felszerelés I., II., III. fejlesztések együttesen a „jövő katonája”¹⁵, egyéni felszereléseit és azok fejlesztési irányvonalát tartalmazzák. Ennek megfelelően a kategóriák kialakításánál figyelembe kell venni a többi kategória szükségleteit is. A szakterületek az egyéni felszerelés szükséges beszerzéseit a saját szakági programjaikon vagy projektjeiken belül jelenítették meg.

¹⁵ A „Future Soldier” programot az Amerikai Egyesült Államok indította el az 1990-es években. Azóta több ország is kifejlesztette saját „jövő katonája” programját. Idén októberben Prágában került megrendezésre konferencia, és kiállítás a témában, melyen egy négyfős küldöttség élén Fodor Lajos a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára is részt vett. Forrás: http://www.honvedelem.hu/cikk/34331_future_soldier_a_jovo_katonaja (Letöltve: 2012.11.29).

Repülőtéren fejlesztések NATO reagáló erők részére

A NATO Reagáló Erők (NRF) fogadását biztosító repülőtéren fejlesztéseket tartalmazó képességsomag célja Kecskemét és Pápa helyszíneken olyan beruházások végrehajtása, amelyek alkalmassá teszik mindkét repülőteret a NATO általi használatra.

A képességsomag projektjei nagyrészt lezárultak, a folyamatban levő „Off-base” üzemanyag ellátás projekt kivételével, mely krízishelyzet esetén a NATO erők fogadásához szükséges üzemanyag-ellátás biztosítását szolgálja, illetve a korábban Ferihegyre tervezett APOD¹⁶ képesség kivételével, mely megvalósíthatóságának felülvizsgálata során esetleg új helyszín (pl. Pápa Bázis) kerülhet kijelölésre.

Haditechnikai Konténer Program

A tábori haditechnikai biztosítás érdekében – páncélos- és gépjármű-technikai felszerelést és szerszámokat is tartalmazó – haditechnikai karbantartó, szakjavító és szakanyag tároló konténer beszerzése valósul meg a tervidőszak második felében.

2. kép. Haditechnikai karbantartó konténer
(készítette: ismeretlen szerző)

¹⁶ APOD (Aerial Port of Debarkation) = Légi kirakó állomás

Tábori ételmezési ellátás feltételének kialakítása

A projekt célja különböző ételmezési szaktechnikai eszközök beszerzése az MH tábori ételmezési ellátási feltételeinek, az ételmezés tábori körülmények közötti tárolásának, az állomány ivóvízzel történő ellátásának, valamint a NATO előírások szerinti készletek kezelésének, tárolásának biztosítása érdekében.

3. kép. Általános ellátó konténer
(készítette: ismeretlen szerző)

Tábori üzemanyag ellátás feltételeinek kialakítása

Az MH tábori üzemanyag ellátás feltételeinek, a hajtó- és kenőanyagok tábori körülmények közötti tárolásának, a technikai eszközök üzemanyagokkal történő ellátásának, valamint a hajtóanyag készletek szállításának, kiadásának, tárolásának biztosítása érdekében üzemanyag konténer laboratórium beszerzése van tervezve.

Az MH anyagmozgatási rendszerének korszerűsítése

A mozgatások, rakodások területén az élő munkaerő kiváltása, az anyagok és eszközök gépesített mozgatáshoz történő előkészítése, valamint mozgatása került célként meghatá-

rozásra. A fejlesztés során az MH egységes rakodási rendszerbe illeszkedő korszerű és megbízható anyagmozgató gépek kerülnek beszerzésre. A program keretében lehetőség van I. kategóriás terepjáró rakodógép, II. kategóriás terepjáró rakodógép, konténerakodó-szállító terepjáró tehergépkocsi, cserélő-rakodó berendezéssel ellátott közúti tehergépkocsi, önrakodó darus terepjáró tehergépkocsi, valamint targoncaszállító utánfutó beszerzésére.

BEFEJEZÉS

A haderőfejlesztést meghatározó dokumentumok célul tűzik ki, hogy a végrehajtandó képességfejlesztés, modernizáció és erőkoncentráció eredményeként olyan haderőnek kell létrejönnie, mely professzionális, sokoldalú, rugalmasan és hatékonyan alkalmazható, nemzetközi együttműködésre képes, megfelelően kiképzett, feltöltött és bevethető szervezetekkel rendelkező, korszerű eszközökkel felszerelt és finanszírozható.

A fejlesztésnek biztosítania kell, hogy a Magyar Honvédség előtt álló feladatok végrehajtásához szükséges védelmi képességek fokozatosan erősödjenek, és folyamatosan javuljanak. A felállított prioritások biztosítják, hogy a Magyar Honvédség professzionális, műveleti területre telepíthető, ott együttműködésre és működőképességének fenntartására alkalmas haderővé váljon.

A tervezés során – a kitűzött célok elérése érdekében – fontos figyelembe venni, hogy rendelkezésre álló erőforrások által nyújtott lehetőségeket a képességfejlesztés területén csak fokozatos előrehaladást tesznek lehetővé, ezért a fejlesztések terv szerint ütemeztetten, egymáshoz képest rangsorolva valósulhatnak meg.

HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE ÉS FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] AAP-06 Edition 2012 Version 2: NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French). NATO Standardization Agency, Bruxelles, Belgium, 2012., pp. 1–441.
Forrás: <http://nsa.nato.int/nsa/zPublic/ap/aap6/AAP-6.pdf> (Letöltve: 2012.11.29.). A kiadvány 2011-es verziója magyar nyelven az MH Vezetési és Doktrinális Központ kiadásában jelent meg 2012-ben (az MH Központi Doktrinális Adatbázisban került közzétételre).
- [2] JP 1-02, DOD Dictionary of Military and Associated Terms, 08 November 2010, as amended through 15 August 2012. Forrás: http://www.dtic.mil/doctrine/dod_dictionary (Letöltve: 2012. 11. 29.).
- [3] Csiki Tamás: A stratégiai dokumentumok rendszere, In: Nemzet és Biztonság, 2008/8. szám. Budapest, 2008. p. 76–81. HU ISSN 1789-5286.
- [4] Christian Neumayer, Frank Formann, Robert Hagen: EU Multimodal Transport Hub Analysis – Ideal Hub Description, 1st Draft. Industriebanagement Betriebsgesellschaft mbH, European Defence Agency, 2012. pp 40. Elektronikus kiadvány. ISBN –.
- [5] Future Soldier: A jövő katonája. Forrás: http://www.honvedelem.hu/cikk/34331_future_soldier_a_jovo_katonaja (Letöltve 2012. 11. 29.)
- [6] NATO tükör – Új Fenyegetések: a kiberdimenzió. Forrás: <http://www.nato.int/docu/review/2011/11-september/Cyber-Threads/HU/index.htm>
- [7] NATO Stratégiai Légiszállítási Program (SAC). Forrás: <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/nato-strategiai-legiszallitasi-program-sac> (Letöltve: 2012. 11. 29.)
- [8] BM OKF: Újabb eszközök szolgálnak a tűzvédelmet. Forrás: http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=szervezet_hirek&hirid=697 (Letöltve 2012. 10. 29.)

JOGSZABÁLYOK

Magyarország Alaptörvénye (2010. április 25.);

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről;

51/2007. (VI. 6.) OGY határozat a Magyar Honvédség további fejlesztésének irányáról;

1035/2012. (II. 21.) Kormányhatározat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról;

1009/2009. (I. 30.) Kormányhatározat a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról;

124/2011. (XI. 25.) HM utasítás a honvédelmi tárca 2013–2022. évekre vonatkozó hosszú távú stratégiai tervének kidolgozásáról.

Frigyer László vezérőrnagy, HVK logisztikai csoportfőnök

Logisztikai konferencia az MH ÖHP-n

DR. KESZTHELYI GYULA
NY. MK. DANDÁRTÁBORNOK:
A 10 ÉVES HADERŐFEJLESZTÉSI TERV
MEGVALÓSÍTÁSÁNAK GAZDASÁGI-PÉNZÜGYI
FELTÉTELEI

A honvédelmi tárca 2013–2022. terv-időszakra összeállított stratégiai tervének megvalósíthatósági vizsgálata során nem kerülhető meg a biztonsági kihívásokból eredő követelmények és a gazdasági lehetőségek viszonyának, valamint annak a feltételrendszernek a vizsgálata melyben a terv született. Ennek megfelelően elemezni szükséges a nemzetközi és a hazai gazdasági környezetet, a NATO-tagországok gazdasági válságra adott válaszait, a tervvel szemben támasztott követelményeket, a tárca 10 éves forráselosztására vonatkozó peremfeltételeit, a hadfelszerelés fejlesztési programok tervezett végrehajtási ütemét, néhány lehetőséget melyek kitágíthatják a programok határait, végezetül a megvalósítás feltételeit és a gazdasági kockázatokat.

A világon minden évszázadra egy súlyos pénzügyi válság jut. Az amerikai Lehmann Brothers 2008. évi bukása globális pénzügyi válságot okozott, ami egy máig tartó világgazdasági válság kezdetét jelentette. A romló világgazdasági hangulat nem hagyott mást maga után, mint bedőlő tőzsdéket, bankcsődöket, felszámoló nagyvállalatokat és növekvő munkanélküliséget, süllyedő gazdasági mutatókat. A munkanélküliség a görög és a spanyol fiatalok körében elérte a 54–58%-ot. Az EU teljes munkanélküliségi rátája az EU-ban 11% alatt, az euró zónában 12%-on van, bár az egyes tagállamok

között jelentős eltérések tapasztalhatók. A 2011. évhez képest 2012-ben a GDP az EU-ban várhatóan 0,3%-kal az euró övezetben 0,4%-kal esik vissza. Az EU gazdasági előrejelzései továbbra is bizonytalanok, bár 2013-ra fokozatosan GDP növekedés várható, míg az államadósság 2012-ben az EU-ban a GDP 87%-ának, az euró övezetben a GDP 93%-ának felel meg. Az egyre szűkülő hitelezés alacsony befektetői hajlandóságot eredményezett, mely később magával vonta a piacok átrendeződését. A fogyasztás általános csökkenésével és a termelés visszaesésével tartós recesszió alakult ki.

Általános tendencia, hogy a növekvő költségvetési hiány és az államadósság áttételes következményeként a védelmi szféra szűkös GDP arányos támogatással számolhat. Jelenleg csak öt nemzet (USA, Egyesült Királyság, Görögország, Törökország, Franciaország) képes megfelelni annak a követelménynek, hogy Nemzeti Összterméke legalább 2%-át fordítsa védelmi kiadásokra. A 2012 májusában megtartott Chicago-i csúcs egyik legfontosabb célkitűzése volt, hogy summázva a szűkös erőforrásokat arra sarkalja a tagországokat, hogy azonosítva hiányosságaikat jól tervezzék meg a rendelkezésükre álló erőforrásokat, így érvék el az egyensúlyt.

A Smart Defence néven elfogadott új koncepció fő célja, hogy előmozdítsa és

szinkronizálja a tagországok kezdeményezéseit, együttműködését és koherenciáját a nemzetközi szerepvállalások, programok során, illetve segítséget nyújtson a tagországoknak a nagyobb biztonság elérésére a szűkebb erőforrások ellenére.

A Smart Defence koncepció legfontosabb elemei: *plan better* (jobban tervezni), *spend better* (jobban költeni), *prioritize better* (jobb rangsorolás), *cooperation* (együttműködés fokozása), *multinational programs* (multinacionális programok). Elvárás, hogy a multinacionális programok kialakítására lehetőleg az összevonás és megosztás elvén kerüljön sor. A Smart Defence egyrészt gazdasági szükségszerűség, másrészt lehetőség a szövetség számára, a koncepció három alappillérenek erősítése vonatkozásában, melyek nem mások, mint a szükséges képességek azonosítása és elemzése, a multinacionális koordináció összevonása és megosztása, valamint a specializáció.

Ezen három alappillér együttes jelenlétének egyik legkiválóbb példája a Stratégiai Légiszállítási Képesség Program (SAC) megvalósítása, amelyben hazánk jelentős közreműködésével hosszú élettartamra (+35 év), rövid idő alatt egy fontos műveleti képességet állítottunk fel és működtetünk a NATO-n belül. A kezdeti tárgyalásoktól (2006), a megállapodás aláírásáig (2008) és az első „légihíd műveletig” (2009) rövid idő telt el. A programon belül nap mint nap 10 NATO és 2 PFP tagország mutatja meg azt, hogy az összegyűjtött forrásokat megosztott tőkebefektetés keretében hogyan tudják úgy működtetni, hogy saját képességeik mind jobban érvényesüljenek és fejlődjenek. Erre egyénileg egy ország sem lenne képes (USA-t kivéve) csak ezen többnemzeti együttműködés keretében. A Pápara települt Nehéz Légiszállító Ezred (HAW) 2012. november 14-én elérte a teljes műveleti képességet – ezt Keith P. Boone

ezredes, az alakulat parancsnoka jelentette be Tallinban. A SAC programban betöltött szerepünk jelentősen hozzájárul Magyarországnak NATO-n belüli megítéléséhez. A SAC beruházáson túl az MH Pápa Bázis Repülőtér (MH PBRT) NATO használatra is felajánlásra került. Hosszabb távon cél a repülőtér katonai és polgári alkalmazása, légi szállítási csomóponttá fejlesztése, illetve ez utóbbival együtt a kapcsolódó közúti és vasúti szállítás feltételeinek, infrastruktúrájának megteremtése.

Annak érdekében, hogy hosszú távon definiált kihívásokat jól megtervezett részfeladatokra bonthassuk, azokat a védelmi tervezési folyamatba be kell illesztenünk. A védelmi tervezési folyamat célja, hogy biztosítsa a kormány által meghatározott biztonságpolitikai célkitűzésekhez szükséges katonai képességek létrehozását és fenntartását, valamint az erőforrások optimális elosztását és felhasználását. A tervezési folyamatnak egy forrásokkal megfelelően alátámasztott koherens tervet kell eredményeznie, amelyben összhang van a várhatóan rendelkezésre álló erőforrások és a katonai képességek elérését biztosító feladatok között. Amennyiben a tervezési rendszer nem képes biztosítani az erőforrások prioritizált feladatokhoz történő hozzárendelését, abban az esetben megoldásokat kell keresni az egyensúly visszaállítása érdekében.

A honvédelmi kiadások és a hosszú távú tervezés feltételeinek megteremtését szolgáló költségvetési források biztosításáról szóló 1046/2012. (II.29.) Korm. határozatban rögzítésre került, hogy a tárca támogatási főösszege a 2013–2015 években maradjon a 2012. évi nominálértéken, majd 2016-tól 0,1 százalékponttal növekszik, így 2022-re eléri az 1,39%-os GDP arányos támogatást. A Kormány Konvergencia Programjának előrejelzései alacsony inflációs rátával szá-

molnak a gazdaságban és forrásbővüléssel a tárcánál.

A 10 évvel meghosszabbított Gripen Bérleti Megállapodás pozitívan hatott a fejlesztési keretekre. A Miniszteri Irányelvek alapján a prognosztizált források évenkénti elosztásának hosszú távon meg kell céloznia a 40–30–30%-os arányt a személyi kiadás, a működés-fenntartás és fejlesztés területén, illetve a tervezhető fejlesztési források legalább 2/3-át haditechnikai fejlesztésre kell tervezni és felhasználni. Továbbra is kiemelt szempontként kell kezelni az erőforrások elosztására a Miniszteri Irányelvekben jóváhagyott prioritásokat.

A Tárca Védelmi Tervezési Rendszerében (TVTR) alkalmazott gördülő tervezési folyamatban a HM Fegyverzeti és Hadbiztosági Hivatalon (HM FHH) belül található az igénytámasztó képességfejlesztésre vonatkozó szükséglete, a szövetségi kötelezettségek érvényesítése, valamint a technikai eszközök váltásának/korszerűsítésének tervezése, beszerzése, rendszerbe állítása, fenntartása, és kivonása. Ennek megfelelően a védelmi képesség-fejlesztési feladatokat programozott tervezésének szabályai szerint a HM FHH kidolgozta a szakági fejlesztési programok Végrehajtási terveit, valamint a Program elgondolásait. A HM FHH a tervkidolgozás során a tervező szervezetekkel folyamatos egyeztetést hajtott végre a felelősségébe tartozó szakági programokhoz kapcsolt egyéb programok vonatkozásában az elrendő képességek, az évenként prognosztizált erőforrások, a beszerzésre kerülő eszközök összehangolása, és a terv kiegyensúlyozása érdekében. A haditechnikai eszközök tervidőszaki fejlesztésének tervezése során a képességfejlesztési koncepcióban foglaltak voltak a meghatározóak, amely a rendelkezésre álló fejlesztési források alapján határozza meg a prioritásokat, a főbb eszközök korszerűsítését, váltását.

A hadfelszerelés fejlesztési feladatok terven felüli megvalósításának érdekében meg kell találni és alkalmazni kell az egyéb finanszírozási formákat, hazai és nemzetközi lehetőségeket egyaránt. Ilyen lehet a Hadfelszerelési és Iparkorszerűsítési Terv (HADIK), a külföldi katonai támogatásból megvalósuló programok (FMF/FMS), illetve a pótlólagos finanszírozás eszköze lehet az inkurrencia hasznosítás bevétele is.

A 10 éves terv kockázatainak megítéléséhez mérlegelni kell a tervet megalapozó alapvető paraméterek – mint a támogatási főösszeg, a GDP, az infláció, az árfolyamok – változékonyságát. A devizaárfolyam kitettséggel rendelkező tételek kereteinek meghatározása technikai árfolyamok feltételezésével történt, az árfolyamok kedvezőtlen alakulásából ezért a tervidőszak alatt kockázatok adódhatnak. A korábbi tervezési ciklusok tapasztalataiból megállapítható, hogy a 10 éves terveket a támogatási főösszegek tekintetében felültervezés jellemezte, ami elsősorban a megalapozott forrásprognózis hiányára vezethető vissza. A 1046/2012. (II. 29.) Korm. határozat megfelelő alapot biztosít a 10 éves terv összeállításához, illetve kifejezi a Kormány azon elkötelezettségét, hogy a védelmi kiadások további csökkentését meg kell akadályozni és hosszú távon a GDP arányos kiadási főösszeget közelíteni szükséges az európai NATO-tagországok átlagához.

A fenti gazdasági kockázatok kezelése a továbbiakban is megköveteli a szigorú költségvetési gazdálkodást a HM tárca részéről. Ez azt is jelenti, hogy a rendelkezésre álló előirányzatokat a prioritások és a hatékonysági követelmények figyelembevételével kell felhasználni, törekedni kell arra, hogy ne képződjenek maradványok a költségvetési év végrehajtása során. A 10 éves terv a gazdasági kockázatok kezelése érdekében 2016-tól kezdődően évente növekvő ösz-

szegű tartalékot képez, biztosítva a hosszú távon szükséges mozgásteret, illetve a 10 éves terv végrehajthatóságát.

A tárcsa 10 éves tervidőszakra vonatkozó stratégiai terve biztosítja a képességek folyamatos fejlesztését, illetve kiindulási alapja a Magyar Honvédség további fejlesztésének, alkalmazkodva a folyamatosan változó körülményekhez.

A kidolgozott hosszú távú terv nemcsak a végrehajtás tervezéséhez, hanem az esetlegesen felmerülő kockázatok kezeléséhez is megfelelő alapot biztosít. Céltűzései realitásokon alapulnak, figyelembe veszik Magyarország gazdasági teherbíró képességét, valamint a honvédelmi tárcsa feladatainak fejlesztése érdekében, a polgári piaci kapacitások működésbe hozásának szükségességét, illetve a fejlesztések további finanszírozása érdekében előtérbe helyezi a NATO közös programjai által nyújtott lehetőségeket.

*Dr. Keszthelyi Gyula nyá. mk.
dandártábornok*

HADTÖRTÉNELEM

DR. LIPPAI PÉTER EZREDES: FORRÓ NYÁR A DON-KANYARBAN

BEVEZETÉS

Egy katona számára mindig tanulságos lehet, ha olyan helyszíneken járhat, amelyek hadtörténelmünk fontos eseményeihez kötődnek. Ez független attól, hogy az adott helyszínen győztes, vagy éppen vesztes harcot vívtak a magyar katonák. Ha a katona alaposan felkészül az adott esemény egykori dokumentumaiból, és egykori térképek, terepvázlatok és tapasztalati jelentések, illetve a tanulmányok és visszaemlékezések segítségével megpróbálja az akkori eseményeket ráültetni a mai terepre, akkor olyan „élményben” lehet része, amely segít abban, hogy a múlt katonai tapasztalatai beleivódjanak a tudatába és a jelenkor feladataiban hasznosuljanak. A rögzülést erősítheti egy olyan érzelmi töltés, amelyet az jelent, ha az adott helyen a nagypapa, dédapa, vagy valamely a katona számára ismert családtag is a küzdők – ne adj Isten az elesettek – között volt. Különösen érvényes ez egy olyan csatamező esetén, mint a Don-kanyar, amely sok magyar család számára mind a mai napig egy fájdalmasan hangzó földrajzi megnevezés. Számomra – mint katonának és mint akit családi szálakon keresztül közvetve is érint a magyar 2. honvéd hadsereg ottani tragédiája – különösen nagy élményt jelentett ez az utazás.

AZ UTAZÁS ELŐZMÉNYEI

Az expedíció ötlete az egyik hadtörténelmi portálon született, amit egy, ott tagként szereplő újságíró, Lázni Miklós karolt fel. Mint

a szervezés motorja sikerült is megvalósítania az első pillanatra talán merész ötletet. Újságíró barátunk, aki „mellesleg” megszállott rádióamatőr (beceneve: Rádiós), fejébe vette, hogy 70 év után megpróbálna közvetlen rövidhullámú rádióösszeköttetést létesíteni egy, a Don partján felállított rádióállomás és a budapesti Hadtörténeli Múzeum udvarán üzemelő ellenállomás között. A rádióamatőrök technikájának színvonala nagyjából megfeleltethető a II. világháború során alkalmazott eszközök színvonalának. Egy ilyen kapcsolat felvételének tehát nemcsak szimbolikus jelentősége van, de szakmai teljesítmény is áll mögötte. Az expedíció tagsága a már említett portál tagságának a magyar 2. honvéd hadsereg 1942–43-as harcai iránt érdeklődő személyei közül verbuválódott hosszú hónapok alatt.

A hosszú internetes levelezgetések és fórumozások során egy 20 fős kontingens lehetősége kezdett körvonalazódni, amit behatárolt a „mozgathatóság” és persze a fő szervező által „összekalapozott” szponzori pénz is, ami még így is csak az utazási költségek egy részét tudta fedezni. Különböző egyéni okok miatt végül 14 fő jutott ki Voronyezsbe és a Don partjára.

Jó, ha egy ilyen típusú vállalkozás bizonyos fokú központi támogatást is magának tudhat. De itt nem feltétlenül az anyagi támogatásról van szó, sokkal inkább az erkölcsi támogatásról! Főként az expedícióról szóló híradások szempontjából volt hasznos a Honvédelmi Minisztérium és a vezérkar ilyen jellegű hozzájárulása. A támogatottság

szempontjából nagyon fontos tényezőt jelentett, hogy a közszolgálati TV is érdeklődést mutatott a téma iránt, ami egy velünk utazó forgatócsoport formájában realizálódott is.

Ezek alapján egy igen vegyes kis csapat állt össze az ország legkülönbözőbb pontjairól, amelyben volt informatikus, bolti előadó, középiskolás diák, aktív és nyugállományú rendőr, katonai hagyományörző, a témát kiválóan ismerő hadtörténész, hivatásos lepkevadász (természetkutató), néhány újságíró és egy katona is. Egy dolog viszont szorosan összekötötte őket: a téma – a magyar 2. honvéd hadsereg története és a hadtörténelem ezen fejezete iránti erős érdeklődés. A közös cél elég erősnek bizonyult ahhoz, hogy az úttal együtt járó sok nehézség ellenére is eredményesen és végig jó hangulatban teljen az expedíció.

A vállalkozás sikeréhez elengedhetetlen a helyszíni személyes kapcsolatok, amelyek csak képletesen voltak „személyesek”, mert az interneten kötetett a magyar és a voronyezi járás rádió-amatőrjei és katonai hagyományörzői között. Ez a két kis csoport volt az, akik a magyar utazóknak felbecsülhetetlen segítséget nyújtottak technikában, helyismeretben, a nyelvi nehézségek leküzdésében és persze emberi hozzáállásban.

Az expedíció fő célja egyfajta tisztelgés volt a Don-kanyarban elesett katonák és a helyi áldozatok előtt, függetlenül azok nemzeti hovatartozásától. Emellett lehetőség volt sokak számára a családi vonatkozások helyszíneinek esetleges megtalálására is. Igazi tudományos kutatómunkát a csoport sokszínűsége és a program összetettsége miatt nem igazán lehetett végezni, de az erre vágyók sem érezték feleslegesnek a „kirándulást”, mert a terepen szerzett tapasztalatok és adatok, valamint a személyessé váló helyi kapcsolatok jó alapot jelenthettek a további kutatásokhoz. Az expedíció időpontjából (nyár) fakadóan leginkább a nyári hídfőcsatákhoz

kapcsolódó eseményekre koncentráltunk, de természetesen a későbbi ütközetek helyszínéinél is megálltunk egy-egy gondolat erejéig, ha már a sorsunk odáig elvetett minket. Az elmúlt hét évtizedben a doni katasztrófa januárban történt eseményeit már sokan és sokféleképpen megírták. Éppen ezért én továbbiakban főként a kevésbé ismert hídfőcsatákra összpontosítok.

TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEK

Szinte pontosan hetven évvel kiérkezésünk előtt értek ki a Magyar Királyi Honvédség vitéz Jány Gusztáv vezérezredes által vezetett magyar 2. honvéd hadseregének első kötelékei a Donhoz. A magyar III. hadtest a Weichs-seregcsoport részeként ekkor már túl volt az első harcokon és az első véres veszteségeken, amely a Kurszk térségében (Tyim) június végén végrehajtott áttöréssel, majd előrenyomulással járt együtt a szovjet csapatok elkeseredett utóvédharcai közepette. A magyar szerzől a harcokban leginkább érintett nagykanizsai 9. könnyű hadosztály csapatai 1942. július 7–10. között érték el a nagyságában a Tiszára emlékeztető orosz folyó partját, de a teljes hadsereg csak augusztus végére ért ki a Don térségébe, amikor is a korábban ott támadó német csapatok leváltására azonnal védelmi állásokba rendelték. Ekkorra érkeztek be a IV. és VII. hadtest könnyű hadosztályai, valamint a hadseregközvetlen alakulatok is.

Ezekben a napokban a felvonulóban lévő teljes magyar 2. honvéd hadsereget a német 2., 6. és 4. páncélos, valamint az olasz 8., a román 3. és 4. hadseregekkel együtt az újonnan létrehozott B Hadseregcsoport (parancsnoka: előbb von Bock, majd Weichs vezérezredes) alárendeltségébe helyezték. A hadseregcsoport bal szárnyán elhelyezkedő hadseregeinek kellett biztosítaniuk a jobb szárnyon Sztálingrád és a kaukázusi

olajmezők felé támadó hadseregek északi szárnyát. Itt jelölték ki a magyarok védősávját is, északon a német 2., míg délen az olasz 8. hadsereg között. A hadsereg 200 km szélességű védősávjával jóval meghaladta valós képességeit. A magyar, úgynevezett könnyű hadosztályok lényegében dandár erővel rendelkeztek és csak két gyalogezreddel bírtak, ami hadsereg-szinten összesen 18 gyalogezredet jelentett. A hadsereg létszámának több mint fele nem harcoló alakulatokból tevődött össze. Ennek az volt a következménye, hogy a védelemnek nem volt hadműveleti mélysége és hiányoztak az ilyen helyzetben elengedhetetlen ütőképes és mozgékony tartalékok is.

Rádásul az egykori propaganda fotóknak köszönhető közhiedelemmel szemben az erősen kanyargó és holtágakkal tarkított folyó partja közel sem volt mindenhol ideális a védelem szempontjából. Sok helyen a mocsaras részek miatt a védelem peremvonalát a folyó víztükrétől több kilométerre jelölték ki, ahol azt igyekeztek a települések és erdők peremére támasztani. A jobboldali folyópart közel sem emelkedik mindenhol jelentősen a folyó vízszintje fölé, illetve helyenként éppen a túlpárti van magasabban. Részben a már említett erők hiánya és a védelem szélessége, részben pedig a terep adottságai miatt még az arcvonalban is voltak komoly rések az egyes állások között, amelyeket műszaki zárrakkal próbáltak több-kevesebb sikerrel „betömni”.

Klasszikus mélységi védelmi vonalak kiépítésére nem volt elegendő erő, ezért a védelem mélységét a fő mozgási folyosókat lezárni próbáló, támpontszerű állásrendszer és a peremvonalból esetlegesen kiszoruló csapatok által elfoglalni tervezett kisebb retesz-állások képezték, amelyek alapját a nagyobb tűzgyorsaságú géppuskák, illetve a nehézfegyvernek számító aknavetők és páncéltörő lövegek jelentették. A hatékony védelmi tűz-

rendszer megszervezését nagyban nehezítette a védelem peremvonalára közel merőlegesen futó vízmosások, horhosok, amelyek mélysége, szélessége és hosszúsága jó lehetőséget biztosított a szovjet csapatok rejtett mozgására és átszivárgására.

Szintén a védelem mélységébe telepítendő tüzérségi tüzelőállás-körletek a löveganyag részleges elavultságából (főként a fogatolt tüzérség esetében) fakadó kis hatásos lőtávolság miatt meglehetősen közel kerültek a peremvonalhoz, ami nem csak az álcázás szempontjából volt szerencsétlen, de a folyó távolságának függvényében sokszor nem tudta biztosítani a folyóátkeléshez felvonuló és azt végrehajtó szovjet csapatok hatásos pusztítását sem. A csapatlégvédelmi eszközök száma, és a hadsereg alárendeltségében lévő repülődandár vadászrepülőgépei (22 db Re-2000 Héja) a nagyszerű egyéni teljesítmények ellenére sem tudták ebben a nagy szélességben biztosítani a magyar csapatok igazán hatékony védelmét a szovjet légierről szemben.

A NYÁRI HÍDFŐCSATÁK

A folyópart védelmének igazi kihívását az erősen kanyargós, mocsaras és holtágakkal is tarkított Don jelentette. A folyó bal partját birtokló és igen jó helyismerettel rendelkező szovjet csapatok ugyanis ügyesen kihasználták, hogy a kanyarokban létrehozott hídfőállásaikat csak „arcból” lehetett támadni. Átkarolási és megkerülési lehetőségek a folyó miatt nem voltak lehetségesek. Sok esetben a folyó túlpártjáról a két szárny irányából is megfigyelt tűz alatt lehetett tartani a hídfők ellen rohamozókat, minek következtében azok „tűzszakba” kerülhettek. Az 1943 januári támadás megindulási állásait jelentő két hídfőt a szovjetek hasonló helyeken alakították ki és védték meg Uriv-Sztorozsovoje és Scsucsjeperejhaja körzetében.

Ezeknek a hídfőknek a kiterjedése 30–100 négyzetkilométer között mozgott. Magaslataikkal, településeikkel, erdőkkel, horhosaikkal és lápos területeikkel nemcsak akadályozták a mögöttük kiépített átkelőhelyekre való rálátást, de rejtési lehetőséget és kiváló felvonulási területet is jelentettek egy esetleges szovjet támadás számára. A hídfőket a magyarok által földről nem belátható részeken általában víz alatti hidak és/vagy pontonhidak kötötték össze a mögöttes területekkel. A szovjetek nagy veszteségeik, valamint általános ellátási és utánpótlási nehézségeik ellenére is folyamatosan erősítették védelmi vonalaikat a hídfőkben és igyekeztek rejtve biztosítani az ode szükséges utánpótlást és erősítést. A folyó nyugati partján védelemre berendezkedő magyar csapatok pedig eközben úgy érezték, hogy a szovjetek folyamatosan tűzértségi és főként éjszakai légi csapásokkal „zaklatják” őket, ami rombolta az arcvonalban lévő magyar csapatok általános hangulatát.

A három hídfő közül a legnagyobb az Uriv-Sztorozsovoje közötti („Urví kanyar”) volt a maga körülbelüli 10 km szélességével és 8 km mélységével. A hídfő szempontjából kulcsfontosságú volt az egyik nagyobb magaslatot uraló és nagy kiterjedésű Otticsihai-erdő, amely takarta a mögöttes kialakított szovjet átkelőhelyeket. Ugyanakkor jó rálátást és kilövést biztosított a szovjetek számára Ny és DNy-i irányba, és jól rejtette a védőket. Ez az erdő többször is elkeseredett véres harcok színtere volt a nyár folyamán.

Sesucsjei kanyarban a magyar állások a folyótól több kilométer távolságra kerültek kiépítésre a folyóval közel párhuzamos magaslatok úgynevezett harcászati gerincén. Az állások és a folyó közötti területet erdők, ligetek és mocsarak borították olyan sűrűségben, amely a településekkel együtt szinte nem is engedtek rálátást magára a víztükörré. A folyón történő rejtett átkelés lehetősége ezáltal adott volt.

Korotojak térségében megtartott harmadik szovjet hídfő ugyan a folyó egy viszonylag egyenes szakaszán jött létre, de a német – magyar csapatok utánpótlása szempontjából hadműveleti fontosságú Osztrogozsszk város közelsége miatt szintén komoly veszélyt hordozott magában. Ennek a viszonylag keskeny hídfőnek a szovjet védői számára az előnyt maga a városias település és a hídfő bal szárnyán elterülő mocsarak jelentették.

A magyarok felismerték a hídfőkben rejlő veszélyeket. A Donhoz történő kiérkezést követően, 1942 július közepe és szeptember közepe között több támadást is intéztek a hídfők felszámolására, de a súlyos veszteségek ellenére sem sikerült a kitűzött célokat teljesen elérni. A hídfőcsatákban nem csak a magyar 2. honvéd hadsereg valamennyi alakulata, de augusztustól néhány német kötelék is részt vett. Az említett harcok során kulcszerep jutott az akkor hadseregközvetlen alárendeltségben lévő 1. tábori páncéloshadosztálynak, amely szinte valamennyi ütközetben harcolt.

7. könnyű hadosztály megerősítve az 1. tábori páncélos hadosztály részeivel (30. harcokocsiezred, 51. páncélvadász-zászlóalj, 1. gépkocsizó lövészzászlóalj és 1. gépvontatású tüzérosztály) már július 18-án támadást hajtott végre az Urivnál lévő szovjet hídfő ellen és csaknem mindenhol kiértek a Donhoz, de a part menti mocsarakban meghúzódó szovjet erőket nem sikerült teljesen felszámolniuk.

1942. augusztus 6-án a szovjetek magukhoz ragadták a kezdeményezést és komoly ellentámadásokat intéztek a hídfők térségében annak érdekében, hogy azokat kitágítsák, és kedvező állásokat tudjanak elfoglalni. A legnagyobb sikereket az Uriv térségében védekező soproni 7. könnyű hadosztály (35 km-es arcvonalszakasz!) és a Korotojaknál védő 10. könnyű hadosztállyal (52 km-es arcvonalszakasz!) szemben érték el, ahol

sikerült a Potudany folyó mocsaras torkolata által elválasztott két fennsíkra kiérniük. A szovjetek kezébe került Sztorozsovoje és Uriv település, míg Korotojak nagy részét is visszavették. Ezekon a sikereken fellelkesülve augusztus 8-án a szovjetek a scsucseji hídfőt is próbálták kibővíteni. A 19. könnyű hadosztály 13/III. zászlóalját kivetették nemcsak Perejshaja, de három nap után Scsucsej településekről is. A szovjetek a hónap végéig a települések környéki magaslatból is többet elfoglaltak, minek következtében a magyar csapatok kedvezőtlen helyzetbe kerültek, mert állásaik a magasabban fekvő szovjet állásokból jól beláthatókká váltak. Augusztus 30-án a 19. könnyű hadosztály ugyan indított egy erőlen ellentámadást a hídfő felszámolására, de az hamar elakadt.

Az augusztus 10-én a 20. könnyű és az 1. tábori páncélos hadosztályok részeivel indított támadás Sztorozsovoje visszafoglalására súlyos veszteségek után az időközben a szovjetek által megerősített település szélén elakadt. Korotojakot az éppen beérkező tolnai 12. könnyű hadosztály a magyar páncélosok támogatásával először augusztus 7-én próbálta visszafoglalni, de sikertelenül. Az augusztus 15-én indult második támadást a német 336. gyaloghadosztály részei is támogatták, de ekkor sem sikerült jelentősebb sikereket elérni. A település romos épületei között a támadók lendülete megtört, és nem sikerült azt birtokba venni.

A német hadvezetés látván, hogy a magyar csapatok nem képesek önerőből a hídfők felszámolására, úgy döntött, hogy a német XXIV. páncéloshadtest-parancsnokság alárendeltségébe utalja a magyar 2. honvéd hadsereg védelmi sávjában a hídfőcsatákban érintett magyar és német seregesteket. Német részről a már korábban is ott lévő 336. gyaloghadosztályon kívül a 168. gyaloghadosztály és több tüzéregység került a Langermann-Erlencamp páncélos tábornok

által vezetett hadtesthez. Az így létrehozott ideiglenes köteléknek először a korotojaki, majd az urivi hídfőt kellett felszámolnia.

A korotojaki szovjet hídfő ellen augusztus 28-án indult meg a támadás. A magyar harcokcsikkal és a 13. könnyű hadosztály 7. gyalogezredével megerősített német 336. gyaloghadosztálynak három napos súlyos utcai harcok után szeptember 3-án sikerült megtörnie a szovjet ellenállást és 400 m-re megközelítette a folyót. A szovjet 6. hadsereg vezetése kilátástalannak látta a hídfő további védelmét és visszavonta a még a folyó jobb partján harcoló erőit. A német és magyar csapatoknak így szeptember 3-án sikerült elfoglalniuk a közvetlenül a Don-mentén húzóódó és jól megerősített korotojaki temp-lomdombokat, amelyek a szovjet védelem fontos állásait képezték.

Sztorozsovoje ellen az időközben részben feltöltött és egy német páncélvadász-osztállyal megerősített magyar 1. tábori páncélos- és a 20. könnyű hadosztály, valamint a szintén páncélvadászokkal megerősített német 168. gyaloghadosztály indult rohamra, míg Uriv térségében a magyar 7. és a 13. könnyű hadosztály részei támadtak. A támadó csapatok harcát két nehéz és két közepes tüzérsztály, egy német rohamlövegosztály, valamint két légvédelmi tüzérrüteg támogatta. A támadást egy órás tüzérségi tűz-előkészítés vezette be. A szeptember 9-én hajnalban indult támadás hatalmas vérvesztésekkel járó, több napos helység-harc-cal tarkított ütközetekbe fordult, amelyek azonban egy hét alatt is csak részleges eredményeket hoztak. Sikerült visszafoglalni Sztorozsovojét és környékének magaslatait, valamint Uriv nagy részét és a tőle északra elterülő néhány magaslatot is. Az Otticsihai erdőnél és Szeljavnoje térségében azonban a szovjet ellenállás ismét fokozódott, minek következtében a német–magyar csapatok ott elakadtak.

A német és magyar hadvezetés alulértékelt a hídfőt védő szovjet erőket. A hídfőt nem sikerült teljesen felszámolni, ami a területnyereségek ellenére is kudarcként értékelendő. Ráadásul Kovács Gyula ezredes, a magyar 2. honvéd hadsereg újonnan kinevezett vezérkari főnökének javaslatára a védelem peremvonalát az elért terepszakaszoktól 1–1,5 km-rel hátrébb, az Urivot Sztorozsovojeval összekötő völgy nyugati peremén jelölték ki. Ezzel önként lemondtak a nagy véráldozatokkal elfoglalt és közvetlenül a Don fölé emelkedő „Templomos domb”-ról, amely a későbbiek szempontjából nem volt túl szerencsés döntés. Ezt a javaslatot azonban az augusztus 25-én megsebesült Jányi helyére ideiglenesen lépő Csatay altábornagy elfogadta.

A TRAGÉDIA ELŐSZELE

Ezzel a „nyári hídfőcsaták” lezártnak voltak tekinthetők. A harcokban jelentősen meggyengült magyar 2. honvéd hadsereg nagyjából az elért terepszakaszokon megkezdte a védelem kiépítését, de még szeptemberben sem tudták biztosan, hogy télire az addigi állásaikban maradnak-e. Ennek következtében elhanyagolták azok teljes kiépítését. A hídfőcsatákban a hadsereg mintegy 26–27 000 főt veszített halottakban, sebesültekben, eltűntekben és hadifoglyokban. Kiesett a tisztikar 20, a légénység 15 és munkaszolgálatosok 6 százaléka. Az 1. tábori páncélosadosztály elvesztette páncélosainak felét és jelentős volt a tüzéség löveganyag-vesztesége is. A komoly vérvesztések miatt a csapatokat át kellett csoportosítani és két zászlóaljat pedig fel kellett oszlatni.

Jobb szárnyon – az olasz Tridentina hadosztályhoz csatlakozva Kamisovától Nyikolszkijig a VII. hadtest (23., 19., 12. könnyű hadosztályok), középen Nyikolszkijtől Sztorozsevojeig a IV. hadtest (13., 7., 20.

könnyű hadosztályok), míg a balszárnyon a német 323. hadosztályhoz csatlakozva Sztorozsovojejtől Malsovoig a III. hadtest (6., 9. könnyű hadosztályok) rendezkedett be tartós védelemre. Az erőket nagyjából egyenletesen osztották el különösebb súlypontképzés nélkül. Az akkor érvényben lévő harcászati normák alapján ez a döntés lényegében csak egylépcsős, vonalszerű hadművelési védelem kialakítását tette lehetővé, amelyen még így is jelentős hézagok adódtak. A hézagok lezárásához alkalmazott robbanó és nem robbanó műszaki zárakhoz az arcvonalban nem rendelkeztek elegendő építő- és harcanyaggal. A hamarosan beköszönő csapadékos időszak lelassította az erődítési munkálatokat. Az állások kiépítésére főként a munkaszolgálatos alakulatokat használták, de gyakran a helyi lakosságot is be kellett fogni ilyen feladatokra.

A hídfőcsaták során már kiütköztek olyan hibák, mint a vezetés hiányosságai, a fegyvernemek és haderőnemek közötti együttműködés gyengesége, az ellátási és utánpótlási nehézségek. Noha a hadsereg mögöttes hadtápbázisain viszonylag nagy mennyiségű hadianyag, felszerelés és utánpótlás került felhalmozásra, azok csapatokhoz történő kijuttatása sok nehézségbe ütközött. Az üzemanyagot a magyar hadsereg a németektől kapta, akik viszont a sztálingrádi helyzet súlyosbodásával egyre hátrébb sorolták a magyar igényeket. A elégtelen szállítási kapacitásoknál főként a hadi- és harcanyag képezte a prioritást így a magyarok élelmezési és ruházati ellátása hamarosan alig működött. Az élelmisszer zömét is a németeknek kellett volna biztosítaniuk, amelynek a magyar gyomor számára való megfelelésével már akkor is gond volt, amikor még kellő mennyiségben jutott el a csapatokhoz. Az idő előrehaladtával már a mennyiség is egyre nagyobb gondot jelentett, ami nagyon negatívan befolyásolta a magyar csapatok erőnlétét.

A tél közeledte amúgy is rengeteg nehézséget okozott, amelyekre a magyar csapatok csak későn kezdtek meg a felkészülést. Ezekhez a nehézségekhez tartoztak az állások téliesítésétől, a téli közlekedésen, a higiénias viszonyokon, a téli ruházaton keresztül a fagyálló kenőanyagokig minden. A szállítás és mozgatás vonatkozásában nagyon komoly gondot jelentett, hogy a magyar szállító eszközök zöme még fogatolt volt, miközben a legyengült lovakat a lótap és szalma hiánya miatt már ősszel mélyen az arcvonalak mögött kialakított „lóüdültető állomásokra” kellett hátravinni. Ennek következtében nem csak az arcvonalban küzdők ellátása, de a tüzéség mozgatásának lehetősége is elégtelen szintre csökkent. Ezek a gondok párosulva a harcok során elszenvedett komoly vérvesztésekkel és a tervezettnél jóval hosszabb ideig tartó arcvonalszolgálatlaltal negatív hatottak a csapatok harci szellemére. A védelem hadműveleti mélysége és az ütőképes tartalékok hiánya ilyen viszonyok között már előre vetítette a magyar köztudatban ismert januári tragédiát.

KIÉRKEZÉSÜNK A DONHOZ

Az orosz vasutak jóvoltából mi is meg tapasztalhattuk az orosz nyár forróságát. A szerelvényünk hálófűlkés kocsijai közül pont abban nem működött a légkondicionáló berendezés, amelyben a csoportunk zöme is utazott. Természetesen még így is jóval kényelmesebben tettük meg Voronyezsig az utat, mint hajdanán katonaelődeink, úgy hogy senki sem mert igazán panaszkodni. Kijevnél a pár perces menetrendszerinti megállásnak köszönhetően sikerült a pályaudvaron egy gyors „egykor és most” fényképet készíteni. A kiismerhetetlen vasúti bürokrácia miatt nem sikerült a magyar 2.

honvéd hadsereg eredeti előrevonási útvonalt követnünk, mert Kijev után nem Kurszk, hanem Moszkva felé vitt az utunk. Az orosz fővárosban adódó négyórás várakozást igyekeztünk „operatíván” kihasználni és két váltásban gyors Vörös tér látogatást tettünk a szintén nagy élményt és kihívást jelentő moszkvai metró alkalmazásával. Moszkvától már „csak” 600 km-t kellett vonatoznunk Voronyezsig, ahol már vártak minket a helyi rádióamatőrök és hagyományőrök, akik egy VIP-változatú, 25 éves Ikarust béreltek, hogy elszállítsanak minket a szállásunkra. Egy ilyen kellemes fogadtatás után kellemetlen hidegzuhanyként ért minket, amikor a hotelben megtudtuk, hogy az egy hónappal korábban lefoglalt és visszaigazolt szállásunkat időközben kiadták a helyi katasztrófavédelem egyik tanfolyamának hallgatói számára.

Kb. egy óras telefonálgatás után végül keservesen sikerült egy szállást felhajtani a Voronyezsig folyó másik (keleti), oldalán, ahol csapatunk nagyobbik része egy a külsejében és infrastruktúrájában a 70-es évek lepusztult munkásszállójára emlékeztető szállóban került bekvártélyozásra. De a sobák legalább tiszták voltak és tudtuk, hogy úgy sem fogunk az alváson kívül sok időt a szálláson tölteni. A kevésbé lelkeseket azzal vigasztaltuk, hogy nagyapáink és dédapáink ennél sokkal nehezebb viszonyok között „kirándultak” hajdanán errefelé! Az egy nappal korábban személygépkocsival érkező forgatócsoportunk és a fő szervezőnk egy belvárosi apartmanban kerültek elszállásolásra. A csoportunk ilyen térbeli megosztottsága később okozott még „némi” szervezési gondot számunkra. A helyzetet tovább nehezítette, hogy mi nem igazán beszéltünk oroszul, míg a szállodák alkalmazottai meg nem igazán beszéltek sem angolul, sem németül, és persze magyarul sem. (sicc!)

SCSUCSJE

Expedíciónk első napján a helyi mezőgazdasági egyetem rektorhelyettese, Filonyenko professzor fogadott minket az egyetemen. A professzor hivatala mellett „mellékesen” a Voronyezs környékén folyó második világháborús események feldolgozásával foglalkozik és a témában több nemzetközileg is publikált könyve jelent meg már. Vezetésével megtekinthettük az egyetem ilyen témában született kis szaktúzeumát, amelyben sok magyar vonatkozású kiállítási tárgyat és leírást is találtunk. A rektorhelyettes előadásából megtudtuk, hogy az egyetem szoros kapcsolatot ápol több magyar oktatási intézménnyel és kutató intézettel, valamint társadalmi szervezetekkel is, amely összeköttetések nem csak szakmai, de hagyományápoló célokat is szolgálnak. A professzor előadása után rövid körsétát tehattünk az egyetem főépületében, amely a háború alatt hosszú hetekig volt öldöklő épületharcok helyszíne. A folyosókon sétálva nem csak a Nagy Honvédó Háborúban, de az Afganisztánban és Csecsenföldön elesett diákok emléktábláit is megtaláltuk.

A második nap reggelén fő szervezőnket és rádióamatőrünket a helyi rádióamatőrök szárnyaik alá vették és forgatócsoporttal együtt leutaztatták a tervezett rádióösszeköttetés megteremtésének helyszínére, az egykori Scsucseji hídfő keleti részébe, ahol már üzemkészen várta őt a helyiek által biztosított rövidhullámú rádióállomás. A kapcsolatfelvétel a tervezett időpontban sikeresen létrejött, ami rádióamatőrünknek életre szóló élményt jelentett, és amiről a magyar és orosz sajtó egyaránt több vonalon is hírt adott.

Ezalatt a magyar közszolgálati TV forgatócsoportja a környékbeli egykori magyar állásrendszert filmezte és a helyi rádióamatőrökkel beszélgetett. A beszélgetés során kiderül, hogy 1943 tavaszán, amikor a hó

elolvadt, rengeteg elesett katona holtteste került elő a hó alól. A kemény tél után hirtelen beköszöntő meleg miatt a helyieknek nem volt ideje nemzeti hovatartozás szerint szelektálni és azonosítani őket, ezért a szovjet és magyar katonák földi maradványait egy nagy közös tömegsírba temették Scsucseje falu mellett. A meleg időjárás azonban a vizet is megfakasztotta és nagy árhullám söpört végig a környéken. A frissen elhantolt holttestek közül sokat kimosott és magával sodort az ár. Azóta a helyiek nem tekintik a magyarokat ellenségnek és a Don folyót a két nép összekötő kapcsának tartják. Ennek jeleként hagyományos doni halászlével fogadtak minket, aminek ízesítéséhez a magyar katonák visszaemlékezéseiben is sokat emlegetett sárga mezei virágot is felhasználták, amely az egyik legjellegzetesebb növénye a térségnek.

A hídfőnek ebben a térségében előbb a 19. majd a 12. könnyű hadosztály ezredei harcoltak. A januári nagy szovjet támadás ez utóbbit érte itt. Nem volt egy szerencsés seregstest, hiszen ők már Korotojagnál is komoly vérveszteségeket szenvedtek, amikor kiérkezésük után rögtön ütközetbe vetették őket augusztusban az ottani hídfő felszámolására. Majdhogynem „üdülni” küldték őket Scsucsejéhez, a szeptemberi átcsoportosítás során, hogy kiheverjék a veszteségeiket. Ráadásul a Voronyezsi Front déli csapásmérő csoportosításának itt január 14-én induló támadása éppen váltás közben, váratlanul érte őket, ami további káoszt okozott a hazautazás gondolatában élő katonák között. Az ottani szovjet csapatok elsőként elszenvedő 48. gyalogezrednek 24 óra leforgása után már csak 200 katonája maradt.

A körülbelül méter magasan tarka virágokkal és doni szamóccával borított hatalmas domboldalakon, az úgynevezett harcászati gerincen mind a mai napig szabályosan kivehetők a magyar állások nyomai, amelyek kb. 50–60 cm mély árkok formájában realizálódnak.

nak. A békés árkok felett mindenhol pacsirták énekelnek. Beugorva az állásokba rögtön kiderül, hogy a Don víztükre csak néhol csilán ki a dús növényzet közül kb. 1,5–2 km távolságra. Ráadásul a folyó irányába lefutó domboldal sok helyen domborúak, aminek következtében még növényzet hiányában is komoly holttér adódik a tüzelőállások zöme előtt. Ez lehetett a helyzet a nyári hídfőcsaták alatt is. Az egymástól mintegy 150 m távolságban lévő két védelmi vonalat futóárkok kötik össze. A szabályos távolságonként tompaszögben megtörő harcárkokban egymástól 8–10 méterre még látszanak az egyes katonák tüzelőállásai. A harcároktól hátrébb 40–50 m-re óvóhelyekhez visz egy közlekedő árok. A Scsucsjéba vezető országút déli oldalán újabb állásrendszert találtunk, de ott csak egy vonal került kiépítésre. Az úttól nem messze aknavető jellegzetes tüzelőállásának nyomai látszanak. A legmarkánsabb helyeken levettem a GPS – koordinátákat, hogy később térképeken pontosan lehessen azonosítani a helyszíneket.

Az árkok között több helyen is kisebb és nagyobb (valószínűleg 152 mm-es tüzérségi gránátoktól származó) gránátölcserék mutatják, hogy a szovjet tüzérség egészen jól belátta a magyar állásokat. Számomra elég érthetetlen, hogy a jó minőségű termőtalajjal rendelkező viszonylag enyhe emelkedőt 70 év alatt sem vonták mezőgazdasági művelés alá. Ellenkező esetben ezek az állások már régen nem látszanának. A dombvonulat egyik legmagasabb pontján, közvetlenül az országút déli oldalán áll a szovjet 18. önálló hadtest emlékműve áll. Tetején egy T-34/43 harckocsi vigyázza a tájat. A testén jobb oldalt találatot kapott harckocsit még a 80-as években szedték ki az egyik környékbeli mocsárból. Az iszap nagyon jó állapotban őrizte meg a páncélost, amely ideiglenes nyughelye volt a személyzetének is. Végül az emlékmű nyugati oldalán temették el az egykoron a 309. lö-

vészhadosztályban szolgáló kezelőszemélyzet tagjait, akik közül a parancsnokot a felirat szerint Zelenszkij Sztjepánnak hívták.

ÚTBAN KOROTOJAK FELÉ

A forgatócsoporttal együtt indulunk tovább Korotajak irányába. Terveinket a szerencse is kísérte, mert bárhol is álltunk meg az egykori történések felidézésére, szinte minden helyen gyorsan előkerültek azok a helytörténelemmel foglalkozó személyek, akik érdekes történetekkel és a helyszínek bemutatásával színesítették a forgatócsoport anyagát. A helyi „szakértők” felkutatásának leginkább bevált módja a falusi vegyesboltokban történő érdeklődés, amit kivétel nélkül mindig siker koronázott. Nagyon érdekes megállapítás volt számunkra, hogy annak ellenére, hogy egykoron a magyar 2. honvéd hadsereg megszállóként érkezett a területre, egy kivétellel mindenki csak olyan történeteket mesélt nekünk, amelyek a helyiek magyarokhoz fűződő pozitív élményét tükrözték. Ezt kezdetben csak velünk szembeni udvariasságként értékeltük, de idővel rá kellett jönnünk, hogy ezeknek a történeteknek elég sok valóság alapja is volt.

Az első nem tervezett megállónk Puhóvó falu határában volt, ahol a vasútvonallal párhuzamosan futó országúttól kb. 100 m-re a falu irányában egy SZU-152-es rohamlöveg állt alapzaton. (Ez a típus nem túl gyakori még a haditechnikai múzeumokban sem, mert a szovjet nehéz rohamlövegek első generációjához tartozik.) A forgatócsoport szakértőjével, Dr. B. Stenge Csaba hadtörténesszel rögtön azon kezdtünk meditatálni, hogy ez mennyire lehet itt autentikus példány. Nem tartottuk valószínűnek, hiszen a típust csak valamikor 1943 tavaszán állították hadrendbe. Pár perc múlva megállt mellettünk egy magyar gyártmányú Suzuki Swift és kiszállt belőle a helyi általános isko-

la igazgatóhelyettesnője és a járási lap egyik tudósítója, akik szívesen elmesélték nekünk a páncélos történetét. Az emlékmű melletti emléktábláról azt tudtuk meg, hogy egy bizonyos Kozlov főhadnagy 1943. január 14-én harcokosi százada élén harcra keveredett a „fasisztákkal”, akiket sérült, de tüzelni képes harcokosijával két órán keresztül feltartóztatott, amíg a szovjet erősítés megérkezett. A helyi újságírótól azt is megtudtuk, hogy a rohamlövég egy közeli város roncstelepepéről került oda helyi kezdeményezésre jó tíz évvel korábban, tehát valóban nem volt sok köze az egykori helyi eseményekhez, de emlékműnek kiválóan alkalmasnak tűnt.

Az igazgatóhelyettesnő elmesélte, hogy a falu egykori templomának romjai mellett van egy magyar emlékkereszt, amely alatt állítólag még ma is magyar katonák nyugszanak. Kérésünkre elvezettek minket oda. A háború után romosan hagyott és magtárként használt templom mellett valóban ott állt egy kereszt. Egy része már hiányzik, de még mindig látszik rajta a felirat: 2. magyar hadsereg és egy megfakult nemzeti szalag. Évekkel korábban egy magyar turistacsoport állította. A helyszínen több történetet hallgathattunk meg arról, hogy a magyar katonák miként segítették a megszállás időszakában a helyieket hol élelemmel, hogy orvosi ellátással. Ezen kis kitérő után folytattuk utunkat.

Jó pár kilométerrel arrébb Kodubezt kerestük. Ez egy csaknem teljesen kihalt kis település pár, még működő gazdasági épülettel. Emberek sehol. A hadtörténészünk kedvéért álltunk meg itt, aki a Magyar Királyi Légierő történetének egyik szakértője. Szerette volna látni, hogy hol zuhant le vitéz Pánczél Imre hadnagy, aki 1943. január 11-én az arcvonal felett nagy valószínűség szerint a saját földi csapatoktól elszenvedett gyalogsági elhárító tűz következtében vesztette életét. A repülőhadnagy 1942 novemberében Messerschmitt 109-esre is megkapta az átképzést. Egy ilyen

repülőgéppel végrehajtott alacsonytámadásból visszatérőben kapta a végzetes találatot. Sajnos az eseményről a helyszínen nem tudunk meg többet.

KOROTOJAK

A második világháború során teljesen lerombolt Korotojaknál kétszer is jártunk. Első alkalommal a forgatócsoporttal, majd a csoportunk többi tagjával még egyszer elmentünk az egykori hídfőhöz. Második látogatásunkkor a helyi hagyományőrök is elkísértek minket. Itt kerültünk először „testközelbe” a Donnal, még ha csak egy kézmosás erejéig is. A Don vize kellemesen hűvösnek hatott a kánikulában. A jelenleg pontonhídként üzemelő átkelőhely déli hídfőjénél felállított T-34/85-ös emlékmű emlékeztetett arra, hogy a szovjet csapatok „...itt állították meg a fasisztákat.” Ebben az esetben is olyan páncélost állítottak az emlékműre, amely koránál fogva még nem lehetett ott a harcokban. A hajdan virágzó kisváros (más források szerint község) teljesen elpusztult az 1942 nyári hídfőcsaták és az 1943 januári harcok során. A ládtottak alapján ma csak „falu” szintjén éli mindennapjait a település. Igazán soha sem tudta kiheverni az akkor elszenvedett pusztítást. Helyi fiatalok javaslatára a hídtól nyugatra lévő magas partra is felkapaszkodtunk. Megérte, mert festői kilátás nyílt a folyó bal partjára, ahonnan a szovjet offenzíva is érkezett. A folyó jobb partját kilométereken keresztül kíséri közvetlenül a víztükör mellett a jellegzetesen fehér szakadásokkal tarkított partfal. A fehér, meszes talajban még mindig jól kivehető az egykori magyar állások nyomai, de közel sem olyan kontúrosan, mint Scsucsjénél. Ez lehetett a korotojak „Tempolomos domb”, amelyet 1942. szeptember 3-án utolsóként adtak fel a visszavonuló szovjet csapatok. Jó lett volna a dombvonulat déli peremét is megnézni, ahol

a szovjet állásoknak kellett lenniük, de arra már nem volt idő.

A második korotójaki „portyánk” során sikerült megnézni a túlpártot is, ahol nagy kiterjedésű mocsarak nehezítették a folyóhoz történő kijutást, amelyek egyben több méteres nádrengetegükkal jól rejtették az éjszaka folyamán bennük megbúvó gyalogságot is. A nádasból nézve várként meredt felénk a déli oldal fehér partfala. Nem kis teljesítmény lehetett leküzdeni! Ugyancsak a második korotójaki portyánk során néztük meg a településtől keletre futó egykori vasúti töltést, amelyet a magyar páncélosok is használtak a szovjet hídfő elleni támadás során. Vasúti sín ma már nincs rajta, de a töltés gerincén talajút fut. Az itt húzódó mocsarakon csak ezen keresztül lehet járművel megközelelni a települést. A sok szűnyog és bögöly ad némi ízelítőt abból, hogy egykoron milyen „mellékjelenségekkel” kellett megbirkóznia még a magyar és szovjet katonáknak.

A vasúti töltéstől délre vettük az irányt, Osztrogozsszk felé, ahol orosz vezetőink hamarosan egy nyugati irányba futó talajútra fordultak velünk. A szántók és erdők között kanyargó út egyszer csak egy hatalmas vízmosáshoz érkezett, ahol megálltunk. Itt is mindenfelé tarka mezei virágok és pacsirták fogadtak minket. Először nem látunk semmit, aztán az elől haladók körében izgatott hangok hallatszottak. Itt is, ott is rozsdás vasdarabok jelzik, hogy itt volt „valami”. A kb. 20 m mély vízmosás meredek oldalában egykori fedezékek és tároló fülkék tűntek elő. A vízmosás felső szélén pedig tüzéségi tüzelőállások nyomai voltak felfedezhetők. Az egyik félig beomlott fedezékből egy rugós vaságy roncsa kandikál ki, míg a másikból egy dobkályha szikrafogó sapkája kerül elő. Valaki egy magyar gázálc kilégző membránjának fém házát emeli fel, mások hatalmas repeszeket vesznek kézbe. Aztán megtorpant mindenki. Előttünk halmokban állnak a roz-

dás 15 cm-es gránátok. Mindenki óvatosságból kerüli ki őket. Kissé arrébb egy letört gyújtóval „szerelt” 10,5 cm-es gránát árválkodik az egyik tüzelőállás sarkában. Érdekes, hogy a háború után a valószínűleg itt maradt magyar lövegeket elvitték a „roncsgyűjtők”, de a gránátokat hatástalanítás nélkül itt hagyták. Igaz, valaki később a bronzból készült vezetőgyűrűket azért csak leszerelte a gránáttestekről. Valószínűleg az értékesnek számított. A kísérőink elmondták, hogy a hatóságok sem a háború után, sem ma nem helyeznek nagy hangsúlyt az egykori csatamezők hatástalanítására. Óvatosan, a lábunk elé nézve, libasorban jártuk végig a tüzelőállás-körletet. Hat, nyolc löveg tüzelőállását lehet megszámlálni. A körlet két szélén két szabályosan kiépített golyószóró tüzelőállást találtunk. A keleti oldali mellvédjén ott hevert egy erősen rozsdás, de még egyben lévő, 31M Soluthurn golyószóróhoz tartozó tár. A térkép és a GPS alapján Korotojaktól kb. 5 km-re voltunk. A tüzelőállások iránya és a távolság alapján ez lehetett a hajdanán itt védő 13. könnyű hadosztály tüzéségének a tüzelőállás-körlete. Noha maga a békés és szelíd táj itt nem volt túl különleges, de a tapintható történelem mindenkit megérintett a csoportból.

GYEVICA ÉS URIV

Urivot Gyevicát érintve közelítettük meg. Gyevicánál leginkább a Potudany folyó mocsaras torkolata érdekelt minket az urivi fennsíktól délre. Itt 70 évvel ezelőtt is hatalmas ártéri ligetekkel és nádasokkal tarkított mocsár nehezítette meg a küzdő felek életét. Amint ereszkedtünk le a völgybe, jól kivehetők voltak szemben a korotójaki „krétahegyek”. A völgyben különösen nyáron komoly problémát jelentettek a különböző rovarok és csúszómászók, amelyből egy kicsiny ízelítőt hatalmas és agresszív bögölyök formá-

jában magunk is megtapasztalhattunk. Így már könnyebb volt megérteni azokat a régi fényképeket, ahol a magyar katonák „méhész kalapban” próbálták elfogyasztani az ebédjüket. Maga a Potudany folyó a januári visszavonulás egyik fontos útvonala is volt egyben, amikor a völgy déli meredélyein kiépített pár reteszállásból próbálták a magyarok lassítani a szovjet előrenyomulást.

A következő célpontunk Uriv település volt, ahol a forgatócsoporttal először felmentünk a „Templomos” dombra. Közben a csoportunk másik fele nyugati irányból gyalog közelítette meg a települést. Menet közben az egykori harcok sok nyomát láthatták állások és repeszek formájában. A „Templomos domb” nevét onnan kapta, hogy valaha ezen a dombon állt Uriv falu mindkét temploma. A háború során mindkettő elpusztult és soha sem állították őket helyre. Az egyik kertjét kezdetben (a júliusi harcok során) az itt harcoló magyar csapatok temetkezésre is használták. A szeptemberi harcok során a 7., és 13. könnyű hadosztály katonái nem kevés vérrel fizettek a domb ismételt bevételéért, amely meredeken emelkedik az egykori hídkelőlőhely fölé. Ma itt egy szovjet emlékmű áll, hirdetve a településért elesett szovjet katonák dicsőségét. A dombról leereszkedtünk a régi híd feljárójához, ahonnan még szemléletesebben látszott, hogy nem lehetett könnyű a szovjet katonáknak sem, amikor augusztusban elfoglalták a magaslatot. A januári támadás során a magyar csapatok már nem tartották ezt a dombot, pedig onnan a település másik oldalán kiépített magyar állások jól beláthatók és belőhetőek voltak. A dombról tulajdonképpen Korotojaktól egészen az Otticsihai erdőig be lehetett látni a magyar arcvonalat, míg ellenkező irányba viszonylag mély beláthatóság volt Szeljavnoje, azaz a hídfő mélységének irányába.

SZTOROZSOVOJE

Sztorozsovoje térségében egy egész napot töltöttünk. A szintén nagyon komoly pusztítást szenvedett kis falu vegyesboltjában percekben belül kiderült, hogy az iskolában kellene keresnünk a polgármestert, aki kiválóan ismeri a település múltját és maga is sokat foglalkozott a II. világháború időszakával. A deszka padlózatú iskolában az igazgató fogadott minket a jól felszerelt számítástechnikai tanteremben, ahol még kicsomagolatlanul állt az interaktív tábla „Made in Hungary” felirattal rajta. Az igazgató úr felhívta a polgármestert, aki azt ígérte, hogy egy órán belül visszaérkezik a szomszéd településről. Amíg a polgármesterre várakoztunk, kimentünk a falu északi határában húzóódó magas partra. A part magassága ott még szembeötlőbb, mint Korotojajknál. A part 30–40 m magas, vízmosásokkal cakkozott fehér falak formájában szakad le a folyó szintjéig. Csak helyenként vannak természetes feljáróként szolgáló lankásabb szakaszai. A magasra nőtt tarka virágtenger ellenére a magaslat peremén szabályosan kirajzolódnak a magyar állások nyomai. Kedvelt kiránduló hely lehet a csodás látványt nyújtó partszakasz, amit több tábornok nyoma és fából ácsolt padok tanúsítottak. Egy kicsit arrébb siklóernyősök keresték a termiket. A part falából időnként krétafehérre lekopott lejtőkúpok ugranak ki. Az egyikén jól megtermett mormota napozgatott és csak akkor tűnt el az egyik üregben, amikor már egészen közel értünk hozzá. Lábunk alatt a Don csaknem 10 km hosszan, nagyjából egyenes szakaszon kéken hömpölyög, amíg aztán keleten el nem tűnt egy erdővel borított magaslat mögött. Ott volt az egykori szovjet hídfő, az Otticsihai erdő mögött.

Szolgálati „kocka Ladáján” hamarosan megérkezett a polgármester, akiből dőlni kezdett a szó. Minden dombról és völgyről volt egy-egy története. Mutatatta az Otticsihai

erdő és a tőle nyugatra húzódó magyar állások közötti hatalmas szántóföldeket, amelyen egykor magyar és szovjet páncélosok vívtak egymással elkeseredett tűzharcot a nyári hídfőcsaták alatt többször is. Azokról a mezőkről még ma is gyakran kerülnek elő mindenféle „vasdarabok”. Az erdőben egy emlékmű hirdeti a végső szovjet győzelmet. A helyiek szerint 300 szovjet katona alussza alatta örök álmát míg a környékbeliek odahordják az erdőből előkerülő rozsdás tárgyakat. Az erdő nyugati szélén is kimementünk a parthoz. Gyönyörű kilátás nyílik a magyar állásokra. Innen kilométerekre be lehetett látni a magyar állásokat. Érthetővé válik, hogy amikor augusztusban a szovjetek visszafoglalták ezeket a magaslatokat, akkor miért tudták visszavenni a tőle nyugatra húzódó állásokat és a települést is. Egy körülbelül másfél méter széles, pengeéles, kiugró gerincen a kevésbé tériszonyosak még vagy 100 métert tudnak előre menni. Onnan még jobban belátható nem csak a magyar állásrendszer, de látszik a Don keleti kanyarulatából is Otticsiha település felé, ahol egykor a szovjet átkelőhelyek voltak A függőleges falú gerinc alatt ősi kultikus hely található, ahová a helyi fiatalok is gyakran kijárhatnak, amit mi sem mutat jobban, mint a zöld fővenybe fehér kövekkel kirakott szerelmes szavak. A folyó felülete több helyen is fodrozódik. A polgármester szerint ott vannak azok a gázlók, amelyekről Jányi is említést tett, amikor a Dont jellemezte.

Ezt követően a polgármester még átvitt minket a falu másik, nyugati végében fekvő magaslatokra, ahol a magyar katonák szabályos kavernát vájtak a sziklás parti kőzetbe. Az szovjetekkel átellenes oldalon volt a bejárat, amelynek rejtett megközelítését egy vízmosás is segítette, míg a kaverna folyó felőli nyílásánál alakították ki a figyelőpontot egy lejtőpihenő magasságában. A 10 km hosszú, csaknem egyenes szakasz körülbelül felénél épült a figyelőpont, ahonnan kiválóan

belátható az egész folyószakasz és a túlparti mocsaras terület is, amely az esetleges átkelőhelyek felvonulási útvonalait jelenthette. A polgármester szerint hajdanán még a ma kb. 5–6 km-re lévő erdők sem léteztek, így csak pár apró települést tudtak volna használni rejtőzésre a szovjet csapatok.

BOLDIREVKA ÉS RUDKINO

Ha már eljutottunk a Don-kanyarba, nem hagyhattuk ki a két magyar központi katonai temetőt sem. Urivtól nyugatra a Voronyezst Osztozozsszkkal összekötő műúttól nem messze található egy nagyon szépen rendben tartott 50x60 m-es kis temető, amelyet még 1997-ben hoztak létre Boldirevka település határában azzal a céllal, hogy a magyar katonák térségben előkerülő maradványait méltó helyre tudják temetni. A temető méretei miatt kicsinek bizonyult és bővítésére nem volt lehetőség. Összesen csaknem 8400 magyar katona került ide eltemetésre. A magyar kultúrvilágot időző szimbólumrendszerrel díszített kis temetőben gyertyát és méceszt gyújtottunk az ott nyugvó magyar hősök emlékére. Hasonlóan cselekedtünk Rudkinóban is, de egy-egy méceszt a szovjet katonák meglátogatott emlékhelyein is gyújtottunk.

A rudkinói II. Magyar Központi Katonai Temetőt 2003-ban egy 3,5 hektáros területen avatták fel szintén a már említett országút mellett. Létrehozásának célja ugyanaz volt, mint a boldirevkai temető esetében. A 6. könnyű hadosztály egykori védelmi sávjának Don feletti enyhe domboldalán méltóságteljesen kialakított temetőben eddig mintegy 20 000 magyar katona porhüvelyét helyezték végső nyugalomra és az ott található csaknem 1300 gránittáblára több mint 60 000 elesett és eltűnt magyar katona neve került fel. A temető bejáratánál a környéken előkerült magyar vonatkozású emléktárgyakból és leletekből kis múzeumot is berendeztek.

A helyi orosz hagyományőrök elmondták, hogy ma sem ritka, hogy építkezések, földművelés, vagy éppen csatatérkutatás közben komoly leletanyag kerül elő az egykori harcok helyszínén. Gyakran az is előfordul, hogy emberi maradványokra is bukannak. Úgy hogy a rudkinói temető méretei indokoltak, mert még nagyon sok egykori magyar katona sorsáról nincs biztos információ. Expedíciónk során több helyen is kaptunk olyan információkat, hogy az adott településen még nem exhumálták az összes ott elesett és eltemetett magyar katona sírját, illetve vannak olyan elszórt sírok, amelyekről megfeledkeztek.

HAZATÉRÉS ÉS TANULSÁGOK

Az utolsó Voronyezsben töltött nap a kultúra jegyében telt. Meglátogattuk a történeti múzeum hadtörténelmi gyűjteményét, amely az orosz birodalom kialakulásától egészen napjainkig követi nyomon az orosz hadtörténelem jeles eseményeit, főleg a voronyezsi vonatkozásúakat. Természetesen legnagyobb hangsúlyt a Nagy Honvédő Háború kapta, amely hatalmas diorámájával amúgy is kiemelkedik a többi korszakot bemutató tárlók közül. Az épület előtt kiállított haditechnikai eszközök zöme is a II. világháború időszakából származik.

Hazafelé ugyanazon az úton és módon utaztunk, mint kifelé. Moszkvában még több időnk volt a budapesti vonat indulásáig, mint első alkalommal. A többség azzal töltötte el az időt, hogy az impozáns moszkvai metróval ellátogatott a Győzelem Parkjába, amely a maga monumentalitásával és pompájával állít emléket az egykori Szovjetunió népei háborús erőfeszítéseinek. A kiállítás zárt és szabadtéri részében nem csak a Vörös Hadsereg egykori fegyverzetének jelentősebb légi- és szárazföldi típusai voltak megtalálhatók, de egykori ellenségeiké is, köztük sok magyar

vonatkozású tárggyal is. A teljes kiállítás alapos megtekintéséhez legalább egy napra lett volna szükség. A kiállított haditechnikai eszközök között sok igazi kuriózzummal találkozhat a téma iránt érdeklődő látogató.

Az expedíciónk céljait elérte. Rádióamatőrünknek sikerült hivatalos rádiókapcsolatot létesítenie a budapesti ellenállomással és bejártuk az egykori leghíresebb és hírhedtebb helyszíneket a körzetben Voltunk a magyar és szovjet katonai emlékhelyeken, ahol helyi barátainkkal együtt róttuk le kegyeletünket az elesettek előtt. Jártunk egykori magyar állásokban, ahol a történelem szinte még tapintható volt. A korábbi hazai félelmek ellenére mindenhol barátságosan és segítőkészen fogadtak minket és szinte kivétel nélkül az egykori magyar katonákról pozitív visszajelzéseket kaptunk.

A természet szépsége és a vérzivataros idők felidézése érdekes kontrasztot hozott létre, ami mindegyikünkben mély nyomot hagyott. Noha a tájnak voltak kimondottan festői részei is, de ettől függetlenül csak ezért talán nem lenne érdemes oda utazni. Viszont felidézve a múlt eseményeit, tisztelegve az itt elesett hősök és elődök előtt, ez a hétköznapiak mondott orosz táj egészen más arcot ölt. Sok egykori fényképet és az egykori harcok leírásait vittük magunkkal, amelyek a terepen szinte megelevenedtek. Látogatásunk során mélyen belénk ivódott a tikkadt gabonatáblák és a tarka mezők felett éneklő pacsirták hangja, a hatalmas napraforgó táblák, a temetők melletti ligetekben hangoskodó kakukk, valamint a méreteiben a Tiszához kísértetiesen hasonló Don krétafehér partszakadásainál sivító parti fecskék és gyurgyalagok hangja, miközben az egykori állások félig betemett árkai mentén bandukoltunk.

Eközben együtt elevenítettük fel a hajdan volt eseményeket egymás kölcsönös szellemi és lelki gyarapodására azoknak a szovjet katonáknak a fiaival és unokáival, akik

hajdanán még ellenségként álltak szemben nagyapáinkkal és dédapáinkkal ezen a tájon. Lehet, hogy az expedíció tagjai és az őket segítő orosz emberek a jövőben egy kicsit talán nagyobb érdeklődéssel fogják olvasni a másik országból jövő híreket? Az expedíció még véget sem ért, amikor a résztvevők fejében megfogant a gondolat, hogy következő alkalommal januári időszakra kéne szervezni az expedíciót. Akkor talán a Don partján vívott januári harcok is jobban „érthetővé” válnának!?

FELHASZNÁLT IRODALOM

Becze Csaba: „A pokol tornácán”, Paktum Nyomdaipari Társaság, Budapest 2006

Dombrády Lóránd – Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség 1919–1945, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest 1987

Szabó Péter – Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1941–1943, Püedlo Kiadó, Budapest 2009

A magyar 2. hadsereg előrevonásának és utánpótlásának fontos állomása volt Kijev. A város vasútállomása 1942-ben...

... és ugyanaz a helyszín 2012-ben

Magyar 20 mm-es 36M nehéz (páncéltörő) puska tüzelőállásban a Don menti harcok során 1942 szeptemberében

A scsucseji hídfő egykori magyar állásainak magasságában a szovjet offenzíva során az egyik közeli mocsárban személyzetével együtt elsüllyedt T-34/43 típusú harckocsi hirdeti a győztes szovjet 18. önálló lövészhadtest dicsőségét

A magyar 36M nehézpuska csöve a voronyezsi agrártudományi egyetem háborús emlékmúzeumában. Ezt a fegyver több magyar páncélos (Toldi I., Csaba) fegyverzeteként is használták

A korotojaki meszes magas part a Don bal partjáról (szovjet oldal) nézve

Egy elhagyott 152 mm-es szovjet ágyú a rommá lőtt Korotojak egyik utcáján 1942-ben. A városért folytatott hónapokig tartó harcok során rengeteg hadianyag semmisült meg mindkét fél részéről

A korotojaki meszes magas part 1942-ben a magyar oldalon. A fehér sziklát a magyar katonák gyakran „krétahegynek” nevezték

Az emléktúra résztvevői a korotojaki híd déli hídfőjében álló szovjet emlékmű (T-34/85) előtt

A magyar tábori 1. páncélos hadosztály egyik Panzer IV F1 típusú nehéz harckocsija (akkori besorolás szerint) 1942 nyarán

Elöl és hátul a magyar tábori I. páncélos hadosztály Pz. 38(t) könnyű (magyar besorolás szerint közepes) és Pz. IV F1 típusú nehéz (középen) páncélosai a Don menti harcokban 1942 nyár végén

Egy magyar, keretantennával ellátott magyar Toldi I. típusú könnyű harckocsi roncsa Boldijevka település mellett 1942 nyarán

A szovjetek által zsákmányolt Pz. 38 (t) típusú harckocsi a moszkvai Győzelem Parkjában létesített szabadtéri múzeumban 2012 júniusában

15 cm-es gránátok Korotojaktól délre lévő egykori magyar tüzérségi tüzelőállásokban 2012 nyarán

MÁVAG/Bofors 15 cm-es 1931M vontatott tarack tüzelőállásban a doni harcok idején 1942 nyarán

Egy magyar 31M Solothurn golyószóró rozsdás tárja egy Korotojak melletti egykori tüzelőállás mellvédjén feküdt 2012 nyarán

31M Solothurn golyószó. A Magyar Királyi Honvédségnél rendszeresített automata tűzfegyvert széleskörűen alkalmazták a Don menti harcokban is

Kitűnő kilátás az urivi „Templomos dombról” ÉK, azaz az egykori szovjet hídfő irányába

Az urivi „Templomos domb” tetején álló szovjet emlékmű. Háttérben a település. 1943 januárjában a magyar állások a település túlsó oldalán látszó magaslatok harcászati gerincén húzódtak

Magyar katonák temetik bajtársukat egy orosz templom közelében valahol a Don mentén

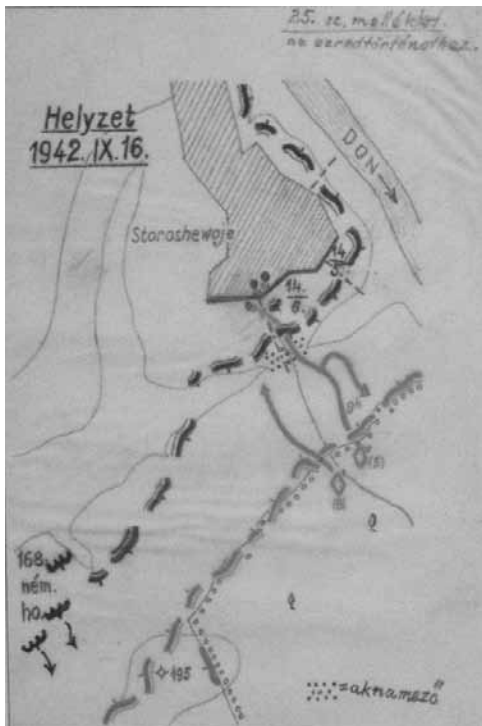
Magyar katonák támadáshoz készülnek elő Uriv térségében (1942 nyarán)

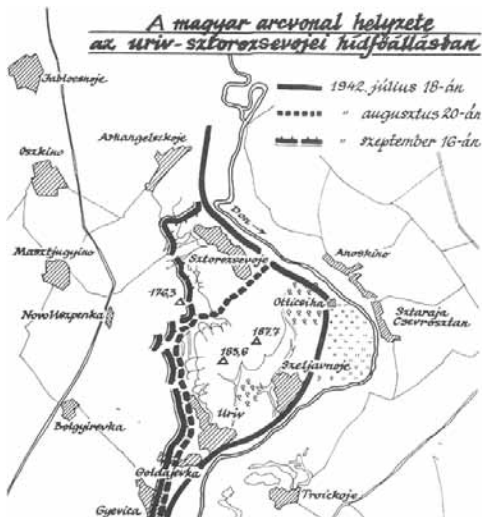
Az urivi „Templomos domb”-on álló mindkét templom megsemmisül a háború során. Kertjeikbe az 1942 nyarán még magyar katonákat is temettek. Az egyik templom pópáját végakarátának megfelelően a templom helyén temették el. Az ő sírkeresztje háttérben a település D-i része azokkal a magaslatokkal, amelyeken 1943 januárban a magyar állások húzódtak

Német Marder II. típusú páncélvadász parancsnoka az egri 14. gyalogezred egyik tisztjével beszélget Sztorozsovoje térségében. A harmadik urivi hídfőcsata idején a magyar gyalogság harcát ilyen német páncélosok is támogatták

Az 1942. szeptemberi 16-án végrehajtott szovjet harckocsi-támadás elhárításának vázlatja. A szovjet páncélosok az Otticsihai erdő felől támadtak Sztorozsovoje irányába az erdei út mentén

A magyar (és német) csapatok arcvonala a nyári hídfőcsaták elején. Az augusztus 20-i és a szeptember 16-i vonalak valamilyen oknál fogva rosszul lettek feltüntetve. Felcserélődtek!

Az Otticsihai erdő (balra) és Sztorozsovoje közötti szántóföldekről az erdei útról készült fénykép. A területen többször is megütköztek egymással a magyar és szovjet páncélosok. A szeptember 16-i szovjet támadás is itt zajlott

Magyar baka valahol a Don-menti harcok során

*Közel azonos helyszín 2012-ben.
A kép egy kaverna-szerűen kiépített hajdani
figyelőpont tetejéről készült*

*Magyar katonák a Don mentén kiépített
állásokban*

*Az egykori magyar állásokból K-i irányba
készített kép 2012-ben. A háttérben látható
magaslati erdő az Otticsihai erdő.
Az előtte lévő lankásabb partszakaszon keltek át
a szovjet csapatok a folyón az augusztusi
ellentámadásuk során*

*A Don folyó és meszes magas partja
Sztorozsovojenál (1942)*

*Az Otticsihai erdő ÉNy-i sarkáról Ny-i irányba
készített fotó. A hátrébb látható sziklás partfal
peremén húzódtak a magyar állások*

*A tábori 1. páncélos hadosztály
30. harcckocsiezredéhez tartozó katonák
sírkeresztje az Oszkinói magyar katonai
temetőben 1942 kora őszén*

*A méltóságteljes rudkinói magyar központi
katonai temető több tízezer magyar katona
porhüvelyét őrzi a Don fölé emelkedő dombok
peremén*

*A boldirevkai magyar központi katonai temető
elég gyorsan kicsinek bizonyult*

SIPOSNÉ DR. KECSKEMÉTHY KLÁRA EZREDES:
FEGYVERREL ÉS TOLLAL –
RUTTKAY ARNOLD ÉLETÚTJA

Két nagy ajándéka van az életnek: az egyik a fantázia, a másik a humorérzék. Az egyik segítségével el tudjuk képzelni, milyen szép lehetett volna az életünk, a másik segítségével viszont elviselhetjük a valóságot...”

Ruttkay Arnold

Ritkán fordul elő, hogy egy végzős évfolyamból többeket állíthatunk példaként a honvéd tisztjelöltek és a fiatal tiszt generáció számára, életük és sorsok alakulása is annyira regényes, hogy méltán tarthat érdeklődésre számot. Az 1944. augusztus 20-i tisztavatás sok szempontból volt rendkívüli. Egyrészt nem a megszokott Nagyréten a Ludovika épülete mögött tartották, hanem a hűvösvölgyi Bolyai Akadémián. Nem az évtizedes szokásoknak megfelelően délelőtt, hanem a főváros bombázására való tekintettel délután rendezték. Hosszú évek után személyesen jelent meg vitéz nagybányai Horthy Miklós.

A hegyivadász hadnagyok sorában avatták fel Péntes Jánost és Kakasy Gyulát. Velük együtt avatták azon a különleges napon hadnaggyá Ruttkay Arnoldot is.

Ki volt Ruttkay Arnold? Emigráns költő és író, akit a sors szeszélye Nyíregyházától egészen Ausztráliáig sodort el.¹

1923. május 29-én született Hajdúdorogon, édesapja görög katolikus káplán volt. Szülőfalujáról nincs emléke, nem is lehet, hiszen

három hónapos volt, amikor édesapját Nyírdersze helyezették át, majd 1931-ben Ajakra költöztek, amely évtizedeken át volt a család otthona. Ruttkay Arnold régi papi családból származott, apja, nagyapja², dédapja, ükapja, a nagybátyja, a nagyapja testvére is görög katolikus lelkészek voltak. Ez a hivatás várt Ruttkayra is. A sors azonban másképp rendelkezett.

GYERMEKÉVEK

1931 januárjában a szegény kis egytornyos faluból, a jóval gazdagabb felső-szabolcsi községbe Ajakra költöztek. Ott már vasútállomás is volt, meg „kövesút”, ami a megyeszékhelyre vezetett be. Ezzel életre szóló lehetőséget kapott, a szülei anyagilag olyan intézetben tudták neveltetni, amit a régi faluból, nem engedhettek volna meg maguknak soha. A sóvány fizetésen kívül, harminckét hold egyházi föld illette az apját. Az akkori vidéki szórakozáshoz tartozott az, hogy kocsival „berobogtak” Kisvárdára a moziba. A vadnyugati történetek mellett a „Meseautó”, és a „Hyppolit a lakáj” mozi világa volt az.

1933-ban fejezte be a negyedik elemét. Szülei elhatározták, hogy Nyíregyházán jár

¹ Borbándi Gyula az 1992-ben kiadott Nyugati magyar irodalmi lexikonja ugyan közöl életrajzi és könyvészeti adatokat, de az 1994-ben megjelent Új magyar irodalmi lexikonban már a nevét sem említik meg. A The Bibliography of Australian Literature a nevét, születési idejét és az Ausztráliába érkezése időpontját megemlíti.

² Apai nagyapja nyíregyházi fő esperes, görög katolikus kanonok volt.

középiskolába, és bennlakó intézetben nevelkedik. Így került az Egri Érseki Szent Imre Fiúinternátusba. A kétemeletes épület összesen hatvan diákot tudott befogadni, felső emeletét két hálóterem foglalta el. A nagyobbikban negyvenöten, a kicsiben a „gólyák”, tizenöten aludtak. A nagyháló két végében a falnál sorakoztak a mosdókagylók, amelyből csak hideg víz csurgott. Hetente egyszer, a közeli városi gőzfürdőbe jártak tisztálkodni.

A növendékek szigorú napirend szerint éltek, ez a későbbiek során nagyban megkönnyítette a csapatszolgálati évét és a későbbi ludovikás életét. Reggel hatkor keltek csikorogó hidegben is, mosakodás és öltözés után, azonnal a reggeli csuklógyakorlat, azután a reggeli misehallgatás, majd a reggeli következt.

Reggelenként hosszú sorban, együttesen vonultak az iskolába. Ebéd után kettőtől négyig tartott az első kötelező stúdium, amikor is csak tanulással volt szabad foglalkozni, teljes csöndben. Négy órakor uzsonnát kaptak, ezt szabad játék követte. Ötől hétig a második stúdium-szakaszt ülték végig némán. Ilyenkor jöttek be a kiegészítő tanárok is „instruálni” a nehezebb tantárgyakat, a fizikát, a matematikát, vagy a németet. Hétkor vacsora, nyolcig szabad foglalkozás és játék következett. Fél kilencig cipőtisztítás, fogmosás, majd lefekvés. Szigorúan kilenckor volt a lámpaoltás. Vasárnap reggeleken, a nagytemplomba jártak misére, a hatnapos munkahétre való tekintettel hétvégi szórakozásra csak a szombat és vasárnap este maradt.

A gimnáziumban az első évben kezdték a latin nyelvet tanulni, és nyolc évig szerepelt a tantárgyaik között. Másodikban a latinhoz a német jött. Ötödikben a harmadik kötelező idegen nyelv várt rájuk. Itt már választani lehetett a franciát, vagy a klasszikus ógörögöt. Ruttkay az utóbbit választotta, pedig későbbi élete során sokszor vehette volna hasznát a

francia nyelvtudásnak a fronton és a hadifogságban.

Az iskolában kiemelkedő volt a kulturális és sportélet. Negyventagú zenekaruk volt, az év végi tornaünnepélyeikkel óriási sikert arattak a városban. A cserkészromantika jegyében bejárták a Mátra és a Bükk-hegység erdeit. A cserkészélet során bővültek az elsősegély-nyújtási ismereteik, megtanulták mi a teendő légiriadó esetén, hogyan segíthetnek a mustárgáz sérülteken, de fegyverismeretet is tanultak.

Édesanyja nővérének a családja Szegeden élt, ahol sok nyarat töltött, a további életében ez meghatározó fontosságú lett. Ruttkay önéletírásában a pályaválasztás momentumára így emlékszik vissza.

„– *Mondd fiam, gondolkoztál már azon, hogy egyáltalán mi akarsz lenni? – kérdezték tőle a (szegedi a szerző megj.) rokonai. - Hát nézd! Miért ne választanád a katonatiszti pályát...?*”³

Hetedikes volt, amikor a helyi újságban egy apróhirdetést fedezett fel. „*Zenetanárnő, magyar nótát tanít zongorázni, cigányosan.*” Két év alatt rengeteget tanult, játéktílust és nótákat is. Élete egy későbbi, ausztráliai szakaszában zenészként ez kenyérkereseti lehetőséget jelentett a számára.

Középiskolás élete utolsó három évében szakadoztak már a trianoni határok. Európa csataterét fegyverek hangja járta be szárazföldön, tengeren és levegőben, amikor gondtalan gimnáziumi életükben érkezett az utolsó nyár. Az érettségi tételek magolása közben hadijelentéseket olvastak.

Az érettségiző osztályukból hatan készültek a katonai pályára. A humán gimnáziumokban érettségizetteknek a Ludovika felvételi során ábrázoló mértanból különbözeti vizsgát kel-

³ Lásd Ruttkay Arnold Só Bernát néven írt *Én* című önéletrajzi könyvének 92. oldalát, amely 1997-ben Torontóban jelent meg.

lett tenniük. Az érettségi utáni nyári hónapok tanulással teltek. Egy matematika tanár a két-évnyi anyagot nyolc nyári hét alatt igyekezett beléjük sulykolni. A felvételi kérvényükhöz az előzetes orvosi vizsga eredményét kellett csatolniuk, a kétnapos vizsgálatra a hadtest-parancsnokság katonai kórházában, Debrecenben jelentkeztek. Az utazási költségeiket és a szállást az állam fizette.

A FELVÉTELI ÉS A CSAPATSZOLGÁLAT

1941. augusztus 20-a után kapták meg a felvételi vizsgára szóló behívókat. A kétnapos válogató névsorolvasással kezdődött, fegyvernemek szerint osztották el őket. A felvételi kérvényükbe három fegyvernemet jelölhettek meg. Ruttkay mindhárom helyre a gyalogságot írta. Névtelenül vizsgáztak, számokat kaptak. A felvételi lebonyolítása gyorsan és katonásan ment, ebédre befejezték az elméleti vizsgákat.

Másnap a reggeli után a díszteremben gyülekeztek, a rövid üdvözlés után névsorolvasás következett. Kisbarnaki Farkas Ferenc vezérőrnagy katonás egyszerűséggel üdvözölte őket és gratulált, hogy a Ludovika Akadémia növendékei lettek. Pár órával később, hogy az Akadémia parancsnoka gratulált a sikeres felvételihez, egy rögtönzött katonai „sorozóbizottság” elé kerültek. Nem számított, hogy pár hónappal előbb a helyőrségi katonakórházban kétnapos alapos orvosi vizsgálaton estek át, a sorozó katonaeorvos sztetoszkóppal meghallgatta a szívverésüket, megbizonyosodott, hogy látásukkal, hallásukkal nincs baj és se lúdtalpuk, se tyúkmellük nincs. Végül, szabályszerű katonai behívót is kaptak.

Azok a bajtársaik (cögerek), akik katonai főreáliskolákba jártak és későbbi évfolyamtársaik lettek, még nyári szünetüket élvezték. Előttük állt még az utolsó nyolcadik tanulmányi év és az érettségi. A cögerek közép-

iskolai tanmenet mellett nyolc éven át elemi fegyverismereti és katonai alapkiképzésben részesültek. Ezt volt hivatott pótolni az előzetes egyéves csapatkiképzés. Az akkori rendelkezések szerint a polgári középiskolákban érettségizettek, a Ludovikára való bevonulásuk előtt egyéves csapatszolgálatot kellett teljesíteniük. Karpaszományos honvédekként vonultak be a rendes behívott sorkatonákkal együtt az ország különböző csapattesteihez.

Az érettségét követő tanulás és a felvételi izgalom után, hathétnyi gondtalan vakáció következett. A Ludovika Akadémia sorozóbizottsága a behívóval a kassai 21. gyalogezredhez irányította őt, nem szerepelt azonban rajta a zászlóalj 21./1 vagy 21./2. A kassai 21. gyalogezredhez, október 13-án vonult be. Egy tizedes rövid gondolkodás után az első zászlóaljhoz irányította. Ebből pár hét múlva komoly baja származott.

A laktanyában a zászlóaljsegédtiszt rövid üdvözlő szavai után állományba vétel és szolgálati beosztásuk következett. Írnokok, hadapródőrmeesterek ültek az asztalok mögött, gépiesen hajtották végre a parancsokat. Ezután öltözet és felszerelés felvételezésére az anyagraktárakba vonultak. Megkapták a sisakot, a köpenyt, a zubbonyt, a kenyérsáskot, a válldugót, a tölténytáskát, a szuronyt, a csajkát, a kulacsot és a nevükre törzskönyvezett 31 mintájú 8 milliméteres „Mannlicher” ismétlőpuskát.

A nap legnehezebb része, a szalmazsáktömés volt. A hálótermeket kincstári nyelven „legénységi szobának” nevezték. Itt találták a csupasz vaságyakat, s középen hatalmas bálákban a szalmát. Másnap elkezdődött az újoncok alapkiképzése, amely az első hat hétben jobbára a laktanyaudvaron történt. Egy-két hét után kezdtek belerázódní a kemény életrendbe. Első reggel ébresztő után levonultak a csuklógyakorlatra, az internátusi évek után ez nem okozott sem gondot, sem meglepetést Ruttkaynak.

A laktanyában nem volt a legénységnek étterme, hálószozáikban, kecskelábú asztaloknál vagy a katonaládáinkon ülve étkeztek, ha valami disznóságba keveredtek, a parancs értelmében a lépcsőn, menet közben kellett megebédelniük. A szakácsok az udvaron osztották a „menázsit”.

Voltak persze humoros mozzanatai is a katonaeletnek. A kimenő alatti viselkedés címén amolyan félhivatalos „erkölcsi oktatás” is tárgya volt az elméleti foglalkozásnak. A laktanya kapujában a kimenőre induló katonának a kiképző őrmester felhívta a figyelmét, hogy a nemi betegség ellen leghatásosabb védekezés az, ha a katona ellenáll a kísértésnek és elkerüli a nyilvánosházakat.

Bevonulás után 3–4 héttel az apjától egy levelet kapott, amelyben a Ludovika sürgős magyarázatot kért tőle, hogy a fia miért nem vonult be a csapattestéhez? Ekkor derült ki, hogy a második zászlóaljába kellett volna bevonulnia, a hibát korrigálandó azonnali hatállyal áthelyezték oda.

Az alapkiképzés végén következett az első kimenő napja. Kassa tele volt katonával, akik vasárnap esténként a Fő utcán sétálnak. Az utcai világítás a háború miatt alig volt. A szegény katonának azonban a sötétben is észre kellett vennie minden vörös csfkos tábornoki nadrágot, minden törzstiszti aranygallért, tisztii rangot, tiszthelyettesi ezüst sávot és a szerény őrzetűi csontcsillagot.

December elejére véget ért az alapkiképzés, december 6-a a honvédség ünnepe, Horthy Miklós neve napja volt. Karácsonyra hétnapos eltávozást kapott, de a szilvesztert már Kassán töltötte. Ott búcsúztatta az óévet. Másnap este ezredparancsban megkapta az előléptetéssel járó őrzetűi csontcsillagot.

Az előléptetéssel egyidőben, ugyancsak ezredparancsban értesült arról, hogy megalkult a Tartalékos Tisztitanfolyam. Az ezred mindhárom zászlóaljából összevonták a

„karp-iskolára” jogosult hallgatókat. Külön hálókörletet és kiképzőkeretet kaptak. Kiképzésük a gyakorlótéren és az iskolapadban folytatódott. Megismerkedtek a gyalogsági könnyű fegyverekkel (37 mintájú szolgálati pisztoly, a Mannlicher puska, a 31 mintájú golyószóró, Schwarzlose géppuska). Kétkéntként a Pány község határában fekvő katonai lőtérre vonultak. A lőtéren megtapasztalták, hogy milyen szegény az ország. Mire a golyószóró és géppuska éleslövészetre került a sor, személyenként csak egy-két rövid sorozatra futotta a lőszer. Takarékoskodni kellett vele, hogy több „jusson” az ellenségnek.

Május elején befejezte a Tartalékos Tisztitanfolyamot. Nem sokkal később megkapta a második csontcsillagot, karpaszományos tizedes úr lett.

VONATKÍSÉRŐKÉNT AZ OROSZ FRONTON

Egy nyári reggel a zászlóaljiroda előtti hirdetőablán vette észre a felhívást: önként jelentkező vonatkísérőket keresnek. Megkezdődtek az orosz fronton a második hadsereg aratási szabadságolásai. Az értük küldött üres vasúti szerelvényeket 8–10 fős fegyveres egységekkel terveztek biztosítani az utánpótlási vonalon. Felment a zászlóalj parancsnokságra, s jelentkezett a vonatkísérők csoportjába. A Ludovika Akadémia növendékeit az iskola-szabályok szerint, az önkéntesi évük alatt hadműveleti területre, vagy szolgálatra vezényelni nem volt szabad.

Az elkövetkező hat héttől négyet állandó életveszélyben töltöttek, de kitűnően érezték magukat. Átérték Szlovákiába, a Felvidékre, estére Neu Sandeczbe (Lengyelország) értek. Megtanulták mi a háborús vasúti forgalom. A katonai szállítmányokban a front felé tartó járatoknak volt előnyük fegyver, lőszer, emberanyag és ellátmány sorrendben. A civil forgalom akkor már rég nem létezett.

A magyar szabadságos katonákért irányított üres szerelvényük a fontossági sorrend legvégén kullogott. Ezért többet álltak, mint haladtak. Neu Sandeczet elhagyva: Tarnov, Lemberg, Tarnopol, Berdicsev, Kozjatin érintésével érkeztek Kijevbe. Régi csataterek kiégett harcokcsik és lövegek között haladtak. Egy-egy állomáson, a háború félelmetes, csúf arcát is megmutatta, amikor a sebesültvonatokból jajgatás szűrődött ki. Vöröskezes ápolónők, amputált és befászlított fejű katonákat támogattak a sínek között. Másutt katonaköppennyel letakart hullákat hordágyon emeltek le az ablakon át.

Megérkeztek az elsötétített kurszki állomásra, a városban négy napot töltöttek, akkor derült ki, hogy lefűjták az akciót, és a szerelvények üresen gördültek vissza, ők is ép-ségben értek haza. Otthon alapos fejmosást kapott Ruttkay.

A kassai szolgálati idő vége felé országos döbbenettel érkezett a hír: Horthy István repülőfőhadnagy a keleti harctéren hősi halált halt. Ruttkayt beválasztottak abba a díszszázadba, amelyet az elhunyt, tisztelgő fogadására a kassai állomásra vezényeltek. A nemzeti lobogóval letakart koporsó egy MÁV teherkocsi padlóján érkezett. A rövid hivatalos fogadás után, a város polgárai hosszú sorban vonultak el tiszteletadásra az egyszerű teherkocsi nyitott ajtaja előtt. Ezzel a tragikus eseménnyel zárult majdnem egy éves kassai szolgálata.

A LUDOVIKA

A szabadság után bevonult a Ludovika Akadémia új évfolyama. Akkor még nem is sejtették, hogy a több mint százéves büszke épület történetének utolsó éveit éli. Az első tanévüket az őszi kihelyezésre készülődve, csomagolással kezdték. Puskáikkal és a könnyű fegyverekkel gyalogmenetben indultak a kihelyezésre. Az első honvéd gya-

logezred zenekarával az élen, büszkén vonultak végig az Üllői úton, a Nagykörúton, Margit-hídon, majd Óbudán át a sváb falvakba. Századuk végcélja Üröm volt. Négy hetet töltöttek ott, az utolsó vasárnapi mise után, ünnepség keretében megkoszorúzták az első világháború halottainak emlékművét, aminek aljára már két második világháborús hős neve is felkerült.

A tantermi kiképzésük időszakából a napjában többszöri öltözködés és a sietős szerelvénycsere emléke maradt meg. Reggel hatkor volt ébresztő, tréningruhában rohantak le a Nagyrétre csuklógyakorlatra. Ruttkay önéletrajzi írásában így emlékszik vissza arra az időre:

„Reggelire már a tantermi öltözetben: fekete tiszti nadrág és őseinktől örökölt aranygombos zubbony. Délutáni gyakorlati kiképzésre: bakanadrág, sisak, tölténytáska, szurony, meg puska.

A tornateremben: trikó és klott gatyá. Lovagláshoz: lovaglónadrág, pálca, csizma. Víváshoz: plasztron, sisak, kard és kesztyű. Vívás után vissza a tantermi öltözetbe.

*Így ment ez hétfőtől szombatig. A vasárnapi kimenőn tiszti csákkóval, kardosan stiettünk ki a városba.*⁴

A lovaglás maradandó emlékként maradt meg sokukban, sokszor separték a földön elnyúlva a fűrészpont. A főépület melletti híres emeletes lovarda, páratlan építészeti megoldásával Európa szerte ritkaságszámba ment. A földszinti istállók felett folyt a lovaglás. A lovak emberekhez hasonló tulajdonságokkal rendelkeztek, voltak közöttük nyugodtak, idegesek, pajkosak, szeszélyesek, ravaszak és rosszindulatúak.

A tantermi foglalkozások időszaka alatt is a fegyverek hozzátartoztak a tanulmányaikhoz. Lőgyakorlatra bőven adódott lehetőség

⁴ Só Bernát i. m. 175–176. oldalak

lent a pincében és kinn a parkban is, ahol volt egy-egy kispuska lőtér.

Az elméleti kiképzés után május közepén négyhetes műszaki gyakorlatra indultak a komáromi árkász és híradó kiképzőtáborba. Elkezddődött az „erőd kiképzés”, szilánkálló földvárakat építettek, kiépültek a fegyverállások helyei és elkészültek az összekötő futóárkok. Drótakadályokat húztak, majd igazi éles tányéraknákat telepítettek a szögedrót előtti „senki földjére”.

A gázkiképzés, lángszóró kiképzés következett, majd szoktató robbantásokra került sor. Megismerkedtek a rejtő és jelző vegyi anyagokkal, valamint azok hatásával és alkalmazásával, a különböző színes füstgyertyákkal és kődgránátokkal. A híradóismeretekben gyakorlatilag terepen kezelték a 30-mintájú távbeszélőt és az R-1, R-2, rádiókészülékeket. Megtanulták és begyakorolták, a telefonkészülék használatát. A négyhetes komáromi gyakorlat második fele vízi kiképzésből állt. Roham bürü építésnél gyakran nyakig érő vízben emelgették az átnedvesedett, súlyos gerendákat. A pontonhidépítéshez, először meg kellett tanulniuk csáklványzni.

Komárom után a nyári nagy gyakorlatra készülődtek. Az elméleti vizsgáik mellett, az évi katonai kiképzés legnagyobb, egyben legfontosabb erőpróbája volt ez. Az avatás előtt álló harmadévesek a különböző harcmozdulatokban bizonyították vezetési rátermettségüket, ehhez az alsóévesek szolgáltatták a harcoló „legénységet”.

Almáditól pár kilométerre, Vörösberényben vertek tábor, egy iskola kiürített tantermében volt a szállásuk. A gyakorlat-hoz fegyvernemi támogatást is kaptak, oda-vezényelték a jutasi „Kinizsi Pál” honvéd csapat-tiszthelyettesképző iskola⁵ páncélos

osztályát is. Az akadémiára visszatérve már az avatás izalmában éltek. Akkor senki sem sejtette, hogy a Nagyréten utoljára rántottak kardot a hadnagyok.

Étkezési ellátásuk a háború súlyosodó éveiben is jó volt. A Ludovikán az éttermi viselkedésnek hagyományos szokásai és illemformái voltak. Belépéskor az ajtóban meg kellett hajolniuk, ez tiszteletadás volt a bent ülőknek. Tizen ültek egy-egy asztalnál, egy felsőéves volt az „asztalfő”, aki a helyes viselkedés és éttermi hagyományokhoz illő társalgás felett őrködött. A honvéd kiszolgáló személyzet hordta fel az ételes tálakat.

A Ludovikának saját moziterme volt, ahol a legnépszerűbb új filmeket mutatták be hétről-hétre. Kitüntető megtiszteltetésnek számított, hogy időnként a Várban az „Udvarlaki Őrség” szolgálatot, a Ludovika Akadémia adta. Időről-időre minden fegyvernemi alosztály sorra került.⁶

Tanárai közül kiemelkedik Dr. Mathia Károly alakja, aki sokoldalú tudással rendelkező szerény ember volt. Az egyetemen magyar-történelem szakos bölcsészhallgatóként kezdett, mint Eötvös Kollégista. Másodéves korában beiratkozott a Zeneakadémia zeneszerzési tanszakára, ahol Kodály Zoltán növendéke lett. Közben a latin nyelvet is felvette harmadik tanári szaknak. Végzés után ösztöndíjjal a londoni, majd a perugiai egyetemen tanult és a háromszakos tanári okleveléhez, az angol és olasz diplomát is megszerezte. Zenei doktorátust szerzett, több

⁶ Az udvarlaki őrségről Damó Elemér és Szepesvári Béla is megemlékeznek emlékirataikban. Vitéz Szepesvári Béla: A hazáért mindhalálig – vitéz Szepesvári Béla ny. őrnagy háborús napló, Bp., 2004. p. 204., Damó Elemér: Nyolcvanöt év honvédség – Filmkockák egy hosszú életfilmből, I. rész: Horthy Miklós katonája, 1. kötet, A fölkészülés, Bp., 2006.; Történelmi események és díszelgések fejezet 129-131. oldalait Siposné Kecskeméthy Klára–B. Kalavszky Györgyi: A Ludovika c. könyvben

⁵ Földesi Ferenc: Erős hit- erős akarat, A Magyar Királyi Veszprém-jutasi Honvéd altisztképző Intézet 1924-1944, Veszprém, 2010. p. 192.

mint hetven kórusmű szerzője. Az akadémia énekkarának és szimfonikus zenekarának karnagya, az önképző „Zrínyi Körben” folyó munka éltető mozgatója volt.⁷

1943. szeptember utolsó napjaiban bevonultak a nyári szabadságukról. Az időközben altábornaggyá előléptetett parancsnokukat vitéz kisbarnaki Farkas Ferencet a debreceni hatodik hadtest élére nevezték ki. Új parancsnokuk, vitéz Sáska Elemér vezérkari ezredes lett, aki a bemutatkozó beszédében a következőképpen fogalmazott: „„*Készüljünk fel egy kemény megpróbáltatásokkal járó, új időszakra. Elkövetkező hónapjainkból egyre inkább hiányozni fog a kényelem meg a társadalmi csillogás. A tiszta ág, fényes kard, és fehér kesztyű helyett, marad a kosz, izzadság, sár és tetű.*”⁸

Az őszi egyhónapos kihelyezés Kecskemét mellett, az orgoványi kiképzőtáborban volt. Ez alkalommal a parancsnok fegyvernemre való tekintet nélkül, az egész Akadémiát Orgoványba vezényelte, gyalogsági kiképzésre.⁹

A doni áttörést követően több fiatal tisztet vezényeltek a Ludovikára. Legtöbbjük sebesülés után érkezett a frontról, alosztályoknál helyezték el őket, mint kiképző tiszteket. A cél az volt, hogy a harctéren szerzett tapasztalataikat első kézből adják át az akadémikusoknak. 1943. december első hetében került a zászlóaljhoz Makray Zoltán, kardos lovagkereszttel kitüntetett hegyivadász százados. Az akadémiaán újonnan megalakuló hegyivadász század parancsnokának, s egyben kiképző tisztjének nevezték ki. Kárpátal-

ja és Erdély visszacsatolásával, a gyalogság egy új csapatnemét iktatták be a honvédség hadirendjébe: a speciális kiképzést és felszerelést igénylő hegyivadász, hegyi határvasdász és erődsszázad alakulatokat.

A gyalogos növendékek közül önkénteseket toboroztak, Ruttkay Arnold azonnal jelentkezett hegyivadászsnak.

A karácsonyi szabadságról visszatérve, megváltozott, háborús tanmenet várt rájuk. Szigorú parancsnokuk Sáska ezredes - Orgoványhoz hasonlóan, - az egész Akadémiát, fegyvernemre való tekintet nélkül, januárban egyhónapos sí kiképzésre, Kárpátaljára vezényelte. Ide már az újonnan megalakult hegyivadász század kötelékében indult. Vasúti szerelvényük Rahóra tartott. Megkapták a hegyivadász felszerelést, a síbakancsot, a sínadrágot, a pulóvert, a hátizsákot, a síléceket és a hófém rejtő ruhát. Büszkén csapták a fejükre a hegyi alakulatoknál rendszeresített ellenzős tabori sapkát, a fajdkakas tollal és havasi gyopárral.

Úti céljuk a Kárpátalja egyik legmagasabb hegycsúcsa, a híres „Pop Iván” volt. Fegyvereikkel, puskával vagy golyószóróval, sílécekkal a jobb vállukon, hátizsákkal a hátukon és sítotokkal a balkezükből indultak el. Hátizsájuk a saját holmijukon kívül, lőszerezrel és közös élelmezéssel volt megterhelve. Ellátásuk egy részét: kávé, babot, lisztet, sót, szalonnát vagy cukrot, elosztva cipelték a kezdő napokra. A további ellátmányt és a postát, a későbbiekben a második hegyi dandár páncéltörő ágyús század legénysége hetenként, ingajaratban szállította fel nekik.

A menedékház ezerhatszáz méter magasan, a hegyek növényzethatárán épült. Az első héten hegyet járni tanultak. A legegyszerűbb alapokat, a kötelékben történő magabiztos mozgást, lesiklást és a hegymászást, néhány nap alatt úgy-ahogy elsajátították. A második héten már puskával, golyószóróval, derékszíjjal, tölténytáskával, a Schwarzlose

⁷ Lásd a Kulturális és sportélet az akadémiaán fejezet 83-87. oldalait a Siposné Kecskeméthy Klára- B. Kalavszky Györgyi: A Ludovika c. könyvben, HM Zrínyi Média Közhasznú Nonprofit Kft. 2011. p. 228.

⁸ Só Bernát i. m. 226. oldal

⁹ Vitéz Sáska Elemér akadémiaiparancsnoksága idejéről Simonyi István egykori akadémikus számos karikatúrát is készített.

géppuskával a hátukon vágta neki az óriás hegyeknek. A következő héten az eszkimó hókunyhó építését is megtanulták. Kiképzésük vizsgafeladata a „Pop Iván” megmászása volt.

A rövid hűsvéti szabadságról visszaérkezve, drámai módon felgyorsultak az események, Budapest elszenvedte az első komoly nyugati légitámadást.

Jóval a nyári záró gyakorlatok előtt, gyakorlatászlóaljukat Pásztó környékére vezényelte a parancsnokság, a hegyieket Cserhátszentiván kisközségbe irányították. Egy hónap után elhagyták a vendéglátó kis falut, innen további szakkiképzésre, a hathetes sziklamászó tanfolyamra Erdélybe (Kolozsvár, Gyergyószentmiklós) a festői szépségű Gyilkos-tóhoz indultak.

Átvették legfontosabb harci tartozékukat, az aprótermetű mokány málhásállatokat. A veszélyes hegyi utakon hatalmas málhacosarakban ezek szállították a fegyvereket, a lőszert és a főzőládákat. Az állatok vezetői, derék székely póttartalékos öreg-katonák voltak. A tanfolyam szakkiképzői a német hadseregből odavezényelt három kiváló alpesi hegyivadász (egy hadnagy és két őrmester oktató) volt. Először a tanteremben elméletben tanulták a sziklamászás tudományát, megismerték a legfontosabb biztonsági rendszabályokat.¹⁰

Makray Zoltán százados „a Kapitány” rendhagyó nevelési és fegyelmezési módszereivel is tovább ismerkedtek. Egyik napon négyes csoport mászott egy különösen nehéz szakaszt. Az egyik kritikus pontnál elakadtak, pákosi Paxy Zoltán jelentette, hogy képtelen tovább mászni. Makray elvette a legközelebb álló akadémikus puskáját és csőre töltött.

„– Gyerünk P. mi lesz? – szólt rá vészt jóslóan. Hajtsa végre a kapott parancsot...!!

– Nem tudok tovább mászni százados úr, – kiáltotta vissza a halottsápadt Zoli.

Erre M. úgy tett, mintha célozna és veszélyes közelbe, két lövést eresztett a megdermedt társaság mellé. Ez azonnal megtette hatását...”¹¹

A Gyilkos-tavi kihelyezésük utolsó vasárnapjára tűzte ki a Kapitányuk a hegyi kiképzésük leglátványosabb, s egyben legnehezebb gyakorlatát, az Oltárkő megmászását. Az eseményre tisztek érkeztek a Kolozsvári Hadtest és a Székely Határvédelmi Erők Parancsnokságáról, újságírók és filmesek jöttek Budapestről a Vezérkari Főnökség Haditudósító Osztályáról.¹² Meghívták Gyergyószentmiklós polgármesterét is.

Egy biztonsági kötérendszerrel építettek ki, az előkészítő csoport fenyőfából ácsolt hatalmas kettős keresztet és zászlórudakat húzott fel maga után. Ezeket a sziklába robbantott lyukakba állították bele és erős drótkötelekkel merevítették ki. Pár órai kemény munka után, a kettős kereszt oldalán ott lobogott a nagyméretű magyar zászló is.¹³

A várpalotai nagy zárógyakorlat az Akadémia történetében méreteiben is példa nélkül igazi háborús nagy gyakorlat volt. Először fordult elő, hogy egyszerre vett részt benne mindhárom tisztiképző intézmény, a Ludo-

¹¹ Só Bernát i. m. 257-258. oldalak

¹² A Honvéd Ludovika Akadémia növendékei hegyivadász kiképzésük során, német oktatójuk vezetésével elsőnek mászták meg csapatkötelékben a híres, meredek Oltárkővet. A vakmerő vállalkozást a Haditudósító Osztály filmrészlege, Naszvady Sándor százados vezetésével Mészáros Pál örökítette meg. <http://filmhíradok.nava.hu/watch.php?id=5783> Hegyivadász kiképzés a Honvéd Ludovika akadémián című tudósítás.

¹³ Lásd Vajay László életéről szóló cikket, Siposné Kecskeméthy Klára: Nagybányától a Honvéd Hagyományőrző Egyesület megalapításáig, Hadtudományi Szemle, 2011. 4. évfolyam 1. szám p. 98–103.

¹⁰ Siposné Kecskeméthy Klára- B. Kalavszky Györgyi: A Ludovika, HM Zrínyi Média Közhasznú Nonprofit Kft. 2011. 80–81. oldalak

vika, a Bolyai Műszaki és a Horthy István Repülőakadémia, sőt a jutasi honvéd csapat-tiszthelyettesképző iskola is.

A sikeres zárógyakorlat után a harmadéves végzősök a harcászat tanáraik vezetésével, a hagyományos „Harcászati Útra” indultak. A gyakorlati értéke mellett, amolyan kincstári kirándulásnak számított, állami jutalomnak az avatás előtt álló növendékek számára. Nappal a helyszínen értékelték ki hadművelési szempontból a beutazott területeket, este pedig a városok népszerűbb vendéglőivel ismerkedtek. A Mátrát, Galyatetőt, Parád-fürdőt, Tiszafüredet és Poroszló környékét járták be. Nagyon megrázta őket a váratlanul szemlére érkezett parancsnokuk Sáska ezredes kijelentése a poroszlói határban: „– *Jól nézzék meg kérem ezt a területet, mert itt fog-nak harcolni.*”

Ruttkayékat gyorsított tanmenettel 1944. augusztus 20-án avatták hadnaggyá. Reggel díszruhába öltözve a díszteremben megkapták a diplomát és a csapatbeosztásukat. Teltek múltak a percek és az órák, vártak, nem történt semmi. Délben levonultak az étterembe, ahonnan sietve kivezényelték őket a főkapu elé, ahol autóbuszok vártak rájuk. A Bolyai Műszaki Akadémia épületéhez érkeztek, ahol a tisztképző intézetek történetében először, egy helyen, egyszerre folyt le, a három intézmény akadémikusainak avatása.

A FRONTON

Ruttkay Arnoldot az avatás után a kárpátaljai második hegyidandár zászlóaljához vezényelték Percsenybe. Nehézfegyver szakasparancsnoki beosztás kapott. A lehetőségekhez mérten felszerelték, kapott egy hegyivadász bakancsot, sínadrágot, viharvert legénységi zubbonyt meg sapkát, derékszíjat, pisztolytáskát és egy 37 mintájú 9 milliméteres szolgálati Frommert, amiből hiányzott a tár. Ezzel a személyi fegyverrel szolgálta

végig a háborút, s amikor hadifogságba került, ugyanúgy tár nélkül adta le az amerikai hadseregeknek.

Három éjjel, három nap tartott az út Désig, megérkeztek egy Szind nevű faluba, másnap korán reggel foglalták el állásaikat, védelemre rendezkedtek be, délnyugatra mintegy öt kilométernyire Torda város látszott, jobbra pedig a híres tordai hasadék. Kilenc napon át, egy helyben állva védték a falut, és állták az ellenség tüzét.

Aztán elszabadult a pokol, megindult az orosz támadás, megszakadt a telefon összeköttetés, szóbeli visszavonulási parancsért önként jelentkezett, hogy átmegy a testvérszázad mögötti zászlóaljparancsnokságra, de a szomszéd századnak is süket volt a telefonja. Míg visszavonulási parancsért sikertelenül a szomszédban járt, a támadás elérte a vonalaikat, számot vetett addigi életével. Amikor elérték a falut, akkor bontakozott ki előttük a vereség drámai mérete. Az országot és a környező mezők tele voltak rendezetlenül menekülő katonákkal.

Az oroszokkal vívott tűzpárbaj során a lábán megsebesült, Kolozsvárra vitték az ott felállított szükségkórházba. A beígért sebészt szállító vonatszerelvény nem érkezett meg, a teherautók platójára terített szalmán feküdtek, így indultak el. A kecskeméti álmóráson találkozottak, a napok óta késlekedő vöröskeresztes szerelvényel. Késő délután indultak el Budapest felé, a Nyugati-pályaudvarra érkeztek, ahonnan Budára, az Új-Szent János kórházba vitték őket. A harcok már a csonka ország határain belül folytak, szülei elmenekültek a faluból, valahová Borsodba mentek.

A gyógyulása után a katonaorvos rányomta a pecsétet az elbocsátó levelére. Egy hét szabadságot kapott, utána be kellett vonulnia régi csapattestéhez. Két héten át keresgélte, keresztül-kasul járta az ország megmaradt északi felét. Menetparancsa minden járműre

szólt, utazott vonat tetején, szekéren, autóbuszon és katonai teherautón. Senki nem tudta, hová lett a pótdandár pótzászlóalja. Megjárta Hatvant, Gyöngyöst, Egert, Salgótarjánt és Lévát, ahonnan Miskolcra irányították. Ott találkozott a szüleivel.

Az utolsó pecsétes parancs Budapestre irányította vissza, azzal a megjegyzéssel, ha nem találják meg a csapattestét, bevetik valahol Albertirsánál. A budapesti Személyirányító Állomáson új beosztást kapott, a 85/1 hegyivadász újonckiképző zászlóalj harmadik századának a parancsnoka lett. Menetle vele Érsekújvár mellé, Nyitramalomszeg kis faluba szólította. December 23-án hajnalban indultak el gyalogmenetben Komárom felé. Másnap délután érkeztek be a komáromi hájkikötőbe, ahol már benn állt a „Szent László” sétahajó.

KIKÉPZÉS ÉS 800 KM-ES MENETELÉS

Másnap, karácsony reggelén indultak el. Az aknaveszély miatt éjjelente horgonyozva álldogáltak, nappal kényelmes tempóban sétahajókáztak, december 30-án érkeztek meg az osztrák főváros egyik külvárosi kikötőjébe. Január másodikán indultak tovább, Melk városáig hajóztak, ahol vonatra szálltak (Linz, Prága, Drezda, Lipcse). Két hét vonatkozás után megérkeztek az egykori Lengyelország területére, Danzig közelébe. Századát a Visztula keleti partján, Kulm-ban egy német laktanyában helyezték el. A német kiképzőkeret egy porosz főhadnagyból, egy törzsőrmesterből, és egy káplárból állt. Az érkezésüket követő első reggelen, a metsző, jeges szél ellenére kivonultak a gyakorlótérre, ahol elkezdődött a kiképzésük, ismerkedés a német gyalogsági könnyűfegyverekkel (villámgéppuska, nyeles kézigránát).

Egy héttel később, felsőbb német parancsnokságra hivatkozva utasították a századát,

hogy az arcvonalban beállott váratlan fejlemények miatt vonuljanak nyugati irányba. A zászlóalj többi százada is hasonló parancsot kapott. A helyzet súlyosságára való tekintettel felhatalmazták a századokat, hogy saját parancsnokságuk alatt önállóan mozogjanak és intézkedjenek, élelmezésüket német ellátó oszlopoktól vételezzék.

A rendezett hátravonuláshoz tábori konyhát, lovas járműveket igényeltek, és többnapig hideg élelmet vételeztek. Hajnali négykor átkeltek a Visztulán. Így kezdődött a több mint nyolcszáz kilométeres vándorlásuk. Lassú gyalogmenetben haladtak heteken át, csigatempóban menekültek a gépesített Vörös Hadsereg elől. A főutakat kerülték, többnyire az erdei vágásokon vonultak, ha erősödött a légi felderítés, éjjel meneteltek, nappal aludtak.

Délelőtt letaposták az aznapra tervezett 20–25 kilométer első felét, délben az útszélén előkerült a katonakenyér, margarin, kulacsból a hideg kávé, aztán órányi pihenő, a hátizsák vállra, indulás tovább! Iskolákba, szénapajtákba, istállókba, parasztházakba szállásoltak be.

Északnak tartottak, közeledtek a Balti-tengerhez. Ahogy teltek a hetek, a bőrükön tapasztalták a Harmadik Birodalom hadigépezetének a széthullását. Rendetlenül vonultak a szürkeruhás Wehrmacht-katonák, soraikban ott voltak a Volkssturm őszülő tagjai és a páncéloklókat cipelő 15-16 éves büszke gyerekek.

Néhány napi menetelés után egy Köslin (Koszalin) nevű városba érkeztek. Másnap az előre törő orosz páncélos ékek bekerítették a várost, harmadnap nyugat felé egy páncélos egység megtisztította a főutat, s azon keresztül kijutottak a gyűrűből.

Hosszú, megerőltető menet után fáradtan, elcsigázva érkeztek meg Kolberg városába, amely a Balti-tenger partján fekszik. Életükben akkor láttak először tengert. A város tele

volt menekültekkel és az oroszok bekerítették a várost. Fogság, vagy szabadság: ez a két lehetőség állt előttük. Egy Fahnenjunker katonaiskolai egység, közvetlen a tengerparton, német tengeri erők tűztámogatásával áttörést kísérelt meg. Ez volt az egyetlen és utolsó lehetőségük, hogy kijussanak a gyűrűből. A néhány száz fiatal német katonaiskolás életét feláldozva ezeket mentett meg az orosz fogságtól. Önként jelentkeztek valamire, akkor, amikor már minden elveszni látszott.

Egyhangú napjaikat a VI–V2, szárnyas és rakétabombák látványa törte meg. Napokkal később Stettinbe értek, városrészek tűntek el, a járókelők a földig rombolt épülettörmelékek tetején új közlekedési utakat vágtak. A német hadvezetőség a zászlóaljukat Bajorországba, a német hegyivadász képzés központjába, a híres mittenwaldi Gebirgsjägerschuleba továbbra is újonckiképzésre vezényelte. Vonatra szálltak, tavaszi napsütésben futottak be Berlin egyik külső pályaudvarára. Halle, Lipcse és Nürnberg után nagycsütörtök este megérkeztek Münchenbe, majd Mittenwaldba. A romok, és a pusztulás után csönd és béke fogadta őket a kisvárosban.

A lengyelországi Kulm után immár másodszer fogtak neki az újonckiképzésnek. Több mint három hetet töltöttek kiképzéssel, a német kiképző keret oktatóival naponta vonszolták ki a gyakorlóterekre.

Ruttkay a könyvében egy rendkívüli avatásról is megemlékezett. *„1945. április 26-án 12 órakor, a kiképzőiskola udvarán, felavatták a hegyivadász akadémikusokat. Bármennyire is szimbolikusnak tűnt is az esemény, ez volt a 73 éves ősi Intézet utolsó ilyen ünnepe. A ludovikások az esküt .....a «Török Ignác» komáromi utászszázlójának csapatászlójára tették le.”*¹⁴

A ludovikás igazolványok utolsó oldalán a „Változások” című rovatban hitelesítették a tisztavatás tényét, kiegészítve azzal, hogy *„az illető, a tiszt esküt letette, és Magyarországra való hazatérése után, hadnagyi oklevelének átvételére jogosult.”* Erre azonban már nem került sor.

FEGYVERLETÉTEL ÉS KETRECFOGSÁG

Április 30-án kapták a hírt, hogy Mittenwaldtól öt kilométernyire egy katonai barakkudvarban benn vannak már az „amik”. Másnap hajnalban a laktanya udvarán felsorakoztak teljes menetöltözetben, egy tolmáccsal és két fehérszászlós parlamentterrel várakoztak. Példamutató zárt rendben, szakaszonként vonultak előre és tették le fegyvereiket a laktanya falához.

Új korszak kezdődött életében, hadifogságba esett. Több órányi várakozás után elindultak Garmisch-Partenkirchenbe. Betereltek őket egy laktanyaudvarba, ott várakoztak, mosdatlanul, fáradtan, éhesen és csöndben, teherautóra várta, hogy elvigye őket a fogolytáborba.

Ekkor kapták meg a nyugati demokráciák „emberséges” bánásmódjából az első igazi kóstelőt, husángokkal „sürgették” őket a beszállás során. Óriás teherszállító kocsikkal a Rajna-parti Ludwigshafenbe vitték őket. Ötös sorokat alkottak, így könnyebb volt őket megszámolni. A mezőn, ameddig a szem ellátott, a négyszögletes drótkerítések már készen álltak, de építmény még egyik bekerített területen sem állt. A „Stockade” névvel ellátott ketreceket megszámozták. A táboron belül, egy-egy ilyen „stockade”, háromezer hadifogoly részére készült. Ez megkönnyítette a vezetőségnek a foglyok számontartását.

A későbbi fogolyéletük mulatságosan tragikus mondása is itt hangzott el.

¹⁴ Só Bernát i. m. 340. oldal

„– Uraim, sajnos ezt az éjszakát itt kell, töltsük. Szállítási nehézségek miatt, csak holnap tudnak tovább vinni.” Ezt a mondatot, az amerikai megszálló hadsereg aranykönyvében kellett volna megörökíteni az utókor számára. Ugyanis kilenc és fél hónapig maradtak a fedetlen ketrecekben, a pusztá földön aludva. Ketrecek végében már a tábori latrina is készen állt. Hatalmas gödör szélén, lábakon átfektetett gerendákkal várta a látogatókat. Pontosan kimért távközökkel, kívül az őrtornyok is ágaskodtak, keresőlámpákkal és fényszórókkal.

Kétnapi koplalás után végre „vacsorát” is kaptak, a fekete mellé a híres „US Army ét-csomagot”. A mostoha körülmények között, a terepen harcoló amerikai katona, napjában három illet vitt magával: reggelire, ebédre és vacsorára. Mindhárom doboz külön menüt tartalmazott. Kétféle volt belőle: a „K” és a „C”-adag. A „K”-adag légmentesen zárt kartondobozban, a „C”-adag, sötétbarna Army-színre festett konzervdobozban tárolva. Étkezéstől függően mindegyikben volt Nescafé, vagy vízben oldható leves, húskonzerv, tojáskonzerv, cereal, keksz, csokoládé, rágógumi, cigaretta és WC papír.

Ruttkay öt hét után átkerült a tisztí fogolytáborba, amely tömve volt magyar tisztekkal. Ott szembesültek a rideg valósággal, hogy ugyanolyan ketrecekbe kerültek, mint a másik táborban. A tábor hatvan (60) ilyen háromezres dutyiból állt, tehát annak mintegy száznolcvanezer lakója volt. Kiderült, hogy a lapos földön lesz hálósobájuk és a Rajnaparti mező az ágyuk. A tisztí tiltakozásuk eljutott a táborparancsnoksáig, de udvariasan közölték velük, hogy a szövetségesek két hét alatt, kétmillió foglyot ejtettek. Ennyi embert képtelenség ilyen hirtelen fedél alatt elhelyezni és tisztességesen élelmezni, várjanak türelemmel. Ez volt a hivatalos magyarázata a kilenchnapos szenvedéseiknek. Ruttkay a könyvében megemlíti James Bacque fran-

cia-kanadai író rendkívül nagy vitát kiváltó „Other Losses” című munkáját,¹⁵ amelyben leírta, hogy felsőbb utasításra tartották a hadifoglyokat olyan embertelen körülmények között. A könyvének azért adta az „Other Losses” címet, mert az amerikai hadsereg parancsnokságainak heti jelentéseiben az elbocsátások, áthelyezések, betegségek és halálos esetek mellett az „Egyéb veszteségek” rovat is rendszeresen szerepelt.

Ruttkay az ellátásukról a könyvében így ír: „...fél liter babkávét kaptunk reggelire. Fél liter tejelevest ebédre, ami természetesen tejporból készült: zabpelyhellyel, keksszel, vagy szárított gyümölcscsel dúsítva. Vacsorára ugyancsak fél liter levest kaptunk, aminek meleg víz alapja volt, különböző zöldség és húskonzervekkel felerősítve.”¹⁶

Ruttkay így emlékszik vissza az éhezésre: „Néhány hónap után az amerikai hadsereg hadifogoly-táboraimban jöttem rá, hogy nem az az igazi éhezés, amikor valaki három napig nem eszik, hanem az, amikor napjában kétszer eszik, de hónapokon át egyetlen egyszer sem lakik jól...”¹⁷

Huszonkét éves születésnapja közeledett, a tisztí tábor legfiatalabb korosztályához tartozott. Megtudta, hogy a táborban van a Ludovika Akadémia utolsó évfolyama, a „frissen avatott” mittenwaldi hegyivadász hadnagyk, de ide került Makray Zoltán százados is. Egy hónapot töltöttek a ludwigshafeni táborban, amikor átköltöztették egy másikba, a Neckar-parti Heilbronnba. Új otthonuk vegyes tisztí tábor volt, ahol a magyarok voltak többségben, kb. kétezren. Rajtuk kívül

¹⁵ James Bacque: *Other losses: An Investigation into the Mass Deaths of German Prisoners at the Hands of the French and American after World War II* (Toronto: Stoddart, 1989; London: MacDonald, 1989). Futura paperback (London: MacDonald, 1991); General Paperjack (Don Mills: General, 1991).

¹⁶ Só Bernát i. m. 351. oldal

¹⁷ Só Bernát i. m. 352. oldal

német Wehrmacht tiszték, Vlaszov tábornok egységéből oroszok és ukránok voltak velük. Sátorlapon aludtak, hátizsák volt a párna, később lényeges változás állt be, konyhai kartonlapokon aludtak és sátorlappal takaróztak.

A legénységük szerencsésebb tagjai, az élelmiszerraktárakban emeletnyi magasságokban felhalmozott „liszt utcák”, „cukor utcák”, és „húskonzerv utcák” labirintusában robotoltak és elképzeltetlen pazarlásokról, gondatlan hanyagságokról számoltak be. Szabad ég alatt tárolt liszt és cukroszsák-hegyek pusztultak el, a többnapos esőben. Sehoggy sem értették ezt! A Nemzetközi Vöröskereszt megbízottaival a kilenc hónap alatt egyszor sem találkoztak.

A fogolytáborban „szabad egyetemet” szerveztek, színházi előadásokat tartottak, sokan nyelveket tanultak, kártyáztak, és a kézügyességgel megáldottak fúrtak-faragtak. Katolikus táborigényes is volt közöttük, vasárnaponként misét hallgattak és minden délután énekes litánián vettek részt. Ha németnyelvű napilapokhoz jutottak, közös olvasó-csoportokat szerveztek.

Augusztus elején kerültek be először a fogva tartóik hivatalos nyilvántartásába. Ennek kapcsán adataik mellett ujjlenyomatuk is a személyi lapokra került. Az úrlapon ugyanis minden ujjnak külön rovata volt. Ezt a körülményes és hosszadalmas műveletet „zongorázásnak” becézték. Alig fejeződött be a törzskönyvezésük, hír érkezett, hogy egy másik „Stockade”-ba helyezik át. Ott összekeverültek újra a legénységgel. Áthelyezésük után pár nappal, nagy, huszonnégy személyes katonai sátrakat kaptak. Hirosima és Nagasaki híre egy délutáni közös újságot olvasás alkalmával, hozzájuk is eljutott.

Augusztus végén újra „zongoráztak”. Ekkor érkezett az első halk, bátortalan hír arról, hogy szabadulnak és hazaszállítják őket. A nagy létszámú táborban „népszámlálást” tartottak, névsorokat készíttettek, több száz

igazolványt hitelesítettek, láttak el zászlóalj pecséttel és aláírással. Aztán hosszú ideig semmi sem történt.

Megjelent a táborokban egy belga tiszt és a parancsnokság engedélyével önkénteseket kezdett verbuválni belgiumi bánya munkára. Ruttkay jelentkezett a munkára.

November közepén, hetenként egy-egy vasúti szerelvényel megindultak Magyarországra a hazaszállítások. Akkor már megbánta a belgiumi döntését, de nem tudott mit tenni. December közepén átkerült egy román táborba, ott töltötte élete egyetlen hadifogoly karácsonyát is. A durván ácsolt faasztalon konzervdobozban fenyőgally állt. Rajta papírba csomagolt három szem amerikai csokoládé.

Heteken át tartó hitegetések után, február első napjaiban kapták meg a végső elutasító hírt, hogy nem mehetnek Belgiumba, a munkaszerveződésüket érvénytelenítették. Soha sem tudták meg, mi volt az elutasítás igazi oka.

A hírt követő pár napon belül elindult Heilbronn-ból az utolsó magyarországi szerelvény, ahova őket is beosztották. Egy kis ausztriai állomáson leszálltak a vagonokból és a szerelvény közelében sétálgattak. Néhány sétáló tábornok között fedezték fel egykori parancsnokukat, vitéz kisbarnaki Farkas Ferencet. Búcsúszavai örökre az emlékezetbe vésődtek:

„– *Látjátok fiúk, – mondta keserű hangon, mielőtt utunkra bocsátott.*

– *Ezt most ne úgy vegyétek, nem csak nektek mondom.*

Ez mindnyájunknak szól, katonáknak. Az a tanulság ebből az egész szomorú, véres tragédiából, hogy a háborút meg kell nyerni...¹⁸

Mi volt a háború mérlege? A hegyivadász évfolyam harminchat tagjából, minden negyedik, hősi halált halt.

¹⁸ Só Bernát i. m. 371. oldal

ÚJRA ITTHON

Begördültek a hegyeshalmi állomásra, majd a komáromi szűrőtáborba kerültek, az erőd udvarán sorakoztatták fel őket, hogy rövid szűrővizsgán essenek át, ami után megkapják menetlevelüket, hogy még aznap haza indulhassanak a családjaikhoz. Ruttkayt azzal vádolták, hogy a Hunyadi SS-ben szolgált, hiába állította, hogy a 85/1 hegyivadász újonckiképző zászlóalj harmadik századának volt a parancsnoka. A zászlóaljparancsnokkal együtt, a fogolytáborban igazolványokat készítettek, több mint száz beosztotta az Ő aláírásával ellátott okmánnyal igazolta a Németországban töltött katonai szolgálatát és azzal szabadult onnan. Az igazoló aláírását elfogadták, de Őt meghurcolták. Összesen négy napig volt az Igmándi erőd és az új köztársaság „vendége”.

Kisétált a vasútállomásra, ezzel élete új szakasza kezdődött.

Huszonkét éves múlt, a tél közepén a háborút veszített hazájában, Pest felé tartott egy nyitott tehervagonban egy szénrakás tetején üres zsebbel éhesen. Megrázó volt Budapestet viszontlátni. Nyíregyházára csak másnap reggel indult a vonat. Ott tehervonat csatlakozást szerzett Záhony felé. Mint lopakodó idegen, hátulról, a kertjük végéből keveredett haza. Attól félt, ha váratlanul toppan be az ajtón, a látványától és az izgalomtól valaki esetleg rosszul lesz. Szülei abban a hitben voltak, hogy már nem él. Egy napon „szemtanú” érkezett a faluba, aki hírül hozta nekik, hogy a Dunántúlon visszavonulás közben, sietve temették el. Érkezésének a híre pillanatok alatt szétfutott a faluban.

Az országban egyre magasabbra kúszott az infláció, faluhelyen azonban még volt mit enni. A Nemzeti Bank 1946. június elején hivatalosan megszüntette a pengőbankjegyek kibocsátását, majd bevezették az új forintot. Hivatalos ügyben kétszer kellett megjelenjen

a debreceni hadtestparancsnokságon, előbb állományba vették, majd kitűzték az igazoló tárgyalását, ami váratlanul simán zajlott le. „Igazolnia” kellett, hogy foltalanul járta végig a háborús éveket.

Egy másodgenerációs kanadai hölgytől kezdett angolul tanulni. Életében is változás állt be. A főjegyző, aki családjuk szoros barátja volt, álláshoz juttatta, felvette a község-házára írónoknak.

Saját állítása szerint is érthetetlen elhatározásra jutott, jelentkezett a budapesti Kereskedelmi Akadémiára. A családjában egyetlen kereskedő sem volt.

Augusztusban érkezett meg a felvételi kérvényére a pozitív válasz és a Kereskedelmi Akadémia rendes hallgatója lett. 1946 őszén, fővárosi lakos lett. A távoli rokon, Juliska néni befogadta belvárosi lakásának parányi szobájába, albérlőnek. Összesen két félévet végzett el. Szabad idejében ismerkedett a háború utáni pesti kocsmákkal és különös közönségével. Éjjeli őrködés juttatta néhány forinthez.

Az 1947-es „szabad” választáson előre pontokba foglalva újságokon és plakátokon hirdették, hogy kinek „szabad” és kinek „tilos” szavazni. Írásban kapta meg a szavazástól letiltás indoklását (Horthysta múlt és „nyugati” hadifogság).

1947 nyarán Miklós nagybátyja segítségével állandó álláshoz jutott. Az ország egyik minisztériumának jelentéktelen íróasztalánál sikerült helyet szorítani a számára, ahol összesen tizenkét hónapot dolgozott. Külföldön dolgozó egyetemi tanárok, tudósok, írók és művészek, valamint külföldi kultúrintézetek állami támogatásait folyósították. Ruttkay kereset kiegészítésként szombat esténként Totó szelvények kiértékelésében vett részt. A hivatalban megismerkedett egy lánnyal, akit kollégái Ilának becéztek, a „rég”i gárdához tartozott, fiatalon, még a háború alatt került be a minisztériumba, a gépiprőrök keményen dolgozó seregébe. Ő Cilának becézte.

Karácsony előtt az apja a debreceni kórház tuberkulózisosztályára került be. 1948 február végén 51 éves korában meghalt. A szegénységen kívül, egy földig érő nagykabátot meg egy széles karimájú fekete papi kalapot örökölt Tőle. Apja halála után Ő lett a családfenntartó, édesanyját felhozta Budapestre, a Vízivárosban kapott egy kis lakást, és az Üllői úti Klinika felvételi osztályán munkát.

SZÖKÉS AUSZTRIÁBA

A barátaival sokszor gondolkoztak azon, hogy elmennek az országból, de szeptember végén, amikor szóba került mikor indulnak, egyikük Zoltán rávágta, hogy másnap. Zoltán négy évig Kőszegen volt „cőger”, a katonai iskolában, egy erdőmérnök barátjától számíthattak segítségre. Felégettek maguk mögött mindent, személyi igazolványon kívül, néhány apróságot, egy-két frott emléket, pénzt, fényképet vittek magukkal. Az erdőmérnök barátjuk utasításokkal, útbaigazítással bőven ellátta, de a határon nem vitte át őket. Elindultak Nyugat felé, éjszaka a sötétben elbizonytalanodtak. Virradatra kellett volna elérniük az ausztriai Rattersdorfba, ehelyett egy napot az erdő sűrűjében bujkáltak, csak másnap hajnalban értek át az osztrák oldalra.

Megkeresték a vasútállomást, de a vonat helyett két csendőrt letartóztatta őket, vissza akarták toloncolni őket és átadni a magyar hatóságoknak, de a határ előtt magukra hagyták őket. Stoppal jutottak el Bécsbe az amerikai zónában található Vöröskeresztes menekült-otthonba, ahol három napra ételmezt és szükségesszállást kaptak. Innen kalandos úton jutottak el Salzburgba.

Az Egyesült Nemzetek Nemzetközi Menekültügyi Szervezete vette őket a szárnyai alá. A törzskönyvezés után „Eligibility” nevű igazolványt kapott, miután igazolta politikai menekülése körülményeit és okát. Ha ezt elfogadták, akkor az Egyesült Nemzetek

rendelkezései szerint, hivatalosan is politikai menekült lett, fényképes igazolványt kapott, amellyel ruhára, élelemre, kórházi ellátásra, tábori elhelyezésre volt jogosult, végül kivándorlásra.

A „Gehlen Szervezet”¹⁹ akkoriban a vasfüggöny mögé százakat küldött, Ruttkay is jelentkezett, osztrák polgári nevet és igazolványt kapott.

Rövid tíznapos budapesti tartózkodása alatt, megkereste Cilát, aki rövid gondolkodás után igent mondott és elkísérte Ausztriába. Az apjától örökölt télikabátot és egy vadonatúj tiszti bilgeri csizmát vitt magával. Ausztriába érkezésük után egy héttel polgári házasságot kötöttek, Salzburg emlékezetes maradt számára, másfél évet töltöttek ott.

Először virágcsokrokat és koszorúkat készíttettek, karácsony előtt szaloncukorgyártásba fogtak, később Ruttkay benzinkutatói munkás lett. Tavasszal Salzburgban, egy volt katonai tábor fabarakkjaiban, külön szobában kaptak elhelyezést. A munkában is előlépett benzinkutassá avanzsált. Miután felesége is megkapta az I.R.O. igazolványát, a kivándorlási lehetőségek között kezdtek válogatni. Hosszas gondolkodás után Ausztráliára esett a választásuk. Nyár végén megszületett a fia, Sándor.

Az ausztrál konzul irodájában az úrlap kitöltésekor nem írhatta be a katonai akadémiai végzettségét, azt, hogy hivatásos katona volt, ráadásul a vesztés oldalán küzdött. Textiltervező foglalkozás mellett döntött, az járhatott a fejében, hogy Ausztriában sok a birka, és vélhetően a textilgyár is. Felhívta a figyelmüket a kötelező két éves munkaszerződésre, kaptak egy tájékoztató kiadványt, amelyben kengurukat, koala-medvéket, hullámbádog

¹⁹ Reinhard Gehlen, a Wehrmacht egykori vezérkari tisztje a háború utáni nyugatnémet titkosszolgálat Kelet-Európa és a Szovjetunió ellen folytatott hírszerző tevékenységének, a Gehlen-szervezetnek a feje volt.

házatöket, és eukaliptusz fával szegélyezett végtelen birkalegelőt láttak. 1950 februárjában egy bőrönddel és egy ruháskosárból átalakított gyerekkocsival vágtak neki a végtelen útnak (Brenner-hágó, Bolzano, Nápoly-Bagnioli). Az olasz haditengerészet egyik volt kiképző telepén vártak az indulásra, amikor járvány tört ki, a fiúk élet és halál között lebegett napokig.

HAJÓN AZ ÚJ HAZÁBA, AZ OTTHONTEREMTÉS ÉVEI

A „General Hersey” névre keresztelt csapatszállítón indultak el az új világba. A hajón a magyarok voltak a rend hivatalos őrei, többnyire volt csendőrök, katonák, mészárosok, bokszolók és pesti aszfaltbetyárok voltak a csapat tagjai. Feladatuk a rend és a fegyelem biztosítása és fenntartása volt a hajón.

A hosszú tengeri úton (Port Said, Suez-csatorna, Vörös-tenger, Colombo, Indiai-óceán, Melbourne) nyelvtanfolyam is indult. 1950. április 25-én az ausztrál hősök napi nemzeti ünnepén érkeztek meg a leendő hazájukba.

Partraszállásuk hivatalos része, meglepően gyorsan zajlott le. A Bevándorlási Hivatal tisztviselői gyakorlatlan végezték a munkájukat, igazolást kaptak arról, hogy az ausztrál állam engedélyével tartózkodnak az országban. Bonegillába - a háború alatt katonai kiképzőtábor volt - a felvevő táborba kerültek. Az érkezésük utáni második napon küldöttség érkezett a Bevándorlásügyi Hivatalból. A tájékoztató során döbrent rá, hogy a demokratikus jogegyenlőség ellenére, másodosztályú állampolgároknak érkeztek Ausztráliába. A táborban erőltetett ütemben folyt a nyelvoktatás.

Ruttkay egy hét múlva búcsút vett a családjától, az előzetes szerződések értelmében munkába kellett állnia. Melbournetől mintegy kétszáz mérföldnyire, egy víztározó

építkezésén dolgoztak. A fizetésüket kéthetenként folyósították, munkásbarakkokban szállásolták el őket, teljes ellátást kaptak, de azért fizetniük kellett. Lapát, csákány és talicska voltak a legfontosabb munkaeszközök, huszonnégy órás váltóműszakban dolgoztak.

Családtagjaikat egy másik táborba szállították, a fővárostól háromszáz mérföldnyire, a Murray folyó partján fekvő Mildura nevű kisvárosba. Gátépítő munkásélete alatt kétszer látogatta meg a családját. Bement az állami munkaközvetítő hivatalba, más városba és munkakörbe kérte át magát. Geelongba került a traktorgyár vasöntödéjében kezdett dolgozni. A gyár olcsó bér ellenében munkásbarakkokban lakást és ellátást is biztosított. A vízierőmű-építés operettbe illő munkatempója után, hamarosan megismerkedett a kapitalizmus feszes munkatempójával is.

1950. szeptember 11-én megszületett a második fia, Tamás. Geelongtól 13 mérföldre felesben bérbé vett egy házat, felesége hamarosan takarító munkát kapott. Ausztráliába érkezésük után felvette a levélkapcsolatot az édesanyjával, aki 1952 nyarán, kivándorló-útlevelet kapott Magyarországról. Előrehaladott kora ellenére gyakorlatias természetével, bölcs élettapasztalatával, aránylag könnyen tudott beilleszkedni a merőben megváltozott életkörülménybe. Ruttkaynál 1953 elején TBC-t diagnosztizáltak, egy évig tartott a felépülése. Időközben letelt a két éves munkaszereződése, textilgyári munkás lett.

KULTURÁLIS ÉS IRODALMI MUNKÁSSÁG

A bevándoroló magyarok hamarosan keresni kezdték egymás társaságát, erről így ír Ruttkay a könyvében:

Bevándorolt honfitársaink ebben az időben már két nagy leválasztó csoportra kezdtek oszlani: „köz-magyarok” és „magán-magyarok” lettek belőlünk. Az előbbieket alakítottak

*egyesületeket, szervezeteket. Ők voltak, akik magyar miséket vagy istentiszteleteket hallgattak. Anyagiilag magyar ügyeket támogattak. Magyar könyveket, újságokat olvastak. Magyar iskolákba és cserkészcsapatokba íratják be gyermekeiket. Az utóbbiak mindezt nem tették.*²⁰

Ruttkay előbb a Victoria állambeli Geelongban, később Melbourneben kapcsolódott be a magyarság szellemi és kultúréletébe. Az első geelongi magyar Szent István napi ünnepély egyik rendezője és kivitelezője volt. Hamarosan megalapították a Geelongi Szent László Magyar Egyesületet. A havi összejöveteleiket Családi Estéknek nevezték el, irodalmi esteket rendezett, havi részletre tangóharmonikát vásárolt, és zenekart alapított.

Az emigráns irodalmi élet mellett a politikai élet is élénkült és színesedett. Megindult a rövidéletű első ausztráliai újság, a „Magyar Harangok”, megalakult a Viktóriai Magyar Szövetség, amiből később az Ausztráliai Magyar Szövetség fejlődött ki. Forró Ferenc jezsuita páter elindította a „Dél Keresztje” című lapot, későbbi neve „Független Magyarország” lett.

Néhány cikk után, az újság szerkesztőségével egyeztetve összefüggő sorozatba kezdett. Budapesten élő húgának, humoros levelek formájában írta meg élményeit, az induló új élete fonákosságait. Írói álnevet választott, így lett George Bemard Shaw után Só Bernát. Öt évvel később a leveleket „Ki hitte volna?” címen Sydneyben a Független Magyarország könyvformátumban is kiadta 1960-ban, a költségek jelentős részét Ő fizette.

Melbourneben „Magyar Szó” címen megjelent egy másik újság is, amely a szép magyar nyelv őrzését és terjesztését tűzte ki egyik legfőbb céljául. Ebbe „Makk Artúr”

néven publikált humoros írásokat, a híres amerikai tábornok MacArthur neve után.

1955-ben felvette az ausztrál állampolgárságot. Az ötvenhatos események megrázták őket, az ausztrál sajtóban egyik napról a másikra, vastag betűs főcímeikkel a lapok első oldalaira került Magyarország. A forradalom leverése után egymás után érkeztek a menekültek. Az amerikai TIME magazin „A magyar szabadságharcos”-nak adományozta az „Év embere” címet. 1957 januárjában a húga is megérkezett Ausztráliába, aki egyetemet végzett és Rabindranath Tagore szerelmi lírájából írta doktori értekezését.

Ruttkay könyvkereskedéssel is foglalkozott, majd megalapította a rövid életű Geelongi Magyar Kölcseykönyvtárat, emellett zenélt. A müncheni „Nemzetőr”-ben fedezte fel a „Szabad Európa Állomás” rádióhangjáték pályázati felhívását. „Miért?” címen egy kétszemélyes szereplőre írt színpadi jelenetet írt, amellyel megosztott harmadik díjat nyert.

ÉLETE A REGNUM MARIANUMBAN

Életében fordulat következett be, amikor felkínálták a melbournei Regnum Marianum Ifjúsági Otthon igazgatói tisztét, amelynek 1958 és 1966 között volt a vezetője.

Felesége és az anyja vezették a konyhát és a háztartást. A felesége fizetést, Ruttkay a munkájáért lakást és ellátást kapott, emellett teljes idős kenyérkereső állást is vállalhatott. A kinevezése szerint igazgatója volt a háznak, valójában a vezetője, gondnoka, házmestere, pedellusa, gazdasági főnöke és titkára egyszemélyben. Egyszerre élt párhuzamosan kettős életet az ausztrál és a magyar világban. Színes arcokban és tarka eseményekben, rendezvényekben bővelkedtek az ott töltött évek. Havonta zenés, táncos családi esték, hétköznapi klubrendezvények voltak, szórakoztató és időszertű előadásokat rendeztek.

²⁰ Só Bernát i. m. 507. oldal

Melbourneben a Viktóriai Magyar Szövetség az évi négy nemzeti ünnep megrendezését négy egyesületre osztotta szét. A március 15-ét a Cserkészek, a Hősök napját a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége, az októberi ünnepséget a Rákóczi Egyesület, s a Szent István ünnepélyt a Regnum Marianum Egyházközség rendezte.

VILÁGJÁRÁS FILLÉREKÉRT

Egy újabb telefonhívás ismét fordulatot hozott az életébe, így került az ANSETT-Pionir-hoz, az ország elsőszámú buszvállalathoz könyvelőnek, mindkét évi szabadságát országjárásra fordította, autóbusszal utazta be az országot. Időközben beadta az áthelyezési kérvényét a vállalat légitforgalmi részlegéhez, jelentős kedvezménnyel beutazta az egész világot (Hong Kong, Kína, Tajvan, Tokió, Hawaii, San Francisco, New York, Toronto, Montreal, London, Párizs, Mexikó, Guatemala, Delhi, Bombay, Bejrút, Buenos Aires, Bali, Honolulu). Útjai során a világ minden szegletében találkozott magyarokkal, a hatalmas távolságok ellenére is rendkívül összetartó közösséget alkottak.

Felkérték a Torontóban megjelenő Képes Világhíradó munkatársának, 1964 óta állandó munkatársa lett a torontói Kanadai Magyarorságnak is. 1979 óta a helyi magyar nyelvű rádióműsor munkatársa lett Sydneyben.

A Regnum Marianum kötöttségeitől való megválás után több ideje maradt a közösségi munkára, az írásra és a zenélésre is. A katonamúltjára való tekintettel, bekapcsolódott a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége (MHBK) kultúrmunkájába is, az évi MHBK bálók a város élvonalbeli társadalmi eseményévé fejlődtek.

1977-ben, 29 év után látogatott Magyarországra, felkereste az apja sírját. 1979-ben az anyja halála után Sydney-be költözött a családjával.

Az ötvenéves érettségi találkozóra is hazautazott, végigjárta az ismerős helyeket, rég-volt emlékek elevenedtek fel, meglátogatta a nagyapja sírját is Nyíregyházán, és az apját a kis szabolcsi faluban.

Az akácok nem válasznak címmel összegyűjtött verseinek kéziratot kötetét a XVI. Magyar Találkozón, 1976-ban arany Árpád-éremmel tüntették ki. Ugyanebben az évben a Külföldi Magyar Tudósok, Írók és Művészek Árpád Akadémiája a rendes tagjai sorába választotta. Humoros írásainak második önálló gyűjteménye Csak akkor fáj, ha nevetek címmel az ausztráliai Adelaide-ben jelent meg 1977-ben. A Drága jó nagyapám című antológiája 1979-ben, az Én című életrajzi regénye 1997-ben látott napvilágot.

A 2008-ban elhunyt Ruttkay Arnold tiszteletére 2009. május 29-én a 86. születésnapja alkalmából a Szent Imre Katolikus Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium (egykori iskolája a Királyi Katolikus Gimnázium) épületének falán emléktáblát avattak. Az emléktábla a nyíregyházi származású Ausztráliában élő Szmolnik Lajos kezdeményezésére valósult meg,

Menedéket, szabadságot, lehetőséget kapott Ausztráliában, de hazát nem! 27 éves volt, amikor Ausztráliában partra lépett. Végig megőrizte a kettős identitását, egyfelől beilleszkedett az ausztrál valóságba, egzisztenciát teremtett magának, megalapozta a gyermekei jövőjét. Másfelől élete végéig magyar közösségben, burookban élt, a világban szétszóródott emigráns magyarokkal barátkozott, levelezett, színházi darabokat rendezett, és magyar nyelven írta verseit, cikkeit és könyveit.

Élete nem volt hiábavaló, emberi tartása, hazaszeretete példaértékű volt a hazánkba visszatelepült unokája András számára is, aki nagyapja emlékét és a ludovikás hagyományokat viszi tovább.

A Hazáért mindhalálig!

FELHASZNÁLT IRODALOM

Pénzes János: Emlékek útját járva (1942–1944). Melbourne, 1989, p. 345.

Nyíregyházától Ausztráliáig: Ruttkay Arnold In: Táj és irodalom: az irodalom Szabolcs-Szatmárban, Szabolcs-Szatmár az irodalomba, Szerkesztette: Katona Béla, Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Megyei Pedagógiai Intézete és Továbbképző Központja, 1998. p. 350.

Ruttkay Arnold: Szeretlek, emigráns élet, Egy keserű pamflet – nem minden aktualitás nélkül...<http://www.mkdsz1.freeweb.hu/n51/Ruttkayemigrans.htm> (megnyitva 2012. november 17.)

Ruttkay Arnold költeményei az emigráns évekből, Hazánkért Online, Kanada, 2006 december

http://www.hazankert.com/ruttkay_akacok.html (megnyitva 2012. november 7.)

Ruttkay Arnold emléktáblája,

<http://beszlamarvany.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=941407> (megnyitva 2012. november 17.)

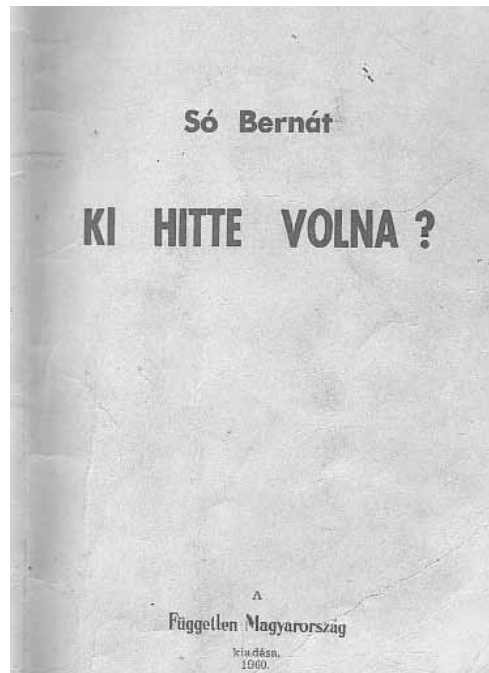
Siposné Kecskeméthy Klára-Sipos Ferenc: A hősi múlt krónikása (Kiváló hazánkfia: Pénzes János regényes életútja) 2010. XX. évfolyam Elektronikus szám Hadtudomány online p. 8.

Siposné Kecskeméthy Klára: A ludovikás hagyományok elkötelezett folytatója: Kakasy Gyula ny. ezredes. Hadtudomány, 2010. XX. évfolyam 4. szám 132-137. p.

Siposné Kecskeméthy Klára: Nagybányától a Honvéd Hagyományörző Egyesület megalapításáig, Hadtudományi Szemle, 2011. 4. évfolyam 1. szám p. 98-103.

Siposné Kecskeméthy Klára- B. Kalavszky Györgyi: A Ludovika, HM Zrínyi Média Közhasznú Nonprofit Kft. 2011. p. 228.

Só Bernát (Ruttkay Arnold): Én, önéletrajz, Torontó, Vörösváry Kiadó, 1997. p. 720.

Ruttkay Arnold hadnagy

Ruttkay Arnold

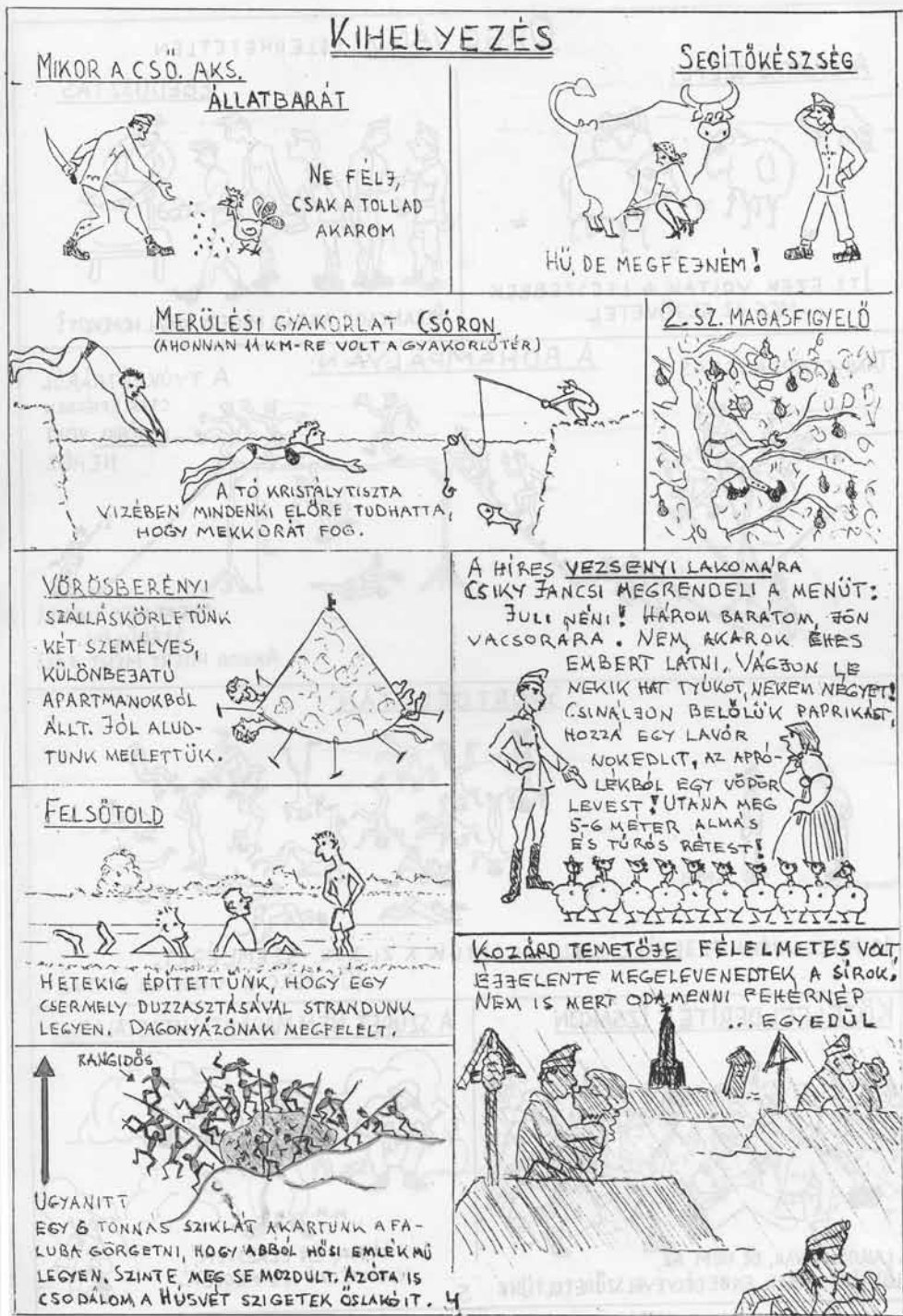

Hegyvadászok az Oltárkő tetején

Az Oltárkő a Gyilkos-tó felől

Simonyi István karikatúrái

A DUMEN (1500M)

Á NEM SZÁZ EMPERRE
MÉRTEZETT MENEDÉKHÁZ
RÁS LÁDÁI KÉT SZEMÉLYES
KÜLÖN-AGYNAK MINŐSÜTEK.
REMEKÜL ALUDTAM BENNE.

SŐT: RAHÓT MEGEMLEGETZÜK
HÖKUNYHÓ A PELEKISOKON
(1800 M-EN)

KISSÉ SZELLŐS MENEDÉK, NEHEZEN
FÜTHETŐ. EZ NEM IS AJÁNLATOS, MERT
AKKOR BEFOMLIK A TETŐ. HŐKÉRSEKLET
INGA DOZASA CSAK 7°C; -20° ÉS -35° KÖZÖTT.

INDIÁN
SÁTOR

A SÁTORLAPOKBÓL ÉPÜLT
SÁTOR"VÉD A SZÉLTŐL", NEM
OMLIK BE ÉS JÓL TÁRTJA
A RAJKÁLYHA FÜSTJÉT.

NÉGY MÉTERES HÓBAN SORRA ORRA BUXUNK A SÜRÖGÖNYDRÓTBAN

CSAK A SÜRÖGÖNYDŐZNAK HEGYE LÁTSZOTT MI
A HÓBÓL, AMIT A VAKÍTÓ NAPSÜTÉS BEN NEM
VETTÜNK ÉSZRE. A DRÓT A HÓ ALATT VOLT... BOKAMAGASSÁGBAN.

Ő VITTE AZ
AKNAVETŐ CSÖVÉT
(40 KG)

KANYARTECHNIKA A DUMEN
LAVINAGÁTSÁJAIN

BEFUTÓ

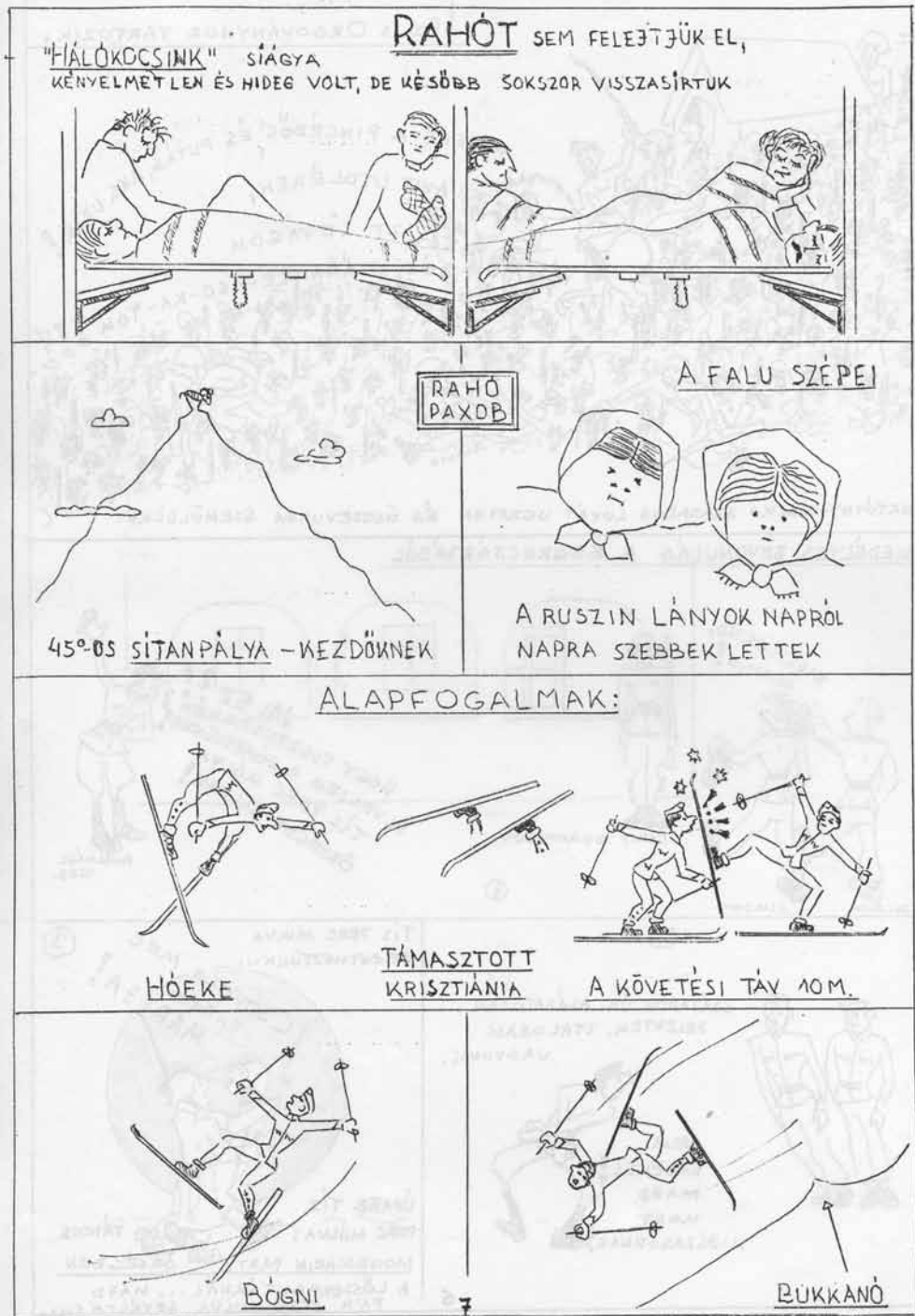
A HÁZI LESIKLÓ VERSENY UTOLSÓ ÖT
MÉTERÉN KÜSZVA "FINISELEK"

HÜSÖLÉS A FEKETE-TISZÁBAN JANUÁR DEREKÁN - 25°C-BAN.

PANCSOLSZ
VAGY HALÁSZOL?
A DÓTOM KERESSEM.

A DUMENRŐL JÖVET A VÉKONY JÉG NEM BÍRTA EL A SZÁZADOT. - LÁBÁZTATÁS UTÁN NEMEM
TÉRDBEN "ELTÖRT" A NADRÁGOM.

8

A LOVAKRUL

ELMÉLETI OKTATÁS AZ ELSŐ ÓRÁN

EZEK A LOVAK. A GYALOGOSNAK AZT KELL TUDNI A LÓRÓL, HOGY VAN FEJE, FÜLE, FARKA, NÉGY LÁBA. NA, LÓÓÓRA!

RÖVIDVÁGTA

AKADÉMIKUS!
NE CSÓKOLÓDZÉK, HOMORÍTSON!

A LEGFŐBB ÉRTEK

AKADÁLYUGRATÁS

A JÓ LOVAS MINDEN AKADÁLYT LEKÜZD
(MELOTTE NEM VALA GÁT!)

LILIKE A FÜRDŐS K...ANCA,
AZ ÁKADÉMIA SOK KITÜNŐ ÉS HÍRHEDT LOVA KÖZÜL - EZ AZ EGYÉBKÉNT KEZES BÁRÁNY LIPICAI KANCA - ARRÓL VOLT NEVEZETES, HOGY HA BÁRHOL HOMOKOT LÁTOTT, HÁT ABBAN AKÁR LOVASTÓL MEGFÜRDÖTT. A RÁKOSI GYÁK. TÉRNÉL CSOSABB VOLT RÓLA ELŐRE LEUGRANI, HOGY A VILLAMOS UTASAI NE RÖHÖGBENEK.

ATTRAKCIÓ!
AMBRUST, A TARKA MÁLHÁS-IGÁS LOVAT MINDENKI ISMERTÉ A ZS.-NÁL. "MUTATVÁNYAI" MINDAZT MEGCÁFOLTÁK, AMIT LÓANATÓMIÁBÓL TANULTUNK. ÁLLÍTÓLAG AZ ARTISTA PÁLYÁT VÁLTOTTA KATONÁIRÁ. MEGHATÁROZÓ EGYENISÉG VOLT: EGYEDÜL SZERTE-SZÉT RUGOTT EGY DÍSZSZAZADOT... VAGY A KOCSIST A BAKRÓL

EGY MELLŐ LABRÓL PÁROS HÁTSÓVAL PÁRATLANUL PONTOSAN RUGOTT*

NYITOTT LOVARDA

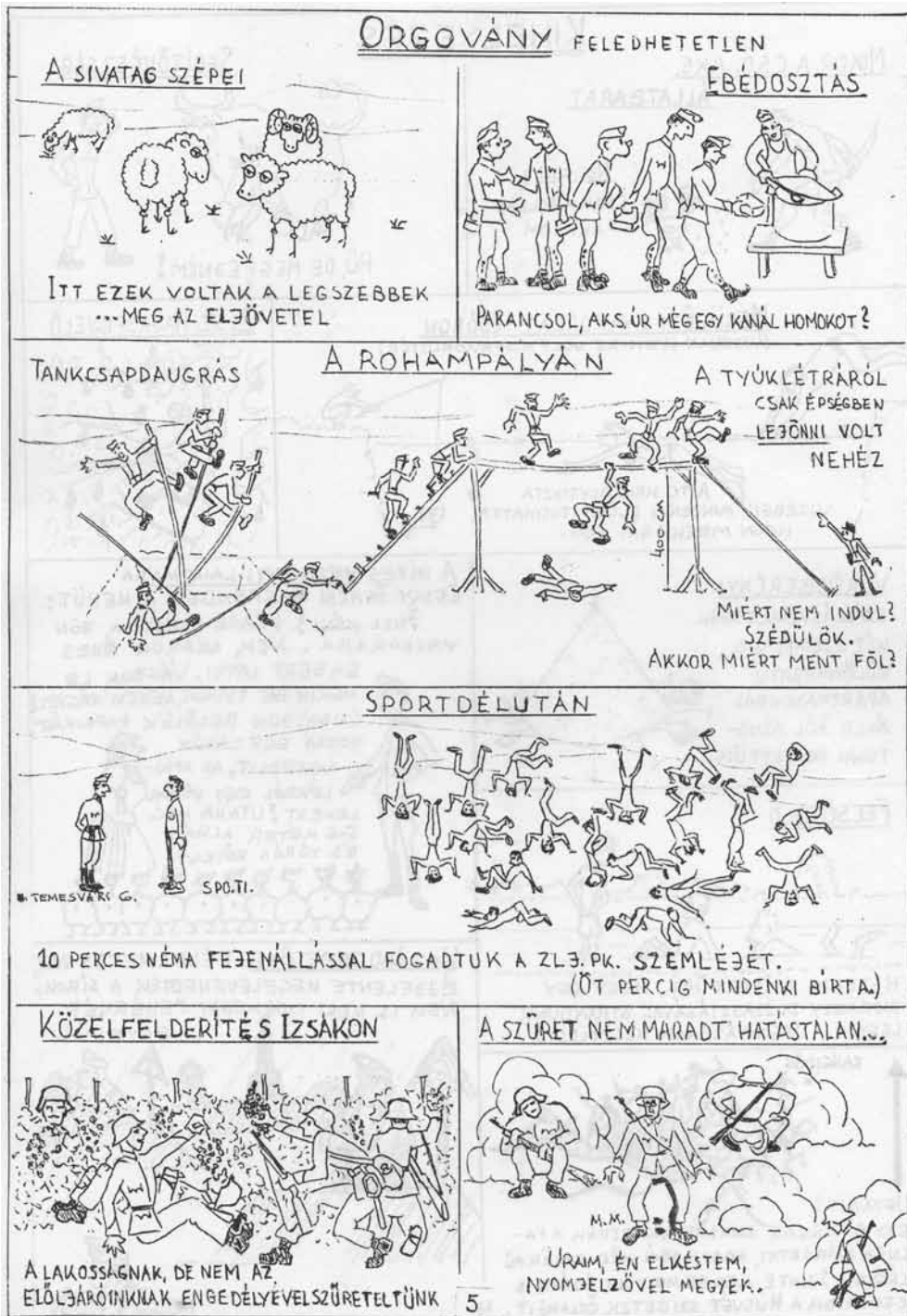

AKADÉMIKUS!
MIÉRT SÖN ÚGY, MINTHA MENNÉ?

3

* P AT KOLO KOVACSOK MONDTÁK

RUTTKAY ARNOLD

**1923. MÁJ. 29. HAJDÚDOROG - 2008. OKT. 3. MELBOURNE
ÍRÓ, KÖLTŐ**

**1933 - 41-IG A NYÍREGYHÁZI KIRÁLYI KATOLIKUS
GIMNÁZIUM DIÁKJA VOLT. 1950-TŐL AUSZTRÁLIÁBAN
ÉLT, AHOL AZ EMIGRÁCIÓS MAGYARSÁG KULTURÁLIS
ÉLETÉNEK VEZETŐJÉVÉ VÁLT.**

ÁLLÍTTATTÁK AZ AUSZTRÁLIAI MAGYAROK

2009. MÁJ. 29.

DR. KLEMENSITS PÉTER:
ROMMEL LEGJELENTŐSEBB GYŐZELME,
A BRIT 8. HADSEREG LEGSÚLYOSABB VERESÉGE –
A BRIT PÁNCÉLOSCSAPATOK ALKALMAZÁSÁNAK
KÉRDÉSEI A GAZALAI ÜTKÖZETBEN
(1942 MÁJUS–JÚNIUS)

1942 júniusában a gazalai hadműveletek során az Erwin Rommel tábornagy vezetete német-olasz haderő megsemmisítő vereséget mért a brit 8. hadsereg csapataira, melynek következtében Tobruk elfoglalását követően a britek összeomlása lehetőséget teremtett a tengelyerők számára az egyiptomi előretörésre. A kezdeti erőfölény ellenére a gazalai ütközetben a brit harcokcsizó erők olyan súlyos veszteséget szenvedtek, hogy egy ideig eredményes hadműveleti alkalmazásukról is le kellett mondania a hadvezetésnek.

Rommel 1942 májusi offenzívája teljes sikerrel zárult, miközben a brit nemzetközösségi haderő elérte teljesítménye mélypontját. Köszönhetően a hadszíntér speciális jellegének, a páncéloserők mindvégig meghatározó szerepet játszottak az észak-afrikai eseményekben, ezért tevékenységük ezúttal is kiemelt jelentőséggel bírt. Célom hogy e dolgozat keretén belül feltárjam mindazon okokat, melyek felelősnek tekinthetők a 8. brit hadsereg katasztrofális vereségéért, különös tekintettel a hadvezetésnek a páncéloscsapatok hadműveleti alkalmazásával kapcsolatos elképzeléseire ill. az összecsapások során megnyilvánuló gyakorlati problémákra.

A GAZALÁHOZ VEZETŐ ÚT

Az 1940 végén megindult Compass hadművelet 1941 februárjában katasztrofális vereséget eredményezett Olaszországnak, a nemzetközösségi csapatok csaknem Líbiát is elfoglalták. A brit csapatok egy lassan mozgó, kis mértékben gépesített gyalogoshadosztályokra épülő hadsereggel szemben könnyű győzelmet arattak¹

A tapasztalt német alakulatokkal szemben azonban hamar megmutatkozott a britek gyengesége, amelyet a hibás politikai-stratégiai döntések tovább súlyosbítottak. Így 1941 tavaszán Erwin Rommel altábornagy és a német alakulatok érkezését követően a sorozatos vereségek rövidesen visszavonulásra kényszerítették a brit erőket a sivatagi hadszíntéren. Utánpótlási gondjai miatt azonban Rommel képtelen volt folytatni előretörését, ezért Archibald Wavell tábornok brit közkeletű főparancsnok, a kormányfő Winston Churchill nyomására, május-június folya-

¹ Részletesebben: Klemensits Péter: Az első brit győzelem Észak-Afrikában – A Compass hadművelet 1. In: Honvédségi Szemle 2010. 64. évf. 4. sz. 49–52.o ill. Az első brit győzelem Észak-Afrikában – A Compass hadművelet 2. In: Honvédségi Szemle 2010. 64. évf. 5. sz. 48–53.o

mán döntő offenzíva megindítására adott parancsot az egyiptomi határon, figyelmen kívül hagyva a résztvevő erők elégtelenségét. A „Brevity és Battleaxe” hadműveletek viszont kudarcra zártak, átadva a kezdeményezést újra az ellenfélnek.²

A harci cselekmények során a brit páncélos csapatok alkalmazásának számos negatívuma felszínre került, melyek a későbbi ütközetek során is feltűntek (a hadműveleti terv hiányosságai, a hadvezetés járatlansága a nagyobb harcok közteli irányításában, a fegyvernemek közötti nem megfelelő együttműködés, az erők koncentrálásának elmulasztása). Habár a sikertelenség legfőbb oka a felkészületlenségben rejlett, amely elsősorban a politikai nyomásnak tudható be, a téves harcászati elvek követése és a német harcokcsik technikai fölénye még 1942 elején is megoldatlan problémát jelentett a brit vezérkar számára.

A vereség következtében 1941 júliusában Wavell helyett Sir Claude Auchinleck tábornok vette át a közel-keleti főparancsnokság vezetését, aki azonban a brit hadseregről nem rendelkezett alapos ismeretekkel, ugyanis szinte egész életében az indiai hadseregben szolgált (az 1940-es év kivételével, amikor Nagy-Britanniába neveztek ki vezető pozíciókba). Az alárendelt megválasztásánál ezen tényező kétségkívül nem könnyítette meg a főparancsnok helyzetét.

Az 1941 júniusában a Szovjetunió ellen megindult német támadás jelentős hatást gyakorolt a hadviselő felek észak-afrikai stratégiájára. Miközben Rommel a remélt egyiptomi győzelmet követően már a Kaukázus felől előretörő német hadseregekkel való kapcsolatteremtést, majd az iraki olajmezők elfoglalását is elképzelhetőnek vélte, Churchill

az Ultrának³ köszönhetően tisztában volt a német-olasz erők utánpótlási nehézségeivel, ezért tábornokaitól az offenzíva felújítását követelte. Auchinleck rögtön felismerte a harcokcsik meghatározó szerepét az észak-afrikai hadműveletekben (Indiában ekkor még nem voltak páncélos alakulatok) viszont értékelve a korábbi tapasztalatokat úgy vélte, hogy „bármilyen adott hadművelethez szükségünk van 50% tartalék harcokcsira.”⁴

Miután a szükséges túlerőt sikerült biztosítani, Rommel Tobruk elleni támadását megelőzve november 18-án megkezdődött a Crusader hadművelet, amely a tengelyerők utánpótlási katasztrófája végett a német-olasz csapatok El-Agheilaig történő visszavonulását és a britek győzelmét eredményezte.⁵ A 8. brit hadsereg ismét súlyos veszteséget szenvedett, mivel az 1941 május–június során felszínre került tényezők ezúttal is gátolták a páncéloscsapatok sikeres bevetését. A megfelelő szervezeti kereteket sem sikerült kialakítani a harcokcsizó alakulatok számára, ezért nem véletlen hogy 1942 folyamán e probléma megoldására nagy hangsúlyt fektetett a brit hadvezetés. A német és olasz gyakorlattal szemben a briteknél a harcokcsik pusztaságára helyezték a hangsúlyt, a gyalogos és tüzér komponens hátrányára, melyet a páncélos dandároktól elkülönítve a Támogató csoportban vontak össze, ezért összefegyvernemi

² Klemensits Péter: A brit páncélos erők alkalmazásának főbb kérdései Észak-Afrikában a Brevity és Battleaxe hadműveletekben (1941 május–június) In: Honvédségi Szemle 2012. 66. évf. 1. sz. 44–49. o.

³ Ultra kódnév alatt működött a Bletchley Parkban (London mellett) az a szupertitkos kódfejtő és hírszerző központ amely megfejtette a német Enigma kódot, így pontos információkat szolgáltatott a német katonai kommunikációról, beleértve Rommel és a főparancsnokság üzeneteit is.

⁴ Warner, Philip: Auchinleck the Lonely Soldier, Sphere books, London, 1972. 111. o.

⁵ Részletesebben: Klemensits Péter: A brit hadvezetés és a páncélos fegyvernem alkalmazásának problémája Észak-Afrikában a Crusader hadművelet során (1941 november–december) In: Sereg Szemle 2012. X. évf. 1. sz. 165–183. o.

harccsoportok kialakítása sem valósulhatott meg és a fegyvernemek közötti együttműködés is akadozott.⁶ Technikai téren nehezítette az erők koncentrációját a harckocsi típusok sokfélesége, hiszen az eltérő modellek (könnyű harckocsik, cirkáló különféle fajtái, gyalogsági tankok)⁷ együttes alkalmazása a tapasztalatlan vezetés számára komoly nehézséget jelentett.

1942 elején Churchill az offenzíva folytatását szorgalmazta, de a japán támadás jelentős brit erők átcsoportosítását tette szükségessé Délkelet-Ázsiába, miközben Észak-Afrikában tapasztalatlan egységek váltották őket, ennél fogva még hatékony védelem kiépítése sem valósult meg. Az utánpótlási helyzetben beállt ideiglenes pozitív fordulat következtében január 21-én Rommel ellentámadást indított, a 8. hadsereg pedig súlyos veszteségek után februárban már a Gazala vonalon vett fel védelmi állást.

HADÁSZATI ÉS HADMŰVELETI TERVEK 1942 TAVASZÁN

Észak-Afrikában 1942 február–május között hadműveleti szünet állt be, (az utánpótlási problémák mindkét felet megállásra kényszerítették) de a jövőbeni elképzelések kidolgozása egy pillanatra sem szünetelt. Természetesen a páncélosok alkalmazásának

kérdése főszerepet játszott a körvonalazódó tervekben. A közel-keleti főparancsnok a vereség hatására értékelve a tanulságot január 31-én így írt a miniszterelnöknek: „*Vonakodva arra a következtetésre jutottam, ahhoz, hogy a páncéloserőink bármiféle döntő siker reményében ütközzenek meg a német páncéloserőkkel, a jelenlegi felszerelés szervezet és vezetés mellett legkevesebb 2:1 arányú fölény kell*”. A továbbiakban hangsúlyozta, hogy a páncélosok „*legsúlyosabb együttműködése a gyalogsággal és tüzérrel*” olyan elv, amelyet a jövőben határozottan követni kell.⁸ Auchinleck felismerte a páncélosok alkalmazásának egyik legfőbb hiábaforrását az eddigi brit gyakorlatban, de a hiányosságok orvosolásához időre és főleg a szervezeti valamint a kiképzési rendszer alapos fejlesztésére volt szükség.

A főparancsnok jelentős mértékben számolt az erősítések érkezésével, de a stratégiai helyzet változása különösen a távol-keleti események fényében gátolták a tartalékok képzését. Február 5-én elesett Szingapúr, a bevehetetlennek vélt erőd, de Burma és India érdekében az erők átvezénylése folytatódott.⁹

A brit miniszterelnöknek január végén bizalmi szavazással kellett szembe nézni a parlamentben, ráadásul az észak-afrikai események hátráltatták a közös brit-amerikai elképzelések megvalósítását Németországgal szemben, ezért nyomást gyakorolt a közel-keleti főparancsnokra egy nagyszabású offenzíva indítása érdekében a lehető legrövidebb időn belül. A politikai érveket

⁶ Amíg a német páncélosadosztály kötelékébe 15 600 fő személyi állomány és 105 Panzer tartozott, a britek 10 700 fő mellett 360 harckocsit vontak össze 2–3 páncélos dandár keretében, amely így alkotott egy hadosztályt. Walker, W. Ian: *Iron Hulls Iron Hearts: Mussolini's Elite Armoured Divisions in North Africa*. The Crowood Press, Ramsbury, 2006: 48–51. o.

⁷ Angliában az 1930-as években alkalmazkodva az eltérő taktikai feladatokhoz, a gyalogság támogatására kifejlesztették az erős páncélvédetségű, de alacsony mozgékonyaságú gyalogsági harckocsit, miközben a siker kifejlesztésére a gyenge fegyverzetrel és páncélvédetséggel bíró cirkáló harckocsit tervezték igénybe venni.

⁸ Churchill, Winston: *The Second World War Vol 4. The Hinge of Fate* Houghton Mifflin, Boston, 1950.: 33. o.

⁹ Auchinleck számára a legsúlyosabb csapást a 7. páncélosdandár nélkülözése jelentette, amely 110 Stuart harckocsijával Burma felé vette az irányt Churchill határozott kérésének megfelelően. Lewin, Ronald: *Rommel as Military Commander* Batsford, London, 1968: 98. o.

a vezérkar helyzetértékelései is alátámasztották, amely elsősorban Málta biztonságán alapult. A német légiereő fölényével és a brit flotta meggyengülésével a sziget ellátása csaknem lehetetlenné vált a probléma megoldását pedig Rommel visszaszorításában és a kirenaikai repülőterek elfoglalásában látták.¹⁰ Churchill február 26-án a közel-keleti főparancsnokhoz írott levelében úgy vélte: „Az adatainknak megfelelően Ön tekintélyes fölényben van a légiereőt és a páncélosokat tekintve az ellenséggel szemben”¹¹ A másik fő érvelés szerint a tengelyerők további erősítésekhez jutnak, mialatt a brit hadvezetés felkészülne a cselekvésre.

Auchinleck azonban kitarított álláspontja mellett, mely szerint fő célja: „Folytatni a páncélos csapásmérő erő felépítését a 8. hadsereg előretolt bázisán amilyen gyorsan csak lehetséges” de szerint június 1-je előtt aligha sikerülhet megfelelő számbeli fölényt elérni a tengelyerőkkel szemben.¹² Churchill bosszúságára a 8. hadsereg támadása júniusi megelőzően sem valósulhatott meg. A közel-keleti főparancsnok Neil Ritchie altábornagynak a hadseregparancsnoknak küldött hadműveleti utasításában hangsúlyozta a Gazala-Hacheim vonal tartásának szükségességét ellenséges támadás esetén, hiszen így Tobruk védelmét is biztosítani lehetne. A tábornok azonban a korábbiaktól eltérően deklarálta: „Minden erőfeszítést meg kell tenni, hogy megelőzzük Tobruk elvesztését...de nem célom megtartani, ha egyszer az ellenség olyan pozí-

cióba kerül hogy megostromolja...”¹³ A helyőrség evakuációját követően legrosszabb esetben pedig a Szollum-Maddalena védelmi vonalra történő visszavonulást tanácsolta a hadseregparancsnoknak. A Tobrukról született döntés 1942 júniusában komoly befolyással bírt az eseményekre nézve.

Ritchie tábornokot még 1941 november végén nevezte ki Auchinleck a betegeskedő és reményvesztett Alan Cunningham altábornagy helyett a 8. hadsereg élére. Mivel korábban vezérkari beosztásokban tevékenykedett, harctéri tapasztalatokkal nem rendelkezett és a páncélos hadviselés követelményei is ismeretlenek voltak számára, mindazonáltal pontosan ismerte a főparancsnok elképzeléseit, hiszen korábban helyettes vezérkari főnökeként szolgált. Auchinleck mindvégig ragaszkodott alárendeltjéhez, viszont a gazalai ütközet később világosan illusztrálta a hadseregparancsnok korlátait.

Miközben Churchill és Auchinleck között folytatódott a kötérlhúzás a tervezett offenzíva időpontjáról, Rommel szintén a hadműveletek mielőbbi folytatására törekedett. Legfőbb célja továbbra is Tobruk elfoglalása maradt, ezt követően pedig az előretörés Egyiptom felé. Az utánpótlási helyzetet azonban javítani kellett ennek pedig Málta jelentette a kulcsát. A brit haditengerészeti és légi bázis állandó fenyegetést jelentett a konvojok számára, így amíg a sziget légijerének semlegesítése nem történik meg, nem sok esély mutatkozott az ellátás javítására. Bár 1941 áprilisára a német légiereő bombázásainak köszönhetően a sziget semlegesítése ideiglenesen megtörtént,

¹⁰ Mivel nyugat felől nem lehetett konvojokat indítani Máltára, a Vezérkari Főnökök Bizottsága szerint „az esélye, hogy kelet felől ezt meg lehet tenni, nagy mértékben függ egy kirenaikai előrenyomulástól.” Playfair, I.S.O.: The Mediterranean and Middle East. Volume III. British Fortunes Reach their Lowest Ebb. (September 1941 to September 1942) The Naval & Military press Ltd. 2004: 199. o.

¹¹ Churchill: 291. o.

¹² Churchill: 292. o.

¹³ G. H. Q., M. E. F. Operation Instruction No. 111. Lieutenant-General N. M. Ritchie Commander, Eighth Army 11th February 1942. In Auchinleck, Claude: Operations in the Middle East, 1st November 1941 to 15th August 1942. Supplement to the London Gazette of Tuesday the 13th of January 1948. His Majesty's Stationary Office 1948: 380. o.

végleges megoldást csak a bázis elfoglalása jelenthetett volna. Albert Kesselring tábornok (a II. légiflotta parancsnoka) valamint a német haditengerészet és a légierő vezetői támogatták a tervet az olasz vezérkarral egyetemben, így 1942. április 29–30-án Adolf Hitler és Benito Mussolini klessheimi találkozásán olyan döntés született, amelynek értelmében először májusban Rommel megindíthatja támadását Kirenaikában, majd pedig amint bizonyos célok, mint pl. Tobruk bevétele (Theseus hadművelet) megvalósulnak, július közepén a 13-át követő telihold után (18-án) sor kerülhet a Herkules hadműveletre, Málta elfoglalására.¹⁴ Májusban azonban Hitler a 2. légiflottát átvezényelte a keleti frontra, ezért a Rommel utánpótlását fenyegető veszély újra realizálódott. A hadtápvonalak biztosításával sikerült Rommel seregét jelentősen megerősíteni 1942 tavaszán, habár újabb német alakulatok nem érkeztek a hadszíntérre. Az olaszok Észak-Afrikába vezényelték a Littorio páncélosadosztályt, amely májusban 90 M 14/41-es harckocsival¹⁵ rendelkezett. Az Ariete páncélosadosztályt átszervezték 6500 fős személyi állománya azonban erősebb tűzérővel bírt, hiszen 12 105 mm-es löveget és 8 90 mm-es légvédelmi ágyút (páncéltörő szerepben is alkalmazható) kapott az alakulat, páncélosainak száma ekkor elérte a 138-at. Januárban 16 újjonnan kifejlesztett Semovente 75/18 önjáró löveggel is gyarapodott a had-

osztály, amely 75 mm-es harckocsiágyújával komoly kihívást jelentett a brit cirkáló harckocsik számára.¹⁶ A fejlesztéseknek köszönhetően a német 15. és 21. páncélosadosztályok harcképessége is nőtt mivel a Pz III-asok¹⁷ homlokpáncélnélvezetése is nőtt mivel a korábbi 30 mm-ről 50 mm-re növelték és a harckocsiágyút is újabb típusú 50 mm-esre cserélték. A Pz IV-eseken a korábbi 75 mm-es harckocsiágyút szintén újabb típus váltotta fel és mindkét esetben a hosszú csövű változatban kezdték meg gyártásukat, amely elsősorban az ellenséges harckocsik elleni harcképességet növelte. 1942 júniusáig azonban az említett brit terminológia szerint „Speciális” változatokból csupán néhány érkezett meg Észak-Afrikába.¹⁸

¹⁶ Walker: 108–110. o. Az M 13/40-es harckocsi vázára épített 75 mm-es tarackból kialakított 15 t-s önjáró löveg 50 mm-es homlokpáncélnélvezetettel rendelkezett maximális sebessége 40 km/h volt.

¹⁷ A PzKpfw III-as (tömege 20,3 t) Rommel legfontosabb harceszközét jelentette a britek ellen. 50 mm-es harckocsiágyúja repesz romboló és páncéltörő löszert egyaránt képes volt kilőni ezért előnyt jelentett a németek számára az önmagában páncéltörő löszert használó brit harckocsikkal szemben. 30 mm-es páncélnélvezetése 1940-től folyamatosan növelték, kezdetben a homlokpáncélnélvezetettel extra páncéllemezek felszerelésével, ennek következtében 1942-re már a 80 mm-t is elérte a típus homlokpáncélnélvezete. Rövid és hosszú harckocsiágyúval egyaránt gyártották. Még a háború előtt kifejlesztették a PzKpfw IV-es változatot, amelynek tömege 1941-ben 22,5 tonnára növekedett a páncélnélvezettség növelésével. A D és E modelleknél a homlokpáncélnélvezet vastagsága 30–50 mm volt, 75 mm-es rövid harckocsiágyúja pedig megfelelő tűzerőt képviselt ellenfeleivel szemben. A hosszú csövű harckocsiágyúval felszerelt újabb típus megjelenéséig azonban a harckocsi elsősorban élőerő ellen ért el kimagasló sikereket. Bombay-Gyarmati-Turcsányi: Harckocsik 1916-tól napjainkig Zrínyi kiadó, Budapest: 117–123.o

¹⁸ Playfair: 214.o. 9 Pz IV valamint 19 Pz III J „Speciális” típusú szállítottak a hadszíntérre, ezek közül azonban csak utóbbiakra számíthatott a hadvezetés a gazalai hadműveletek során. A „Speciális” jelzővel illetett Pz IV F és G modellek páncélnélvezetése is megerősítették, a Pz III L típus homlokpáncélnélvezete pedig elérte a 80 mm-t.

¹⁴ Corvaja, Santi: Hitler és Mussolini. A titkos találkozók. Pécs Alexandra, 2001. 276–278. o.

¹⁵ Az olasz M 13/40-es közepes harckocsi 47 mm-es harckocsiágyúval rendelkezett és fegyverzetét 4 géppuska egészítette ki. Homlokpáncélnélvezete 30–40 mm, tömege 13 t. Mozgékonyságát tekintve elmaradt a brit cirkáló harckocsiktól, de fegyverzetével komoly kihívást jelentett a könnyű és közepes tankoknak. Az M 14/41-es közepes harckocsi 3 helyett 4 géppuskával rendelkezett és technikailag újabb konstrukciónak számított az M 13/40-esnél, de paramétereit tekintve megegyezett az elődjével. Walker 48. o.

Május közepére Rommel felvázolta tervét a következő offenzívához. Ennek értelmében az olasz X. és XXI. hadtest, illetve a német 15. dandár Ludwig Crüwell tábornok parancsnoksága alatt frontális támadást indít a Gazala vonal ellen, miközben Rommel személyesen vezetve a mobil erőket az Afrika Korps (15. és 21. páncélosadosztályok és a 90. könnyű hadosztály), valamint az olasz XX. hadtest (Ariete páncélosadosztály és Trieszt gépesített hadosztály) erőivel délről megkerüli a brit védelmi vonalat, majd Bir Hacheimnél észak felé fordul és Acromán keresztül a tengerpartig nyomul előre, ezáltal elvágyva Gazalánál állomásozó 8. hadsereg nagy részét.¹⁹

Áprilisban a német légi offenzíva Málta ellen elérte tetőpontját ezért Churchill még aktívabban követelte Auchinleck cselekvését. Május 10-én a miniszterelnök határozott lépésre szánta el magát és ezt a közel-keleti főparancsnokkal is tudatta: „*Elhatároztuk, hogy nem fogjuk engedni Málta bukását, anélkül hogy az Ön teljes hadseregével ne vívniánk meg érte a küzdelmet.*”²⁰ Auchinleck ezek után a támadás megindítása és a lemondás között választhatott, végül beleegyezett a kormányfő kívánságába hozzátéve hogy határozott időpontot nem tud megjelölni, de júniusban a sötét periódus alkalmával a Máltára küldött konvojjal egy időben a 8. hadsereg is megindítja az offenzívát.

Churchill azt is szeretne volna elérni, hogy Auchinleck személyesen vegye át a 8. hadsereg parancsnokságát, ahogy azt a Crusader döntő pillanatában megtette, de a főparancsnok szerteágazó kötelezettségei folytán nem helyezte az elképzelést. A beérkezett erősítéseknek és az új harceszközöknek köszönhetően a nemzetközösségi erők kedvezőbb

helyzetben várhatták az összecsapást mint korábban. Az amerikai Grant harcokocsik²¹ megjelenése a Közel-Keleten (167 db) 75 mm-es harcokocsiágyújával komoly fenyegetést jelentett a német Pz III-asok és Pz IV-esek számára is, ezáltal növelték a csapatok önbizalmát. Az eltérő típusú páncélosok együttes alkalmazásának problémáját azonban tanulmányozni kellett, végül a főparancsnokság utasítására minden ezred kapott egy vagy két század Grantet. Az Angliából érkezett Crusader III-as harcokocsikat²² is továbbfejlesztették, ezért a hadvezetés bízott a sikeres szereplésükben. A három rendelkezésre álló páncélosdandárt sikerült teljesen feltölteni, így az új amerikai típus mellett 149 Stuart és 257 Crusader harcokocsi alkotta a brit páncéloserőket (leszámítva a gyalogsági tankokat) az összecsapás kezdetén. A fentiekből viszont az is következett, hogy az új harcokocsikkal folytatott kiképzésre a legtöbb esetben nem vagy csak nagyon kis mértékben volt lehetősége az alakulatoknak, ennek hatása pedig a gazalai ütközetben fokozottan érvényesült.

²¹ Az Egyesült Államokban M 3 Lee néven hadrendbe állított harcokocsi a britek Grant néven állították szolgálatba 1942 májusában Észak-Afrikába (a későbbiekben érkezett példányok megtartották a Lee nevet) Tömege 22, 7 t maximális sebessége 42 km/h. A harcokocsi test bal oldalára épített toronyba egy 75 mm-es löveget szereltek, emellett a kupolába kiegészítő fegyverként egy 37 mm-es löveget is telepítettek. 57 mm-es homlokpáncélzatával viszont sebezhetőnek bizonyult a német páncélosokkal szemben. Bombay: 135–136. o.

²² A Crusader I-es harcokocsit először 1941-ben vetették be Észak-Afrikában. Tömege 19,3 t maximális sebessége 42,5 km/h volt. Továbbfejlesztett változata a Crusader II-es szintén 40 mm-es harcokocsiágyúval rendelkezett, de homlokpáncélzatát már 49 mm-re növelték. A Crusader III-as harcokocsit az új 57 mm-es harcokocsiágyúval szerelték fel, de a gyenge páncélvédettségét és műszaki megbízhatatlanságot örökölte elődjétől. Chant, Chris: *Harcokocsik*, Zrínyi, Budapest, 2005.: 86. o.

¹⁹ Rommel, Ervin: Háború gyűjöllet nélkül, Bp. Co-Nexus, 95–96. o.

²⁰ Churchill: 308. o.

A páncélelhárítás fejlődése is nyomon követhető 1942 tavaszán ugyanis a 8. hadsereg 112 db új 57 mm-es páncéltörő ágyút kapott, bár az alakulatok többsége még az elavult 40 mm-es ágyút is használta.

A tervezett offenzíva részleteit illetően a főparancsnok március 21-én közölte Ritchie tábornokkal, hogy a legfontosabb cél Kirenaika elfoglalása, a terv alapvető elemét pedig „*a német páncélos és gyalogos erők*” megsemmisítése képezi.²³ Májusban az Ultrának köszönhetően egyre több információ utalt arra, hogy Rommel a közeljövőben támadásra készül, a 8. hadsereg pedig logisztikai okokból kifolyólag nem állt készen az offenzívára, mégis a brit hadvezetés úgy vélte, ha sikerül megfelelően felkészülni az ellenfél lépéseire, a célt így is elérheti. Május 16-án Ritchie céljait a következőképpen összegezte: „*megsemmisíteni az ellenfél páncélos erőit a Gazala-Tobruk-Bir Hacheim pozícióért vívott ütközetben*”²⁴

A Gazala vonalat a britek sűrű aknamezővel védték a front teljes szélességében, az alakulatokat pedig aknamezőkkel körbezárt védelmi állásokban (boxokban) helyezték el, mivel a gyalogság megfelelő alkalmazásának a kérdését a sivatagban még nem sikerült megoldani. Ezek azonban a jelentős távolságok miatt egymás támogatására képtelenek voltak, ráadásul az ellenséges gépesített erők könnyen megkerülhették őket.²⁵

Északon a XIII. hadtest egységei foglaltak el védelmi állást (az 1. dél-afrikai hadosztály és az 50. hadosztály a hadsereg 1. és 32. harcokocsidandárjának a támogatásával) amíg a 2. dél-afrikai hadosztály Tobrukot védte. A fronttól távolabb további boxokat telepítettek, amelyek védelmet dandárcsoportok biztosítottak. Délen a XXX. hadtest fő erőt az 1. és a 7. páncéloshadosztály adta az ideális védelmi pozícióik meghatározása azonban jelentős véleménykülönbséget eredményezett a hadvezetés soraiban.

Az Ultra jelzése szerint május 22. után Rommel bármikor megindíhatta támadását a nemzetközösségi erők ellen, de a pontos céljáról és irányáról nem adott tájékoztatást. Auchinleck a hírszerzés információira hallgatva feltételezte, hogy a Gazala vonal középső részén várható a döntő támadás, ezért a páncéloserőket ezzel szemben kívánta alkalmazni. Május 20-án Ritchiehez írott levelében felvetette ugyan a délről jövő átkaroló hadművelet lehetőségét, de egyértelműen a középső utat favorizálta. Felkészülve minden eshetőségre Ritchie számára a páncéloshadosztályok északabbra történő koncentrálását javasolta El Ademtől nyugatra a Trigh Capuzzon keresztül. A védelmi vonal legdélebbi pontját alkotó Bir Hacheim erődjét a szabad francia dandár védte, különállásuk a főerőktől azonban lehetőséget adhatott Rommelnek az előretörésre ezért Auchinleck gyalogsági harcokocsikkal kívánta támogatni az erődöt a 7. páncéloshadosztály távollétében. A főparancsnok szerint Willoughby Norrie altábornagy XXX. hadtestének egyetlen feladata volt az ellenség megsemmisítése, a XIII hadtestnek pedig tartani kellett a kijelölt állásokat. Auchinleck tisztában volt az erők koncentrálásának szükségességével, ezért figyelmeztette hadseregparancsnokát: „*Úgy gondolom az a legfontosabb, hogy egyik páncéloshadosztály szervezetét se bontsa meg. Arra lettek kiképezve, hogy úgy*

²³ G. H. Q. M. E. F. Operation Instruction no. 116. 8th March 1942 in : Auchinleck 1948: 383-384.o.

²⁴ Playfair: 216. o.

²⁵ Eric Dorman Smith vezérőrnagy (május 26-tól Auchinleck helyettes vezérkari főnöke) úgy gondolta, hogy az egész védelmi vonal a dandárcsoportok alkalmazása miatt nem képes ellátni feladatát, mert azok létrehozása egyúttal a tüzéség dekoncentrációját is eredményezte így pedig nemcsak a páncélosok támogatása, de a gyalogság védelme is nehezebbé vált.

harcoljanak, mint hadosztályok és remélem úgy fognak harcolni (...) Norrienak hadtest-parancsnokként kell kezelni őket.”²⁶ Ritchie ezzel szemben úgy érezte, hogy a tengelyerők nagy valószínűség szerint délről kísérlelnék meg bekeríteni a védelmi pozícióit. Ahogy megfogalmazta: „Mégis úgy érzem, ha az utánpótlása [Rommel] megengedi meg fogja próbálni megkerülni a déli szárnyunkat.”²⁷

Dorman-Smith tábornok biztosra vette, hogy a déli támadás jelenti a legnagyobb veszélyt, ugyanakkor Norrie szerint északon a XIII. hadtest frontján és délen egyidejűleg fog bekövetkezni az összecsapás az ellenséggel ebből kifolyólag a páncélosdandárok diszlokációjának eldöntése kompromisszummal zárult. Ennek során Ritchie az 1. páncélosadosztályt a korábbi pozíciójához képest északabbra vezényelte, Auchinleck kívánságának megfelelően, a 7. páncélosadosztály viszont a Trigh Capuzzotól 15 km-re délre állomásozott felkészülve a szabad francia erők védelmére. Mindkét esetben az utasítás rögzítette, hogy a páncélosoknak késleltetniük kellett az ellenség előretörését, majd pedig összehangolt ellentámadással megsemmisíteni azt.²⁸

Az erőviszonyokat illetően megállapítható: az 1. és a 7. páncélosadosztály 583 harckocsival rendelkezett, amíg a hadsereg 1. és 32. harckocsidandárja 110 Matilda és 166

Valentine tankot foglalt magába.²⁹ Rommel ezzel szemben 50 Pz II-es,³⁰ 23 Pz IV-es, 19 Pz III Speciális és 40 Pz IV-es harckocsit vonultathatott fel, kiegészítve 228 M13/40-es és M14/41-es olasz páncélossal. A légierőt nézve a tengelyerők fölényét mutatják az adatok. 1942. május 26-án 497 olasz és német repülőgép volt bevetésre alkalmas, míg a Sivatagi Légierő 190 repülőgéppel igyekezett támogatni a 8. hadsereg hadműveleteit.

A TENGELYERŐK TÁMADÁSA ÉS AZ ABERDEEN HADMŰVELET

A német-olasz offenzíva (Venezia hadművelet) 1942. május 26-án kezdődött a Crüwell tábornok vezette erők Gazala állás elleni rohamával, amelyet a tüzérség és a légierő is támogatott. Rommel eközben a mobil erőkkel dél felé haladt a terveknek megfelelően. Május 27-én az Ariete páncélosadosztály lerohanta a 3. indiai gépesített dandár állásait (amely a 7. páncélosadosztály alárendeltségében tevékenykedett) feltételezve hogy elérték Bir Hacheim erődjét, az eredeti célkitűzést. Az indiaiak súlyos veszteséget szenvedtek és képtelenek voltak feltartóztatni ellenfelüket. A 7. páncélosadosztály parancsnoksága utasította a 4. páncélosdandárt hogy zárja le az ellenség útját, de a német 15. páncélosadosztály rajtaütött a brit harcko-

26 Letter from the Commander-in-Chief M. E. F. to the Commander, Eighth Army. Cairo, 20th May, 1942. in: Auchinleck 1948: 390–391. o.

27 Carver, Michael: Dilemmas of the Desert War, A New Look at the Libyan Campaign 1940–1942. Indianapolis 1987: 67. o.

28 Playfair: 218. o. Bár a 8. hadsereg taktikai elrendezését a gazalai védelmi állásokban azóta is széles körben kritizálják, azt nem szabad elfelejteni, hogy a brit erők alapvetően támadásra készültek így diszlokációjuk is ehhez az elképzeléshez idomult.

29 A Matilda II-es gyalogsági harckocsi fő fegyverzetét egy 40 mm-es harckocsiágyú és egy 7 mm-es géppuska jelentette, homlokpáncélzatának vastagsága pedig elérte a 78 mm-t. Maximális sebessége 24 km/óra volt, tömege 26,9 t. A Valentine 65 mm-es homlokpáncélzatával és változatlan fegyverzetével jóval sebezhetőbbnek bizonyult. Tömege 16 t max. sebessége 24 km/h volt. Eredetileg gyalogsági harckocsinak tervezték, noha később önálló műveletekre is alkalmazták. Bombay: 156. o.

30 A PzKpfw II-es tömege 9,5 t, maximális sebessége 40 km/h volt. Homlokpáncélzatának vastagsága 30 mm, 20 mm-es harckocsiágyújával azonban már elavult típusnak számított 1942-ben.

csikon, amelynek következtében mindkét fél súlyos veszteségeket könyvelhetett el, ráadásul a britek visszavonulásra kényszerültek.³¹

A 7. páncélososztály számára azonban a legnagyobb csapást a hadosztályparancsnok és törzsének fogságba esése jelentette. Frank Messervy vezérőrnagyot a parancsnokságán német páncélcsovik fogták el, bár a tábornok szerencséjére másnap sikerült megszöknie. Az esemény hatására viszont a páncélosadosztály május 29-ig hatékony vezetés nélkül maradt. (Ideiglenesen a XXX. hadtest vette át az alakulatok irányítását)³²

A kialakult helyzetben Norrie tábornok parancsára az 1. páncélososztály is dél felé fordította figyelmét, de a német 15. és 21. páncélososztályok erőteljes támadással megakadályozták a 2. és 22. páncélosdandárok kísérletét a védelemben támadt rés lezárására.

Május 28-án Rommel az üzemanyaghiány és a súlyos harcocsiveszteségek következtében képtelen volt folytatni az előrenyomulást, a britek pedig megpróbálták a lehetőséget kihasználni, többnyire eredménytelenül. Bir el Harmatnál a hadsereg 1. harcocsidandárja Valentine tankokkal támadást indított a helység felé előrenyomuló Ariete páncélosadosztály ellen, de az olaszok főleg a tüzérség segítségével visszaverték a támadást. Keletről a 2. páncélosdandár kísérte meg az olaszok bekerítését, de annak ellenére, hogy a Grant és Crusader harcocsik fölényben voltak az olasz M14/41-esekhez képest, az átütő eredmény elmaradt. A páncéloserők koncentrációja ismét nem valósult meg, mint

oly sokszor a múltban, ez pedig egy komoly lehetőség elszalasztását jelentette Rommel ellenében.³³

Ritchie tábornok a kezdeti jelentések hatására úgy vélte, Rommel képtelen volt terét végrehajtani és a súlyos veszteségek felőrölték erejét, így a briteknek kínálkozott a lehetőség ellenfelük megsemmisítésére. (A tábornok 280 cirkáló és 120 gyalogsági harcocsira számíthatott.) Auchinleck szintén úgy vélte, hogy egy gyors és döntő ellencsapással vissza lehet verni a tengelyerők támadását.

A tengelyhatalmak tényleg veszélyes helyzetben voltak, hiszen utánpótlási gondokkal is küszködtek, (a 15. páncélosadosztály kifogyott az üzemanyagból) maguk körül pedig csak ellenséggel találkozhattak.³⁴ Nyugatról a Gazala vonal, keletről a brit főerők könnyen két tűz közé szoríthatták a német-olasz csapatokat, de a Trieszt gépesített hadosztálynak sikerült részt nyitni az aknamezőn Bir Hacheimtől északra, javítva a tengelyerők logisztikai helyzetén. Május 29-én hajnalban Rommel személyesen vezette az utánpótlást szállító konvojokat az aknamezőn keresztül a német páncéloserőkhöz megeremelve ezáltal a támadás folytatásának lehetőségét. Crüwell tábornok azonban, miután felderítő gépét lelőtték, hadifogságba esett, így helyét időlegesen a frontra látogató Kesselring tábornagy vette át.³⁵ A veszélyes helyzetet felismerve Rommel legfontosabb feladatának tartotta,

³³ Walker: 118. o.

³⁴ Playfair 2004:226. o. Jelen esetben a britek gyors reakcióját a fegyverzetbeli hiányosságok is akadályozták. James Renton tábornok a 7. gépesített dandár parancsnoka szerint: „A csata második napján a német páncélosok szétszóródtak a sivatagban üzemanyaghiánytól megbénítva, álló célpontként. De a 2 fontos [40 mm-es] páncéltörő ágyúinkkal nem tehetünk bennük kárt.” Barnett: 151. o.

³⁵ Irving, David: *The Trail of the Fox*, Avon, New York, 1977.: 205–207

31 A 3. királyi harcocsiezredben estére csupán 26 Grant maradt üzemképes.

32 Verney, G. L.: *The Desert Rats The 7th Armoured Division in World War II*. Greenhill Books, London, 2002: 106–107. o. A kommunikációs problémáknak köszönhetően a hadtest 27-én csak késő éjjel értesült a történetekről.

hogy az aknamezőket bizonyos úton felszedve biztos kapcsolata legyen a hátországgal. Eközben védelembe menne át, de az alkalmas pillanatban ellentámadást vezetne a brit erők ellen.

Az Ultrának köszönhetően a brit főparancsnokság is rendelkezett információkkal Rommel elképzeléseiről, a felderítés azonban úgy vélte, Rommel kudarca, hogy az utánpótlást biztosítsa, visszavonulásra kényszeríti őt, továbbá azt is állította, hogy május 26-a óta 225 német páncélost pusztítottak el. Ezek után nem meglepő, hogy Ritchie tábornok jóval optimistábban ítélte meg a helyzetet, mint ahogy az a valóságban kinézett.³⁶

A 150. gyalogos dandár Szidi Muftánál továbbra is tüzérségi tűz alatt tarthatta Rommel utánpótlási vonalát, ezért a német tábornok mindent megtejt az ellenséges védelmi pozíciók felszámolására. A 8. hadsereg vezetése már képtelen volt időben páncélosokat vezényelni az egység támogatására, így Rommel fontos pozíciót szerzett a hadműveletek folytatására nézve. A Katlanban aratott győzelem egyúttal 3000 hadifoglyot és 124 ágyút is eredményezett a német erőknek.³⁷ Rommel támadását Szidi Muftánál az Ariete hadosztály biztosította, alapvetően a tüzérség (76mm-es Škoda ágyúk ill. 88 és 90 mm-es légvédelmi ágyúk) hatékonyságára alapozva. A 2. és a 22. páncélosdandár képtelen volt összehangolt támadást indítani, ráadásul megfelelő harcászati tervet sem sikerült kidolgozni, így frontális rohamokkal, igyekeztek bevenni az olaszok állásait, de súlyos veszteséget szenvedtek melynek következtében a 2. páncélosdandár állományában csupán 30 hadra fogható Grant harckocsi maradt.

Ritchie még ekkor is úgy vélte „48–72” órán belül kidolgozott új haditervekkel kon-

centrált támadást indíthat a Katlanban az Afrika Korps ellen, ezzel pedig megfordíthatja a küzdelem menetét. Véleménye szerint: „*a helyzet kedvező számunkra és napról napra jobb.*” Auchinleck támogatta a hadseregparancsnok optimista hozzáállását, viszont véleménye szerint egy Bir el Temrad ellen indított offenzívával a XIII. hadtest frontján sokkal több eredményt lehetne elérni, ugyanis Rommel a páncéloserőket képtelen lenne segítségül küldeni. A főparancsnok június 3-án írott leveléből kiderül, hogy elméletben mindkét tábornok világosan látta az erők szétforgácsolásának káros következményeit: „*Teljesen egyetértek Önnel abban, hogy nem engedhetjük meg, hogy páncélos erejét részenként verjék meg...*” Ritchie válaszlevelében hangsúlyozta, hogy egyetért Auchinleckkel az offenzíva folytatásának szükségességében, de hadtestparancsnokai tájékoztatása alapján megállapítása értelmében a XIII. hadtesttel nagyszabású támadást jelen helyzetben képtelen indítani, ugyanis a páncéloserők veszteségeit még nem sikerült pótolni különösen „*a személyzetet nem szedték össze elég gyorsan*”, ezért a Katlanban a XXX. hadtest nem tudná feltartóztatni az Afrika Korps feltételezett előretörését. Majd így folytatja: „*Abszolút alapvető, hogy ki kell ragadnunk a kezdeményezést az ellenség kezéből, amelyet mostanság gyakorol és ezt a lehető leghamarabb meg kell tenni. A körülmények miatt úgy döntöttem össze kell zúznom a Katlanban.*”³⁸ A haditerv, amely az „Aberdeen” fedőnevet viselte, két fázisból tevődött össze: az elsőben június 5-én a 10. indiai gyalogosdandárnak, amely Harold Briggs vezérőrnagy 5. indiai hadosztályának alkotta a részét, tüzérségi előkészítést követően el kellett foglal-

³⁶ Carver: 88–92. o.

³⁷ Mellenthin., Friedrich: Panzer Battles, Ballantine Books, New York, 1971. 125. o.

³⁸ Letter from the Commander, Eighth Army to the Commander-in-Chief M. E. F. Main H. Q. Eighth Army, 3rd June 1942. in : Auchinleck 1948: 392. o.

nia a kijelölt pozícióit, őket pedig követte a hadsereg 32. harcoksidandárja a Szidra hegynél. A hadművelet második szakaszában a 9. indiai dandár Briggs hadosztályából a 7. páncélosadosztály egységeivel Messervy tábornok parancsnoksága alatt szétzúzza az ellenséget a Katlanban. A 22. páncélosdandárt a hadműveletek időtartamára az 1. páncélosadosztálytól szintén Messervy alárendeltségébe utalták, azzal a céllal, hogy megakadályozza az ellenség kitérés kísérleteit észak-kelet felé. A terv nagy hiányossága a parancsnoki szerkezetben rejtett, ugyanis a hadseregparancsnok alatt egyetlen felelős személyt sem jelöltek ki a hadműveletek vezetésére. William Gott altábornagy a XIII. hadtest főhadiszállásán messze volt a hadműveleti területtől, Norrie pedig a haditerv kidolgozását is Messervy és Briggs tábornokokra bízta, ahogy a hadműveletek irányítását is.³⁹ Az ellentmondásos utasítások az erők szerepét még jobban összezavarták. A 22. páncélosdandárnak támogatnia kellett a 9. indiai dandárt, ugyanakkor elsődleges célként az ellenséges harcokcsik megsemmisítését határozták meg a számára. Nyilvánvalóan a gyalogság tevékenysége erősen kötődött a páncélosok által elért eredményekhez ennek ellenére utasításuk szerint: *„Páncélos akció esetén a gyalogság önmagát védi. Nem fogják gátolni a 22. páncélosdandár mozgását.”*⁴⁰

Auchinleck a támadás előtt felhívta a hadseregparancsnok figyelmét a gyalogság és a harcokcsik hatékony együttműködésének fontosságára, valamint az alapos felderítés követelményére, de Ritchie úgy vélte *„csomó idő van a felderítésre”* és a hadosztály-

parancsnokok derűlátását is hangsúlyozta.⁴¹ Az optimizmus a brit hadvezetés tagjait erősen befolyásolta az előkészületek során. Bár semmi sem támasztotta alá azt az elképzelést, hogy Rommel már vereséget szenvedett, a brit tábornokok egy része könnyű győzelemre számított, mások pedig kételkedve, de elfogadták ezt a gondolatmenetet. Messervy tábornok megjegyzése is ezt támasztja alá: *„Elfogadtam az ötletet és azt gondoltam talán lehet belőle valami.”*⁴²

Június 5-én 2 óra 50 kor indult a brit támadás, amely az elején meglepően könnyen haladt: a 10. indiai hadosztály a 4. királyi harcokcsiezred támogatásával előrenyomult a feltételezett cél felé, de azt valójában nem érte el. A tüzérségi tűz nagy része nem a német állásokra, hanem üres területre esett, mert a németek jóval hátrébb építették ki védelmi vonalaikat, mint azt a brit felderítés gondolta. A 22. páncélosdandár (156 Stuart⁴³, Crusader és Grant harcokcsival) szembe találta magát a jól beásott német páncélelhárítással, amelynek hatására az alakulat észak felé fordult. A 8. páncélosezred (német 15. páncélosadosztály) támadást intézett ellenük, majd a gyalogos erők ellen is, amelynek során a brit páncélosok ragaszkodva az utasításokhoz (az felmentette őket a gyalogság védelmének kötelezettsége alól) magára hagyta az indiaiakat, akik pánikszerű visszavonulásba kezdtek.

A hadsereg 32. harcokcsidandárja sem járt több sikerrel: a Szidra hegynél a német

⁴¹ Mellenthin: 129. o.

⁴² Barnett, Corelli: *The Desert Generals*, Ballantine Books, New York, 1972: 153. o.

⁴³ A Stuart M3-as harcokcsi 1941-ben lépett hadrendbe (tömege 12,9t) fő fegyverzetét egy 37 mm-es harcokcsiágyú és két 7.7 mm-es géppuska alkotta, páncélvastagsága 15–43 mm volt. Az észak-afrikai hadszíntéren gyenge fegyverzete és páncélzata révén nem jelenthetett méltó ellenfelet a német Pz III-as és Pz IV-es harcokcsiknak. Jackson, Robert: 101 híres tank, Ventus Libro, 2009.: 46.

³⁹ Az elv amelyre Auchinleck május végén figyelmeztette Ritchiet, hogy Norriének hadtestparancsnokként valódi hatalmat kell gyakorolnia hadosztályai felett végleg feledésbe merült.

⁴⁰ Playfair: 232. o.

páncéelhárítás és egy nem várt aknamező szinte kitörölte az alakulatot, a 70 gyalogsági harcokcsiból 58 odaveszett, miközben a 21. páncélosadosztály szilárdan tartotta állásait.

A hadműveleti parancsnokságon (az 5. indiai és a 7. páncélosadosztály közös főparancsnoksága) egyetlen személy sem volt, aki ebben a helyzetben kezébe vette volna az irányítást. Végül a 2. páncélosdandárcsoportot a helyszínre vezényelték erősítésként, de az alakulat a parancsok és ellenparancsok áradatában képtelen volt útnak indulni. Ritchie tábornok a kialakult helyzetben nem kívánt beavatkozni, mert úgy vélte a tengelyerők ellentámadási kísérlete után másnap a brit erők még megvalósíthatják a tervüket.

Délután Rommel úgy döntött elérkezett az idő az ellentámadásra, amelyet északon az Ariete és a 21. páncélosadosztályok, délen pedig a 15. páncélosadosztály egységeivel akart megvalósítani. Az ellentámadás egyenesen a brit taktikai parancsnokság ellen vette az irányt, amelynek során a kétadosztály parancsnoksága kelet felé menekült, de Messervy tábornokot ezúttal is elfogták a németek (később sikerült megszöknie). A központi irányítás végleg összeomlott az egyes dandárparancsnokságok csak magukra számíthattak. A 22. páncélosdandár veszteségei következtében (60 hátrahagyott harcokcsi) képtelen volt beavatkozni a küzdelembé.⁴⁴

Június 6-án Rommel számára már nem okozott nehézséget a Katlanban rekedt gyalogos erők felgöngyölítése. A brit tüzérezredek a végsőig kitartottak, de esélyük sem volt. Messervy tábornok visszatérve hadosztályához a 2. és a 4. páncélosdandárokkal megpróbált ellencsapást mérni az Afrika Korpsra, de a brit páncélosok képtelenek voltak komoly erő kifejtésre. A brit ellentámadási kísérlet Rommel erőinek megsemmisítésére kudar-

cot vallott, ez pedig további lehetőségekhez juttatta az ellenfelet. A vereséért súlyos felelősség terheli a 8. hadsereg vezetését, hiszen képtelen volt hatékony parancsnoki szervezet kialakítani, továbbá lebecsülte a nehézségeket és könnyű feladatnak tartotta a kijelölt célok elérését. A haditerv hibái az ellentmondásos parancsok, a téves felderítési adatok szintén elősegítették a katasztrófát. A tüzérség dekoncentrációja olyan szintet ért el, hogy képtelen volt hatékony támogatást nyújtani a többi fegyvernem számára a hadművelet során. A fegyvernemek közötti együttműködés elérte mélypontját, hiszen jelen esetben már a gyalogsági harcokcsik és a gyalogos erők együttműködése is meghiúsult.⁴⁵

A gazalai hadműveletek első fázisában bizonyossá vált, hogy a Grant harcokcsik beváltották a hozzájuk fűzött reményeket, hiszen 75 mm-es harcokcsigényük képes volt repeszromboló gránátot is kilőni, ez pedig meglepetésként érte a német-olasz gyalogságot. A német 50 mm-es páncéltörő ágyú szintén hatástalannak bizonyult ellenük, komoly változást jelentve a korábbi brit típusokhoz képest.⁴⁶ Azt sem szabad azonban elfelejteni, hogy a Stuartok már csupán felderítésre voltak alkalmasak vékony páncélvédetségük és gyenge tüzerejük folytán. A 40 mm-es páncéltörő ágyúk gyenge hatásfoka köztudott volt, ezért a közel-keleti főparancsnokság folyamatosan kérte felváltásukat az új 57 mm-es ágyúkkal.

⁴⁵ Friedrich Mellenthin alezredes (később vezérőrnagy) Rommel felderítésének vezetője szerint alapvető hibát jelentett a hadtestparancsnokság kikapcsolása az irányításból, mert az ő feladata lett volna összefogni az egész hadműveletet, továbbá úgy vélte a betörési fázis során túl korán vetették be a páncélosokat így összekeveredésük a gyalogsággal elkerülhetetlené vált. Mellenthin: 129. o.

⁴⁶ Lewin: 139. o.

⁴⁴ Playfair: 234. o.

KNIGHTSBRIDGE ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

A fontos győzelem után Rommel célja Bir Hacheim elfoglalása volt, mielőtt támadást intézett volna a Gazala vonalat védő brit XIII. hadtest ellen. Mivel az Ariete páncélosadosztály korábban nem járt sikerrel, a német főparancsnok a Trieszt és a 90. könnyű hadosztályt is az erőd ellen vezényelte, de a szakadatlan légitámadás közepette a helyőrség kitarzott. A védelmet Marie Pierre Koenig tábornok parancsnoksága alatt az 1. szabad francia dandár 3800 katonája, valamint 1200 bunker, megerősítve tábori páncéltörő és légvédelmi tüzérséggel jelentette. A túlerő hatására végül Ritchie szeretett volna, ha a francia dandár visszavonul Bir Hacheimből, de Auchinleck ezt nem engedte. Június 10-én azonban a hadseregparancsnok engedélyével a franciák kitérés kísérletet meg, amelynek során 2700 katonára megmenekült. Másnap minden ellenállás megszünt és a német-olasz erők birtokba vették a bázist.

Ezt követően Rommel visszatért eredeti tervéhez és a 15. páncélosadosztályt, a Trieszt gépesített és a 90. könnyű hadosztályokat észak felé fordította célját pedig El Adem, Acroma majd Tobruk elfoglalása jelentette.

Auchinleck tábornok úgy vélte, hogy a Katlanban elszenvedett veszteségek következtében északon a XIII. hadtest frontján kell megkísérelni egy ellentámadást, amely gondolatot Ritchie is támogattott. A támadásra végül mindössze egy dandárcsoport részvételével került sor, így nem meglepő hogy eredményt sem ért el. Június 10-én Ritchie úgy becsülte, hogy 280 cirkáló és 80 gyalogsági harckocsi állt rendelkezésére, habár a három brit páncélosdandár erejét összesen 77 Grant, 52 Crusader, 56 Stuart és a hadsereg 32. harckocsidandárjában 63

gyalogsági tank alkotta. Mivel a Gazala-vonal-El Adem-Acroma-Tobruk területen a brit védelmi állások még érintetlenek voltak, (a 8. hadsereg új védelmi vonalát párhuzamosan a Trigh Capuzzoval alakították ki) ezért a hadvezetés bízott a kedvező fordulatban.⁴⁷ Súlyos hátrányt jelentett a brit páncéloserőknek a harckocsitípusok sokfélesége, a veszteségek pótlásánál és nemcsak a gyakorlati alkalmazásban. Ennek következtében az egységeket személyzet vagy harckocsi hiányában össze kellett vonni, vagy feloszlatni. A hagyományos páncélos ezredek szervezete felbomlott az 1. páncélosadosztályt pedig csupán a többi egység veszteségeinek pótlására vették igénybe. Az sem mellékes hogy az eddigi küzdelem során (május 27-június 10) az összes páncélosdandár legkevesebb kétszer váltott hadosztályt, ami természetesen tovább növelte a logisztikai kommunikációs és vezetési nehézségeket.

Rommel számára elsősorban a gyalogos egységek súlyos veszteségei jelentettek gondot a páncélosadosztályok ütközésszerű fenntartásában, de az erőstések számára is újabb harckocsik bevetését tették lehetővé. Június 10-én 25 Pz II-es, 83 Pz III-as, 8 Pz IV-es, 27 Pz III Speciális, 6 Pz IV Speciális valamint 70 olasz közepes harckocsi állt a német tábornok rendelkezésére a további hadműveletekhez.⁴⁸

Ritchie utasítása értelmében a páncélosoknak a tüzérség fedezete nélkül tilos volt támadást indítani az ellenséges harckocsik ellen, a gyalogság pedig nem hagyhatta el a Trigh Capuzzo melletti védelmi állásait, de a zavaros parancsnoki szervezet érzékelteti, hogy tábornokai szinte figyelembe sem

⁴⁷ Playfair: 238. o.

⁴⁸ Playfair: 239. o.

vették a parancsot.⁴⁹ Az Aberdeen tanulósaiból okulva Messervy és Norrie saját kezébe vette az irányítást, de terveik szinte homlokegyenest ellentmondtak egymásnak. A 7. páncélosadosztály parancsnoka Bir el Gubinál a nyílt sivatagban akarta összevonni a páncéloserejét, a hadtestparancsnok ezzel szemben úgy vélte ki kell használni a kínálókozó lehetőséget, ezért június 12-én azonnali támadást rendelt el a 2. és a 4. páncélosdandár számára a 15. páncélosadosztály ellen déli irányban. Messervy a hadseregparancsnokkal kívánta tisztázni a helyzetet, de német erők kereszteltek útját, ezért rejtőzködni kényszerült és elvesztette kapcsolatát parancsnokságával.

Rommel a rádiós felderítésnek köszönhetően értesült a britek tervéről, ennek megfelelően utasította a 15. páncélosadosztályt, hogy tartsa jelenlegi állásait, miközben a 21. páncélosadosztályt elküldte a Knightsbridgetől délre, hogy kerüljön a britek hátába.⁵⁰

Messervy távollétében Norrie, Herbert Lumsden vezérőrnagy parancsnoksága alá rendelte a 7. páncélosadosztályt is az 1. mellett, aki javasolta a hadtestparancsnoknak egy összehangolt támadás indítását déli irányban, de ezt Norrie elutasította, mondván, mindenképp át kell törni a 15. páncélosadosztály védelmi vonalát.

A 21. páncélosadosztállyal történt összecsapás következtében a 4. és a 22. páncélosdandárok visszavonulásra kényszerültek, de az Afrika Korps együttes ellentámadása olyan súlyos veszteséget okozott

a briteknek, hogy június 13-ra a három páncélosdandár elvesztett 105 harckocsit a hadsereg 32. harckocsidandárja pedig 33 gyalogsági tankot.⁵¹ A németek páncélelhárítása ezúttal is kitűnően működött, a britek pedig nem tanultak korábbi hibáikból. Eltekintve a páncélosok előretörésétől a német védelmi vonalak irányába, a tüzérség a súlyos veszteségek következtében most már, ha megfelelően alkalmazzák sem tudott volna megfelelő védelmet nyújtani, hiszen május 26. óta a 8. hadsereg 7 tábortüzezerredet vesztett az összecsapások során.⁵²

Lumsden úgy gondolta Knightsbridge védelmét még képes biztosítani, ezért saját elhatározásából lemondott további offenzív akciókról, habár Norrie nem ismerve a veszteségi adatokat támadást sürgetett. (A kommunikációs problémák lehetetlenné tették a két parancsnok egyeztetését.) Június 13-án Ritchie Lumsden páncéloserejét a XIII. hadtest alá rendelte, de a kapcsolat a két parancsnokság között csupán egy napos késéssel jött létre. A fenti napon az összecsapás folytatódott, de a britek még tartották állásaikat. Ritchie ekkor már elgondolkodott az egyiptomi határra történő visszavonulásra, de még a védelmi vonal tartására adott parancsot, noha a Gazala vonalat védő alakulatokat a bekerítés veszélye fenyegette. Auchinleck egyet értett az elképzeléssel és kitarást követelt. A két tábornok azt is parancsba adta, hogy a továbbiakban a páncélosoknak a tüzérség támogatásával kell feladataikat végrehajtani. A brit páncélosok már képtelenek voltak jelentős ellenállás kifejtésére, hiszen a

⁴⁹ Ritchie konkrét terveiről semmit sem tudtak alárendeltjei amint azt bizonyítja is egy beszélgetés, amelynek során Renton tábornok megkérdezte hadosztályparancsnokát: mi a pontos célja a tervezett támadásnak, amire Messervy tábornok azt válaszolta: „Bárcsak tudnám, az egyetlen parancs hogy harcoljon a németekkel ahol csak látja őket.” Barnett: 158. o.

⁵⁰ Mellenthin: 139. o.

⁵¹ A brit műszaki javító egységek munkáját dicséri, hogy június 13-ig 417 megrongálódott harckocsit sikerült megjavítani, ezen felül pedig még 138 gyalogsági harckocsi is visszakerült a XIII. hadtest állományába. Június 13 után azonban a harcmezőn maradt tankokat képtelenek voltak elvonatni, így a németek kezébe kerültek.

⁵² Playfair: 241. o.

8. hadsereg harcokcsállománya 50 cirkálóra és 20 gyalogsági harcokcsira csökkent, így a Knightsbridge kiürítése és a további visszavonulás is elkerülhetetlenné vált. Ahogy Mellenthin tábornok megfogalmazta: „a *Gazala csata eldőlt*”⁵³

Június 14-én Ritchie félve, hogy a Gazalánál állomásozó erőit elvágják, visszavonta az 1. dél-afrikai hadosztályt Tobrukba, míg az 50. hadosztályt dél felé az olasz erőkön áttörve az egyiptomi határra tervezte visszahozni. Mivel a front stabilizálására nem volt remény, dönteni kellett Tobruk ügyében is. Februárban a három főparancsnok eldöntötte, hogy Tobrukot másodszer nem hagyják megostromolni, így semmi előkészület nem történt az erőd védelmére. Most azonban csak két lehetőség maradt. Az erőd feladása vagy az időleges ostrom elfogadása. Auchinleck tábornok stratégiai okokból ragaszkodott Tobruk megtartásához, míg Ritchie úgy vélte, egy ellentámadás még megoldhatja a problémákat és felmentheti az erődöt. Végül Churchill június 14-i utasítása rögzítette: „*Tobruk feladása nem kérdés.*”⁵⁴ Auchinleck parancsát, mely szerint az ellenséget a Tobruk – El Adem – Bir el Gubi vonaltól nyugatra kell visszaszorítani, már nem lehetett megvalósítani.⁵⁵ Tobruk védelmét a Hendrik Klopper vezérőrnagy parancsnoksága alatt álló 2. dél-afrikai hadosztály jelentette, amelyet a hadsereg 32. harcokcsidandárja és a 201. gárdadandár is támogatott.

Június 20-án folyamatos Stuka támadás után Rommel megindította a Tobruk elleni végső rohamot. Az Afrika Korps erői köny-

nyen utat nyitottak az aknamezón, és bejutottak az erődbe. Így másnap Klopper tábornok, mivel segítségre nem számíthatott, feladta a bázist. A tengelyerők 33 ezer foglyot ejtettek, valamint 2000 járművet és 5000 t élelmiszert is zsákmányoltak.⁵⁶

Tobruk elfoglalása megteremtette a lehetőségét a Málta elleni hadművelet elindításának, de Hitler félve az ejtőernyősöket fenyegető súlyos veszteségektől, (az 1941-es krétai hadműveletek keserű tapasztalatai után a Führer már húzódozott az ejtőernyős alakulatok nagyszabású alkalmazásától) törölte a hadműveletet, ehelyett szabad utat adott Rommelnek az Egyiptom elleni támadáshoz. Bár Hitler szerint Tobruk megszerzése az utánpótlási gondokat is megoldja, Málta semlegesítése nélkül erre nagyon kevés volt az esély.⁵⁷ Rommel úgy vélte, ki kell használni a britek jelenlegi meggyengült helyzetét és nem adva időt nekik a védelem újjászervezésére, üldözni kell őket Egyiptomba is. A vállalkozás kockázatát azonban ő is felmérte: „*Terv, kísérlet volt ez, aminek megvolt az esélye. A hadsereg létét semmiképpen sem kockáztatta. Minden lehetséges helyzetben tarthattuk volna magunkat.*”⁵⁸

Június 21-én Ritchie javasolta a 8. hadsereg visszavonását Mersa Matruhba, ahol sze-

⁵³ Mellenthin: 136. o.

⁵⁴ Playfair: 245–248. o.

⁵⁵ A sietősen újjászervezett 4. páncélosdandár (90 harcokcsi) június 17–19 között Gambutnál megpróbálta újjá állni az Afrika Korpsnak, de vereséget szenvedett (58 harcokcsija maradt) ezt követően visszavonták az egyiptomi határra.

⁵⁶ Greene, Jack-Massignani, Alessandro: Rommel észak-afrikai hadjárata, Hajja és fiai, Debrecen, 2001 135–136. o.

⁵⁷ Klemensits Péter: Hitler és az észak-afrikai hadszíntér – Német stratégiai döntések az események tükrében 2. In: Honvédségi Szemle 63.évf. 5. sz. 64.o. A máltai hadműveletet és Egyiptom invázióját egy időben nem lehetett végrehajtani, tény azonban hogy Hitler nem Rommel nyomására döntött a máltai vállalkozás ellen amint azt a források is bizonyítják. Május 21-én a katonai vezetők számára tartott értekezleten kijelentette, hogy máltai támadásra nem fog sor kerülni. Továbbá parancsba adta, hogy az előkészületeket az olaszok megtévesztésére továbbra is folytatni kell.

⁵⁸ Rommel 129. o.

rinte jobb a védekezés esélye, mint a határon, ahol semmi védelmi állás nem volt. Négy nappal később azonban Auchinleck tábornok leváltotta Ritchiet és személyesen vette át a 8. hadsereg parancsnokságát, továbbá úgy döntött, hogy Matruhnál csak késleltető hadműveletekbe szabad bocsátkozni, a döntő csatát nem itt kell megvívni, ehelyett az el-alameini védelmi állások megerősítésére kell fókuszálni. Egyértelmű, hogy Ritchie tábornok számára a 8. hadsereg vezetése túl nagy kihívást jelentett, ezért nem volt képes megfelelően ellátni feladatát. Abban azonban felettesei egyetértettek, hogy vezérkari tisztként és később hadtestparancsnokként megállta helyét a világháborúban.⁵⁹

A gazalai győzelemmel Rommel eljutott sikereinek csúcására, miközben a brit 8. hadsereg az összeomlás szélére került, ezért a német főparancsnok joggal számíthatott a további dicsőségre. Június 23-án Rommel megfoglyatkozott páncélosapata (44 német és 12 olasz páncélos) már elérte az egyiptomi-líbiai határt és harcrintkezésbe került a britekkel. A hónap végén a Matruh elleni támadás során a tengelyerők újfent súlyos vereséget mértek a nemzetközösségi csapatokra, habár a harcokszámát tekintve azok 5:1 arányú fölényrel rendelkeztek. A visszavonulás során viszont a brit légierő aktív támogatása, az utánpótlási vonalak rövidebbé válása, az erősítések beérkezése, valamint Auchinleck személyes parancsnoksága megmentette a briteket a megsemmisüléstől, júliusban pedig az alameini pozícióért vívott összecsapások során Rommel manőverei, melyek tökéletesen beváltak Gazalánál, már nem hozhatták meg a kívánt eredményt.

A gazalai vereség számos tényezőre vezethető vissza, melyek lényegi összetevőit érdemes felidézni. Auchinleck tábornok számára

az ideális alárendelt megvalósítása mindvégig komoly problémát jelentett, Ritchie tevékenysége pedig már a téli hadműveletek alatt figyelmeztetőleg hatott a jövőre nézve. A vezetési rendszer, amelyben Ritchie igyekezett alkalmazkodni a főparancsnok elvárásaihoz, Auchinleck pedig állandó tanácsával próbálta segíteni alárendeltjét, gyorsan változó hadműveleti helyzetben komoly kockázatot jelentett, ahogy azt a gazalai események bizonyították.

Tény, hogy japán hadba lépése jelentős brit erők elvonását jelentette a Közel-Keletről, ugyanakkor az USA szövetsége hosszú távon hatalmas mennyiségű fegyverzet és utánpótlás érkezését tette lehetővé. A Grant harckocsik megjelenése méltó ellenfelet jelentett a német Pz III és Pz IV -es harckocsiknak, bár az sem mellékes, hogy az amerikai harckocsi típusból, valamint az új 57 mm-es páncéltörő ágyúból még túl kevés került a csapatokhoz ahhoz, hogy minőségileg teljesen egyenlőnek tekintsük a felek technikai színvonalát. Az olaszoknál a Semovente önjáró löveg és az új M14/41-es harckocsi, illetve a német Speciális Pz III és Pz IV-esek megjelenése biztosította a technikai fejlődést

A gazalai védelem kulcsát a páncéloserők helyes diszlokációja jelentette, de annak ellenére, hogy az ideális megoldást nem sikerült megtalálni, a hadműveletek első napjaiban gyors reagálással, az erők koncentrálásával, a fegyveremek közötti kielégítő együttműködéssel az ellenség megsemmisítése elérhető lett volna, de a fenti kritériumok egyikének sem tudott megfelelni a 8. hadsereg. A hadvezetés tapasztalatlanságát felkészüléssel hiányosságát jelzi az optimista hozzáállás és az ellenfél lebecsülése. Noha fentiek elsősorban Ritchie tábornokra voltak jellemzőek, az Aberdeen hadművelet előestéjén mások is osztották ezt a vélekedést. A hadseregparancsnok tekintélyvesztésével a vezetési rendszer bomlása is elkezdődött,

⁵⁹ Keegan, John (edit.): Churchill's Generals .Grove Weidenfeld, New York, 1991. 214. o.

így június 5-én Norrie félreállításával a két hadosztályparancsnok közös vezetésével indult hadművelet nem hozhatta meg a sikert. Fenti tényezők egyúttal a tervezés során is zavaros helyzetet teremtettek. A Katlanban vívott hadműveletek során a hibák ismétlődése pedig a brit páncéloserők döntő vereségét eredményezte.

A korábbi nehézségek a különböző harcokcstípusok együttes alkalmazásánál 1942 júniusában a súlyos veszteségek következtében (tekintet nélkül a harcokosi típusokra) sebtében összeállított ad hoc egységeknél még erősebben megnyilvánult, tovább csökkentve az alakulatok ütőképességét. Természetesen a parancsnoki állomány gyakori változása szintén negatív befolyást gyakorolt az eseményekre.

Ahogy azt a források bizonyítják, elméletben Ritchie és különösen Auchinleck is tisztában volt az erők koncentrálásának, a tüzérségi támogatásnak, a megfelelő kiképzésnek a követelményével, de Gazalánál ezek közül semmit sem sikerült megvalósítani. Az is egyértelmű, hogy a német decentralizált vezetési rendszer különösen Rommel képességei és vezetési stílusa olyan szintre tette a mércét, amelyet a britek lassú rugalmatlan rendszere képtelen volt elérni.

Kétségtelen, hogy a fentiek eredményeként Nagy-Britannia elszenvedte legsúlyosabb vereségét az észak-afrikai hadszíntéren, miközben győzelmének köszönhetően Rommel Németország egyik legsikeresebb tábornagyának szerepét ölhette magára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Auchinleck, Claude: Operations in the Middle East, 1st November 1941 to 15th August 1942. Supplement to the London Gazette of Tuesday the 13^h of January 1948. His Majesty's Stationary Office, 1948.

Barnett, Corelli: The Desert Generals. Ballantine Books, New York, 1972.

Bombay László-Gyarmati József-Turcsányi Károly: Harckocsik 1916-tól napjainkig. Zrínyi kiadó, Budapest

Carver, Michael: Dilemmas of the Desert War, A New Look at the Libyan Campaign 1940-1942. Indianapolis 1987.

Chant, Chris: Harckocsik. Zrínyi, Budapest, 2005.

Churchill, Winston: The Second World War Vol 4. The Hinge of Fate. Houghton Mifflin, Boston, 1950.

Corvaja, Santi: Hitler és Mussolini. A titkos találkozók. Alexandra, Pécs, 2001.

Greene, Jack-Massignani, Alessandro: Rommel észak-afrikai hadjárata. Hajja és fiai, Debrecen, 2001.

Irving, David: The Trail of the Fox. Avon, New York, 1977.

Jackson, Robert: 101 híres tank. Ventus Libro, 2009.

Keegan, John (edit.): Churchill's Generals. Grove Weidenfeld, New York, 1991.

Klemensits Péter: A brit hadvezetés és a páncélos fegyvernem alkalmazásának problémája Észak-Afrikában a Crusader hadművelet során (1941 november-december) In: Sereg Szemle 2012. X. évf. 1. sz.

Klemensits Péter: A brit páncéloserők alkalmazásának főbb kérdései Észak-Afrikában a Brevity és Battleaxe hadműveletekben (1941 május-június) In: Honvédségi Szemle 2012. 66. évf. 1. sz.

Klemensits Péter: Az első brit győzelem Észak-Afrikában – A Compass hadművelet 1. In: Honvédségi Szemle 2010. 64. évf. 4. sz.

Klemensits Péter: Hitler és az észak-afrikai hadszíntér – Német stratégiai döntések az események tükrében 2. in: Honvédségi Szemle 2009. 63. évf. 5. sz.

Lewin, Ronald: Rommel as Military Commander. Batsford, London, 1968.

Mellenthin, Friedrich: Panzer Battles. Ballantine Books, New York, 1971.
 Playfair, I.S.O.: The Mediterranean and Middle East. Volume III. British Fortunes Reach their Lowest Ebb. (September 1941 to September 1942) The Naval & Military press Ltd. 2004.
 Rommel, Ervin: Háború gyűlölet nélkül. Co-Nexus, Budapest.

Verney, G. L.: The Desert Rats The 7 th Armoured Division in World War II. Greenhill Books, London, 2002.
 Walker, W. Ian: Iron Hulls Iron Hearts : Mussolini's Elite Armoured Divisions in North Africa. The Crowood Press, Ramsbury, 2006.
 Warner, Philip: Auchinleck the Lonely Soldier. Sphere books, London, 1972.

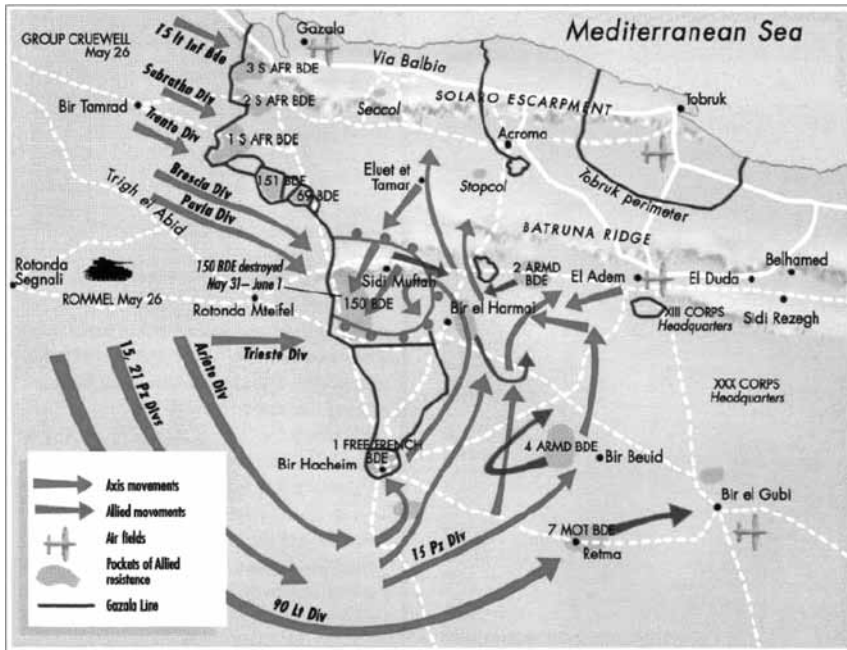
A főparancsnok és a hadseregparancsnok Auchinleck (balra) és Ritchie (középen) tábornokok 1942 tavaszán

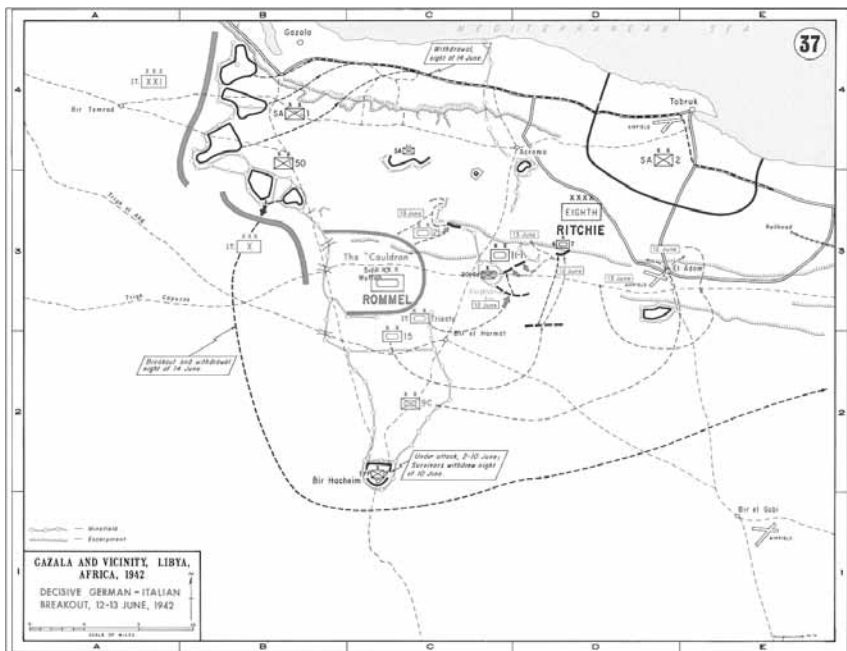
Norrie és Gott tábornokok a gazalai csatában

M 3-as Grant harckocsi Észak-Afrikában

A kezdeti hadműveletek

A gazalai ütközet befejező szakasza

MAGYAR ZOLTÁN¹–RÉVAI TAMÁS²: A RUHÁZAT SZEREPE NAPÓLEON 1812. ÉVI TÉLI OROSZORSZÁGI HADJÁRATÁBAN

„Csak egy hibát követtem el. Túl sokáig időztünk Moszkvában”
(Bonaparte Napóleon)

Bernard Montgomery tábornagy, amikor 1947-ben a háború művészetéről beszélt, kijelentette: „A hadviselés első szabálya: ne vonulj Moszkva ellen”. Napóleon megtette – és a veszébe rohant [1].

1812 nyarának közepén Európában még sohasem látott méretű, csak mintegy fele részben francia hadsereg kelt át a Nyeman folyón és a cselből visszavonuló két orosz főszereg nyomában egyre mélyebben behatolt az orosz terület belsejébe – egészen Moszkváig. Aztán a Grande Armée visszavonulása közben beköszöntött a tél, és a seregből szinte semmi sem maradt! A magukat Vilniusba visszavonszoló katonák legtöbbször a város tífuszjárványtól sújtott kolostor-kórházaiban halt bele az éhezésbe, elüszkösödött sebeibe vagy a kemény mínuszok okozta fagyásokba, mivel a katonák ruházata nem felelt meg a szélsőséges változékonnyá időszerűségi körülményeknek [2–3].

I. Napóleon francia császár 1812-es oroszországi hadjárata a napóleoni háborúk fordulópontja volt. A császár félmillió inváziós hadsereget gyűjtött, hogy leszámoljon ellenfelével, az Orosz Birodalommal. Napóleon tudatában volt azoknak a nehézségeknek, amelyeket Oroszország inváziója hordozott magában, mivel rendszeresen kapott jelenté-

seket a terepről, az utakról, az orosz erők méretéről és az orosz nép moráljáról, azonban alábecsülte a problémák nagyságát, különösen, ami az ellátással kapcsolatos nehézségeket illeti [3]!

Oroszország leigázására óriási hadsereg volt szükség, mivel hatalmas, elhagyatott és barátságtalan földön terült el, kíméletlen éghajlattal. Ha a Grande Armée el akarta kerülni az éhezést, akkor erre a hadjáratra magával kellett vinnie az ellátmányt. A hadjárat során arra is szükség volt, hogy biztosítani lehessen ennek a hatalmas hadseregnek élelemmel, ruházattal, fegyverekkel és lőszerrel való ellátását. Ennek érdekében 26 szállító zászlóaljot állítottak fel, amelyeket szekerekkel és kocsikkal láttak el, gabona, liszt és élelem szállítása céljából, és hatalmas marhacordákat gyűjtöttek össze, hogy az élő húsról is gondoskodjanak. 1812 tavaszán nagyméretű raktárakat hoztak létre a Varsói Nagyhercegség területén, ahonnan ellátmányt küldhettek az előrenyomuló hadsereg részére. *A tervek minden eshetőségre kiterjedtek: napszemüvegről is gondoskodtak a hóvakság elkerülése céljából arra a valószínűtlen esetre, ha a hadjárat eltartana télíg [3–4]!*

A szövetséges hadsereg benyomult Oroszországba, a cári csapatok azonban a „felperzselt föld” taktikáját alkalmazva vonultak vissza, kerülve az ütközeteket. Moszkva előtt az oroszok csatára kényszerültek, és a mindkét fél számára óriási veszteségekkel járó boroginói csata után a cár feladta a fővárost,

¹ Pécsi Tudományegyetem

² Dr. Révai Tamás főorvos Ph.D., Nemzeti Közszolgálati Egyetem, SZT. János Kórház. 1066. Budapest, VI. Jókai u.26. drrt@t-online. hu

azonban nem kért békét. Az élelmiszer-utánpótlás késett, a lovak között pedig kólikajárvány ütötte fel a fejét, amely megnehezítette a lovasság mozgását.

A francia megszállás alatt Moszkva porig égett, az utánpótlásból teljesen kifogyott császári hadsereg pedig megkezdte gyötrelmes visszavonulását a kemény orosz télben. A kezdeti kb. 580 000 főből csak kb. 20 000 katona tért vissza, a Grande Armée gyakorlatilag megsemmisült [3]!

Az oroszországi szélsőséges, változókéony időjárás főleg az 1943. januári visszavonulás idején a 2. magyar hadsereg tragédiájához vezetett, és ismert, hogy a katonák ruházata nem felelt meg az időjárás viszontagságainak [5–4]!

A napóleoni hadseregek sikereinek fő okai a korszerű felszerelés, a fegyvernemek kitérő összehangolása, illetve a hadoszlopok villámgyors áthelyezésének, mozgatásának képessége voltak. A francia hadsereg jól szervezett szállásmesteri rendszerének köszönhetően képes volt villámgyors menetelése során a hadszíntérről ellátni magát, gyakorlatilag az ott lévő falvak, városok élelmiszerkészletének kifosztásával. Ez a módszer azonban nem volt alkalmazható az orosz sztjeppéken, ahol a seregeknek jóval nagyobb távolságokat kellett megtenni szélsőséges változókéony időjárási körülmények között [3]!

Hasonlóan a 2. magyar hadsereg 1943 januári oroszországi helyzetéhez, a keskeny, rossz minőségű, még nyáron sem elegendő kapacitású földutak ősszel sártengerré váltak, majd a sár télen kemény rögökké fagyott. Ilyen körülmények között a szállítás túlzott igénybevételnek tette ki a szekereket és a lovakat, és az ellátórendszer kapacitása gyorsan csökkent [3,7].

Egy érdekes elmélet került napvilágra, mégpedig, az hogy Bonaparte Napóleon 1812-es oroszországi vereségében komoly szerepet játszottak katonáinak zubbony-

gombjai, illetve azok kémiai tulajdonságai is! Az elmélet szerint a hideg idő elporlasztotta a Grande Armée ónból készült gombjait. Ennek alapját képezi az, hogy „*Napóleon gombjai: 17 molekula, ami megváltoztatta a világtörténelmet*” című könyvében LeCouteur leírta egy orosz szemtanú beszámolóját, aki végigkísérte a napóleoni hadsereg visszavonulását[8].

A leírás szerint a „katonák kísértethordaként vonultak női palástokba, szőnyegdarakba vagy égésnyomokkal tarkított nyakabátokba burkolózva”. LeCouteur – aki a vancouveri Capilano Főiskola művészeti és tudományos dékánja – meggyőződése, hogy az őn változókéony természete áll a visszavonuló sereg furcsa öltözete mögött. A változás folyamata, azaz az atomok egymáshoz való kötődésének átrendeződése még igen alacsony hőmérsékleten is viszonylag lassan megy végbe, ezért nem észlelhető azonnal. Eleinte kis lyukak keletkeznek az ónon, majd szélei elkezdnek szétmállani. Valószínűleg ez történt a gombokkal is 1812 telén – szétmállottak. Ez kihüléshez vezetett a katonáknál és jóval kevésbé ellenállóvá tette őket több betegséggel szemben, mint például a tífusz [8].

A legtöbb francia egyenruha anyaga gyapjú, selyem, kender és len volt. Jól ismert a gyapjú és vászon kiváló ellenálló képessége. Az ágyneműk lenből vagy kenderből készültek. A kender alkalmazására elsősorban alacsony költsége, és viszonylag könnyű beszerzése miatt került sor. Az eső és a hó elleni védelmet főként a kabát jelentette. Sok katona viselt polgári felsőkabátot, pelerint és köpenyt. Jellemző volt, hogy az átlagos francia télikabát nem volt túl hosszú, és alul csak térdig ért. Az orosz kabátok már hosszabbak voltak, és jobban megfeleltek a kemény oroszországi éghajlati körülményeknek. Már a nagy borogyinói csata előtt fáradt volt a napóleoni hadsereg, bár az ütközet előtt az ez-

redék díszbe vágják magukat, sok bakancson és csizmán alig volt talp [9].

Az oroszországi változékony, szélsőséges időjárásra jellemző, hogy amikor 1824 júniusában Napóleon Vilnius felé haladt előre erőteltetett ütemben – volt olyan két nap, amikor a csapatok 70 mérföldet tettek meg – és a nyári záporokkal váltakozó kánikulai hőség rendkívüli módon megviselte a katonákat. Az egészségtelen időjárás következtében tomboltak a különféle tábori betegségek (vérhas, influenza).

Napóleon szeptember 14-én bevonult Moszkvába, és a hadviselés klasszikus szabályai szerint az ellenség fővárosának elfoglalása után a cár békeköveteit várta, akik azonban nem érkeztek meg! Napóleon október közepéig maradt a város romjai között, ahol egyre nagyobb nehézséget jelentett a hideg télben a katonák elhelyezése és ellátása. Értesülve a közeledő orosz hadseregek manővereiről és belátva a helyzet kilátástalanságát, a császár a visszavonulást mellett döntött [3].

A Grande Armée hatékonysága ekkor már nem volt a régi, és a lóállomány megcsappanása súlyos helyzetet teremtett: a pótlás igen nehéznek bizonyult, lovak nélkül viszont nem lehetett mozgatni a tüzérséget, nem lehetett hatékony felderítő őrzásokat végezni, s az élelmiszerkészletek szállítása is lehetetlenné vált. Vészesen közeledett a félelmetes orosz tél, **Napóleon csapatai pedig szálan-masan felkészületlenek voltak** [3]!

Az invázió legtöbb raktárát a nyári hadjárat sikerében bízva rendelték meg, így a katonák a téli háborúhoz szükséges legalapvetőbb felszerelést is nélkülözték. Tehát lázas kutatás indult hát meg Moszkva romjai között bundák és egyéb meleg ruházat után, de semmi remény nem volt arra, hogy ezekből eleget találjanak [3]!

A korai hideg – az első fagyok már október 30-án beköszöntöttek –, a folyton nyomában loholó ellenség, a partizánok rajtaütései meg-

tizedelték a zsákmánnyal együtt vonuló, a haladásban nagymértékben hátráltatott francia sereget. Szmolenszket elhagyván még hidegebbre fordult az idő, nem volt ritka a mínusz 20, 30 fok hideg sem. A franciák a gyors haladás reményében Moszkvában hagyták a téli ruházatot, és biztonsági okokból viszont tüzet nem rakhattak, nehogy az ellenség meglássa őket.

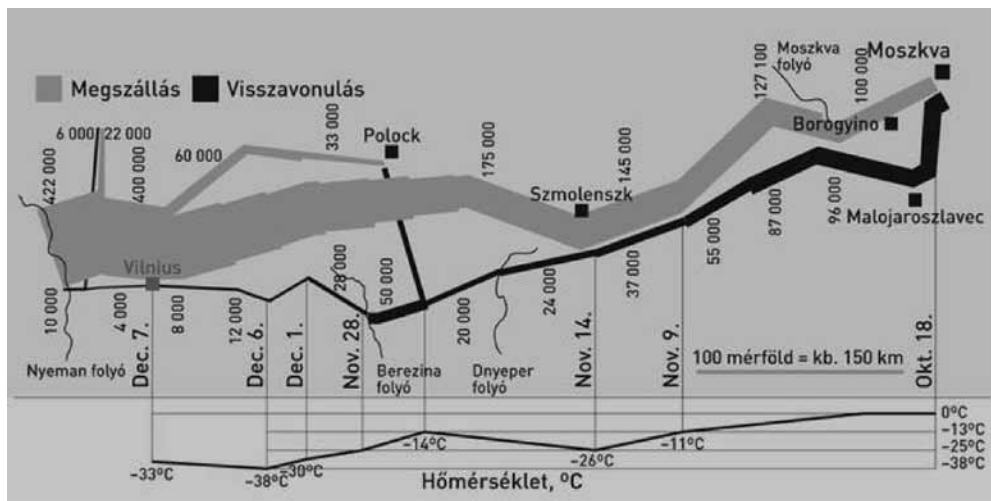
Több ezren haltak meg menetelés közben, a Nyemantól keletre pedig nem akadt emberutánpótlás. Az idő az első novemberi napokban még szép volt, azonban november 5-re virradó éjjel csapott le a végzet. *„Ahogy Dorogobuzsból eljöttünk – írta feleségének egy tiszt –, erősen zuhogni kezdett, hideg lett; az eső havazásba ment át, s rövid idő alatt félméteres hó borított mindent.”* [3]!

Jellemző, hogy az akkori hadseregek nem harcoltak télen, s erre ruházatuk alkalmatlan is volt – *„Gyalogsági köpenyeink valószínűleg Európa legrosszabbjai közé tartoztak!”* – olvasható.

A moszkvai zsákmányból a katonák női bundákat, köntösöket, selyemszoknyákat, papi ornátusokat, sálakat és mindenféle kalpagokat húztak magukra és így a Vilnát december 9-én elérő 30 000 katona bevonulása első pillantásra „farsangi álarcosmenethez” hasonlított. Napbarnított arcok, hatalmas bajszok, férfitestek frivol textíliákba burkolva, szinte szórakoztatott ez a látvány – írta feljegyzésében Pelet ezredes. Kenyér nem volt, helyette lisztből, darából és apróra vágott szalmából lepényt formáltak s forró hamuban megsütötték.

A berezinai, november 26–27-i átkelés megmentette a francia hadsereg maradványát, azonban az utána beköszöntött 22–30 fokos hideg tovább tizedelte őket: **december 6-án már –37 fokot mértek** [3, 10]!

Azon az éjszakán a hőmérséklet jóval fagypontra alá süllyedt – kevés volt a menedék, a ruha, a tűzifa, és nagy hideg miatt

1812-es orosz hadjáratán résztvevő katonáinak száma, az útvonaluk, és az extrém alacsony hőmérséklet.³

(éjszakánként -20 , sőt olykor -30 Celsius fok is előfordult) a katonák láb- és kezujjai elfagytak, képtelenek voltak fegyvereiket használni. Visszaemlékezések szerint a Nyugat felé botorkáló katonák a ködös, gyakori hózáporokkal tarkított novemberi télben, az úton heverő, megfagyott holttestek vonalát követve tudtak tájékozódni! Az életben maradtak az ellátmányhiánytól függetlenül is borzalmas fizikai állapotban voltak, és megfelelő ruházat és csizma nélkül végtagjaik elfagyása vagy a fagyhalál veszélye fenyegette őket [4].

Az ábra grafikonjáról leolvasható az 1812-es orosz hadjáratán résztvevő katonáinak száma, az útvonaluk és leolvasható róla az a fagy, amit ki kellett bírniuk a visszavonulás során.

1812 telén Napóleon csapatai Oroszországban rendkívül súlyos vereséget, gyakorlatilag pótolhatatlan veszteségeket szenvedtek. Napóleon előtt XII. Károly svéd király, majd pedig Hitler is elkövette ugyanazt a hibát,

hogy nem vette számításba, hogy Oroszországnak akkora a területe, és akkora elosztott erőforrásokkal rendelkezik, hogy nem lehet legyőzni egy csatában, egy város elleni koncentrált támadással. Napóleon verhetetlenségének mítosza szertefoszlott, és elpusztult a Grand Armée, melynek élén Napóleon egész Európát meghódította. Napóleon tudta, hogy legnagyobb ellensége az idő és a távolság, de tehetetlen volt az orosz utak állapota, illetve a raktárak és a menetben levő hadsereg közötti távolsággal szemben. Képes volt óriási élelem- és takarmánykészletet felhalmozni a Nagyhercegségben, de még a rendelkezésére álló hatalmas erőforrások sem tarthattak fenn egy 600 ezres hadsereget huszonnégy napnál tovább! A császár a szokásos gyors hadjáratban reménykedett és abban, hogy a cárt három hét alatt megadásra kényszerítheti. A dolgok azonban másként alakultak, és a hadsereg felszerelése, elsősorban a katonák ruházata nem felelt meg a szélsőséges, változékony időjárási feltételeknek. A nem megfelelő ruházatnak tehát alapvető szerepe volt főleg a visszavonulás során a Grand Armée vereségében és pusztulásában!

³ Forrás: A visszavonulás, amit tömegsírok kísértek. BBC History Magazin. 2012. november 29. (alapján módosítva 2013.01.05)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] A visszavonulás, amit tömegsírok kísérték. BBC History Magazin. 2012. november 29. http://index.hu/tudomany/tortenelem/2012/11/29/napoleon_elveszett_serege/ (letöltve:2013.01.05).
- [2] Riehn, Richard K, 1812 Napoleon's Russian Campaign ISBN 0-471-54302-0 81-88.o.
- [3] Oroszországi hadjárat (1812). [http://hu.wikipedia.org/wiki/Oroszorsz%C3%A1gi_hadj%C3%A1rat_\(1812\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/Oroszorsz%C3%A1gi_hadj%C3%A1rat_(1812)) (letöltve: 2013. 01. 04).
- [4] A. J. B. J. Bourgogne: Mémoires (magyar fordításban: Bourgogne strázsamester emlékezései Napóleon oroszországi hadjárataiból, Európa Kiadó 1986).
- [5] Révai T: A katonai ruházat szerepe a hőkomfortérzet kialakításában, Felderítő Szemle VIII.évfolyam 3.szám, 109–116. 2009.
- [6] Révai T, Magyar Z, Bánhidi L: Doni katonaruházat hőszigetelő képessége és a katonák hőleadása. SEREG SZEMLE. X. évfolyam, 1. szám, 2012.145-150.
- [7] Révai T, Magyar Z: Behavioral comfort and nutritional problems of the Hungarian soldiers in World War II. *PAKISTAN JOURNAL OF Nutrition* 10:(10) pp. 996–999. (2011)
- [8] Halált okozhattak Napóleon katonáinak gombjai (Penny LeCouteur) 2005. május 23. [http://www.sg.hu/cikkek/37095/halalt_okozhattak_napoleon_katonainak_gombjai_\(letoltve:2013.01.05\)](http://www.sg.hu/cikkek/37095/halalt_okozhattak_napoleon_katonainak_gombjai_(letoltve:2013.01.05)).
- [9] Egyenruha a napóleoni háborúk 1805-1815 http://translate.google.hu/translate?hl=hu&langpair=en%7Chu&u=http://www.napolun.com/mirror/napoleonistyka.atSPACE.com/napoleonic_uniforms.html&ei=rb_nUJXABdDBtAbFkYDwAg (letöltve:201301.01.04)
- [10] Tamáska Péter: 1812: Napóleon sorsdöntő éve. Magyar Hírlap Online <http://www.magyarhirlap.hu/tortenelem/1812-napoleon-sorsdonto-eve> (letöltve: 2013. 01. 05).
- [11] Farkas Z. Seregvesztve <http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/oktatas/seregvesztve> (letöltve: 2012.01.05).

KÖNYVISMERTETŐ

MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG ÚJRATÖLTVE RECENZIO PARÁDI JÓZSEF A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG CÍMŰ KÖNYVÉRŐL

Nemrégiben jelent meg Parádi Józseftől a „Magyar Királyi Csendőrség – Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület” című könyv, a Szemere Bertalan Magyar rendvédelem-történeti Tudományos Társaság gondozásában. Már csak ezért is érdemes az érdeklődőknek elolvasni a könyvet, hiszen az elmúlt évek során a Társaság által megjelentetett írások magas színvonalához, tudományos értékeihez kétség nem férhet. Másfelől a Csendőrség a mai napig is megosztja a magyar közvéleményt. Az egyik része ugyanis a Habsburgok, illetve a Horthy rendszer szolgálataként, antidemokratikus, a más véleményt szuronyokkal elfojtó „vasöklek” valamint a II. Világháború idején a több százezer zsidó honfitársunk elhurcolásában, majd kivégzésében aktívan résztvevő, a fasizmust kiszolgáló szervezatként aposztrofálják.¹ A másik csoport szerint pedig a Csendőrség a kor egyik leghatékonyabb bűnüldöző szerveként nem volt rosszabb – sőt több szempontból inkább jobb! – mint a környező államok hasonló szervezetei, illetve a

szervezet által elkövetett atrocitásokat nem ismerik el. Egyszóval nagy kíváncsisággal vettem kezembe a könyvet, amely az első oldaltól kezdve lekötötte a figyelmemet.

A testület történetét három ízben dolgozták fel – nem számolva az egyes részdolgozatokat, vagy részterületeket bemutató alkotásokat – először 1920-ban Preszly Lóránd, majd 1980-ban az emigrációban Rektor Béla és 2012-ben Parádi József.

A most megjelent könyv szerzője már több évtizede kutatja a magyar rendvédelem történetét, amely során a mindenkori Magyarországot határőrizetéről, a Magyar Királyi Vámőrségről, Magyar Királyi Pénzügyőrségről és a Csendőrségről publikált több írást is.

A mintegy 300 oldal terjedelmű könyvből Parádi részletesen – prekonceptiómentesen, az objektív történelemszemlélet alapján – bemutatja a testület történetét. A mű a tudományos közleményekkel szemben támasztott igényeknek megfelel – ennek ellenére nem száraz, hanem olvasmányos –, illetve tartalmi elemei a tudományos fórumokat bejárták és

¹ Talán ezért is lenne célszerű egy olyan kutatást elkészíteni, amely pontosan feldolgozná a Magyar Királyi Csendőrség tényleges szerepét a vidéki zsidóság deportálásában, amelyben – részben megtörtént a Magyar Királyi Honvédség, Rendőrség esetében is – bemutatható lenne, hogy a testület mennyire értett egyet a deportálásokkal, azokban milyen módon és mértékben vett részt. Mentették-e embertársaikat, mint például Nagybacsoni Nagy Vilmos tábornok, honvédelmi miniszter, Revicky Imre honvéd al-

ezredes, vitéz Kövesdy Gábor honvéd alezredes, Gidófalvy Lajos honvéd őrnagy, Kalló Ferenc katolikus táborigazgató, Almásy Tibor honvéd főhadnagy, Tarpataky Zoltán rendőr főfelügyelő, Ambrus József rendőr detektív, Edelényi Imre és Nyúl János rendőr tiszthelyettesek, stb. Egy ilyen kutató munka kellőképpen árnyalhatná a Csendőrséggel szemben az elmúlt évtizedekben megfogalmazott vádakat, segíthetne jobban feldolgozni a társadalom számára az akkori eseményeket.

ott megvédésre kerültek. Nyelvezete közérthető, szerkezeti felépítése logikus. Forrás- és szakirodalom-feldolgozása nagymértékű, átfogó és pontos, mivel a szerző munkája során nem csak a korai jogszabályokat, belső szabályzókat, utasításokat, levéltári anyagokat, de a Csendőrségről eddig megjelent szakirodalmat – beleértve olyat is amellyel nem értett egyet – is felhasználta.

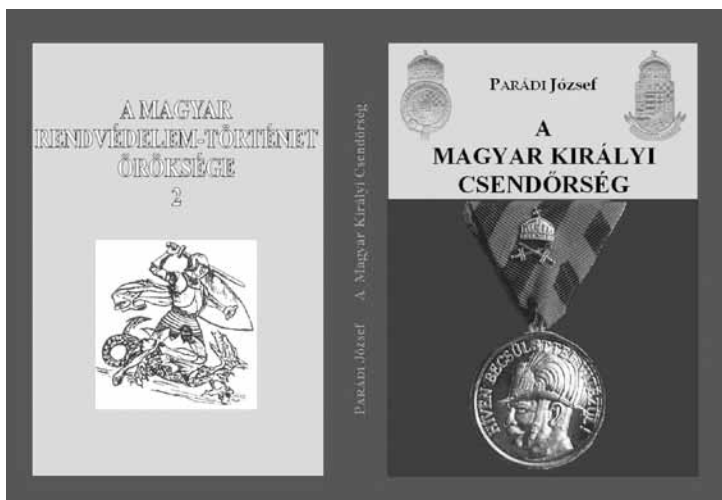
Az alkotás elején bemutatásra kerül a téma historiográfiája, majd kilenc fejezetben ismerkedhet meg az olvasó a testület tevékenységének főbb területeivel, mint a Csendőrség létrehozása, a szervezet, a személyi állomány, a fegyverzet, egyenruházat, felszerelés és jelképek, csendőrségi szolgálatok, kapcsolat a közigazgatáshoz és a társ rendvédelmi szervekhez, gazdálkodás, társadalmi élet, kultúra, sport, tudomány, a testület felszámolása és emigráció. Ezen felül külön fejezetben táruul az érdeklődők elé a testület előtörténete, illetve a szervezet megszüntetését követő időszak. A kötet korrekcióját jegyzetapparátus, forrás- és irodalomjegyzék, 10 mellékletet, 21 jellemző csendőrtiszti életutat, valamint 48 – a testület életét bemutató – fényképet tartalmaz.

A csendőrséget Magyarországon három ízben hozták létre és szüntették meg. Először

a neoabszolutizmus hozta létre a császári csendőrséget 1849-ben, mivel a Habsburg hatalom kinyilvánította, hogy a rend fenntartása birodalmi ügy. A kiegyezéssel a császári csendőrséget – Erdély és Horvátország kivételével – megszüntették ugyan a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken, azonban gyorsan kiderült, hogy a polgári rend fenntartása érdekében a testületre szükség van, ezért 1881-ben már magyar szervezatként ismét létrehozták a csendőrséget. A Magyar Királyi Csendőrséget a Tanácsköztársaság oszlatta fel, azonban a Tanácsköztársaság leverését követően a testületet harmadszor is újjászervezték. Legutoljára a szervezetet 1945-ben oszlatták fel. A testület létrehozásának mindhárom alkalommal szakmai, míg a feloszlatásának deklaráltan politikai okai voltak.

A szerző által is jelzett cél, hogy hitelesen mutassa be a Magyar Királyi Csendőrséget, ebben a könyvben sikeresen megvalósul, de úgy vélem, hogy további kutatásokra, újabb könyvek megírására lesz szükség ahhoz, hogy a szervezetet a megfelelő helyen és módon kezelhesse a mai kor embere.

Dr. Besenyő János alezredes

E SZÁMUNK SZERZŐI

Praveczi Zoltán ny. ezredes, főelőadó, MH Összhaderőnemi Parancsnokság, haderő-tervezési főnökség, Székesfehérvár

Szakácsi István mk. alezredes, kiemelt főtiszt, MH Összhaderőnemi Parancsnokság, haditechnika főnökség, fegyverzettechnikai szakág

Gulyás Attila okl. mk. százados, tervező tiszt (missziók híradása), MH Összhaderőnemi Parancsnokság, híradó informatikai és információvédelmi főnökség, műveleti részleg, Székesfehérvár

Dr. Furján Attila ny. alezredes, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző kar, műveleti támogató tanszék

Gőcze Béla alezredes, zászlóaljparancsnok, MH 86. Szolnok Helikopter Bázis, logisztikai zászlóalj

Szörös Zoltán

Dr. Lits Gábor ny. ezredes

Dr. Ujházi Lóránd oktató, Sapientia Hittudományi Főiskola, Budapest

Bodnár István mk. hadnagy, szakaszparancsnok, MH 43. Nagysándor József Híradó és Vezetéstámogató ezred, híradószázad, Székesfehérvár

Dr. Besenyő János alezredes, MH GEOSZ, Budapest

Mayer Ádám Nigériai Amerikai Egyetem, Bölcsészeti és Reáltudományi Kar, Nemzetközi és Összehasonlító Politológia Tanszék

Csaba Péter hallgató, Szegedi Tudományegyetem, Szeged

Dr. Lippai Péter ezredes parancsnokhelyettes, MH 5. Bocskai István lövészdandár, Debrecen

Siposné prof. Dr. Kecskeméthy Klára ezredes, egyetemi tanár, NKE, Hadtudományi és Honvédtisztképző kar, katonai vezetőképző intézet, Budapest

Dr. Klemensits Péter megbízott előadó, ELTE-BTK, Távol-Keleti Intézet, Délkelet-Ázsiai Központ, Budapest

Magyar Zoltán, Pécsi Tudományegyetem, Pollack Mihály Műszaki Kar, épületgépészeti tanszék

Dr. Révai Tamás főorvos, Szent János Kórház, Budapest

Cikkek, tanulmányok közlési feltételei (technikai információk a kézirat elkészítéséhez)

A szerzők a cikkek szövegét A4-es lapokra, azok egy oldalára gépeljék (30 sor, egy sorban 62 leütés), másfeles sortávolsággal. A kézirat terjedelme lehetőleg ne haladja meg a 20–22 gépelt oldalt (max. 40 ezer karakter). A cikkek alap betűtípusa a Times New Roman, mentési formátuma pedig .rtf vagy .doc legyen. Amennyiben tanulmányukat fotókkal, ábrákkal kívánják illusztrálni, azokat ne a szövegbe beágyazva, hanem mellékelve küldjék be, formátuma pedig .jpg legyen.

Kérjük, hogy a publikáció készítése során törekedjenek a helyes magyar katonai terminológia használatára, a helykímélésre, a szöveg szétesésének elkerülésére és a tipográfiai visszafogottságra.

A szerzők a beküldött cikkhez, tanulmányhoz készítsenek 10–12 soros annotációt, amely tükrözi az írása tartalmát. Külön mellékelt lapon (vagy a kézirat végén a hivatkozások után) tüntessék fel teljes nevüket, katonai rendfokozatukat (amennyiben van), valamint irányítószámmal ellátott lakcímüket, munkahelyi címüket, esetleg telefonszámukat.

A cikkeket, tanulmányokat, véleményeket, javaslatokat és olvasói leveleket közvetlenül a Sereg Szemle folyóirat szerkesztőségének címére (8000, Székesfehérvár, Zámolyi út 2–6. Postacím: 8001 Pf.: 151.), vagy Dr. Földesi Ferenc felelős szerkesztő belső levelező (INTRANET: FFOGAVBB@hunmil.local), illetve e-mail címére (drfoldesi.ferenc@mil.hu) küldjék el.

A szerkesztőség a kéziratokról – folyóiratunk szakmai színvonalának emelése érdekében – véleményt kér egy vagy két, a témában jártas szakembertől.

A cikk elfogadása esetén a kézirat közlési ideje 3–6 hónap, tekintettel a folyóirat negyedévenkénti megjelenésére. A beérkezett írások megjelenési idejének, sorrendjének meghatározása a felelős szerkesztő illetékességi körébe tartozik.

Szerkesztőség